

T.C.
TARIM ve KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI
Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı

**AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TİCARET POLİTİKASI VE
TÜRKİYE TARIMININ UYUMU**

AB Uzmanlık Tezi

Neslihan YILMAZ

ANKARA

2008

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
SİMGELER DİZİNİ	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ	1
2. DÜNYA TİCARETİ VE AVRUPA BİRLİĞİ	4
2.1 Dünya Ticaretini Düzenleyen Kurallar	8
2.2 Avrupa Birliği'nin GATT/DTÖ Karşısında Konumu	12
2.3 Avrupa Birliği'nin Dünya Ticareti İçindeki Yeri	19
2.3.1 Avrupa Birliği'nin Genel İthalat ve İhracatı	20
2.3.2 Dünya'da ve Avrupa Birliği'nde Tarım Ürünleri Dış Ticareti	26
2.3.3 Avrupa Birliği Tarım Ürünleri Ticaretinde Genişlemenin Etkisi	29
2.3.4 Türkiye-Avrupa Birliği Tarım Ürünleri Ticaretindeki Gelişmeler	30
3. AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TİCARET POLİTİKASI	37
3.1 Ortak Ticaret Politikasının Hukuki Çerçevesi ve Amacı	37
3.2 Ortak Ticaret Politikasının Kapsamı	40
3.3 Ortak Ticaret Politikasının Araçları	41
3.3.1 Tarife Engelleri	41
3.3.2 Tarife Dışı Engeller	47
3.3.2.1 Tarife Kotaları	50
3.3.2.2 Diğer Tarife Dışı Araçlar	51
3.3.2.2.1 Özel Koruma Hükmü	51
3.3.2.2.2 Tarife Artırımı	52
3.3.2.2.3 Gıda Güvenliği Standartları	53
3.3.2.2.4 İthalatlar İçin Gümrük Prosedürü	54

3.3.2.2.5 Anti-Sübvansiyon ve Anti-Damping Uygulamaları.....	54
3.3.2.2.6 Teknik Engeller.....	59
3.3.2.2.7 İhracata Yönelik Düzenlemeler.....	65
3.3.3 Uluslararası Anlaşmalar.....	68
3.3.3.1 Avrupa Birliği Tercihli Ticaret Antlaşmaları.....	69
3.3.3.1.1 Ticari Partnerlere Yönelik Yardım Amaçlı Antlaşmalar.....	69
3.3.3.1.1.1 Afrika-Karayip-Pasifik Konvansiyonu (Lome Konvansiyonları, Cotonou Anlaşması, Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları).....	68
3.3.3.1.1.2 “Silahlar Hariç Her Şey” Antlaşması.....	78
3.3.3.1.1.3 Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi.....	80
3.3.3.1.1.4 Topluluk Gıda Yardımı Antlaşmaları.....	82
3.3.3.1.2 Ticari Partnerlere Yönelik Yardım Amaçlı Olmayan Tercihli Ticaret Antlaşmaları (Serbest Ticaret Antlaşmaları).....	83
3.3.3.1.2.1 Avrupa Serbest Ticaret Alanı.....	85
3.3.3.1.2.2 Avrupa Ekonomik Alanı.....	85
3.3.3.1.2.3 Avrupa Birliği ile İsviçre Serbest Ticaret Antlaşması.....	87
3.3.3.1.2.4 Avrupa Birliği ile Akdeniz Bölgesi Serbest Ticaret Antlaşmaları.....	88
3.3.3.1.2.5 Avrupa Birliği ile Mercosur Bölgesi Serbest Ticaret Antlaşması.....	91
3.3.3.1.2.6 Avrupa Birliği ile Meksika Serbest Ticaret Antlaşması.....	92
3.3.3.1.2.7 Avrupa Birliği ile Şili Serbest Ticaret Antlaşması.....	93
3.3.3.1.2.8 Avrupa Birliği ile Kore Serbest Ticaret Antlaşması.....	94
3.3.3.1.2.9 Avrupa Birliği ile Hindistan Serbest Ticaret Antlaşması.....	94
3.3.3.2 Avrupa Antlaşmaları.....	95
3.3.3.3 İstikrar ve Ortaklık Antlaşmaları.....	96
3.3.3.3.1 Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile İstikrar ve Ortaklık Antlaşmaları.....	96
3.3.3.3.2 Balkan Ülkeleri ile İstikrar ve Ortaklık Antlaşmaları.....	97
3.3.3.4 Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmaları.....	97
3.3.3.5 Gümrük Birlikleri.....	98

4. TÜRKİYE’NİN ORTAK TİCARET POLİTİKASI’NA UYUMU	101
4.1 Ankara Anlaşması ve Türkiye- Avrupa Birliği Gümrük Birliği İlişkisi	102
4.1.1 Ankara Antlaşması’nda Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Öngörülen Dönemler ve Tarafların Yükümlülükleri	103
4.1.1.1 Hazırlık Dönemi.....	103
4.1.1.2 Geçiş Dönemi ve Katma Protokol	104
4.1.1.2.1 Tarım Ürünlerine İlişkin Düzenlemeler	105
4.1.1.2.2 Sanayi Ürünlerine İlişkin Düzenlemeler.....	110
4.1.1.2.3 Ekonomik Politikaların Yakınlaştırılması.....	113
4.1.1.3 Son Dönem.....	116
4.1.1.4 Avrupa Birliği - Türkiye Gümrük Birliği Anlaşması.....	118
4.1.1.4.1 Türkiye-Avrupa Birliği Ortaklık Konseyi Kararı (1/95).....	118
4.1.1.4.1.1 Malların Serbest Dolaşımı ve Ticaret Politikası	119
4.1.1.4.1.2 Tarım Ürünleri	121
4.1.1.4.1.3 Gümrüklere İlişkin Hükümler	125
4.1.1.4.1.4 Mevzuat Uyumu.....	125
4.1.1.4.1.5 Ticari Koruma Araçları	127
4.1.1.4.1.6 Kurumsal Düzenlemeler ve Son Hükümler	128
4.2 Tam Üyelik Süreci ve Müzakereler	128
4.2.1 Türkiye’nin Ortak Ticaret Politikasına Uyum Kapsamında Gerçekleştirdiği Düzenlemeler	129
4.2.2 Malların Serbest Dolaşımı Konusunda Diğer Ülkelerin Talep Ettikleri ve Aldıkları Derogasyonlar.....	133
4.2.3 Uyum İçin Yapılması Öngörülen Değişiklikler.....	134
4.3 Türkiye’nin Avrupa Birliği’nin Tercihli Ticaret Antlaşmaları’nı Üstlenmesi	140
5. TÜRKİYE’NİN TARIM AÇISINDAN ORTAK GÜMRÜK TARİFESİNE UYUMU	152
6. SONUÇ.....	163
KAYNAKLAR	174

EKLER.....	178
Ek 1. 1/2007 Sayılı OKK EK I: Türkiye’den AB’ne İşlenmiş Tarım Ürünleri İthalatında Uygulanan Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotaları.....	178
Ek 2. 1/2007 Sayılı OKK EK II: AB’nden Türkiye’ye İşlenmiş Tarım Ürünleri İthalatında Uygulanan Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotaları.....	183
Ek 3. 36. Ortaklık Konseyi (1/95) Kararı İşlenmiş Tarım Ürünleri	188
Ek 4. 36.Ortaklık Konseyi Kararı Mükerrer 18’inci Maddenin 2 (A)Paragrafında Atıfta Bulunan Liste	191
Ek 5. 36. Ortaklık Konseyi (1/95) Kararı İşlenmiş Tarım Ürünleri Hedef Tarım Payına Ulaşma Takvimleri Liste 1: Hedef Tarım Payına 1.1.1996 İtibarıyla Ulaşılan Ürünler	192
Ek 6. 36. Ortaklık Konseyi (1/95) Kararı İşlenmiş Tarım Ürünleri Hedef Tarım Payına Ulaşma Takvimleri Liste 2: Hedef Tarım Payına 1.1.1999 Tarihi İtibarıyla Ulaşılabacak Olan Ürünler	195
Ek 7. 36. Ortaklık Konseyi (1/95) Kararı İşlenmiş Tarım Ürünleri Hedef Tarım Payına Ulaşma Takvimleri Liste 3. Hedef Tarım Payına 1. 1.1997 Tarihi İtibarıyla Ulaşılabacak Olan Ürünler	198
ÖZGEÇMİŞ.....	200

ÖZET

AB Uzmanlık Tezi

AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TİCARET POLİTİKASI VE TÜRKİYE TARIMININ UYUMU

Neslihan YILMAZ

T.C.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı

Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı

Çalışmada, Avrupa Birliği ortak ticaret politikası kapsamı, araçları, söz konusu politikaya Türkiye'nin uyumu incelenmiştir. "Bahsi geçen politikanın araçları, tarife engelleri, tarife dışı engeller, 3. ülkelerle yapılan antlaşmalar olarak belirlenmiş ve Türkiye'nin işlenmiş ve işlenmemiş tarım ürünleri sektörünü de kapsayacak şekilde AB ortak ticaret politikasına uyumu incelendiğinde ise 1963 tarihi itibarıyla imzalanan Ankara Antlaşması ile sürecin başladığı, anlaşma kapsamında Türkiye'nin gümrük vergileri için belli periyotlarda indirim taahhütlerinde bulunduğu ve AB tarafının mali yardım taahhütleri üstlendiği, tarım ürünlerinde iki taraf arasında tavizli rejim yaratıldığı eklenmiştir."

2008, 200 sayfa

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği Ortak Ticaret Politikası, Avrupa Birliği Ticaret Politikası Araçları, İşlenmiş ve İşlenmemiş Tarım Ürünleri, Tavizli Rejim, Avrupa Birliği ve Türkiye Tarım Ticareti, Türkiye'nin AB Ticaret Politikası'na Uyumu.

ABSTRACT

Expertisement Thesis

EUROPEAN UNION COMMON TRADE POLICY AND TURKEY AGRICULTURAL SECTOR'S ADAPTATION

Neslihan YILMAZ

The Turkish Republic

Ministry of Agriculture and Rural Affairs

Department for European Union Coordination and Foreign Relations

In this study, content and means of EU Common Trade Policy and Turkey's adaptation into the policy are examined. The means of the policy are determined as tariffs, non-tariff barriers and preferential trade agreements with third countries. In terms of Turkey's adaptation to the policy, it has been determined that adaptation process has begun in 1963 following Ankara Agreement and within the agreement Turkey's tariff reductions, EU financial aid commitments and concessional agricultural trade system between Turkey and European Union were provided.

2008, 200 pages

Key Words: EU Common Trade Policy, Means of EU Common Trade Policy, Processed and Non-Processed Agricultural Products, Concessional Agricultural Trade System, Agricultural Trade Between Turkey and EU, Turkey's Adaptation To EU Common Trade Policy

SİMGELER DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABGS	Avrupa Birliği Genel Sekreterliği
ABRG	Avrupa Birliği Resmi Gazetesi
AEA	Avrupa Ekonomik Alanı
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
ABGS	Avrupa Birliği Genel Sekreterliği
AKÇT	Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AKP	Afrika Karayip Pasifik Ülkeleri
APEC	Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği
AT	Avrupa Topluluğu
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planları
CEEC	Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri
CEN	Avrupa Standartlar Komitesi
CENELEC	Avrupa Elektroteknik Standartlar Komitesi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	Dış Ticaret Müsteşarlığı
EBA	Silahlar Dışında Herşey
EC	Avrupa Komisyonu
ECU	Avrupa Para Birimi
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi
ETSI	Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü
FIP	Five Interest Parties
DB	Dünya Bankası
DDA	Doha Kalkınma Gündemi
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
G-10	Gelişmiş 10 Ülke
G-20	Gelişmiş 20 Ülke
G-33	Gelişmiş 33 Ülke
GATT	Tarifeler ve Ticaret Genel Antlaşması
GATS	Hizmet Ticareti Genel Anlaşması
GB	Gümrük Birliği
GBOK	Gümrük Birliği Ortaklık Komitesi
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GPS	Genel Preferanslar Sistemi
İKV	İktisadi Kalkınma Vakfı

ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
ITO	Uluslararası Ticaret Örgütü
KOB	Katılım Ortaklığı Belgesi
MDAÜ	Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri
MED	Akdeniz Ülkeleri İle Yapılan Antlaşmalar
MEDA	Akdeniz ve Orta Doğu Ülkelerine Yardım
MERCOSUR	Güney Amerika Ortak Pazarı
NAFTA	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi
ODTP	Ortak Dış Ticaret Politikası
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OGT	Ortak Gümrük Tarifesi
OKK	Ortalık Komitesi Kararı
OTP	Ortak Tarım Politikası
OTİP	Ortak Ticaret Politikası
ÖİK	Özel İhtisas Komisyonu
PAAMK	Pan Amerikan Akdeniz Çapraz Menşe Kümülasyonu
SACU	Güney Afrika Gümrük Birliği
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STA	Serbest Ticaret Anlaşması
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TARIC	Avrupa Toplulukları Bütünleştirilmiş Gümrük Tarifesi
TKB	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
TURKAK	Türkiye Akreditasyon Kurumu
TÜSİAD	Türkiye Sanayici ve İş Adamları Derneği
UNCTAD	BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UP	Ulusal Program
WTO	Dünya Ticaret Örgütü

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.1 Dünya Mal Ticaretindeki Başlıca İhracatçı ve İthalatçı Ülkeler (Intra AB Ticareti Hariç)-2007 (Milyar Dolar ve Yüzde Olarak).....	20
Çizelge 2.2 Türkiye'nin AB İle Tarım Ürünleri İhracatı (Milyon Dolar).....	31
Çizelge 2.3 Türkiye'nin AB İle Tarım Ürünleri İthalatı (Milyon Dolar)	32
Çizelge 2.4 Tarım ve İşlenmiş Gıda Ürünleri Dış Ticareti (1999-2005), milyon \$.....	33
Çizelge 3.1 Ortak Tarım Politikası Altında Tarımsal Ürünlere Uygulanan İthalat Vergisi Türleri.....	44
Çizelge 3.2 AB'nin İthalatta Uygulayacağı Ek Vergi Oranları.....	52
Çizelge 3.3 Topluluk İçinde Belli Periyotlarda Yürütülen Damping ve Sübvansiyon Soruşturmaları.....	56
Çizelge 3.4 Topluluk İçinde Belli Periyotlarda Başlatılan Mal Gruplarına Göre Damping ve Sübvansiyon Soruşturmaları.....	57
Çizelge 3.5 Uruguay Raund Tarım Antlaşması Altında AB-15 İçin İhracat Sübvansiyon Taahhütleri	67
Çizelge 3.6 AB'nin Yürürlükte Olan Ve Müzakereleri Devam Eden Tercihli Gümrük Rejimleri	68
Çizelge 3.7 AKP Ülkelerine AB'ye İhracatlarında Verilen Şeker Kotaları.....	76
Çizelge 3.8 AKP Ülkelerine AB'ye İhracatlarında Verilen Sığır ve Dana Eti Kotaları .	78
Çizelge 3.9 EBA Antlaşması Altında Ham Şeker Ve Pirinç İçin En Az Gelişmiş Ülkelere İlişkin Tarife Kotaları (AB-15) (ton).....	80
Çizelge 3.10 CEEC Ülkeleri ile Yapılan Anlaşmaları Etkileri.....	96
Çizelge 4.1 Türkiye-AB Tercihli Rejimi Kapsamında Türkiye Belirli Tarım Ürünleri İçin Kotalar (1/98 Sayılı OKK)	108
Çizelge 4.2 AB'nin Seçilmiş Tarımsal Ürünlerde Türkiye'ye Yönelik Vergi Tavizleri Ve Kotaları.....	108
Çizelge 4.3 Türkiye'nin Seçilmiş Tarımsal Ürünlerde AB'ye Yönelik Vergi Tavizleri Ve Kotaları.....	108
Çizelge 4.4 İşlenmiş Tarım Ürünlerinde Alınan Ve Verilen Tavizler	109
Çizelge 4.5 12 Yıllık Listeye Giren Ürünler	111

Çizelge 4.6 22 Yıllık Listeye Giren Ürünler	111
Çizelge 4.7 12 Yıllık Listeye Göre OGT İndirimi	112
Çizelge 4.8 İkinci Grup Mallar İçin OGT İndirim Listesi	112
Çizelge 4.9 Ad-Hoc Komitesi tarafından hazırlanan Gümrük İndirim Takvimi	117
Çizelge 4.10 Ad-Hoc Komitesi tarafından hazırlanan OGT Listesi Takvimi.....	117
Çizelge 4.11 Türkiye-AB Gümrük Birliği Kapsamında Gerçekleştirilen Uyum Çalışmaları	131
Çizelge 4.12 2008 Yılı İlerleme Raporu'nun Müktesebata Uyum Bölümünün 2007 Yılı İlerleme Raporu İle Kıyaslanması	136
Çizelge 4.13 Türkiye'nin Avrupa Birliği Ortak Ticaret Politikasına Uyum Gereği Gerçekleştirdiği Serbest Ticaret Anlaşmaları	142
Çizelge 4.14 Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşmalarının Geçiş Dönemleri	144
Çizelge 4.15 Tercihli Ticaret Anlaşmalarının Müzakere Süreci	145
Çizelge 4.16 Türkiye'nin imzaladığı STA'larda Kapsanan Tarımsal Ürünler	146
Çizelge 5.1 AB 2008 Yılı İtibarıyla Seçilmiş Ham Tarım Ürünlerinde Yürürlükteki Vergi Oranları	160
Çizelge 5.2 Türkiye'nin GB Ürünleri Kapsamında Olmayan Seçilmiş Ham Tarım Ürünlerinden 2008 Yılında Yürürlükteki Vergi Oranları	161

1. GİRİŞ

Ticaret, iki taraf arasında bir değişim aracı vasıtasıyla yapılan mal ve hizmet alış verişidir. Ticaretin insanlık tarihindeki ilk şekli mal ve hizmetlerin birbiri karşılığında değiş tokuş edildiği takas yöntemidir. Günümüzde ise artık değişim aracı olarak para kullanılmaktadır.

Ticaret eyleminin insanlık tarafından keşfedilmesi insanlık tarihinin erken dönemlerine dayanmaktadır. Ticaretin ortaya çıkış nedeni, insanın ihtiyaçlarını karşılama arzusudur. Üretimin ve kaynakların kısıtlı olmasından dolayı insan, kendinde olmayan mal veya hizmeti bir başkasından sağlamak istemiş, bunun için de kendinde bulunan mallar ile değiş tokuş yapmaya başlamıştır. Daha sonra iş bölümünün gelişmesi ve ticari malların çeşitlerinin artması ile ortak bir değişim aracına ihtiyaç duyulmaya başlamıştır. Böylelikle ekmek, altın, fasulye, inci gibi mallar, para gibi bir değişim aracı olarak kullanılmaya başlamıştır. Paranın keşfi, ticaretin kolaylaşmasını ve yaygınlaşmasını sağlamıştır. Taşımacılığın ve iletişimin de gelişmesi ile birlikte ticaret evrimleşmiş, bugünkü halini almıştır. Bu gelişim sırasında da içinde bulunduğumuz ekonomik sistem gelişmiş, ticareti düzenleyici kurallar oluşturulmuş ve kanunlar yapılmıştır.

Avrupa Birliği'nin kurulmasındaki temel prensiplere bağlı kalınarak, öngörülen hedeflere ulaşılabilmesi ve üye ülkelerin mevzuat ve uygulamaları arasında yeknesaklığın sağlanabilmesi amacıyla bazı alanlarda ortak politikalar tespit edilmiştir, ki bu politikalardan birisi de, ticaret politikasıdır.

Ortak Ticaret Politikası (OTİP), gümrük birliği çerçevesinde giderek gelişen bir şekilde ortak kuralların geçerli olduğu bir birleşik pazar yaratmak amacıyla bir araya gelen üye ülkelerin dış ticaret politikalarının, Topluluk organlarının münhasır yetkisi dahilinde ortak kurallar ve politikalar haline getirilmesi zorunluluğundan doğmuştur.

OTİP, ortak gümrük tarifesi uygulamanın kaçınılmaz sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Gümrük Birliği uygulanmaya başlayınca, sadece karşılıklı olarak gümrükleri kaldırmanın ve ortak bir tarife uygulamanın malların serbest dolaşımını sağlamaya

yetmediği, birliğe üye ÷lkeler tarafından ulusal d÷zeyde farklı ticaret politikaları s÷rd÷r÷lmesinin ticaret sapmalarına ve haksız rekabete yol ağtığı g÷r÷lm÷şt÷r. Ortak ticaret politikasının uygulanma amacı, üye ÷lkelerin birbirinden bağımsız hareket etmelerini önlemektir. Bunun için Avrupa Birliği organlarının gerekli yetki ve araçlara sahip olmaları gerekmektedir.

Avrupa Birliğinin ortak ticaret politikası, birbirini tamamlayan iç ve dış düzenlemelerden oluşur. İç düzenlemelerin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan dış düzenlemeler, üye ÷lkelerin üçüncü ÷lkelere karşı ortak bir politika s÷rd÷rmesi ve ekonomik entegrasyon sürecinin gerçekleşmesi açısından önem taşımaktadır.

AT Antlaşmasının 133. maddesinde ortak ticaret politikasının, tarife oranlarındaki değişiklikler, tarife ve ticaret anlaşmaları, liberalizasyon önlemlerine uyum sağlanması, dumping ve sübvansiyona karşı ticaretin korunması ve ihracat politikası hakkında ortak kurallardan oluşacağı belirtilmektedir.

OTİP, dış ticaretin tüm üyeler için haiz olduğu önemi göz önünde bulundurarak, özellikle üçüncü ÷lkeler kaynaklı malların iç pazarda serbest dolaşım ilkesinin herhangi bir şekilde bozulmasını veya ortaya çıkabilecek trafik sapmalarının üye ÷lkeler arasında sorun yaratmasını engelleme amacını gütmektedir. Dış ticarete karşılaşılması muhtemel haksız uygulamaların neden olabileceği rekabeti bozucu etkilere karşı tüm üyeleri koruyucu önlem alınmasını gereği ve arzusu da Ortak Ticaret Politikasını yön veren önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Bunun dışında üye ÷lkelerin üçüncü ÷lke pazarlarında kendi aralarındaki rekabeti bozucu haksız eylem girişimlerinin önlenmesi de Ortak Ticaret Politikasının amaçlarından biridir.

Eski Demirperde ÷lkelerinin küresel ekonomiye dahil olmaları, ticaretin serbestleştirilmesi konusunda gösterilen büyük çaba ve genel ekonomik koşulların istikrarlı bir seyir izlemesi gibi nedenlerle ticaretin küresel üretim içindeki payı ve önemi giderek artmaktadır. 1990'ların başından bugüne kadar olan süreçte ticaret sürekli küresel üretimden daha hızlı büyüm÷şt÷r. 1995 yılında küresel üretimin % 30'unu oluşturan ticaretin 2020 yılı itibariyle üretimin % 45'ine ulaşması

beklenmektedir. Ticaretin kompozisyonu ise imalat malları ticaretinin genel ticaret içinde daha fazla yer kaplamaya başlaması, sanayi-içi ticaretin ve dikey uzmanlaşmanın öneminin artması ve servis ticaretinin artması nedenlerine dayalı olarak değişmektedir.

Bir yandan DTÖ kanalıyla ticaretin küreselleşmesi belli kurallara bağlanırken, ticaretin bölgeselleşmesi (yani ülkelerin yoğunlukla kendi bölgelerinde yer alan ülkelerle ticaret yapmayı tercih etmeleri) ve yeni ticari güçlerin ortaya çıkması uluslararası ticaretin yönünü belirleyen diğer faktörlerdir. 1990'ların başından itibaren dünya ticareti Avrupa, Kuzey Amerika ve Doğu Asya olmak üzere üç bloklu bir hal almıştır.

Bu çalışmada, değişen dünya koşulları ışığında OTİP'in içeriği ve geleceği ile ülkemize etkileri ve uyum durumu incelenecektir.

Giriş bölümünün ardından, İkinci bölümde, Dünya ticaretini düzenleyen kurallar, AB'nin GATT/DTÖ karşısında konumu, Doha Kalkınma Gündemi ve AB Tarım Pozisyonu, AB'nin Dünya ticareti içindeki yeri ile Avrupa Birliği tarım ürünleri ticaretinde genişlemenin etkisi incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, Ortak Ticaret Politikasının hukuki çerçevesi ve kurucu antlaşmalarla getirilen değişiklikler, Avrupa Birliği Tercihli Ticaret Antlaşmaları çerçevesinde AB dış ticaretindeki ortak araçlara yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde, Türkiye'nin Ortak Ticaret Politikası'na uyumu ve Türkiye-Avrupa Birliği tarım ürünleri ticareti kapsamında Türkiye-AB Gümrük Birliği'ne Hazırlık, Geçiş ve Son Dönem itibarıyla yer verilmiştir. Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı (1/95) ve sonraki Ortaklık Konseyi Kararları gereği işlenmemiş ve işlenmiş tarım ürünlerinin durumu incelenmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin Tercihli Ticaret Antlaşmaları'nı Üstlenmesi ve Türkiye Serbest Ticaret Antlaşmaları değerlendirilmiştir.

Beşinci ve son bölümde ise, Türkiye'nin tarım açısından OGT'ne uyum durumu ve yapılması gereken çalışmalar incelenmiştir.

2. DÜNYA TİCARETİ VE AVRUPA BİRLİĞİ

Uluslararası ticaret ya da dış ticaret, farklı siyasal egemenliğe sahip ülkeler arasında yapılır ve her ülkede ticareti düzenleyen farklı mevzuat ve yasal düzenlemeler vardır. Ülkelerarasında dil ve kültür farklılığı bulunması, farklı coğrafyalar ve farklı doğal koşulların varlığı, farklı para birimleri, ulusal öncelikler ile ekonomik sistemler arasındaki farklılaşma dış ticareti zorlaştıran önemli faktörlerdir.

Dış ticaretin İpek Yolu'na giden tarihçesi içerisinde, özellikle sanayi devrimi ile birlikte ülkelerin ürettikleri fazla ürünleri dış ülkelere satma ihtiyacı hissetmeleri dış ticaretin gelişimini teşvik etmiştir. Bu kapsamda, Mal, Hizmet, Teknoloji, İşgücü ve Sermaye transferi şeklinde, başlıca 5 alanda uluslararası ticaret yaygınlaşmıştır.

Dış ticarete başlıca iki akım olan korumacı ve liberal politika yaklaşımlarının mücadelesi eskiden beri devam etmektedir. Ülkeler değişik zamanlarda değişik dış ticaret politikalarını uygulamaya gelmişler, bazen aynı dönemde bir kesim için serbest politikalar uygularken, diğer kesim için korumacı politikalara başvurmuşlardır. Örneğin, birçok gelişmiş ülke sanayi ürünleri ticaretinde serbest politikalar uygularken, tarım ve tekstil ürünlerinde oldukça korumacı politikalar uygulamışlardır. Benzer şekilde, dış ticarete küreselleşme söylemiyle uluslararası bütünleşme faaliyetleri devam ederken, diğer taraftan bölgesel entegrasyon arayışları da süregelmiştir.

1930'lu yıllarda yaşanan ekonomik bunalımın ardından ülkelerin kendi içlerine kapanmayı, ulusal önlemlerle büyük bunalımın getirdiği sorunlara yönelmeyi tercih etmesi, dünya ticaretinde işbirliğinden uzaklaşılmasına neden olmuştur. Ülkelerin kendi sanayilerini korumak ve dış ödemeler dengesi sorunlarını çözmek için gümrük tarifelerini yükseltme yoluna gitmesi ve dış ticaretteki durgunluk, sanayisi yeni gelişmekte olan batılı ülkeleri büyük ölçüde rahatsız etmiştir.

1930'larda uygulanan gümrük tarifeleri ve ticaret politikalarını II. Dünya Savaşı'nın çıkış nedenleri arasında gören müttefikler, savaş sonrası uluslararası ekonomik, sosyal ve siyasi yapılanma hedeflerini içeren Yeni Dünya Düzeni'ne yönelik plânları

çerçevesinde Temmuz 1944'te gerçekleştirilen Bretton Woods konferansında, dünya ekonomisinde piyasa koşullarının işleyişini sağlamak üzere Dünya Bankası (DB) ve Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin kurulmasını kararlaştırdılar.

Bu toplantıya ticaret bakanları katılmadığı için, ticaretle ilgili bir anlaşma burada müzakere edilememiş, uluslararası ticaretin serbestleşmesi hedefine yönelik bu eksikliği gidermek amacıyla, Aralık 1945'te Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Uluslararası Ticaret Örgütü'nün (ITO) kurulmasını önermiş ve iki yıl süren müzakerelerden sonra 1948'de ITO'nun kuruluşunu öngören Havana Anlaşması imzalanmıştır. Ancak, ABD'nin desteğini alamaması nedeniyle bu Anlaşma hayata geçirilememiştir.

Uluslararası ticaret alanında kapsamlı düzenlemeleri içermesi plânlanan ITO'yu kurmaya yönelik anlaşmanın müzakereleri devam ederken, müzakerelere katılan devletlerin gümrük vergilerini ve diğer ticaret engellerini daha hızlı bir şekilde azaltmak istemeleri üzerine, 1947 yılında Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) hazırlanmıştır. ITO'yu kurmaya yönelik anlaşma üye devletlerin ulusal mevzuatında çok sayıda değişikliğin yapılmasını gerektirdiğinden, uzun sürmesi beklenen bu sürecin tamamlanmasını beklemek istemeyen sekiz devlet, aralarında imza ettikleri Geçici Yürürlük Protokolü ile GATT'ı 1 Ocak 1948 tarihinden itibaren uygulamaya başlamışlardır.

Uluslararası ticaret sistemini ilk kez kuran GATT'ın temel amaçları; dış ticarete rekabetin mal kalitesini artıracacağı, fiyatları düşüreceği, böylece dış ticaretin hacminin artacağı düşüncesi ile dış ticaretin serbestleşmesinin önündeki engel olan gümrük tarifelerinin düşürülmesi, tarife dışı engellerin kaldırılması, karşılaşılabilecek diğer engellerin ve farklı muamelelerin ortadan kaldırılması şeklinde sıralanabilir.

GATT'ın kuruluşundan günümüze kadar geçen süre içerisinde rekabeti bozucu, ticareti kısıtlayıcı engellerin kaldırılması nedeniyle dünya ticaretinde önemli artışlar kaydedilmiştir. GATT ile gelen sistem, ticaret pazarlıkları veya görüşmeler (turlar) serileri ile gelişmiş, ilk tur tarifler ve indirimlere yoğunlaşmış, daha sonra anti-damping

ve tarife dışı önlemleri de kapsamıştır. GATT, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kurulana dek bir uluslararası örgüt statüsünü almamıştır.

Dünya ekonomisinde 1970'lerin başından itibaren istikrarlı büyüme sürecinden uzaklaşılması, düşük büyüme hızı, işsizlik, istikrarsız fiyatlar, koruma politikalarına olan rağbetin yeniden artmasına sebep olmuştur. Bunun sonucunda bazı alanlarda IMF, DB, BM gibi kuruluşların öncülüğünde küreselleşme devam ederken, bazı alanlarda da yeni bir akım olan bölgesel entegrasyon hareketleri (bölgeselleşme) hız kazanmaya başlamıştır.

Çok taraflı üretim, ticari ve mali ilişkilerin gelişmesi, küreselleşmeye hız kazandırdığı gibi, benzer özelliklere sahip, aynı coğrafi bölge içerisinde olan ülkeleri, güçlerini birleştirici yoğun bölgesel ilişkiler içerisine de itmektedir. Aslında bölgesel entegrasyon hareketleri, gelecekte meydana gelecek bir küreselleşmeye, geniş çaplı bir serbest ticari ve mali bütünleşme ortamına geçişin bir aşamasını oluşturmaktadır. Fakat gelişmiş ülkeler, ekonomik ve sosyal sorunlarla karşılaştıkları ölçüde içlerine kapanmakta, koruma politikalarına ağırlık vermekte ve aralarında oluşturdukları blok içerisindeki ilişkileri geliştirmeye öncelik tanımaktadırlar. Bloklaşmalar arttıkça blok içi ilişkiler önem kazanmakta, bloklar arası ilişkiler ile blokların bloklar dışında kalan ülkelerle ilişkileri ikinci plana itilmektedir. Bölgesel entegrasyonlar, çok taraflı serbestleşmeyi güçlendirebildikleri ve sürecin ileride genelleşmesini sağlayabildikleri ölçüde yararlı olabilirler.

Günümüzde üç ayrı kıtada bölgesel ticaret blokları oluşmaktadır. Avrupa Kıtasında Avrupa Birliği (AB) ve Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA), Amerika Kıtasında Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA) ve Güney Amerika Ortak Pazarı (MERCOSUR), Asya Kıtasında Güney Doğu Asya Ulusları Birliği (ASEAN) ve Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) en önemli bölgesel ekonomik entegrasyonlar arasındadırlar.

Dünyadaki ekonomik entegrasyonların en eski ve en gelişmişlerinden biri olan AB, 1957 yılında 6 Batı Avrupa devleti tarafından "Roma Antlaşması" ile kurulmuştur.

Günümüzde AB'ye 27 ülke üyedir. Dünya ticaretindeki önemli payı ve fiili etkinliği ile bölgesel bütünleşmelere en iyi örnek AB'dir.

Korumacı uygulamaların ve bölgesel anlaşmalar sonucu ticaret sapması ihtimallerinin arttığı bir dönemde, 1986 yılında, GATT çerçevesinde başlayan Uruguay Turu (1986-94) Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri 1993 yılı sonunda anlaşmayla sonuçlanmış ve anlaşma sonunda tüzel kişiliğe sahip bir kuruluş olarak kurulması kabul edilen DTÖ, 1995 yılı başından itibaren yürürlüğe girmiştir. DTÖ, IMF ve DB ile birlikte Bretton Woods kurumlarının üçüncü ayağını oluşturmaktadır. DTÖ'nün yürürlüğe girmesi ve aynı zamanda Anlaşmanın uygulanmasını kontrol etmesi, dış ticaretin serbestleşmesinde ve küreselleşmesinde, ileri bir adım olmuştur (Karaca 2003).

Uruguay Turu neticesinde imzalanan Nihâî Senet'in 1. paragrafında, DTÖ Kuruluş Anlaşması'nın, bir kısım diğer hukukî metinlerle birlikte Nihâî Senet'in bir cüzünü teşkil ettiği belirtilmektedir. DTÖ Kuruluş Anlaşması'nın II.2. maddesinde ise, bu Anlaşma'nın 1, 2 ve 3 no.lu Eklerinde yer alan anlaşmaların DTÖ Kuruluş Anlaşması'nın ayrılmaz birer cüzünü teşkil ettikleri hükme bağlanmaktadır. Bu düzenleme, öğretide tek taahhüt (single undertaking) ilkesi olarak adlandırılmaktadır. Buna göre, DTÖ Kuruluş Anlaşması'na taraf olan bir devlet, bu Anlaşmanın ekinde yer alan çok taraflı ticaret anlaşmalarının da tarafı haline gelmektedir. Dolayısıyla, Nihâî Senet'i imzalayan devletler, bu suretle yirmiye yakın anlaşma ile diğer bazı hukukî metinlere de taraf olmuşlardır. Bu kuralın istisnası, çoklu ticaret anlaşmalarıdır. Madde II.3' e göre, Ek 4'te yer alan bu anlaşmalar, yalnız bunları imzalayan DTÖ üyeleri için bağlayıcıdır.

Gündemde olmasına karşın sonuçlanmayan Doha Kalkınma Turu, kapasite oluşturabilmek için yardımları güçlendirerek, gelişmekte olan ülkeleri dünya ticaret sistemine gerekli önlemleri alarak entegre etmeyi taahhüt etmekte ve bunun için daha fazla piyasa açılımlarını ve mevcut piyasalara kurallar getirmeyi kapsamaktadır. Yeni turun temel amacı kalkınmayı, yoksullukla savaşmalarına yardım edecek bir şekilde, dünya ticaret sistemine kanalize etmektir. Buna karşın, çelişen çıkarlar nedeniyle çeşitli

ülke ve blokların aldıkları tavır, dünya ticaretinde yeni kararlar alınmasını şimdilik geciktirmektedir.

2.1 Dünya Ticaretini Düzenleyen Kurallar

DTÖ, dünya ticaretini yönlendiren-yöneten, kurallarını belirleyen, bu kurallara uyulup uyulmadığını denetleyen ve benzer çok taraflı kuruluşlarda az görülen bağlayıcı bir “Anlaşmazlıkların Halli Sistemi” mekanizması ile ticari sorunları/krizleri sonuca bağlayan önemli bir küresel aktördür.

DTÖ ve öncülü olan GATT sistemi, 60 civarında anlaşma ve hukuki belgeden oluşmaktadır. Bu Anlaşmalar, tarım, tekstil, sanayi ürünleri, hizmetler, kamu alımları, standartlar, ürün güvenliği, gıda sağlığı, fikri mülkiyet hakları başta olmak üzere pek çok alanda uluslararası ticaret sisteminin temellerini atmıştır.

Bir malın ithalatının yerli üreticilere ciddi zarar verdiği ya da tehdit oluşturduğunun yapılacak soruşturma sonucunda tespit edilmesi halinde, söz konusu zararı ortadan kaldırmak amacıyla ve sadece zararlarla sınırlı kalmak üzere, ithalatın miktar ve/veya değerinde kısıtlama yapılmasına “korunma önlemi” denir. Temelde daha fazla piyasa açılımı ve mevcut piyasalara kurallar getirmeyi öngören DTÖ, koruma önlemlerine de yer vermekte ve bu önlemlerin hukuksal çerçevesini “Korunma Önlemleri Anlaşması (Safeguards Agreement)” belirlemektedir. Bu kapsamda dünya ticaretini düzenleyen genel kurallar olan dumping, anti-dumping, sübvansiyon ve telafi edici ödemeler karşısındaki başlıca ticari korunma ya da savunma araçları; anti-dumping, sübvansiyonlar ve telafi edici önlemler, korunma önlemleri, gözetim önlemleri, kotalar, DTÖ ihtilafları ve ticaret müzakereleri şeklinde sıralanabilir.

Dumping-anti dumping

GATT çerçevesinde dumping, “bir ürünün benzer bir ürünün ihracatçı ülkede tüketim için satışa sunulan fiyattan daha düşük fiyatla ihraç edilmesi” şeklinde tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle, eğer ihraç fiyatı ile ihracatçı ülkedeki iç tüketim

fiyatı arasındaki karşılaştırma sonrasında, ikincisinin daha yüksek olduğu anlaşılırsa ürün dumpingli kabul edilir. Damping suçlamalarının geçerli sayılabilmesi için, ithal ülkesindeki yerel sanayi üzerinde somut ve tespit edilebilir zarar meydana geldiğinin kanıtlanması gereklidir.

AB, GATT Anlaşması'nın hükümlerine paralel olarak bu alanda kendi mevzuatını geliştirmiştir. AB'nin Ortak Ticaret Politikası çerçevesinde Komisyon, dumping suçlamalarının haklılığını araştırmakla yetkili kılınmıştır. Herhangi bir AB üyesi ülke ya da AB içerisindeki bir firma ya da kuruluş dumping yapıldığını iddia eder ve bunun AB içerisinde faaliyette bulunan herhangi bir sektöre zarar verdiğini delillerle ortaya koyarsa, Komisyon tarafından bir dumping soruşturması açılır. Bu dönem içerisinde eğer ihracatçı ülke fiyatları yükseltmeyi kabul ederse (price undertaking) soruşturma durdurulur. Soruşturma sonucunda bir dumping marjı saptanırsa, Komisyon tarafından eşit düzeyde anti-dumping vergisi belirlenir. Söz konusu vergiler, bir tüzük vasıtasıyla Konsey tarafından onaylanmasını takiben yürürlüğe koyulur. Anti-dumping kararlarına karşı, Adalet Divanı ve Birinci Derece Mahkemesi'ne başvurulabilir.

Sübvansiyon-Telafi edici ödemeler

En geniş anlamda sübvansiyon, mal veya hizmetlerin üretimini destekleme amacı güden devlet yardımları veya devlet harcamalarıdır. Ancak, bu geniş tanıma itibar edilmesi halinde sübvansiyon kavramı, klasikleşmiş devlet fonksiyonları da dâhil, çok geniş bir yelpazeye yayılan devlet faaliyetlerini kapsar. Bu açıdan bakıldığında, yangın söndürme ve emniyeti sağlama gibi geleneksel devlet görevlerinin dahi sübvansiyon teşkil ettiğini ileri sürmek mümkün olabilir. Bu anlamda, örneğin, etkin bir polis teşkilâtının varlığı, ülke içerisinde faaliyet gösteren firmaların güvenlik risklerini azaltacağından, onların maliyetleri üzerinde de olumlu etkide bulunacak ve sübvansiyon sayılabilecektir. Aynı şekilde, devletin iyi bir eğitim sistemine sahip olması da, firmalara nitelikli personel istihdam etme olanağı sağlayacağından, sübvansiyon gibi görülebilir. Ancak, uluslararası ticaret hukuku açısından böyle geniş bir tanım esas alınsa ve devletlerin her türlü sübvansiyona karşı telafi edici tedbir uygulamalarına izin verilse idi, II. Dünya

Savaşı'nı müteakip GATT zemininde dünya ticaretini serbestleştirmek yönünde atılan adımların bir sonuca ulaşması mümkün olmazdı.

Dolayısıyla, uluslararası ticaret hukuku alanında kullanılmak üzere sübvansiyonun farklı bir tanımının yapılması gereklidir. En azından bazı sübvansiyon türlerinin haksız olduğu kanaati yaklaşık bir asırdan beri uluslararası ticaret politikası alanında hakim olmasına rağmen, 1947-1995 arası kapsayan GATT döneminde bu kavramın bir tanımı yapılmamıştır. Bu durum, bir ölçüde, konunun karmaşıklığından ve haklı devlet uygulamaları ile uluslararası ticareti engelleyen sübvansiyonların birbirinden ayırt edilmesindeki güçlükten kaynaklanmıştır. Sübvansiyonun tanımı konusunda bir görüş birliğinin oluşamamasının bir başka nedeni ise, sübvansiyon verilmesinden rahatsız olan vergi yükümlülerinin tepkilerine neden olmamak için sübvansiyon kavramı yerine geçecek başka sözcüklerin kullanıla gelmiş olmasıdır.

DTÖ'nün sübvansiyonlar ve telafi edici tedbirlere ilişkin kuralları, GATT 1994'ün VI ve XVI. maddeleri ile Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması'nda yer almaktadır. GATT 1994'ün, Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Anlaşması'nın da kaynağını teşkil eden iki maddesinden birisi olan XVI. maddede, genel olarak sübvansiyonlara ve özelde ihracat sübvansiyonlarına ilişkin kurallar yer almaktadır. VI. maddede ise, sübvansiyonlu ithalata karşı alınabilecek telafi edici tedbirlere ilişkin genel hükümlere yer verilmiştir.

Sübvansiyonun tanımına ilk olarak DTÖ Kuruluş Anlaşması'nın ekinde yer alan Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması'nın 1.1. maddesinde yer verilmiştir. Bu maddeye göre, devletin temin ettiği ve yararlanana fayda sağlayan bir malî katkının ya da GATT 1994'ün XVI. maddesi anlamında bir gelir veya fiyat desteğinin bulunduğu hallerde sübvansiyonun varlığından söz edilebilecektir. Görüldüğü üzere, maddede yapılan tanım, genel anlamda sübvansiyon kavramının unsurlarının neler olduğunu belirtmektedir. Bu tanım, Anlaşma'nın tamamı açısından geçerlidir. Anlaşma'nın izleyen bölümlerinde yer verilen sübvansiyon türlerine ilişkin hükümlerin uygulanabilmesi için, öncelikle bu genel tanıma uygun bir sübvansiyonun

mevcut olması bir ön koşul teşkil etmektedir. Bu tanımla amaçlanan, sübvansiyon teşkil eden devlet uygulamalarının sınırlarını daraltmaktır.

Anlaşma'nın 1.1. maddesindeki tanım uyarınca, sübvansiyon iki ana unsurdan oluşmaktadır. Bunlardan ilki, devlet tarafından sağlanan bir “malî katkı” veya “gelir ya da fiyat desteği” bulunması; ikincisi, devletin sağladığı bu malî katkı veya gelir ya da fiyat desteğinin yararlanana bir fayda sağlamasıdır. Diğer bir ifadeyle, malî katkı ve fayda temini birlikte bulunması gereken iki unsur olup, ancak bu ikisinin bir arada bulunması halinde bir sübvansiyondan söz edilebilir (Yılmaz 2004).

Anlaşma hükümleri ile GATT 1994'ün ilgili maddelerinin birlikte uygulanacağı hususu Anlaşma'da hükme bağlanmıştır. Anlaşma'nın 10. maddesinde, DTÖ üyesi devletlerin sübvansiyonlu ithalata karşı alabilecekleri telafi edici tedbirlerin bu Anlaşma'ya ve GATT'ın VI. maddesi hükümlerine uygun olması gerektiği belirtilmektedir. Yine, Anlaşma'nın 32.1. maddesinde, diğer bir DTÖ üyesi devletin verdiği sübvansiyona karşı alınabilecek telafi edici tedbirlerin yalnız bu Anlaşma ve ilgili GATT 1994 hükümleri çerçevesinde alınabileceği açıkça belirtilmektedir. Bu hükümlerden, sübvansiyonlar ve telafi edici tedbirler alanındaki bugünkü uygulamalar açısından GATT 1994'ün ilgili hükümlerinin de Anlaşma hükümleri ile birlikte DTÖ üyesi devletleri bağladığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması, mal ticaretine ilişkin bütün sübvansiyonlara uygulanmakta olup, hizmetleri kapsamaz. Hizmetler alanındaki sübvansiyonlara ilişkin düzenleme, DTÖ Kuruluş Anlaşması'nın 1B Eki'nde yer alan Hizmetler Anlaşması'nın 15. maddesinde yer almaktadır.

Anlaşma'da tarım sübvansiyonlarını kapsam dışında tutan genel bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Yani, Anlaşma tarım ürünlerine ilişkin sübvansiyonları da kapsamaktadır.

Ancak, Tarım Anlaşması'nda tarım sübvansiyonlarına ilişkin birtakım özel hükümler yer almaktadır. Tarım Anlaşması'nın 21.1. maddesine göre, bu Anlaşma ile GATT 1994

veya DTÖ Kuruluş Anlaşması Ek 1A'da yer alan mal ticaretine dair diğer çok taraflı anlaşmaların hükümleri arasında uyumsuzluk olması durumunda, Tarım Anlaşması hükümleri uygulanacaktır. Diğer anlaşmaların hükümleri ise, Tarım Anlaşması'na aykırı olmadıkları ölçüde uygulama alanı bulacaklardır. Bu hüküm karşısında, tarım sübvansiyonları konusunda, Tarım Anlaşması hükümleri, Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması hükümlerine göre *lex specialis* teşkil etmektedir. Tarım Anlaşması'nda yer alan bu düzenlemeye paralel olarak, Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması'nın Tarım Anlaşması ile bağdaşmayan hükümler içeren maddelerinde, Tarım Anlaşması'nın konuya ilişkin hükümlerinin saklı tutulduğu açıkça belirtilmektedir.

2.2. Avrupa Birliği'nin GATT/DTÖ Karşısında Konumu

Topluluğun GATT'a karşı tavrı bir dereceye kadar belirsizdir. Topluluk bir yandan GATT'ın kurallarını değerli olarak kabul etmekte, onları çiğnememeyi tercih etmekte ve çok taraflı tarife görüşmelerinin çeşitli turlarında lider rolünü üstlenmekte; diğer yandan topluluk bu kuralları uygulama karşısında isteksiz görünmektedir (Hayes 1993).

İlk olarak, topluluğun de facto olarak kabul edilen tercihli düzenlemelerinin çoğu GATT belgeleriyle uyumlu olma konusunda tereddüt içermektedir.

İkinci olarak, çok elyaflılar düzenlemesinin yenilenmesine ilişkin 1977 görüşmelerinde Komisyon (İngiltere ve Fransa'nın taleplerine cevap verir şekilde) arz edici ülkeler üzerine otonom önlemleri tehdit eden ve GATT açısından yasallığı şüpheli olan oldukça büyük bir baskı kurmuştur. Anlaşmayı genişleten protokol üzerinde uzlaşmaya varıldığında komisyon kendisinden toplulukça talep edilenleri ikili müzakereler yoluyla elde etmiştir.

Üçüncü olarak, çok taraflı ticaret görüşmelerinin Tokyo turunda topluluğun amacı GATT'ın 19. fıkrasına dayanarak ithalat üzerine yüksek gümrük vergileri koyma hakkını garanti altına almaktır. Bu durum adı geçen fıkraya dayanarak tazminat almaya hak kazanan ve misilleme önlemleri alma hakkı olan ülkelerin sayısını azaltacaktır.

Bahsi geçen maddeye dayanarak böyle bir hak isteme konusunda açıklık olsa da bu yaklaşım GATT'ın temelini oluşturan ayırım yapmama prensibine aykırı düşmektedir.

Dördüncü olarak, topluluk için 1990'ların başına kadar korumacılık önlemlerinin çoğu GATT'ın murakabesinden kaçarak arz edicilerle gerçekleştirilen kısıtlama antlaşmaları yoluyla sağlanmıştır.

Genel olarak topluluk ilk olarak GATT'ı dikkate alır görünmekte ve GATT'ı, ABD'nin zararlı olabilecek faaliyetlerine karşı da bir kısıtlama olarak görmektedir. Topluluğun Batı Avrupa ve Kuzey Amerika dışında kalan diğer dünya ülkeleriyle ticari ilişkileri GATT kuralları dışında kısmi tercihler ve ikili kısıtlama antlaşmaları yoluyla yürümektedir. Bununla birlikte genel bir niteleme yapmak gerekmektedir. Örneğin, 1983 yılında topluluk, Japonya'dan ithal edilen kompakt diskler üzerindeki vergileri geçici olarak arttırmak istemiş bu durumu telafi etmek içinde GATT kurallarını takiben diğer ithal edilen unsurlardaki vergileri indirmiştir. Dahası topluluk, ABD gibi Uruguay Turu görüşmelerini geliştirmekte olan ülkeleri, ithal ettikleri mal ve hizmetler için korumalarını azaltmaya zorlamanın bir aracı olarak görmektedir (Hayes 1993).

Ülkeler arasındaki uluslararası ticarete ilişkin dünya çapında kurallar koyan bir uluslararası organizasyon olan DTÖ, hükümetler ve AB gibi politik aktörlerden oluşmaktadır. Oybirliğine dayalı karar alma sistemi ile üye-güdümlü bir organizasyon olan DTÖ'de üyelik, hakların ve zorunlulukların dengesi anlamına gelmektedir.

Bu süreçte AB, kapsamlı ticaret müzakerelerinin yeni turunun başrol oyuncusu olmuştur. Uruguay Turu, hizmetler ve ticaret açısından daha ileri müzakere safhalarını gerektiren inşa edilmemiş bir gündem bırakmıştır. Bu sebeple Doha Kalkınma gündeminin öncülü Uruguay Turunu içeren GATT'ın önceki turlarıdır. 1996 yılında Singapur'da yatırım, rekabet, kamu tedariki ve ticaretin kolaylaştırılması konularında çalışma grupları oluşturulmuştur. Fakat geliştirmekte olan ülkelere oluşan üyeler bu konularda DTÖ müzakerelerinde her hangi bir taahhüt altına girmek istemediklerinden iş gücü standartları alanında görüşmeleri bloke etmeyi başarabilmiş ve ticaretin çevresel

politika ile bağlantılı olmasını sağlayan süreci geriye çekmişlerdir (Wallace H et al. 2005).

1999 yılının aralık ayında AB'nin önerdiği kapsamlı Seattle Turu, müzakerelerin kötü yönetimi, hazırlığın yetersiz oluşu, STK ve gelişmekte olan ülkelerin karşıtlığı nedeniyle başlayamamıştır. Doha Kalkınma Gündemi Turu, Doha Bakanlar Konferansı'nda 2001 yılının aralık ayında müzakerelerde ilerleme kaydedilmesi amacıyla ABD'nin politik desteğiyle başlatılabilmektedir. Cancun'da 2003 yılının Eylül ayında Doha Kalkınma Gündemi konusunda anlaşmaya varmak için gösterilen çabalar başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ancak, 2004 yılının Temmuz ayında Doha Kalkınma Gündemi çerçevesi Cenevre'de oluşturulabilmektedir (Wallace H et al. 2005).

Ekim 2004'de DTÖ'ne 149 ülke katılmış ve yaklaşık 25 ülke katılım müzakerelerine girmiştir. Üye ülkelerin büyük bir kısmı gelişmekte olan ülkelere aittir. DTÖ müzakerelerinin temel aktörleri; ABD, AB, G-10, G-20, G-33 ve FIP olarak sıralanabilir. Gündemde olan Doha Kalkınma Turu dahil olmak üzere, anılan aktörlerden ABD; pazara girişte ticaretin serbestleştirilmesinden yana (ofansif) bir tavır izlerken, iç desteklerde mevcut uygulamalarını sürdürmekten yana bir tutum izlemektedir. AB; müzakerelerin seyrine göre tutum belirlemede, bir yandan ticaretin serbestleştirilmesini isterken diğer yandan da ABD'ye göre korumacı (defansif) bir tutum izlemektedir. G-10; ticaretin serbestleştirilmesine karşı çıkan, (Japonya, İsrail, İsviçre, Norveç ve Bulgaristan vb) korumacı (defansif) ülkelerdir. G-20; Brezilyanın liderliğini yaptığı (Arjantin, Brezilya, Şili, Çin, Hindistan, Meksika, Nijerya, Pakistan, Uruguay, Filipinler) ticaretin serbestleştirilmesini isteyen (ofansif) ülkelerdir. G-33; Endonezya'nın liderliğinde, aralarında (Küba, Hindistan, Endonezya, Kenya, Nijerya, Pakistan, Filipinler, Uganda Çin ve Hindistan) Türkiye'nin de yer aldığı Özel Ürünlerde korumacılığın sürmesini talep eden ülkelerdir. CAIRNS Grubu; Kanada ve Avustralya'nın öncülüğünü yaptığı, (Brezilya, Arjantin, Endonezya, Yeni Zelanda, Filipinler, Güney Afrika Cumhuriyeti, Uruguay vb) tarım ürünleri ticaretinin tamamen serbestleştirilmesini isteyen (ofansif) ülkelerdir. FIP (Five Interest Parties) ise; ABD, AB, Avustralya, Brezilya ve Hindistan'ın yer aldığı gruptur. 31 Temmuz 2004 tarihli

Çerçeve Metin bu grubun çabalarıyla kabul edilmiştir. (www.tarim.gov.tr/...sanal_kutuphane2/dto/dto_201005.htm)

AB, iç pazar oluşumunu tamamladıktan sonra, benimsediği korumacı yaklaşımdan uzaklaşarak, ortak ticaret politikasını dünya ticaretine yön vermek için araç olarak kullanmaya başlamıştır. Bu durum, ticaretin küresel düzeyde daha serbest hale gelmesine katkı sağlamıştır. Ayrıca ortak ticaret politikası uygulanması, Birlik üyesi ülkelere, uluslararası müzakerelerde tek tek hiçbir zaman ulaşamayacakları bir müzakere gücü kazandırmıştır.

AB'nin dünya ticaretindeki ağırlığının göstergelerinden birisi uluslararası ticareti düzenleyen DTÖ bünyesinde oynadığı aktif roldür. DTÖ'de en büyük ve en etkin aktör 27 üye ülkesi ile AB'dir. Bu etkinlik, AB'nin, Avrupa Komisyonu'nun 27 üyesi adına anlaşma yapma yetkisinde olması ve ortak bir dış ticaret politikasına sahip olmasından kaynaklanmaktadır. AB'nin, DTÖ'deki ve Doha Kalkınma Gündemi'ndeki çok taraflı ticaret anlaşmalarının temel itici güçlerinden birini oluşturması, AB'nin etkin rolünün göstergeleridir (Karluk 2007).

AB'nin ticaret politikasının yasal dayanağı olan Avrupa Topluluğu'nu kuran Anlaşma'nın 131. maddesi, Birliğin, dünya ticaretindeki gelişmeleri uyumlaştırmayı ve ticaretin önündeki engelleri kaldırmayı amaçladığını açıkça belirtmektedir. Ticaretin serbestleşmesinin ülkelere zenginleşme ve refah getirdiği bugünün dünya düzeninde, mal ve hizmet ticaretinin önündeki engelleri ortadan kaldırmak için müzakerelerin yürütüldüğü uluslararası zemin DTÖ'dür. DTÖ'nün oluşturduğu sistem, AB tarafından bugünün küresel ekonomisinde ticari engellerin kaldırılmasının ve serbestleşmenin en geçerli yolu olarak görülmektedir. Bu çerçevede Birliğin DTÖ'den en önemli beklentisi mallar, hizmetler ve yatırımlar alanında piyasaların daha açık hale getirilmesidir. Birliğe göre bu amaca ulaşmak için en doğru yol, açık ve tüm devletlerce uygulanabilir kuralların koyulmasıdır. Ayrıca DTÖ'nün daha etkili, şeffaf ve hesap verebilir bir yapıya kavuşturulması da Birliğin öncelikleri arasında yer almaktadır.

Birliğin uluslararası ticaret alanındaki faaliyetleri sadece DTÖ bünyesindeki çalışmalar ile sınırlı değildir. AB, DTÖ tarafından belirlenen çok taraflı ticaret kuralları dışında, çift taraflı ticaret kuralları ile de hareket etmektedir. Dünyadaki en önemli ticari bloklardan biri olan AB'nin pek çok ülke ile ikili ticaret anlaşmaları mevcuttur.

Küresel ticaretin az gelişmiş ülkeleri dışlamaması için de çaba gösteren AB için ticaret politikası, dünyanın az gelişmiş ülkelerine ya da bölgelerine yardım etmede önemli bir araca dönüşmüştür. Nitekim geliştirdiği “Silahlar Dışında Herşey” (EBA) girişimi ile az gelişmiş ülkelere ithal ettiği tüm ürünlere (silahlar hariç) vergi uygulamamaktadır. Bu çerçevede muz, şeker ve pirinç uygulanan tarifeler 2002 ile 2009 arasında kademeli olarak kaldırılacaktır.

Doha Kalkınma Gündemi ve Avrupa Birliği Tarım Pozisyonu

Doha Kalkınma Gündeminde tarımsal ticaret konusunda 3 tip mesele üzerinde durulmuştur: Pazara giriş, sübvansiyonlar ve bitki sağlığı, hijyen önlemleri, coğrafi göstergeler gibi konulardan oluşan diğer meseleler (Wallace H et al. 2005).

Başlıca konu olan pazara giriş, tarımsal ürünler üzerindeki tarife oranlarının düşürülmesini kapsamaktadır. Tarımsal ticarete daha önce geniş ölçüde kullanılan ve Uruguay Turu görüşmelerinde yer alan kotaların yerini bu müzakerelerde tarifelendirme almış, ancak görüşmelerin sonuçları tarifelerin yüksekliğini engelleyememiştir. Sonuç olarak, tarımsal ürün ihracatçısı ülkeler, tarife oranının yüksekliğine göre daha fazla indirim sağlandığı bir formülle tarife oranlarının düşürülmesini istemişlerdir. AB tarımsal ürünlerin sıra ile tarifelerinin indirilmesini tercih etmiştir, çünkü bu durum hassas sektörleri korumak için gereken esnekliği sağlayacaktır.

OECD ülkelerinde tarımsal sübvansiyonlar yeni milenyumun ilk yılında toplam olarak 360 milyar dolar ya da günde 1 milyar dolara ulaşmıştır. Bu sübvansiyonlar, bir yandan fiyat desteklemeleri sonucunda oluşan fazla üretimi ihraç etme olanağı sağlayan ihracat sübvansiyonları, diğer yandan çiftçilere verilen ticareti daha az rahatsız edici özellikte olan gelir desteklerinden oluşan iç sübvansiyonlardır. Uruguay Turunda, GATT

disiplinleri hem ihracat hem de iç destek planlarına uygulanmıştır. Ayrıca ticareti rahatsız eden iç destek programları (amber kutu) ve ticareti daha az etkileyen gelir destek tipleri (mavi kutu) arasında ayırım yapılmıştır. Ticareti etkilemeyen, çevresel amaçları ve kırsal kalkınmayı destekleyen yardım planları yeşil kutuya konmuştur.

AB, MacSharry Reformu ile ortak tarım politikasında fiyat desteklerinden gelir desteklerine dönüşümü sağlamaya çalışmıştır. Ortak tarım politikasında yapılan Gündem 2000 reformu ile desteklerin ticaretten bağımsız olması önerisi yapılmıştır. AB, bu sebeple, tarım konusunda ihracat sübvansiyonlarının indirilmesi, hatta tamamen elimine edilmesi tekliflerini kabul etmeye hazırdır. Bununla birlikte reformun Avrupa çiftçilerinin tepkisini çekmesini önlemek için mavi kutuda belli büyüklükte sübvansiyonların devam ettirilmesi ve çevre korunması, kırsal kalkınma gibi amaçları içeren yeşil kutu sübvansiyonları yolu ile tarımın çok yönlü kapsamının devam ettirmesi de gerekmektedir (Wallace H et al. 2005).

AB, DTÖ görüşmelerinin Uruguay Turunun çoğunda tarımsal konularda yalnız bırakılmıştır. Bu durum AB ticaret diplomasisi için başlıca sorunlardan biri haline gelmiştir. Doha turunda aynı sorunla karşılaşmamak için dönemin tarım ve ticaret konusundaki görevli komisyonerleri, daha ileri düzeyde üretimden bağımsız gelir desteği (decoupling) reformları konusunda ısrarcı olmuşlardır. Bu öneri, Belçika, Fransa ve İrlanda hükümetlerince desteklenen çiftçi lobilerince reddedilmiştir. Fakat Komisyon, Gündem 2000 reformunun orta dönem gözden geçirmesine daha ileri düzeyde decouple destekleri dâhil etmeyi başarmıştır. Bu durumun nedeni, İrlanda gibi ülkelerdeki çiftçilerin arttırılmış gelir destekleri yoluyla telafi edilmesi olmuştur. Bahsi geçen AB reformları, artan ABD çiftlik ödemeleri ile birlikte ABD ve AB politikaları arasındaki yakınlaşmayı kolaylaştırmış ve iki tarafın Eylül 2003 Cancun DTÖ Bakanlar toplantısını takiben ortak bir belge yayınlamalarına neden olmuştur.

Cancun'daki Bakanlar konferansında, AB üzerine belirlenmiş bir tarih itibariyle ihracat sübvansiyonlarını kaldırması, iç destek programlarını önemli derecede düşürmesi ve pazarını geliştirmekte olan ülkelerin tarımsal ürünlerine açması için baskı uygulanmıştır. AB'nin pozisyonu, en az gelişmiş ülkeler açısından en önemli ürünlerde ihracat

sübvansiyonlarının elimine edilebileceği ancak bunun için söz konusu müzakerelerde, ABD gıda yardımı programlarıyla sağlanan ABD gıda ihracatı destekleri ve yine ABD tarafından sağlanan ihracat kredilerini de içeren, tüm ihracat desteği türlerinin kapsanmasıydı. AB bahsi geçen konuda, Brezilya ve Hindistan gibi başlıca bazı gelişmekte olan ülkelerin pazarlarını açmadıkça, desteklerin kaldırılması için bir tarih bildiremeyeceğini belirtmiştir (Wallace H et al. 2005).

İç destekler önlemleri konusunda AB, iç destek reformunun dayandığı temel olan mavi kutu destek önlemlerini sürdürmeye ihtiyacı olduğunu vurgulamıştır. AB, Doha turunda, pazar girişi konusunda da çok az sayıda taahhütte bulunmuştur.

Cancun'da tarım konusunda AB'nin meselesi, AB'nin liderlik gösterip daha ileri taahhütlerde bulunarak müzakerelerin devam etmesini sağlayıp sağlamayacağı olmuştur. Fransa hükümeti ve diğer birkaç AB üyesinin desteğini alan Avrupa çiftçi organizasyonları, tarımda daha ileri derecede imtiyazlar verilmesine karşı tutum sergilemişlerdir. Ortak tarım politikasında daha fazla reformu savunan Avrupa Sanayi ve İşverenleri Konfederasyonu'na şekillenen Avrupa iş dünyası ise, müzakerelerde taktik açısından farklı bir tutum sergilemiştir. Gelişmekte olan ülkelerde imalat ve hizmetler sektöründe daha fazla pazar girişini hedefleyen Avrupa iş dünyasının sektörel çıkarları, AB'nin daha ileri derecede tek taraflı ödün vererek hareket etmemesi gerektiğini, başlıca gelişmekte olan ülke pazarlarında daha düşük sınır tarife oranları karşılığında tarımda ödün vermesi gerektiğini savunmuştur. Sivil toplum grupları genellikle, AB'nin geliştirilmiş bir teklif sunmasından yana olmuştur. Tüketiciler ve ticaret birlikleri ortak tarım politikasının reformunu savunmuş, kalkınmaya yönelik hükümet dışı organizasyonlar ve gelişmekte olan ülkelerle ilgili aynı tür organizasyonlar daha düşük AB sübvansiyonları ve az gelişmiş ülkeler için daha fazla AB pazar girişi yanlısı olmuştur. Çevreci organizasyonlar ise, tarım ve balıkçılığı sürdürülebilir hale getirmenin bir yolu olarak ortak ticaret politikasının reformunu istemiştir (Wallace H et al. 2005).

2.3. Avrupa Birliği'nin Dünya Ticaretindeki Yeri

DTÖ'nün potansiyel üye sayısı 160'lara ve buna paralel olarak DTÖ kurallarına tabi olan ticaret hacmi de % 85-90'lara ulaşmıştır. 1948 yılında 66,0 milyar dolar olan dünya ticaret hacmi, 1994-99 yılları arasında 6 trilyon dolara yükselmiştir. 1999-2000 arası bir durgunluk ve düzeltme yaşanmış ve bu yıllarda ticaret hacmi değişmemiştir. 2001-07 arası dünya ticaret hacminin 14 trilyon dolara çıkmasına karşın, 2007 sonrası yeni bir durgunluk dönemi yaşanmaktadır.

Son on yıllık dönemde genel eğilim, düşük ve orta gelir grubundaki ülkelerin dünya ticaretindeki paylarını arttırmaları yönündedir. Bununla birlikte geçen 5 yıllık dönemde gelişmekte olan ülkeler küresel ihracat içindeki paylarını % 20'den % 25'e çıkarmışlardır. Ayrıca, Çin bu dönemde pazar payını ikiye katlamıştır. Ticaretin genişlemesi bu ülkeler için ekonomik iyileşmenin de yolunu açmıştır. Pazar paylarını arttırmada en başarılı olan ülkeler, yoksullukla en iyi mücadele eden ülkeler olmuşlardır. Bu trendin orta vadede de devam etmesi beklenmektedir. 2020 yılına kadar özellikle Çin ve Hindistan'ın dünya ticaretindeki paylarının son derece hızla artacağı düşünülmektedir (DPT 2007).

DTÖ'nün 15 Temmuz 2008 tarihinde yayınlamış olduğu “2008 Dünya Ticareti Raporu”nun dünya ekonomisi ve ticaretindeki gelişmelere ilişkin bölümüne göre, 2006 yılında dünya ticareti ve ekonomisi oldukça canlı geçmiş ve dünya mal ihracatında reel olarak % 8,5 artış gerçekleşmiştir. Buna karşılık, 2007 yılında dünya ticareti reel olarak % 5,5 büyümüş ve dünya ticaretinin gelişimini kısıtlayan en önemli unsurlardan biri gelişmiş ülkelerin ekonomilerindeki yavaşlama olmuştur. 2007 yılında hizmet ihracatında yaşanan artış % 18 ile geçmiş yıllara göre oldukça yüksek düzeyde gerçekleşmiş olup, hizmet ihracatının artış hızı mal ihracat artışının üstünde olmuştur.

Dünya nüfusunun % 7'sini oluşturan 27 üyeli AB, dünyadaki toplam ithalat ve ihracatın beşte birinden fazlasını gerçekleştirmektedir. Önümüzdeki dönemde yeni üye devletlerin katılımı, AB'nin dünya ticaretindeki payını daha da artıracaktır.

2.3.1. AB'nin Genel İthalat ve İhracatı

AB, 2007 yılı itibarıyla, 1 695 milyar dolarlık ihracat değeri ve % 16.5 oranıyla dünya ihracatında ilk sıradadır. AB'yi, % 11.8 oranıyla Çin ve % 11.3 oranıyla ABD izlemektedir. AB, aynı dönemde 1 949 milyar dolarlık ithalat değeri ve % 18.4 oranıyla dünya ithalatında ikinci sıradadır. En büyük ithalatçı % 19.0 oranıyla ABD'dir.

AB'nin kendi arasındaki ticareti hariç tutulduğunda, dünyada mal ticaretindeki başlıca ihracatçı ve ithalatçı ülkeler çizelge 2.1'de verilmiştir.

Çizelge 2.1. Dünya Mal Ticaretindeki Başlıca İhracatçı ve İthalatçı Ülkeler (Intra AB Ticareti Hariç)-2007 (Milyar Dolar ve Yüzde Olarak)

Sıra	İhracatçılar	Değer	Pay	Yıllık yüzde değişim	Sıra	İthalatçılar	Değer	Pay	Yıllık yüzde değişimi
1	AB dışı (27)	1 695	16,5	16	1	ABD	2 017	19,0	5
2	Çin	1 218	11,8	26	2	AB dışı (27)	1 949	18,4	15
3	ABD	1 163	11,3	12	3	Çin	956	9,0	21
4	Japonya	713	6,9	10	4	Japonya	621	5,9	7
5	Kanada	418	4,1	8	5	Kanada	390	3,7	9
6	Kore Cumh.	372	3,6	14	6	Hong Kong, Çin	371	3,5	10
7	Rusya (c)	355	3,5	17	7	Kore Cumh.	357	3,4	15
8	Hong Kong, Çin	350	3,4	8	8	Meksika	297	2,8	11
9	Singapur	299	2,9	10	9	Singapur	263	2,5	10
10	Meksika	272	2,6	9	10	Rusya Fed.	223	2,1	35
11	Tayvan	246	2,4	10	11	Tayvan	220	2,1	8
12	Suudi Arabistan	229	2,2	8	12	Hindistan	217	2,0	24
13	Malezya	176	1,7	10	13	Türkiye	170	1,6	22
14	İsviçre	172	1,7	16	14	Avustralya	165	1,6	19
15	Brezilya	161	1,6	17	15	İsviçre	161	1,5	14
16	B.A.E.	154	1,5	8	16	Malezya	147	1,4	12
17	Tayland	152	1,5	17	17	Tayland	141	1,3	8
18	Hindistan	145	1,4	20	18	Brezilya	127	1,2	32
19	Avustralya	141	1,4	14	19	B.A.E.	121	1,1	24
20	Norveç	139	1,4	14	20	Suudi Arabistan	94	0,9	35
21	Endonezya	118	1,1	14	21	Endonezya	92	0,9	14
22	Türkiye	107	1,0	25	22	Güney Afrika	91	0,9	18
23	İran	83	0,8	8	23	Norveç	80	0,8	25
24	Güney Afrika	70	0,7	20	24	Vietnam	61	0,6	36
25	Venezuela	69	0,7	6	25	Ukrayna	60	0,6	34
26	Şili	68	0,7	18	26	İsrail	59	0,6	17
27	Nijerya	67	0,6	13	27	Filipinler	57	0,5	6
28	Kuveyt	63	0,6	14	28	Venezuela	49	0,5	45
29	Cezayir	60	0,6	9	29	Şili	46	0,4	20
30	Arjantin	56	0,5	20	30	İran	45	0,4	10
	Toplam	9 331	90,8	-		Toplam	9 646	91,1	-
	Dünya	10 278	100	15		Dünya	10 591	100	14

Kaynak : www.wto.org

İhracat artış hızını bir önceki yıla göre artıran tek bölge Avrupa olmuştur. Avrupa ülkelerinin ihracatı 2006 yılında % 13 artış gösterirken 2007 yılında % 16 artış göstermiştir. Bölgenin ithalattaki artış hızı ihracattaki artış ile aynı düzeyde olmasına rağmen geçmiş yıllara göre biraz daha yüksek gerçekleşmiştir. Bu ticaret artışının temel nedeni Avrupa ülkelerinin para birimlerinin değer kazanması ve doların değer kaybetmesi olarak görülmektedir.

2007 yılında, Almanya, Çin, Hollanda, İtalya, Rusya, Avusturya, Brezilya, Polonya, Tayland, Hindistan, Norveç, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Türkiye ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nin dünya ihracatından aldıkları payı artırmışlardır. Bu ülkelerden 2007 yılında ihracatını en çok artıran ülkeler arasında % 29 ile Çek Cumhuriyeti, % 26 ile Çin, % 25 ile Türkiye, % 24 ile Polonya, % 20 ile Hindistan, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Arjantin dikkat çekmektedir.

Gelişmiş Ülkelerin toplam mal ihracatı % 16 artış göstererek 5 trilyon dolara çıkmıştır. Toplam ithalatları ise % 18 artış göstermiş olup, ticaret fazlası 450 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Gelişmiş Ülkelerin dünya ticaretinden aldığı pay % 34'e çıkmış olup, tüm zamanların rekor seviyesine ulaşmıştır.

AB'nin, gelişmekte olan ülkeler, ABD ve Japonya ile ilgili ticaret ilişkileri ayrıntılı olarak aşağıda incelenmiştir.

a) Avrupa Birliği ve Gelişmekte Olan Ülkeler

Görelî ekonomik zayıflıkları nedeniyle gelişmekte olan ülkeler AB'nin anahtar ticaret partnerleridir. Bu ülkeler arasında bulunan Akdeniz ülkeleri ile AB arasında birçok bağ mevcuttur. Bu ülkelerden gelebilecek büyük göç kitlesi, AB'nin bu bölgenin ekonomik gelişmesini tercihli ticaretle desteklemesinde ek bir motivasyon unsuru olmuştur. 1995 Barselona Deklarasyonunu takiben AB ve 11 Akdeniz ülkesi 2010 yılına kadar EuroMed serbest ticaret alanını oluşturma kararı almışlardır. Ayrıca bu program çerçevesinde karşılıklı temelde mal ve hizmet ticaretinde engelleri kaldırma taahhütlerinde bulunmuşlardır.

Barselona Programından önce Lome Konvansiyonu AB'nin gelişmekte olan ülkelerle yaptığı en önemli tercihli ticaret antlaşmasıydı. 1975'te imzalanan Konvansiyon düzenli aralıklarla yenilenmiş ve Afrika, Karayip ve Pasifik ülkeleri grubuna nihai mallar ve önemli düzeyde temel mallar için serbest giriş imkânı tanımıştır. Lome Antlaşmaları tarife indiriminden daha fazlasını kapsamaktadır. Bu antlaşmalar bahsi geçen ülkelerin, muz, sığır eti ve şeker ihracatlarında AB'ye giriş için tercihli fiyatlar, daha esnek koruma önlemleri uygulaması ve en çok kayırılan ülke ilkesinden kaynaklanan kısıtlamalardan muafiyet sağlayan mal protokollerini içermektedir. Tercihli ticaret özel yardım ve teknik işbirliği antlaşmaları ile tamamlanmıştır.

Bu tercihli giriş imkânına rağmen Afrika, Karayip, Pasifik ülkelerinin AB pazarında ihracat performansı hayal kırıklığı yaratmıştır. Bu ülkelerin pazar payları, savaş sonrası periyodun çoğunda düşüş göstermiş ve 1995 yılında AB ithalatlarının sadece % 3.4'üne denk gelmiştir. AB, bu nedenle bahsi geçen ülkelere karşılıklılık esasına dayanmayan tek taraflı giriş imkânı yerine serbest ticaret bölgeleri oluşturan Bölgesel Ekonomik Ortaklık Antlaşmaları müzakereleri yapmayı önermiştir. AB'nin bu önerisine, AB'nin karşılıklılık özelliğini taşımayan tavizlerinin DTÖ'nün ayırım yapmama ilkesi ile çakışması ve DTÖ'den bu tür muafiyetler almanın giderek zorlaşması da sebep olmuştur. 2000 yılında Lome Konvansiyonunun yerini alan Cotonou Antlaşması, sonucunda AB ülkelerinin ihracatlarının çoğunun Afrika, Karayip, Pasifik ülkelerine girişinde ve bahsi geçen ülkelerin ihracatlarının çoğunun da AB pazarına girişinde vergi muafiyeti sağlayacak Serbest Ticaret Antlaşması oluşturacak, Bölgesel Ekonomik Ortaklık Antlaşmalarının 2002-2008 periyodunda müzakere edilmesini öngörmektedir.

Bahsi geçen Afrika, Karayip, Pasifik ülkelerinden olmayan gelişmekte olan ülkelerin çoğu için ise AB'ye ihracatlarında tercihli giriş sağlayan Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi (GPS) bulunmaktadır. 1971 yılında UNCTAD tarafından başlatıldığında sistemin amacı, gelişmekte olan ülkelerin sanayileşmesine gelişmiş ülkelere ihracatlarını arttırmak yoluyla yardımcı olmaktır. GPS, Lome Konvansiyonu veya Cotonou Antlaşmasına göre önemli ölçüde daha düşük tercihli ticaret sağlamaktadır. Bununla birlikte Şubat 2001 tarihinde kabul edilen “ Everything But Arms” girişimi ile AB, GPS altındaki 49 en az gelişmiş ülkeye silah dışındaki tüm ürünleri için vergi ve

kotadan muaf giriş imkânı sağlamıştır. En az gelişmiş ülkeler için bahsi geçen özel düzenleme, süre sınırı verilmeden oluşturulmuştur ve standart GSP planının yenilenmesine tabi değildir.

b) Avrupa Birliği ve Amerika

ABD, AB'nin dış ihracat ve ithalatlarının % 22'sini kapsayan en önemli ticaret partneridir. AB'nin ABD ile ekonomik ilişkileri, ortak ekonomik çıkarlar yanında güçlü kültürel ve politik bağlar temeline dayalıdır. Geçmiş dönemlerde, çelik, hormonlu dana eti, uçaklara ilişkin sübvansiyonlar, genetiği değiştirilmiş bitki ve muzlar nedeniyle iki taraf arasında ticaret savaşları patlama noktasını gelmiştir. AB, ABD ticaret mevzuatının, pazar içinde ABD mallarının alınmasını teşvik eden kısıtlamalar, ayrımcı vergiler, hizmetler sektöründe kamu tedariki ve yabancılara karşı kısıtlamaları içeren tek taraflılığından şikâyetçi olmuştur. Bazı Avrupa şikâyetleri Eylül 1999'da gerekli organlara iletilmiş ve DTÖ Paneli, ABD ihracat sübvansiyonlarının tamamıyla dışarıya satış yapan şirketlere verildiğini, yaklaşık 250 milyar dolar değerindeki ABD ihracatının DTÖ kurallarını ihlal ettiğini ve bu durumun Ekim 2000'e kadar ortadan kaldırılması gerektiğine karar vermiştir. Bununla birlikte, DTÖ paneli, 2001 yılında ABD'nin yeni rejiminin de DTÖ kurallarını ihlal ettiğine karar vermiş ve AB'nin 4 milyar dolar değerindeki ABD ihracatı üzerine misilleme tarifesi uygulayabileceğini belirtmiştir. AB, 2002 yılı itibariyle Amerika'nın çelik ithalatlarında yükselttiği koruma düzeyleri için daha ileri düzeyde DTÖ dava sürecini başlatmıştır. AB, ek olarak ABD'de 2002 yılında yürürlüğe giren ve Amerikan tarımına gelir ve fiyat desteğini arttıran Tarım Yasasına da oldukça tepki göstermiştir. ABD açısından bakıldığında ise AB'de tek pazar programının uygulanmasından kaynaklanan korumacılıktan korktuğu ve AB'yi ileri teknoloji içeren havacılık endüstrisi gibi alanları haksız olarak sübvansiyonla desteklemekle suçladığı görülmektedir. ABD açısından AB ile ticarete yaşanan en ciddi ve en uzun süreli sorun tarımsal ürünlerde özellikle de AB'nin hormonlu sığır eti ithalatına izin vermemesi nedeniyle ortaya çıkmıştır. AB'nin bahsi geçen konuda DTÖ kurallarına göre hareket etmemesi üzerine ABD, AB'den gelen ve genellikle yüksek katma değere sahip olan Danimarka jambonu ve rokfor peyniri gibi bir dizi tarımsal ürüne karşı cezalandırıcı tarifeler uygulamıştır. ABD, AB'nin gittikçe artan tarımsal ürünler arzının

3. ülke pazarlarında sübvans edilmiş fiyatlarla satılmasına ve bu sebeple de ABD'nin bu ülkelere ihracatında sorun yaratmasına ciddi biçimde karşı çıkmıştır. AB bu duruma, 2002'den itibaren ABD'de de Tarım Yasası nedeniyle sübvansiyonların artan şekilde kullanıldığını söyleyerek sert yanıt vermiştir.

Birçok konuda ticaret savaşları patlak verme aşamasına gelmesine rağmen iki ülke arasındaki karşılıklı ortak çıkarlar ilişkilerin devamını sağlamıştır. Ticari ilişkiler, çıkarların ciddi bir şekilde ayrılığında ziyade süreklilik gösteren küçük sürtüşmelerle karakterize edilmiştir. Esasında, transatlantik ticaretinde tartışmaya sebep olan sektörler genellikle, toplam ticaret oranının % 1-2'sine karşılık gelmiştir. İki ülke arasındaki bütün ticaret engellerinin kaldırılması böylece 700 milyon civarında zengin tüketici ile yeni transatlantik piyasasının yaratılması bile konuşma konuları arasında yer almıştır.

c) Avrupa Birliği ve Japonya

Japonya'ya karşı ticaret politikası, dar bir ürün pazarı alanında AB'ye hızlı şekilde ithalat sızmasına karşı konulması ile karakterize edilebilir. Bahsi geçen ticaret politikası, aynı zamanda AB içinde uniform olmayan bir yapıda sergilemiştir. İngiltere, İrlanda gibi bazı AB ülkeleri, önemli ölçüde Japon yatırımları için ev sahipliği yapmışlardır. Doğal olarak bu devletler, daha az ölçüde Japon kaynaklı üretim olanaklarına sahip olan ülkelere göre Japon firmalarının satışlarını daha pozitif bakış açısı ile karşılamıştır. Ayrıca, iç sanayi ürünleri Japon malları ile doğrudan rekabet halinde olan üye ülkeler, bahsi geçen ürünlerin yalnızca ithalat ettikleri diğer mal grupları ile rekabet içinde olduğu ülkelere göre bu konudaki ticaret politikasında daha sert bir tutum izlemişlerdir. Bu sebeple, İrlanda'da % 43 oranında, Danimarka'da ise % 34 oranında gerçekleşen Japon araba ithalatı payı fazla tepki çekmezken Fransa ve İtalya Japon ithalatlarına karşı, özellikle 1990'ların ortalarında % 4-5 gibi çok düşük paylara rağmen, oldukça sıkı kısıtlamalar getirmişlerdir.

AB'nin Japonya ile ticaretinde süreklilik gösteren açık tartışma kaynağı olmuştur. Bu durum Japon firmalarının güçlü rekabet performansına, Japonya'da gerçekleşen yüksek birikim oranına ve Japonya'nın pazarını AB ihracatçılarına açma konusundaki

isteksizliğine bağlanabilir. 2001 yılı itibariyle, toplam AB dış ithalatları içinde Japonya'nın payı % 7.3 iken Japonya pazarı AB ihracatlarının sadece % 4.5'ini çekmiştir. Bahsi geçen ticaret dengesizliği, Japon ihracatlarının yüksek oranda bir dizi sektörde (otomobiller, elektronik tüketim malları) yoğunlaşması nedeniyle tartışma yaratmıştır.

Ticarette görünür engeller temelinde bakıldığında Japon pazarının nispeten açık olduğu söylenebilir. Japonya, Uruguay Turunda sanayi ürünleri için ticarete ilişkin ortalama ağırlıklı tarife oranını % 1.7'ye çekmeyi kararlaştırmıştır. Bu rakam, İsviçre dışında tüm ülkeler açısından en düşük ortalama orandır. Bununla birlikte, ithalat açısından zımni bir takım önemli engeller mevcuttur. İlk olarak, Japon pazarına giriş, elektrikli aletler açısından ihtiyari olarak yorumlanabilen teknik standartlar gibi düzenlemelere tabi olabilmektedir ve finansal hizmetler piyasasına girişte çeşitli şartlar mevcuttur. Japonya'nın tarım ve gıda sektörü, inşaat ve ilaç gibi sektörlerde uluslararası standartlara ve AB sertifikasyon prosedürlerine uyma konusunda çaba harcamaması bu alanlarda ticareti baltalamaktadır. İkinci olarak, üreticiler ve dağıtıcıların ilişkilendirilmesi temelinde inşa edilen sıkı bağlara sahip iş grupları ('keiretsu'), Avrupalı firmaların Japonya'ya satış yapmalarını zorlaştırmaktadır.

AB, pazara girişi liberalize etmesi için Japonya'ya baskı uygulamıştır. Müzakere, AB'nin Japonya ile ticaret diplomasisinde anahtar kelime olmuştur. AB ve Japonya arasında gerçekleşen "Düzenleyici Reform Diyalogu" ticaret ve dış yatırımları baltalayan düzenlemeleri azaltmak için 1995'ten itibaren sürdürülmüştür. Ek olarak, Avrupa iş dünyasının Japon pazarına girişini kolaylaştırmak için, Japonya'da pazarlama konusunda yardım ve konuyla ilgili özel eğitim programları başlatılarak ihracatın güçlendirilmesine çalışılmıştır. AB-Japonya ticaret diplomasisinde göze çarpan başarılarla bakıldığında, 2000 yılından itibaren Japonya'dan araba ithalatlarında AB'nin advalorem gümrük vergisini kaldırması, Japonya'nın Şubat 1997 tarihinde yaptığı antlaşma ile AB'den ithal ettiği gazlı içeceklerde ayrımcı vergiyi kaldırması ve 2001 yılında gerçekleşen her iki tarafın da pazarlarına girişte ürün sertifikasyonunun kolaylaştırılması için yapılan karşılıklı tanıma antlaşmasının olduğu görülmektedir.

AB pazarına Japon ithalatlarının yoğunlaşmasına tepkiler son yıllarda susturulmuştur. Bu durumun bir nedeni, Japon ekonomisinin 10 yıl önce inanıldığından daha zayıf ve kırılgan olduğunun kanıtlanmasıdır. İkinci nedeni, Japonya ile mevcut ticaret açığına rağmen AB'nin diğer ülkelerle olan ticaret fazlalarına sahip olmasıdır. Bu nedenle, Japon ticaret fazlasına ciddi biçimde karşı çıkmak AB ile ticaret açığına sahip ülkelere cephane vermek anlamına gelebilirdi. Üçüncü olarak, 1990'ların sonlarında Japonya'nın finansal sektöründe gerçekleştirilen önemli reformlardan sonra Japon pazarına girmek Avrupalı yatırımcılar için kolaylaştırılmıştır. Dördüncü olarak, AB imalat fabrikaları, Japon tekniklerini kopyalayarak verimliliklerini arttırmışlardır. Beşinci olarak, Avrupalıların kendilerine olan güvenlerini kazanmaları, Japon pazarında pay elde etme konusundaki başarısızlıklarını Japon pazarı hakkında az bilgiye sahip olmaktan kaynaklandığına bağlamalarında daha hazır olmalarına sebep olmuştur. Son olarak, Japon firmaları geçmişe göre, ortak girişimlere daha açık ve daha hazır hale gelmişlerdir. Nissan ve Renault birleşmesi, bu tür işbirliğine örnek olarak verilebilir. Açık olarak, AB'nin Japon pazarına ihracatları ve iki ülke arasında yatırımı teşvik etmesi korumacılıktan daha üstün nitelik taşımaktadır. AB tüketicisinin, hem Japon mallarını kullanmaktan hem de Japon rekabetine maruz kalan AB sanayinin artan kalitesinden oldukça büyük faydalar sağladığını da unutmamak gerekmektedir.

2.3.2. Dünyada ve Avrupa Birliği'nde Tarım Ürünleri Dış Ticareti

2005 yılı itibariyle 79 milyar dolarlık ihracat değeri ile AB, ABD'yi 11 milyar dolar geçmiş ve dünya ihracatının % 20'sini kapsamıştır. Kuşkusuz bu dönemde AB ihracatındaki genişleme, Dolar karşısında Euro'nun güçlenmesine bağlıdır.

AB, 2005 yılına kadar 83 milyar dolar değerinde olan ve dünya payının % 20'sini kapsayan ithalatı ve süreklilik gösteren ticaret açığı ile lider ithalatçı olmuştur. Bu durum 2006 yılında AB'nin net ihracatçı olması ile değişmiştir.

AB'nin ticaret dengesi, tarımsal ürünlerde 2006 yılı itibariyle de 2.1 milyar dolar değerinde net ihracat dengesine ulaşacak şekilde gelişmeye devam etmiştir. Bu durum, Euro'nun Dolar karşısında güçlenmesi ve ithalat arttırıcı etkisi olan AB genişlemesi

nedeniyle beklenen bir durum değildi. Net fazlalığın sebebi, nihai ürünlerde gerçekleşen ihracat büyümesi olmuştur. Ortak tarım politikasında süreklilik arz eden, fiyatlara dayalı desteklerden vazgeçme eğilimi gösteren ve sağlık ve kalite standartları üzerine yoğunlaşan reformlar, bu açıdan anahtar rol oynamıştır.

Eğer hammaddesi dışarıdan sağlanıp içeride işlenerek ihraç edilen ürünleri göz önüne alırsak, bu durumda daha ileri derecede işleme nedeniyle yüksek katma değer yaratılmasıyla net ihracat, 2006 yılı periyodunda 6 milyar Dolara çıkmaktadır (http://ec.europa.eu/agriculture/publi/map/02_07.pdf, 10.06.2008).

AB ithalatına yakından bakacak olursak;

2003-2005 zaman periyoduna itibariyle AB'nin tarımsal ithalatında % 14'lük paya sahip olan Brezilya ilk sırada gelmektedir. Brezilya'yı % 11 ile ABD ve % 7 ile Arjantin izlemektedir. 2005 yılında Brezilya'dan gerçekleştirilen tarımsal ithalat değeri 12 milyar dolar iken ABD ve Arjantin'den gerçekleştirilen ithalat sırasıyla 8.5 milyar dolar ve 6 milyar dolardır. AB'ye yapılan tarımsal ithalat değeri açısından Türkiye 4. ve Yeni Zelanda 5. sırayı almaktadır.

AB'nin en önemli tarımsal ithalatını ara malı olarak kullanılan soya küspesi ve tüketim için nihai mal olarak ithal edilen soya oluşturmaktadır. İthalat açısından diğer en önemli 3 ürünü kahve, muz ve şarap oluşturmaktadır.

AB'nin soya küspesi ve soya ithalatının hemen hemen % 100'ünü Brezilya, Arjantin ve ABD kapsamaktadır. Brezilya aynı zamanda AB pazarı için en önemli kahve arz edicisi ülke konumundadır. Ekvator, Kolombiya ve Kostarika AB pazarına en önemli muz ithalatçısı ülkelerdir. AB şarap pazarında 3'te 1'lik bölümünü oluşturan Avustralya'yı, Şile, Güney Afrika ve ABD ihracatları takip etmektedir. Bahsi geçen 5 ürün 2003-05 periyodu itibariyle AB toplam ithalatının % 25'ini oluşturmaktadır.

2004-06 periyodunda, AB'nin tarımsal ithalatındaki en önemli 15 ürün ve paylarına bakıldığında; gıda katkıları, taze üzüm, badem, sığır eti, palm yağı, ham şeker

kamışından elde edilen şeker, tütün, kakao çekirdeği, şarap, muz, soya fasulyesi, kahve, soya küspesi, elma ve buğday kalemleri görülmektedir.

2003-05 periyodu itibariyle 53 milyar dolarlık tarımsal ürün ithalatı gerçekleştiren AB, gelişmekte olan ülkelerden en fazla ithalat yapan konumunu sürdürmektedir. AB tarımsal ürün ithalatının 2/3'ünü gelişmekte olan ülkeler 1/3'ünü ise gelişmiş ülkeler oluşturmaktadır. AB'nin en fazla ithalat yaptığı 6 ülkeden 4'ü FAO tarafından az gelişmiş ülke olarak nitelendirilmektedir.

Brezilya, AB tarımsal ithalatından % 14 pay alırken tercihli antlaşmadan faydalanan Afrika Karayip Pasifik ülkeleri toplam olarak % 15 pay almakta, AB'ye vergisiz soya yemi ve soya ürünü arzı hakkına sahip olan 4 Mercosur ülkesi ise % 22 ithalat payı almaktadır ([http:// ec.europa.eu/agriculture/publi/map/02_07.pdf](http://ec.europa.eu/agriculture/publi/map/02_07.pdf), 10.06.2008).

AB ihracatlarına yakından bakacak olursak,

AB ithalatlarındaki durumun tersine, AB tarımsal ihracatını çoğunlukla gelişmiş ülkeler meydana getirmektedir. Bu durum AB'nin ihracatlarında nihai mallara yoğunlaştığını yansıtmaktadır. 2003-05 periyodu itibariyle ABD, AB tarımsal ihracatlarının tek başına % 21'ini kapsamaktadır. Aynı dönem itibariyle İsviçre ve Japonya ayrı olarak tarımsal ihracatın % 7'sini, geçiş ekonomisi niteliğinde olan Rusya % 8'ini meydana getirmektedir. 2005 yılında ABD'ye olan AB ihracatları 17 milyar dolar iken Rusya'ya 6 milyar dolar, Japonya ve İsviçre'ye ayrı olarak 5 milyar dolar değerinde ihracat yapılmıştır.

Saf alkol ve şarap sırayla 6.6 milyar dolar ve 5.5 milyar dolarlık ihracat değeri ile 1. sırada yer alırken, 3.3 milyar dolar ve 3.2 milyar dolarlık ihracat ile gıda katkı maddeleri ve aromaları, 2.5 milyar dolarlık ihracat değeri ile bira 2003-05 döneminde AB'nin en önemli ihracat unsurları olmuştur. Bahsi geçen ürünler, en önemli ihracat pazarı olan ABD'ye ihracatla toplam ihracat içinde % 30'luk paya sahiptir.

2006 yılı verilerine göre AB'nin tarımsal ihracatı başlıca 15 ürün içinde nihai ürünlerin ağırlığı devam etmektedir. Ara malı olarak kullanılmak amacıyla ihraç edilen şeker ve buğday 15 ürün içinde istisna olarak yer almaktadır. Söz konusu 15 ürüne bakıldığında, sigara, şeker, hayvan yemleri katkıları, katı krema, şarap, peynir, domuz eti, bira, köpüklü şarap kalemlerinin yer aldığı görülmektedir. Başlıca ihraç maddesi 15 ürün arasında ilk 5 sıranın alkol ürünlerinden oluştuğu görülmektedir. Aynı dönemde şarap AB'nin en fazla getirisi olan ihraç maddesi olmuştur.

AB ihracatlarının % 21'ini kapsayan ABD, AB açısından en büyük ihracat pazarıdır. AB ithalatlarının % 11'ini de kaplayan ABD, aynı zamanda AB'nin 2. en büyük ithalat pazarıdır. AB ise, ABD'nin tarımsal ihracatının % 27'sini oluşturmaktadır ve bu oranla ABD'nin NAFTA partnerlerinden Kanada ve Meksika'yı geçmektedir. Ancak AB'nin ABD ihracat pazarları içinde önemi, ABD'nin NAFTA ve Asya gibi diğer bölgelere doğru ihracat pazarlarını çeşitlendirmesi nedeniyle düşüş göstermektedir. 2003-05 periyodu itibariyle ABD ihracat pazarlarında AB 4. sırada gelmekte ve AB ihracatlarının % 11'ini oluşturmaktadır. AB ihracatında ABD, sırasıyla % 17, % 13.5, ve % 14.5 paya sahip olan Kanada, Meksika ve Japonya'dan sonra gelmektedir.

AB pazarına en fazla mal arz eden ülke olarak birinci sırada Brezilya gelmektedir. Aynı şekilde AB'nin Brezilya ticaretinde de önemi büyük ölçüdedir, AB, Brezilya çiftlik ihracatlarının % 37'sini oluşturmaktadır. (2003-05 periyodu itibariyle 10 milyar dolarlık ihracat değeri). Brezilya'nın AB'ye başlıca ihraç ürünleri, soya, soya ürünleri ve kahvedir. Bu ürünler, AB pazarına düşük oranlı tarifelerle girebilmektedir. Tarife oranları yüksek olsa da sığır ve kanatlı eti Brezilya'nın sığır eti ihracatının % 37'sini, dondurulmuş tavuk eti ihracatının ise % 30'unu kapsayacak şekilde AB'ye yaptığı önemli ihracatlar arasındadır ([http:// ec.europa.eu/agriculture/publi/map/02_07.pdf](http://ec.europa.eu/agriculture/publi/map/02_07.pdf), 10.06.2008).

2.3.3. Avrupa Birliği Tarım Ürünleri Ticaretinde Genişlemenin Etkisi

AB, yeni üyesi olan 10 ülke ile üyelikten önce önemli oranda bir ticarete sahipken, bu ülkelerin üyeliği AB-25'in toplam dış ticaret değerinde düşüşe yol açmıştır. AB-15

üyelikten önce bahsi geçen 10 ülkenin ithalatının % 60'ından fazlası ve ihracatının % 50'sini oluşturarak başlıca ticaret partneri iken bugün bu ticaret AB iç ticareti kapsamında devam etmektedir. 2005 yılı itibariyle AB-15, 10 yeni üye ülke ile nihai ürünler ticaretinin 2/3'ünü oluşturacak şekilde 2 milyar Euro'yu aşkın ticaret fazlasına sahiptir.

İki yeni üye açısından ise AB-15 ve AB-25, Romanya ile ticaret fazlasına sahipken Bulgaristan ile ticaretinde denge pozisyonundadır. AB ticaretinin gelişimine bakıldığında 2005 yılı itibariyle AB-15 500 milyon Euro değerinde ihracat fazlası ile küçük ölçüde net ihracatçı konumundayken, AB-25'in tarım ürünleri ticaretinde küçük ölçekli net ithalatçı olduğu görülmektedir. 2006 yılında AB-25, 4,8 milyar Euro değerinde, AB-15 ise 2005 yılına göre 1 milyar Euro değerinde daha yüksek ihracat fazlası ile net ihracatçı pozisyonundadır. Bulgaristan ve Romanya'yı içeren AB-27 için de ticarete görülen trend 2006 yılında aynı şekildedir. AB-27, 2006 yılı itibariyle 2,9 milyar Euro daha düşük değerinde ihracat fazlası ile net ihracatçı konumunu sürdürmektedir.

2004-06 periyodunda AB-15, 1,6 milyar Euro ile net ihracatçı iken AB'ye üye olan 10 yeni ülke 1,4 milyar Euro açıkla net ithalatçı konumdadır. AB'ye yeni üye olan 2 ülke ise tarımsal ticaret konusunda birlikte düşünüldüğünde 1,3 milyar Euro açıkla yine net ithalatçıdır. İki ülke de yine AB'yi başlıca ticaret partneri olarak görmektedir. 2005 yılında Romanya 1,4 milyar Euro açığa sahiptir ve ihracatının 2/3'ünden fazlasını ve ithalatının yarısını AB-25 oluşturmaktadır. Aynı dönemde Bulgaristan ise ticaretinin yarısını AB-25 ile yapmakta ve 200 milyon Euro fazla ile net ihracatçı konumda bulunmaktaydı.

2.3.4. Türkiye-Avrupa Birliği Tarım Ürünleri Ticaretindeki Gelişmeler

Türkiye-AB ilişkilerinde tarım, birçok bakımdan önem taşıyan bir sektördür. Toplam 35 faslın görüşülüp karara bağlanması gereken müzakere sürecinin en sıkıntılı fasıllarından birinin tarım olacağı, her iki tarafça da açıkça belirtilmektedir.

Türkiye ile AB'nin tarımsal yapıları ve destekleme sistemlerinin farklılığından kaynaklanan uyum sorunları, AB bütçesinden Türkiye'ye aktarılması gereken kaynakların kayda değer bir yekûn teşkil etmesi, AB'de Ortak Tarım Politikasında reform arayışları ve nihayet DTÖ ticaret müzakerelerinin tarımsal destek politikalarında ciddi değişiklikler öngörmesi, Türkiye-AB ilişkilerinde tarımı kritik bir konuma oturtan başlıca nedenler arasında sıralanabilir.

Ayrıca, DTÖ tarım anlaşmalarından doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesi ve AB'ye uyum amacıyla tarımda girişilecek köklü reformlar sadece tarımı ilgilendirmekle kalmamakta, Türk toplumunun sosyal yapısında da önemli değişim ve dönüşümler ima etmektedir. Bu bakımdan tarım, üzerinde önemle ve özenle durmayı hak etmektedir.

Türkiye'nin tarım ve işlenmiş tarım ürünleri ihracatı; 1/95 sayılı Gümrük Birliği Kararı-İTÜ, 1/98 sayılı Tavizli Tarım Ürünleri Rejimi, 2/2006 sayılı Tavizli Tarım Ürünleri Listesi ve 1/2007 sayılı Tavizli İşlenmiş Tarım Ürünleri Listesi ile düzenlemiştir (www.dtm.gov.tr,10.11.2008)

Ülkemizin AB ile tarım ürünleri ihracatını gösteren çizelge 2.2 ve ithalatı gösteren çizelge 2.3'e göre, tarım ürünleri ihracatı 1996'da 1 005, 2006'da 2 046 milyon dolar; ithalatı ise 1996'da 639, 2006'da 709 milyon dolardır.

Çizelge 2.2. Türkiye'nin AB İle Tarım Ürünleri İhracatı (Milyon Dolar)

Yıl	Tarım											
	Temel Tarım			İşlenmiş Tarım Ürünleri			Su Ürünleri			Toplam		
	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)
1996	900	7,3	-	25	0,2	-	80	0,7	-	1.005	8,2	-
1997	924	6,8	2,7	30	0,2	20,0	100	0,7	25,0	1.054	7,8	4,9
1998	942	6,6	1,9	32	0,2	6,7	75	0,5	-25,0	1.049	7,3	-0,5
1999	920	6,3	-2,3	33	0,2	3,1	77	0,5	2,7	1.030	7,1	-1,8
2000	766	4,8	-16,7	36	0,2	9,1	67	0,4	-13,0	869	5,4	-15,6
2001	861	4,7	12,4	37	0,2	2,8	54	0,3	-19,4	952	5,2	9,6
2002	896	3,7	4,1	53	0,2	43,2	81	0,3	50,0	1.030	4,2	8,2
2003	1.088	3,2	21,4	67	0,2	26,4	120	0,3	48,1	1.275	3,7	23,8
2004	1.446	3,8	32,9	105	0,3	56,7	135	0,4	12,5	1.686	4,4	32,2
2005	1.790	4,1	23,8	113	0,3	7,6	143	0,3	5,9	2.046	4,7	21,4
2006	1.589	3,6	-11,2	117	0,3	3,5	125	0,3	-12,6	1.831	4,2	-10,5

Kaynak: DTM

Çizelge 2.3. Türkiye'nin AB ile tarım ürünleri ithalatı (Milyon Dolar)

Yıl	Tarım											
	Temel Tarım			İşlenmiş Tarım Ürünleri			Su Ürünleri			Toplam		
	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)
1996	559	2,2	-	57	0,2	-	23	0,1	-	639	2,6	-
1997	357	1,5	-36,1	71	0,3	24,6	32	0,1	39,1	460	1,9	-28,0
1998	313	1,5	-12,3	90	0,4	26,8	22	0,1	-31,3	425	2,0	-7,6
1999	310	1,2	-1,0	107	0,4	18,9	17	0,1	-22,7	434	1,6	2,1
2000	274	1,5	-11,6	114	0,6	6,5	23	0,1	35,3	411	2,2	-5,3
2001	156	0,7	-43,1	104	0,4	-8,8	4	0,0	-82,6	264	1,1	-35,8
2002	238	0,8	52,6	134	0,4	28,8	7	0,0	75,0	379	1,2	43,6
2003	338	0,7	42,0	152	0,3	13,4	16	0,0	128,6	506	1,1	33,5
2004	332	0,7	-1,8	228	0,5	50,0	15	0,0	-6,3	575	1,2	13,6
2005	385	0,7	16,0	272	0,5	19,3	12	0,0	-20,0	669	1,2	16,3
2006	360	0,7	-6,5	336	0,6	23,5	13	0,0	8,3	709	1,3	6,0

Kaynak: DTM

Türkiye'nin toplam tarım ürünleri ticareti ile AB ile yapılan tarım ürünleri ticaretini incelediğimizde, 2000-2005 arası altı yıllık dönemde Türkiye'nin toplam tarım ürünleri dış ticaretindeki gelişmeleri göstermektedir. Buradaki veriler birincil tarım, hayvancılık, ormancılık ve balıkçılık ürünlerini içermekte olup, işlenmiş gıda ürünlerini kapsamamaktadır. Normalde sanayi ürünlerine dâhil olan işlenmiş gıda ürünleri de dikkate alındığında bu rakamlar doğal olarak artmaktadır.

Türkiye'nin işlenmiş gıda ürünlerini içermeyen, birincil tarım ürünleri dış ticareti 2002 yılından itibaren artan bir seyir izlemektedir. 2002-05 döneminde tarım ürünleri ihracatı % 91,7'lik artışla 2002'deki 1,805 milyon dolardan, 2005'te 3,460 milyona yükselmiştir. Aynı dönemde Türkiye'nin toplam ihracatında görülen % 103'lük artış trendinin altında kalmakla birlikte, tarım ürünleri ihracatının da aynı dönemde paralel bir gelişme trendi izlediği görülmektedir.

Eldeki verilerden, Türkiye'nin tarım ürünlerinde net ihracatçı mı yoksa net ithalatçı bir ülke mi olduğu konusunda bir genelleme yapmanın doğru olmadığı, yıllara göre Türkiye'nin pozisyon değiştirebildiği anlaşılmaktadır.

Nitekim, 2000-05 arasını kapsayan altı yıllık dönemin 2000, 2003 ve 2004 olmak üzere üç yılında Türkiye'nin tarım ürünleri ithalatı ihracatını aşarken, 2001, 2002 ve 2005

yıllarında ihracatın ithalatı aştığı görülmektedir. Türkiye'nin net ihracatçı olduğu 2005 yılı itibariyle 3.460 milyon dolar ihracata karşılık 2.821 milyon dolarlık ithalat yapılmış, böylece Türkiye'nin tarım ürünlerinde dış ticaret fazlası yaklaşık 639 milyon dolar olmuştur.

Çizelge 2.4'e göre; Türkiye'nin toplam ihracatı içinde tarımsal ürünlerin payı % 10, toplam ithalatı içinde tarımsal ürünlerin payı % 5 dolayındadır. 1999-2005 arası 7 yıllık dönem boyunca Türkiye AB'ye karşı sürekli olarak net tarım ürünleri ihracatçısı konumunu korurken; AB-dışı ülkelere karşı durum yıldan yıla değişebilmektedir. 1999, 2001 ve 2004'te net ihracatçı, kalan yıllarda net ithalatçı konumdadır.

Çizelge 2.4. Tarım ve İşlenmiş Gıda Ürünleri Dış Ticareti (1999-2007, milyon \$)

Yıl	Toplam ihracat	Tarımsal ihracat	Tarımsal ihracatın payı (%)	Toplam ithalat	Tarımsal ithalat	Tarımsal ithalatın payı (%)	Tarımsal net ihracat	AB ile tarımsal net ihracat
1999	26 587	4 202	15.8	40 671	2 569	6.3	1633	219
2000	27 775	3 618	13.0	54 503	3127	5.7	491	765
2001	31334	4 098	13.1	41399	2 336	5.6	1762	1125
2002	36 059	3 739	10.4	51554	2 971	5.8	768	873
2003	47 253	4 877	10.3	69 340	4 038	5.8	839	1 092
2004	63167	6 009	9.5	97 540	4 387	4.5	1622	1565
2005	73 476	7 812	10.6	116 774	5 703	4.9	2109	2 541
2006	85 535	8 048	9.4	139 576	5 775	4.1	2273	-
2007	107 272	9 142	8.5	170 063	8 223	4.8	919	-

Kaynak: TÜİK, DTM.

Türkiye'nin 2005 yılı itibariyle geniş anlamda toplam tarımsal ürün ihracatı 7.8 milyar dolar, ithalatı 5.7 milyar dolar, dolayısıyla tarımsal ürünlerde dış ticaret fazlası 2.1 milyar dolardır. Zaman içinde gerek ihracatta, gerekse ithalatta tarımsal ürünlerin payında bir gerileme eğilimi dikkati çekmektedir. Nitekim, 1999 yılında ihracatta % 15.8 olan tarım payı, 2005'te % 10.6'ya; ithalatta tarımın payı da aynı yıllar itibariyle % 6.3'ten % 4.9'a düşmüştür.

Türkiye'nin tarımsal ürünler alanında AB karşısında hangi alanlarda rekabet edebileceği, özellikle müzakere pozisyon belgesinin hazırlanması ve gelecek planlaması bakımından önem taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin sebze-meyve

alanında belirgin bir görelî üstünlüğü varken, tahıllar, içecekler ve tütünde durum bunun tersidir. Nitekim rekabet gücünün ve uluslararası ticarete görelî üstünlüğün ölçü aracı olarak kullanılan Lafay Endeksi sebze-meyvede pozitif ve oldukça yüksek değerler alırken, tahıl, içecek ve tütünde endeks eksi değerler almakta, yani Türkiye'nin sayılan bu üç alanda uluslararası piyasalarda karşılaştırmalı üstünlüğünün olmadığına işaret etmektedir (Çağatay ve Güzel 2003).

Ülkemiz tarım ürünleri ticaretine DTÖ açısından bakarsak; Uruguay Kararlarının uygulanması ile birlikte sanayi ürünlerinde sağlanan liberalizasyon tarım ürünlerinde etkili olamamıştır. Geçen 5 senede olduğu gibi önümüzdeki dönemde de tarım liberalizasyonu, şüphesiz ki, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki en tartışmalı konu olacaktır. Şu anda tarım ürünlerindeki ortalama tarife sanayi ürünlerindeki ortalama tarifinin 5 katıdır ve tarıma verilen destekler son derece yüksek seviyelerde seyretmektedir. Sanayi ürünlerindeki liberalizasyon ve gelişmekte olan ülkelerin pazarlarını gelişmiş ülkelerin sanayi mallarına hiçbir karşılık alamadan açmış olmaları tarım ürünleri ihraç eden gelişmekte olan ülkelerin kendilerini haksızlığa uğramış hissetmelerine neden olmuştur. Bu ülkeler, tarım ürünlerinde ciddi bir liberalizasyonun sanayileşmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere yapacağı herhangi bir yardım programından çok daha etkili olacağını belirtmektedir.

Tarımda liberalizasyon konusundaki tartışmalar sonucunda ortaya ABD-AB, gelişmekte olan ülkeler koalisyonu (G20) ve Japonya olmak üzere üç ana grup çıkmıştır. Son dönemlerde tarıma verdiği desteği % 60 azaltmaya hazır olduğunu belirten ABD'ye karşılık AB Komisyonu da, tarım ürünlerindeki ithalat vergisini % 60 oranında ve tarıma verdiği desteği % 70 azaltmaya hazır olduğunu belirtmiştir. Son dönemdeki bu olumlu havaya rağmen ABD ve AB'nin bu girişimlerine Japonya ve AB içinde Fransa ve Polonya'nın başını çektiği bir grup tarafından karşı çıkılmaktadır. AB Komisyonu'nun AB ülkeleri adına DTÖ müzakereleri yürütme hakkı vardır. Fakat alınan nihai karar tüm AB ülkeleri tarafından onaylanmak durumundadır ve bu da kararın Fransa ya da başka bir ülke tarafında veto edilerek uygulanmaması ihtimalinin olduğunu göstermektedir.

13-19 Aralık 2005 Hong Kong'da yapılan DTÖ Bakanlar Toplantısı, gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere tarım ürünlerinde tarife indirimi, tarife dışı engellerin ve tarım desteklerinin kaldırılması konularındaki baskısına sahne olmuştur. Ortaya çıkan anlaşma taslağında, tarım ürünleri ihracatına verilen desteğin 2013 yılı itibariyle kaldırılması; zengin ülkelerin pamuk ihracatına verdikleri desteğin 2006 yılı sonu itibariyle kaldırılması ve 32 yoksul ülkenin zengin ülkelerin pazarlarına kota ve gümrük vergisi olmaksızın ihracat yapabilmesi taahhütlerinde bulunmaktadır. Bu anlaşma taslağı gelişmekte olan ülkeler tarafından yetersiz bulunmakla birlikte tarımda liberalizasyon için bir adım oluşturmaktadır. Bu anlamda, orta vadede gelişmekte olan ülkelerin dünya ticaretindeki payında ve buna bağlı olarak refah seviyelerinde artış olması beklenebilir.

Tarım liberalizasyonu konusundaki bu kararlar, Türkiye açısından bir sıkıntı yaratmayacaktır. Çünkü Türkiye'nin tarıma zaten gerek ihracat sübvansiyonu gerekse iç destek anlamında verdiği çok büyük bir destek yoktur; dolayısıyla, bu destekleri azaltmak konusunda da bir sıkıntısı olmayacaktır. Türkiye'nin bu konudaki tavrı, daha çok gelişmiş ülkeler tarafından kullanılan bu desteklerin kaldırılması yönündedir.

Türkiye'yi önümüzdeki 15 yıl içinde en fazla etkileyecek konu tarife indirimleridir. Tarifelerin aşağıya çekilmesi ile birlikte Türk tarım sektörü ucuz ithalatla karşı karşıya kalacaktır. Bu nedenle de Türkiye, "özel ürün" ve "hassas ürün" diye tanımlanan ürünleri mümkün olduğunca geniş tutmaya çalışarak tarım sektörünün görüşmelerden mümkün olduğunca az etkilenmesine çalışmaktadır.

Ayrıca, Türkiye gelişmiş ülkelerin kapsamlı bir tarife indiriminde bulunurken gelişmekte olan ülkelere ilave tarife indirimlerinin istenmemesi yolunda görüş bildirmektedir.

Ancak tarife indirimlerinden tarım sektörünün daha az yara alması için Türkiye'nin rekabetçi bir tarım sektörü yaratma yolunda kapsamlı ve hızlı bir dönüşüm geçirmesi gerekmektedir. Türkiye halen böyle bir dönüşümün maliyetini kaldırabilecek bir durumda değildir.

Bu nedenle de Türkiye'nin tarım konusunda kısa vadede topyekûn bir değişime girişmesi mümkün görünmemektedir. Orta vadede ise, Türkiye tarım alanında rekabet gücünü korumak ve düşük fiyatlarla baş edebilmek için önümüzdeki dönemde üretim maliyetlerini düşürmek, bu doğrultuda işletmelerin ölçeğini büyütmek ve teknolojiyi etkin kullanmak, üretim desenini değiştirmek, ülkede ve dünyada yeni pazar alanları bulmak ve ürün farklılaşmasına gitmek zorunda kalacaktır (DPT ÖİK686, 2007)).

3. AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TİCARET POLİTİKASI

3.1. Ortak Ticaret Politikasının Hukuki Çerçevesi ve Amacı

Avrupa Birliği Ortak Ticaret Politikası'nın hukuki çerçevesi, 1 Ocak 1958 tarihli Roma Anlaşması ile çizilmiştir.

OTİP'in temel dayanakları, anlaşma ile ortak pazarın niteliklerine ilişkin ana ilkelerin belirlendiği 3. maddesinde yer almıştır. Anılan maddede; üye ülkeler arasındaki tarifelerin ve miktar kısıtlamalarının ve aynı zamanda kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin önündeki engellerin kaldırılması, ortak bir gümrük tarifesinin ve ortak bir ticaret politikasının oluşturulması yönünde Topluluğun gerçekleştireceği faaliyetler belirlenmiştir. OTİP ile ilgili temel hususlar ve üye ülkelerin ortak bir ticaret politikası oluşturma alanında yükümlülükler ise, Anlaşması'nın 4. bölümünde 110- 116. maddeleri arasında yer almaktadır.

Roma Anlaşmasının 110. maddesine göre OTİP'in temel amacı; *"Üye devletlerin kendi aralarında bir gümrük birliği kurmak suretiyle ortak çıkarları çerçevesinde dünya ticaretinin uyumlu bir şekilde gelişmesine, uluslararası ticarete uygulanan kısıtlamaların aşamalı olarak kaldırılmasına ve gümrük engellerinin azaltılmasına katkıda bulunması"* olarak tanımlanmıştır.

Geçiş dönemi için öngörülmüş hükümleri içeren 111. Madde, 1968'de kurucu ülkeler arasında gümrük birliğinin sağlanması ile geçerliliğini yitirmiş, üye devletlerin gerekli tedbirleri almakla ilgili yetkileri, bu tarihten sonra Topluluk organlarına aktarılmıştır.

Üye ülkelerin üçüncü ülkelere yaptıkları ihracatta uyguladıkları devlet yardımı (sübvansiyon) sistemlerinin tedrici biçimde uyumlaştırılması 112. maddede, OTİP'nin oluşturulması konusundaki temel yetki 113. maddede açıklanmıştır.

133. madde kapsamında; gümrük vergileri, kotalar, ihracat kredileri, dampedli ve sübvansiyonlu ithalata karşı alınacak tedbirler; gümrük düzenlemeleri, ithalat ve ihracat

lisanslarına ilişkin prosedürler ile; Roma Antlaşmasında açıkça belirtilmemiş ve yardımcı nitelik taşımayan diğer resmi ayırıcı tedbirlere yer verilmiştir. Bu madde uyarınca OTİP, özellikle tarifelerdeki değişiklikler, tarife ve ticaret anlaşmalarının yapılması, liberalizasyon tedbirlerinin bir örnekleştirilmesi, ihracat politikası ve sübvansiyon ve dumping durumlarında alınacak korumacı tedbirler gibi ortak prensiplere dayanmaktadır. Bu ilkelerin GATT temel prensipleri ile de uyum içinde olması gerekmektedir.

Anlaşmanın 114. maddesi uyarınca ticari anlaşmalar ve 238. maddesi uyarınca Topluluğun üçüncü devletler, uluslararası örgütler ve/veya devletler topluluğu ile ortaklık anlaşması yapması gibi konular, OTİP kapsamında sayılmıştır. 114. maddede ayrıca, 111. ve 113. maddelerde belirtilen anlaşmaların yapılmasına dair düzenlemeler yer almakta ve konuya ilişkin karar alma prensibi oybirliği esasına oturtulmaktadır.

Topluluk içi düzenleme getiren 115. madde gereğince, üye ülkelerin herhangi biri tarafından alınan ticaret politikası tedbiri uygulamasının ticaret sapmasına neden olmamasını sağlamak üzere veya bu tedbirler arasındaki farklılıkların bir ya da birden fazla ülkede ekonomik güçlükler neden olması halinde Komisyon, üye ülkelere sağlamaları gereken işbirliğine ilişkin yöntem tavsiye etmektedir. Bunu yapmadığı durumlarda, üye ülkelere koşullarını ve yöntemlerini kendilerinin belirleyeceği koruma tedbirlerini almaları için izin verebilir. 116. maddede ise, geçiş döneminin sona ermesinden itibaren ortak pazar ile ilgili hususlarda üye ülkelerin uluslararası ekonomik kuruluşları ilgilendiren konularda ortak bir tutum belirlemelerinin şart olduğu ifade edilmektedir.

Topluluk üyesi ülkeler, OTİP'i düzenleyen tüm hükümleri, kurucu üyeler arasında gümrük birliğini sağlamaya dönük olarak belirlenen geçiş dönemi sonunda uygulamaya koyup amaçlarını gerçekleştirmişler ve ortak bir dış ticaret politikası oluşturabilmişlerdir.

AB'nin genişleme ve derinleşme sürecinde yaşadığı sorunlar, OTİP'nin kapsamı ve işlevleri konusunda kurucu antlaşmalarda değişikliğe gidilmesini gerektirmiştir. Bu

bağlamda sırasıyla Maastricht, Amsterdam ve Nice Antlaşmalarında değişiklik yapılmış, Avrupa Anayasa Taslağı'nda ise OTİP, “dış ilişkiler” başlığı altında ele alınmıştır (Sevinç 2007).

1 Kasım 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile; geçiş dönemini düzenleyen 111. madde ile 114 ve 116. maddeler yürürlükten kaldırılmıştır. 116. maddenin kaldırılması ile üye ülkeler adına uluslararası örgütlerle imzalanacak ekonomik ve ticari nitelikli anlaşma ve görüşme yapma yetkisi Konsey'e verilmiştir. Böylece Topluluğun GATT, UNCTAD, OECD ve benzeri uluslararası kuruluşlarla yapacağı müzakere ve anlaşmalarda AB Konseyi yetkilendirilmiştir (Sevinç 2007).

1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile; Roma Antlaşması'nın bazı maddeleri değiştirilmiş, OTİP'i düzenleyen 110., 112., 113. ve 115. maddeler, sırasıyla, 131., 132., 133. ve 134. maddeler olarak numaralandırılmıştır. Maddelerden içerik itibarıyla yalnızca eski 113., yeni 133. maddede değişiklikler yapılarak, OTİP'in kapsamı, hizmetler ve fikri mülkiyet hakkına ilişkin uluslararası müzakereler ve anlaşmaları da içerecek biçimde genişletilmiştir (Sevinç 2007).

1 Şubat 2003 tarihinde yürürlüğe giren Nice Antlaşması'nda; OTİP'e ilişkin 133. madde kapsamında yer alan alanlarda oybirliği ile karar alınmasına gerek olmaksızın nitelikli oy çokluğu ile karar alınması sistemi kabul edilmiştir. Finlandiya'nın önerisi ile gündeme gelen düzenlemeye göre, antlaşmanın fikri haklar ile ilgili bölümlerinin yürürlüğe girmesiyle, birlikte; hizmet ticareti, mali sektörler, inşaat, mühendislik, turizm, çevre ve telekomünikasyon sektörleri ile ilgili olarak üçüncü ülkelerle veya uluslararası akdedilecek anlaşmaların doğrudan kamuya yönelik hizmetler dışında kalanlarının nitelikli oy çokluğu ile onaylanmasına karar verilmiştir. Bu karara istisna olarak kültürel, görsel-işitsel eğitim, sosyal hizmetler ve sağlık hizmetleri alanında üçüncü ülkeler ile yapılacak anlaşmalar için oybirliği esası korunmuştur. Bu çerçevede; Fransa, görsel ve işitsel sektörlerde, Danimarka ve Yunanistan ise, denizcilik ile ilgili konuların oybirliği esasında kalması konusunda kararlı bir tutum sergilemişlerdir (Sevinç 2007).

Taslak Avrupa Anayasası, AB'nin tüm dış ilişkilerinin bir bütün olarak ele alınması ve bir bütün olarak temsil edilmesi düşüncesini benimsemektedir. Madde III-314'te; Birliğin gümrük birliği oluşturarak ortak çıkarları doğrultusunda dünya ticaretinin uyumlu gelişimine katkıda bulunarak uluslararası ticaretin ve doğrudan yatırımların artırılmasını hedeflediği; Madde III-315'te ise, ortak ticaret politikasının öncelikle birliğin dış faaliyet ilkeleri ve hedefleri bağlamında yürütüldüğü belirtilmektedir. Bu bağlamda AB Dışişleri Bakanı'nın yetki alanına Ortak Güvenlik ve Dış Politikası (OGDP)'nin yanı sıra, OTİP de dâhil edilmek istenmektedir (Sevinç 2007).

3.2. Ortak Ticaret Politika'nın Kapsamı

Ortak Ticaret Politikası, her ne kadar gümrük birliğinin dış yüzü olarak ortaya çıksa da, sadece ithalata yönelik değildir. Üye ülkeler arasındaki rekabetin ihracat politikalarındaki farklılıklar neticesinde de bozulabileceği açıktır. Bu nedenle, üye ülkelerin dış pazarlardaki faaliyetlerinin düzenlenmesi de dış ticaret düzenlemelerinin kapsamı içindedir (www.ikv.org.tr/pdfs/7c53b0dc.pdf,14.11.2008)).

OTİP'in esas olarak doğrudan ticaretin yönünün ve hacminin düzenlenmesine yönelik bir politika olarak ele alınması nedeniyle, doğrudan ticaretin hacmine veya yönüne etkisi olmayan diğer ekonomik politika ve araçlar, ortak ticaret politikası kapsamında değerlendirilmemektedir. Örneğin, ticaret üzerinde çok yoğun etkileri olmakla birlikte, standartlar veya insan, hayvan ve bitki sağlığına yönelik düzenlemeler Ortak Ticaret Politikası kapsamında ele alınmamaktadır. Yine, malların niteliklerine yönelik Topluluk düzenlemeleri Ortak Ticaret Politikası alanına girmemektedir. Örneğin, belgeleme ve standart zorunlulukları, Topluluk düzeyinde ticareti etkileyen unsurlar haline gelmiş olsalar dahi, ticaret politikası dışında ele alınmaktadır.

Hizmetler ve fikri mülkiyet haklarına ilişkin müzakere ve anlaşmalar ise, Amsterdam Antlaşması ile AT Antlaşması'nın 133. maddesi kapsamına dahil edilmiştir.

3.3. Ortak Ticaret Politikası Araçları

Ortak Ticaret Politikası'nın uygulanabilmesi, Topluluk kurumlarının yetki alanında gerekli ve yeterli araçlara sahip olmasıyla mümkündür. Bu nedenle, Komisyon ve Konsey, Anlaşmalardan aldıkları yetkilerle, başta Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) olmak üzere, öncelikle ithalatın düzenlenmesine yönelik ticari korunma araçlarından ve ihracatın arzu edilen serbesti ve rekabet ortamında yapılabilmesine ilişkin yönetmeliklerden oluşan çeşitli araçlar geliştirmişlerdir.

OGT; ithalatın tümünü kapsadığından en geniş kapsamlı uygulama aracıdır. “Tarife dışı önlemler” olarak da adlandırılan “İthalata yönelik önlemler”; gözetim ve korunma önlemleri, kotaların dağıtımına ilişkin ortak kurallar, dampinge karşı önlemler, telafi edici önlemler (anti-sübvansiyon), ticari engellere karşı önlemler ile ticari yaptırımları içerir. İhracata yönelik önlemler; ihracatta ortak kurallar, ihracat teşvikleri, resmi destekli ihracat kredileri ile ihracat kontrollerini kapsar. “Uluslararası anlaşmalar” arasındaki sayılan ikili veya çok taraflı tercihli ticaret anlaşmaları ve tek taraflı otonom uygulamalar ise, Topluluğun ticari ilişkilerini yönlendiren belli başlı diğer araçlardır. Ortak ticaret politikası araçları arasında, Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi de önemlidir (DTM 2007).

3.3.1. Tarife Engelleri

OTİP'in en önemli aracı ve gümrük birliğinin ilk gereği olan Ortak Gümrük Tarifesi (OGT); AB'nin üçüncü ülkelerden yapılan ithalata uyguladığı gümrük tarifesidir. Yasal çerçeve kapsamında tarım ürünleri ve işlenmiş tarım ürünlerini de kapsayan tüm mallar açısından ortak gümrük tarifesi, AB üye devletleri tarafından 3. ülkelerden ithalata söz konusu ürünler için uygulanan her türlü vergiyi ifade etmektedir (DTM 2007).

OGT'nin oluşturulmasına ilişkin hükümler, Roma Antlaşması'nın 18-29. maddeleri arasında ayrıntılı bir şekilde yer almıştır. Roma Antlaşması'nın 43. Maddesi, Ortak Tarım Politikası (OTP) ile OGT arasındaki ilişkiyi düzenlemektedir. AT Antlaşması'nın

133. maddesi ise, Topluluk kurumlarına tarife oranlarında değişiklik yapabilme yetkisini tanımıştır.

Topluluğu kuran Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg; uygulamakta oldukları gümrük vergilerinin aritmetik ortalaması üzerinden geçiş döneminin sonu olan 1 Temmuz 1968 tarihinde OGT'yi oluşturmuşlardır. Bu tarihten itibaren tüm üye ülkelerin bütünüyle uygulamaya başladıkları OGT, halen 2658/87 sayılı Konsey Yönetmeliği kapsamında ele alınmaktadır.

Buna göre her yıl, Armonize Sistem Nomenklatürüne dayanan Kombine Nomenklatür bazında, bir Konsey Yönetmeliği ekinde yayınlanmakta ve AB üyesi ülkelerin, tarifeleri tek başına değiştirmesine imkân bulunmamaktadır. Gümrük vergisi oranları Otonom ve Konvansiyonel olmak üzere iki sütuna bölünmüştür. Otonom gümrük vergileri, kanuni vergileri göstermektedir. Konvansiyonel gümrük vergileri ise, GATT'a konsolide edilmiş olan tavizli vergiler olup, "en ayrıcalıklı ülke" statüsünü haiz ülkelere yapılan ithalata uygulanır. Genel olarak konvansiyonel vergiler, otonom vergilerden daha düşüktür. Ancak, vergilerin kısmen veya tamamen askıya alınması gerektiğinde, bu işlem otonom vergiler üzerinden yapılmaktadır. Zira konvansiyonel vergiler değiştirilebilir vergiler değildir.

OGT oranları dünya genelindeki gümrük vergisi oranlarına göre çok düşüktür. Ancak, hassas sektörlerde tarifeler önemli bir koruma aracı olma özelliğini sürdürmektedir. Bazı tekstil ve konfeksiyon ürünleri, belirli motorlu araçlar, mikroişlemciler, radyo ve televizyon setleri, cam eşya, ayakkabı ve bazı kağıt ürünleri için vergi hadleri % 10 seviyesinin üzerindedir.

OGT hadlerinin uygulanması hususunda zaman zaman istisnalarla karşılaşılmaktadır. Örneğin, 133. maddeden kaynaklanan yetki kullanılarak, taviz tanımadan gümrük vergilerini artıran üçüncü bir ülkenin uygulamalarına karşılık vermek amacıyla bazı ürünlerde tarife hadleri yükseltilebileceği gibi, Topluluk bir korunma önlemi olarak da gümrük vergisi oranlarını ve bağlı tarifelerini, DTÖ kurallarına uygun şekilde artırabilmektedir.

Çok sayıda ülke ile tercihli ticaret anlaşmaları imzalayan AB, bu ülkelerle gümrük vergilerini indirmiş veya sıfırlamıştır. Ayrıca, Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi veya diğer otonom uygulamalarla da belirli ülkelere sıfırlanmış veya indirilmiş gümrük vergileri ile ithalat yapılmaktadır. Roma Antlaşması'nın 28. maddesi çerçevesinde uygulanan tarifelerin askıya alınması da önemli ölçüde tarife muafiyeti sağlamaktadır. Topluluk endüstrilerinin ihtiyacı olan hammadde veya ara girdi, üretimin yetersiz olduğu durumlarda bu şekilde sağlanmaktadır.

Topluluk, OGT uygulaması ve ithalatta uygulanan tüm vergi ve diğer tedbirleri TARIC (Integrated Tariff of the European Communities) adlı sistem altında toplamıştır. AB üyesi ülkelere yapılan ihracatta uygulanan vergi ve tarifeler sistemi olan TARIC(http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds/tarhome_en.htm); OGT, Lome Konvansiyonu, GPS, tercihli ticaret anlaşmaları ve diğer ticaret politikası önlemlerinin tek bir tarife ile gösterilmesini ve bu suretle gümrük işlemlerinin basitleştirilmesini amaçlamaktadır.

Topluluktaki ithalat vergileri % şeklinde uygulanan advalorem veya ton başına kesin rakamlarla uygulanan spesifik vergi şeklinde olabilir. Bazı durumlarda bahsi geçen iki sistemin karışımı da uygulanabilmektedir. Tarımsal ürünler için uygulamada olan tarife sistemi ürünler itibarıyla Çizelge 3.1'de gösterilmiştir. Uygulamada tarife gelirin tamamı, AB bütçesinin başlıca kaynaklarından biri olarak Komisyon'a aktarılmaktadır.

İşlenmiş ve ham tarım ürünleri için tarifelendirmeye bakıldığında, AB'nin tarımsal ürünler ve işlenmiş tarım ürünleri açısından DTÖ planında belirtilen, maksimum oranları gösteren sınır tarife oranları AB tarafından, ikili ve çok taraflı ticaret anlaşmalarından kaynaklanan sebepler veya belli sektördeki gıda işleme endüstrisinin rekabetçi fiyatlardan içeriye hammadde girişine ihtiyaç duyması nedeniyle uygulanmayıp daha düşük oranlar uygulanabilmektedir.

AB'nin ticaret ve ticaret liberalizasyonu konusundaki pozisyonu açıktır. Maastricht Antlaşması, AB'nin 3. ülkelerle ticareti konusundaki prensibini "serbest rekabetin eşlik ettiği açık dünya pazarı" olarak açıkça tanımlanmıştır.

Çizelge 3.1. Ortak Tarım Politikası Altında Tarımsal Ürünlere Uygulanan İthalat Vergisi Türleri

Ürünler	
Tahıllar, pirinç, süt ürünleri, şeker, domuz eti, kümes hayvanı eti, yumurta ve bu ürünlerin ilk aşamadaki işlenmiş türevleri	Ton başına euro bazında tarife oranı, bahsi geçen tüm ürünler için tarife kotası uygulaması
Dana eti, zeytinyağı	Yüzde olarak sabitlenmiş vergi artı ton başına euro bazında tarife oranı. Dana etinin belli türleri için tarife kotası uygulaması
Koyun ve kuzu eti	İhracatçı ülkeler için bireysel olarak uygulanan tarife kotaları ile kombine edilmiş yüzde olarak sabit vergi
Şarap, taze meyve ve sebze, balık, konserve meyve ve sebze	Sabitlenmiş vergiler, ancak ek olarak ithalatın minimum ithal fiyatı veya referans fiyattan daha düşük olduğu durumlarda misilleme vergisi
Patates, mantar, sirke	Ürünler ortak pazar organizasyonuna(destek rejimine) tabi değildir. Advalorem vergilere ek olarak üye devletler ulusal önlemler uygulayabilir
Ham tarımsal ürünlerden elde edilen ikinci aşama işlenmiş ürünler ve Roma Antlaşmasında kapsanmayan ürünler	Advalorem vergiler ve tarife kotaları
Yün, kauçuk ve pamuk gibi tarımsal ham materyal	Advalorem vergiler(bu ürünler Roma Antlaşması'nda kapsanmamakta ve endüstriyel ürünler olarak muamele edilmektedir)

Kaynak: CAP Monitor, Agra Europe, AB Ortak Tarım Politikası Konusunda Sürekli Güncellenen Bilgi Servisi.

Roma Antlaşması 110. maddesinde, daha genel bir ifade ile AB'nin 3. ülkelerle olan ticaret politikasının amaçlarını “dünya ticaretinin uyumlu gelişimi, uluslararası ticaret üzerindeki kısıtlamaların aşamalı kaldırılması ve gümrük engellerinin azaltılması” olarak belirtmiştir. Böylelikle, antlaşmalarda ticaretin serbestleştirilmesi eğilimi olduğu söylenebilir. AB'nin bu eğilimi, AB'nin aktif katılımının olduğu çeşitli GATT turlarında da yansıtılmıştır. 1995 yılından önce AB, ithalat kotaları için değişen bir sistem, değişken vergiler ve diğer korumacı mekanizmaları kullanmaktaydı. Bununla beraber aynı dönemde gerçekleşen DTÖ Uruguay Turunun anahtar teması, bu düzensiz tarife dışı engellerin ölçülebilir tarifelere dönüştürülmesiydi. Bahsi geçen tur, mevcut tarife dışı ithalat engellerinin tarife eşdeğerleri açısından tanımlandıkları tarifelenme sürecini getirmiştir (Brenton 2000).

Bahsi geçen ticari engeller tarifeye çevrildikten sonra DTÖ taahhütleri nedeniyle, 1995-2001 zaman periyodu içinde yıllık eşit indirimler yoluyla ürün bazında %15 ve % 36 oranında ortalama indirime tabi tutulmuştur

OGT; 10.000'den fazla ayrı ürün için tarife oranını kapsamaktadır. 2002 yılında uygulanan ortalama AB ortak gümrük tarife oranı % 6.4'dür. Aynı dönem itibariyle tarımsal ürünlerin ithalatında uygulanan ortalama tarife oranı % 16 iken işlenmiş ürünlerde ortalama oran % 4'dür. Ortalama oranlar, bireysel ürünler için önemli ölçüde fark edebilen tarife oranı farklılıklarını yansıtmamaktadır. Örneğin, Mart 1997'de imzalanan Bilgi Teknolojisi Antlaşması'nın ardından Avrupa Birliği, bilgisayar ve telekomünikasyon cihazlarının çoğu için tarife oranlarını aşamalı olarak düşürmüştür. Diğer bir örnek olarak, hassas ürünler olarak kabul edilen kamyon, araba, ayakkabı, giysi gibi ürünlerde advalorem tarife oranları % 10'u geçmektedir. Tarım sektöründe ise bahsi geçen ürünlere göre tarife oranları daha da yüksektir. 2002 yılı itibariyle et ve süt ürünler ve tahıllar için sırası ile ortalama tarife oranları % 28, % 38 ve % 39'dur. Süt ürünlerinde bazı ürünler için tarife oranları % 200'ün üzerinde bulunmaktadır (Brühlhart and Matthews 2003).

Sanayi ürünleri için ağırlıklı ortalama tarife oranları, 1950'li yılların sonlarında %17 civarında iken Uruguay Turu taahhütlerinin tamamen uygulanması sonucunda yaklaşık % 3'e düşmüştür. Böylelikle, Avrupa Topluluğu'nun kuruluşundan itibaren tarife korumalarının önemi göze çarpar biçimde azalmıştır. Bununla birlikte açık pazar ve ticaretin liberalleştirilmesi genel eğilimine istisna olarak tarım, tekstil ve giyim gibi bazı sektörler mevcuttur. 1997 yılında AB ithalatlarının yaklaşık % 13'ü, % 10 tarife oranının üzerinde AB pazarına girmiştir. Bu durum Uruguay Turunda kısmen ele alınarak, 2005 yılı itibariyle AB'nin ithalatında yüksek tarife oranına tabi olacak ürünlerin payında azalma öngörülmüştür (bahsi geçen payın % 10 olması). Bu konu başlıca olarak, 2005 yılında ithalatların % 90'ından fazlası için tarife oranının halen %10'un üzerinde olacağı giyim ürünleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu duruma tarımsal ürünler sektöründe de AB pazarına girişte çok yüksek ticaret engelleri eşlik etmektedir (Brenton 2000).

AB, gelişmekte olan ÷lkelere Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi (GPS) şeklinde, tercihli giriş imkânı tanımaktadır. Bununla birlikte tekstil ve giyim gibi çok hassas olarak nitelenen ürünler için en çok kayrılan ÷lke ilkesinden (normal tarife oranından) gümrük vergisi indirimi % 15'i aşamamaktadır. Ek olarak, yönetsel kurallar nedeniyle gelişmekte olan ÷lkelerden yapılan ithalatın yalnızca küçük bir kısmı GPS sisteminin sağladığı pazara giriş kolaylığından yararlanmaktadır. 1994 yılında GPS yararlanıcısı ÷lkelerden yapılan vergilendirilebilir ithalatın % 79'unun AB pazarına tercihli giriş için uygun olmasına rağmen, ancak % 38'i gerçek anlamda en çok kayrılan ÷lke ilkesinden daha az gümrük vergisi ile AB pazarına girmiştir. Bu fark için sebepler, ürünün meydana gelmesi ile ilgili gereklilikler dolayısıyla, GPS ürünü olarak muamele edilecek ürünleri içeren menşe ile ilgili kuralların etkileri ve bazı ürünler için AB pazarına giriş kolaylığından yararlanacak ithalat miktarını sınırlayan ithalat kotalarıdır. Böylece GPS yararlanıcısı olan gelişmekte olan ÷lkelerin bile gelişmiş ÷lkelerle karşılaştırıldığında nispeten yüksek tarife engelleri ile karşılaştığını söyleyebiliriz. (Brenton 2000).

Uruguay Turunun tarıma ilişkin en büyük başarısı, sınır politikalarının uygulanması konusundaki şeffaflığı arttırması ve içeride uygulanan sübvansiyonlar ve ihracat sübvansiyonları düzeyi konusunda taahhütler elde etmesidir. AB açısından tarım konusundaki sınır politikaları ile ilgili başlıca taahhütler, tarife dışı engeller ve değişken vergilerin tarifeye dönüştürülmesi ve ortalama tarife düzeyinde indirimin sağlanmasıdır. 1995 ve 1997 arasında tarımsal ürünlerde ortalama AB tarife oranı % 21 düzeyine ulaşmak için % 25 oranında düşmüştür. Bununla birlikte bu taahhütler, AB pazarına bütünüyle girişi kolaylaştırmak için çok az ilerleme sağlamıştır. 1995 ve 1998 yılları arasında AB'nin tarımsal ürünler konusunda üye olmayan ÷lkelerden ithalatı % 6'nın üzerinde düşüş göstermiş ve AB dış ithalatı AB'nin toplam ithalatı içinde (iç ithalat + dış ithalat) pay olarak % 38.6'dan % 35.1'e düşmüştür (Brenton 2000).

Tarımsal ürünler için AB tarife planına bakıldığında et, tahıl ve süt ürünleri için yüksek tarife oranlarının mevcut olduğu gör÷lmektedir. Örneğin 1997 yılında sığır eti için ortalama tarife oranı % 107.5'tur ve % 94 ile % 125 arasında dar bir tarife aralığı izlemektedir. Buğday için 1997 yılında ortalama % 77 iken aynı dönemde süt ve krema

için ortalama tarife oranı % 59 olmakla birlikte bu ürünler için (süt, krema) maksimum tarife oranı % 134'tür (Brenton 2000).

Günümüzde, AB tarım ürünleri ithalatları için ortalama sınır tarife oranları % 18 ile % 28 arasında değişmektedir. Bu oranlar % 3 civarında korumaya sahip olan endüstriyel ürünlerle karşılaştırıldığında oldukça yüksektir. Ayrıca bu oranlar, Kanada ve ABD tarım ürünleri koruması ile karşılaştırıldığında da oldukça yüksek ancak Japon tarımsal ürünleri korumasından daha düşük kalmaktadır. Kakao, kahve ve yağlı bitkiler gibi bazı mallar oldukça düşük tarife oranlarına sahipken; şeker, süt ürünleri veya sığır eti gibi bazı diğer ürünler oldukça yüksek koruma oranlarına sahiptirler. Tercihli tarife imtiyazları içeren özel rejimler altında olmadıkça, gelişmekte olan ülkeler bahsi geçen yüksek koruma oranlarına sahip ürünleri oldukça nadir bir şekilde AB pazarına ihraç edebilmektedir. Gelişmekte olan ülke ürünlerine uygulanan ülke tarımsal ihracatlarına uygulanan tercihli tarife oranları ve ikili veya bölgesel ticaret antlaşmaları altında kararlaştırılan daha düşük tarife düzeyleri göz önüne alındığında, tarım ürünlerinde uygulanan ortalama AB tarifesinin % 10 civarında olduğu görülmektedir. Tarımda Uruguay Antlaşması, belli ürünler için mevcut olan yüksek sınır korumalarını şeffaf hale getirmiştir. Tarife oranlarında daha ileri derecede indirim sağlamak, tarımsal ticaret konusunda gelecek çok taraflı turun en önemli konusu olacaktır (www.tcd.ie/iiis/policycoherence/index.php/iiis/eu_agricultural_trade_policy/agricultural_protection_measures, 20.07.2008).

3.3.2. Tarife Dışı Engeller

AB, tarifelere ek olarak ithalatı kısıtlamak amacıyla tarife dışı engelleri de kullanmaktadır. Ancak tarife dışı engellerin önemi 1980'lerin sonlarından itibaren DTÖ'nün baskısı ile azalmıştır.

Tarife dışı engeller; nicel kısıtlamalar, fiyat kontrolleri ve düzenleyici (mevzuata ilişkin) bariyerleri içermektedir. Spesifik örnekler ithalat kotalarını, gönüllü ihracat kısıtlamalarını, ihtiyari (isteğe bağlı) lisansları, anti-damping vergilerini veya sağlık ve

güvenlik gibi nedenlerle yasaklamaları içerir. Misilleme amaçlı vergiler ve himaye amaçlı diğer önlemler çok fazla öneme sahip değildir (Brühlhart and Matthews, 2003).

Geçmişte AB ve AB üye ülkeleri arasında başlıca uygulanan tarife dışı önlemler, kantitatif ithalat kısıtlamaları ve gönüllü ihracat kısıtlamaları olmuştur. Son on yıllık süre zarfında kantitatif ticaret önlemlerinin kullanımında önemli düşüş görülmüştür. AB kantitatif miktar kısıtlamaları ile ilgili önlemlerin önemini büyük ölçüde düşürmüştür. 1988 yılında AB ithalatının yaklaşık % 11'i tarife dışı önlemler olan kantitatif kısıtlamalar ve gönüllü ihracat kısıtlamalarına konu olmuştur. 1996 itibariyle bu oran yaklaşık % 4'e düşmüştür.

AB'nin kantitatif ticaret kısıtlamalarının kullanımının düşüşünün arkasında; Uruguay Turu Anlaşması ve tek pazarın tamamlanması gibi iki faktör bulunmaktadır.

Uruguay Turu'nda, gönüllü ihracat kısıtlamalarının kullanımı yasaklanmıştır. Ek olarak, tarım anlaşması, tarife dışı önlemlerin tarifelenmeye dönüştürülmesini sağlamıştır. Ancak bu durum, çok yüksek hatta yasaklayıcı oranlarda tarifelenen bazı kantitatif kısıtlamalar ve yine tarifelenmeden kaynaklanan değişken fiyat düzeyleri nedeniyle AB pazarına girişi geliştirmemiştir. Kantitatif kısıtlamaların hüküm sürdüğü tekstil ve giyim gibi diğer başlıca sektörlerde de yer veren Uruguay Turu'nda, sanayi ülkeleri, 40 yıldan uzun süredir gelişmekte olan ülkelere yapılan ithalatları kontrol eden çok elyafılar anlaşması ve benzerlerini bitirme kararı almışlardır (Brenton 2000).

AB ülkeleri 1960'lı yıllarda ortak dış pazar tarifelerini kabul etmişlerdir. Bununla birlikte ülkeler ithal edilen bazı ürünler de örneğin tekstil ve giyim ürünlerinde ulusal miktar kısıtlamaları uygulamayı sürdürmüşlerdir. Böylece bu ürünler için, AB içinde ulusal miktar korumaları ile serbest bir ticaret alanı yaratılmıştır. Ulusal miktar kısıtlaması, ticaret sapmasını önlemek yani liberal üye ülke pazarlarına giren ithalatın oldukça kısıtlayıcı olan diğer bir üye ülke pazarına serbestçe girmemesi için, üye ülkeler arasında sınır kontrollerini de gerektirmiştir. Ancak, 1980'lerin sonlarında başlayan üye ülkeler arasında sınır kontrollerinin ortadan kalkmasını dolayısıyla dışarıya karşı ulusal miktar kısıtlamalarının da ortadan kaldırılmasını sağlayan Tek Pazar Programına kadar,

1993 başında oluşturulan gerçek anlamda mal ticareti ortak dış politikasının kurulması sağlanamamıştır. Tek Pazar ile üye ülkeler tarafından bireysel olarak devam ettirilen ticaret kısıtlamalarının tümü ortadan kaldırılmıştır (Brenton 2000).

DTÖ kuralları dâhilinde nicel kısıtlamalara genellikle izin verilmemektedir. AB de, bu konuda mevcut uygulamalarını aşama aşama sona erdirmekle birlikte, halen tekstil, giyim, muz, demir ve çelik ithalatında kantitatif kısıtlamalar uygulamaktadır. En önemli kotalar; Çok Elyaflılar Antlaşması ve 1995'ten itibaren Tekstil ve Giyim konularındaki DTÖ antlaşması altında düzenlenen giyim ve tekstil üzerine uygulanan AB ithalat kotalarıdır. Çok Elyaflılar Antlaşması altında AB bu kotaları 2005 yılına kadar aşamalı şekilde kaldırmayı taahhüt etmiştir. DTÖ üyesi olmayan eski SSCB ülkeleri ve Vietnam gibi ülkelere yapılan tekstille ilişkili ithalatlar ve diğer temel imalat için ithalat kotası uygulaması devam etmektedir (Brühlhart and Matthews 2003). AB'nin muz konusundaki dış ticaret kısıtlamaları, iç üreticileri koruma amacı taşımadığı, sadece Afrika ve Karayip ülkeleri üreticilerinin AB ile ticaretinde kolaylık sağlayarak bahsi geçen ülkelerin gelişme politikasına katkıda bulunduğu için, bir istisna olarak görülebilir.

AB hakkında DTÖ'ye birçok şikâyetle bulunulması üzerine, AB, tarife dışı ticaret kısıtlamalarını sadece tarife biçimine dönüştürme sürecine girmiştir. Bu süreçte demir sektöründe kotalar ve gönüllü ihracat kısıtlamaları engellerinde önemli bir düşüş bulunmaktadır. Demir sektöründeki tarife dışı engeller 1988'de % 37 iken, 1996'da % 1'in altına düşmüştür. Ancak halen Rusya, Ukrayna ve Kazakistan'dan yapılan ithalatlar için bir takım kısıtlamalar mevcuttur (Brenton 2000).

Özetle, AB'de 1970'lerde tarife dışı önlemlerin yükselişi, 1980 ve 1990'lı yıllarda Uruguay Turu ve tek pazarın tamamlanmasını takiben düşmüş, ulusal miktar kısıtlamaları ve gönüllü ihracat kısıtlamaları yok olma sürecine girmiştir. Çok Elyaflılar Antlaşmasının süresinin dolması ve demir ürünü ile ilgili mevcut kotaların ortadan kaldırılması sonunda kantitatif kısıtlamalar AB için geçmiş dönemde uygulanan ticaret politikası önlemleri olarak kalacaktır (Brenton 2000). Bu nedenle, halen yürürlükte olan tarife dışı engelleri aşağıda ayrıntılı olarak incelenmiştir.

3.3.2.1. Tarife Kotaları

Bahsi geçen tarife dışı engellerden, tarımda günümüzde de yaygın kullanım alanı bulan tarife kotaları incelendiğinde; Uruguay Turu kuralları altında temel tarifeler ithalata karşı tek pazar koruma şekli gibi sunulsa da, uygulamada belli diğer mekanizmalara da izin verildiğini ve bu mekanizmalardan birinin de tarife oranı kotaları olduğu söylenebilir.

Uruguay Turu Anlaşması, “minimum giriş” ve “mevcut giriş” şeklinde iki ana tarife kotası türü sağlamıştır.

a) Minimum giriş: Bütün sektörlerde pazar faaliyetinin belli bir düzeyini sağlamak için anlaşmaya imza atan her devlet “minimum giriş” için bir hüküm eklemelidirler. Bu hüküm şunu ifade etmektedir: Mevcut ithalat düzeyi iç tüketimin % 3’ünden daha düşükse, ihracat fırsatları iç tüketimin % 3’üne tekabül eden oranda açılmalı ve 6 yıllık sürecin sonunda iç tüketimin % 5’ine bu oran tekabül edecek şekilde yükselmelidir. Bu konuda, AB’nin ısrarı sonucunda, et ürünleri minimum girişi sağlama konusunda toplulaştırılmış olarak ele alınmış, her bir et türü için bu koşul ayrı düşünülmemiştir. Böylece, domuz ve kümes eti ürünlerinde düşük olan ithalat miktarı, yüksek düzeyde gerçekleşen koyun eti ithalat miktarı ile telafi edilmiştir.

b) Mevcut giriş: Mevcut giriş olarak adlandırılan kotalar, Uruguay Turundan önce uygulamada olan pazar girişi düzenlemelerinin DTÖ sistemi ile entegre edilmesine hizmet etmektedir. Örneğin, AB’nin Yeni Zelanda’dan ithal ettiği tereyağına ilişkin uzun dönem kota düzenlemesi bu kategoriye girmektedir. Bu konuda, yeni pazar koruma şekillerinin yürürlüğe girmesine kadar mevcut pazara giriş düzeylerini sürdüren prensiplerin uygulanması kararlaştırılmıştır. Bu konuda örnek verecek olursak, yemlik buğday ve arpa için AB’nin ithalat kotası sistemi 2003 yılında yürürlüğe girmiştir. AB genişlemesi, AB’ye giren ülkeye yapılan ihracatlara daha yüksek tarifelerin uygulanması ile sonuçlanıyorsa, arz edici ülkelerle tarife kotalarını arttırmak için müzakereler yürütülür.

Uruguay Turunu takiben, pazar girişini minimum derece sağlamak için, AB tarife oranı kotaları kullanımını yaygınlaştırmıştır. (www.tcd.ie/iis/. /agricultural_protection_measures,20.07.2008).

Tarife kotaları rejimi altında, ithal edilen malın yıllık veri miktarına daha düşük tarife oranı uygulanırken, bu miktarın üzerinde DTÖ'ye taahhüt edilen sınır tarife oranını aşmayacak şekilde daha yüksek tarife oranı uygulanmaktadır. Bahsi geçen tarife oranı kotaları, gelişmekte olan bazı ülkelerin şeker ve sığır eti gibi tarımsal ürünlerde oldukça yüksek miktarda ithalat yapmalarını sağlayabilmektedir.

Tarife oranı kotasını kullanmak isteyen ticaret yapan kişilerin, ilgili ithalat lisansına sahip olmaları gerekmektedir. Bahsi geçen sertifikalar, indirilmiş vergi oranı üzerinden ithalat yapabilenler önemli bir ticari avantaja sahip olduğu için oldukça talep görmektedir.

3.3.2.2. Diğer Tarife Dışı Araçlar

Tarımın dışarıya karşı korunmasında günümüzde kullanılan diğer araçları şu şekilde sıralayabiliriz.

3.3.2.2.1. Özel Koruma Hükümü

Uruguay Turu altındaki Tarım Anlaşması, ithalatçı ülkelerin pazar açısından olağanüstü durumlara ilgili endişelerini bertaraf etmek için özel korunma hükümü getirmiştir. DTÖ üyeleri, taahhüt planlarında belirtilen sınır tarife oranlarından daha yüksek tarife oranları uygulayamazlar. Bununla birlikte, DTÖ Tarım Antlaşması, Uruguay Turu sonucunda pazara giriş engellerini tarifelere çeviren ülkeler için özel koruma önlemlerine izin vermektedir. Bu önlemin kullanımı, özellikle ithalatın aşırı derecede artması ya da ithalat fiyatının DTÖ kurallarına göre belirlenen referans fiyatının altına düşmesi sonucunda, ithalattan DTÖ maddelerine göre hesaplanan ek verginin alınması şeklindedir.

Bahsi geçen DTÖ hükmü, geçici bir süre için ithalatta ek vergilerin uygulanmasını içermektedir. İthalat hacmi veya fiyatı, 1986-88 periyodu ortalamasını çizelge 3.2’de belirtilen yüzdelerde, yani tetik seviyesinin üzerinde geçerse, belirtilen yüzdelerde ek vergi uygulanmaktadır.

Çizelge 3.2. AB'nin İthalatta Uygulayacağı Ek Vergi Oranları

Hacim (İç tüketimin yüzdesi)	Tetik düzeyi (1986-88 periyodunun yüzdesi)
0-10	125
10-30	110
30+	105
İthalat fiyatı ve tetik fiyatı arasındaki fark	Ek vergi (Her safhada kümülatif)
% 10-40	% 10'un % 30'u
% 40-60	% 40'ın % 50'si
% 60-75	% 60'ın % 70'i
% 76 üzeri	% 60'ın % 90'ı

Kaynak: CAP Monitor, Agra Europe, AB Ortak Tarım Politikası Konusunda Sürekli Güncellenen Bilgi Servisi.

AB, özel korunma önlemini, özellikle şeker ve bazı süt ürünleri açısından kullanmaktadır(http://www.tcd.ie/iis/policycoherence/index.php/iis/eu_agricultural_trade_policy/agricultural_protection_measures,20.07.2008).

3.3.2.2.2. Tarife Artırımı

Tarife artırımı, daha çok işlenmiş ürünler üzerindeki sınır tarife oranlarının ham materyal üzerindeki sınır tarife oranlarına göre daha yüksek olduğu durumu ifade etmektedir. Tarife artırımına örnek olarak; kakao çekirdeği ithalatı üzerindeki tarife oranı 0 iken, kakao yağı üzerindeki ithalat tarife oranının % 5 ve çikolata üzerinde uygulanan oranın ise % 20 olmasını verebiliriz. Böyle bir durumda bahsi geçen korumayı kullanan ülkenin işleme endüstrisi desteklenmiş, ihracatçı ülkede işleme faaliyeti ise teşvik edilmemiş olmaktadır.(http://www.tcd.ie/iis/policycoherence/index.php/iis/eu_agricultural_trade_policy/agricultural_protection_measures,20.07.2008).

AB tarife yapısı, tarife artırımı unsurunu içermekte ve bu durum tercihli rejimden yararlanmayan ülkeler için ciddi bir sorun yaratmaktadır. Bununla birlikte son yıllardaki

çalışmalar, Afrika ülkeleri gibi tercihli ticaretten yararlanan gelişmekte olan ülkeler için tarife artırımının sorun yaratmadığını göstermektedir.

3.3.2.2.3. Gıda Güvenliği Standartları

Tarifeler, ithalat açısından tek engel teşkil etmemektedir. Teknik, hijyen ve bitki sağlığı kısıtlamaları, mevcut durum itibariyle gelişmekte olan ülkelerin AB'ye ihracatlarında başlıca kısıtlayıcı faktördür. Bu alanlardaki AB kuralları, sağlık ve bitki sağlığı konularındaki DTÖ anlaşması ve teknik engeller konusundaki DTÖ anlaşmasına uygun olmak zorundadır. Sertifikasyon ve kalıntı alanlarında özel sektör tarafından gittikçe sıkı hale getirilen standartlar ise, özellikle fakir ülkeler için problem yaratmaktadır.

AB mevzuatının bu konulardaki gerek iç gerekse dış düzenlemelerine bakılması, bu unsurların daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. AB'nin ilgili mevzuat düzenlemesine bakıldığında, veterinerlik, bitki sağlığı ve hayvan beslenmesi sektörlerinde iç ve dış ticareti gerçekleştirirken, aynı zamanda, kamu ve hayvan sağlığı refahını korumak ve gıda maddelerinin sıhhi olması ile ilişkili anlamda tüketicinin ihtiyaçlarını karşılamak için, AB içinde ortak kurallara belirlediği görülmektedir. Belirlenen ortak kurallar, canlı hayvanlar konusunda standartların sağlanması ile hayvansal ürünler açısından bu ürünlerin hazırlanmasına, el değiştirmesine, pazarlanmasına ve denetimine ilişkin standartları içermektedir. Bitki sağlığı için de, tohum ve çoğaltılan diğer materyale, bitki sağlığına, hayvan besinine, bitki koruma ürünlerine, ilaç kalıntılarına, bitki yetiştiricilerinin haklarına ve organik tarıma ilişkin tatmin edici standartlar geliştirilmiştir. AB'de bu konudaki ilgili mevzuat, 160'ının anahtar önlem olarak tanımlanabileceği neredeyse 1000'e yakın önlemi içermektedir.

İlgili mevzuatın kabulü üye ülkelerin, ilgili otoritelerinin yetkisini karşılıklı olarak tanımalarına dayanmaktadır. Bu durum, veterinerlik ve bitki sağlığına ilişkin kontrollerin topluluk içi ticarete kaldırılması imkânını sağlamaktadır. Anılan mevzuatın uygulanması sorumluluğu, üye ülkelerin bireysel anlamda ulusal otoriteleri ve Avrupa Komisyonu arasında paylaşılmıştır. Avrupa Komisyonu, tek Avrupa pazarı içinde bahsi geçen standartların üniform uygulamasını sağlamak için mevzuata ilişkin faaliyetlerin

koordinasyonu sorumluluğunu yüklenmektedir. Ayrıca komisyon, veterinerlik alanında gerekli yapıların, denetleme prosedürünün ve sağlık standartlarının varlığını teyit etmeye dayalı olarak, AB'ye ihracat yapabilecek ülkelerin listesini oluşturmakla görevlidir. Diğer yandan üye devletler de, ithal edilen ürünlerin denetleme ve test gerekliliklerini içerecek şekilde kabul edilebilir olduğunu sınırlarda doğrulama görevine sahiptirler. Ayrıca üye devletler, 3. ülkelere ihracat açısından genel anlamda üretim koşullarının kontrolünden ve sağlık sertifikasyonlarının dağıtımını konularından sorumludurlar (<http://europa.eu.int/eur-lex/lex/en/index.htm>,14.06,2008).

3.3.2.2.4. İthalatlar İçin Gümrük Prosedürü

AB'ye ihracat yapılabilmesi açısından diğer bir engel, gümrük prosedürleridir. AB dışından yapılan ithalatların çoğunluğu ilgili müdahale kurumunca sağlanan ithalat sertifikasına gerek duymaktadır. Lisanslar belli bir zaman periyodu için (genellikle 60 gün) geçerlidir ve belirli mal miktarı için oluşturulmaktadır. İthalatın tam olarak veya hiç gerçekleşmemesi ihtimaline karşı da, belli bir güvenlik depozitosu alınmaktadır. Bununla birlikte miktar açısından % 5'lik bir kayıp toleransı genellikle bulunmaktadır. Gümrük noktasında gerekli vergi ödemesi yapıldıktan sonra ithalat lisansı, malın AB içinde serbest dolaşımını sağlamaktadır (<http://www.agra-net>,15.05.2008).

3.3.2.2.5. Anti-Sübvansiyon ve Anti-Damping Uygulamaları

AB için görünürdeki ticaret bariyerleri elimine edilmiş gibi görünmekle birlikte, hassas sektörler için ithalatı kısıtlayıcı diğer yollara da başvurulmaktadır. Bu konuda uygulamada en çok görülen örnek anti-damping önlemlerine başvurulmasıdır.

Damping ihracat pazarlarında normal olarak kabul edilen fiyatın altında satış yapılması olarak tanımlanmaktadır. Malın normal fiyatı, ihracatçının kendi iç pazarında hüküm süren fiyat olarak kabul edilmektedir. Fiyat arasındaki bu farklılık, firmaların dış pazarları ele geçirme ve rekabeti elimine etme isteğinden kaynaklanmaktadır.

Anti-damping önlemlerinin uygulanmasına DTÖ tarafından izin verilmesi, ihracatın kurulu iç endüstriye gözle görülür şekilde zarar vermesi veya kurulma aşamasında olan iç endüstriyi geriletmesi şartına bağlıdır. Ayrıca DTÖ, üye ülkelere ihracatçı ülkenin ihracat kredileri ile sübvansiyon ettiği ihracatlara karşı, bu ihracatlar iç endüstriye gözle görülebilir zarar verdiği ya da zarar tehdidinde yol açtığı için misilleme yapma hakkı tanımaktadır.

Anti-damping önlemlerinin en fazla etkilediği ürün kategorileri demir ve çelik ürünleri, elektronik ürünler ve kimyasallardır (Brühlhart and Matthews 2003).

Anti-damping faaliyetinin gerçekleştirilmesi; anti-damping vergisi damping marjına eşit olabilir veya ihracatçı ülkenin yükümlülüğü iki tarafın üzerinde anlaşıldığı fiyattan daha aşağı düzeyde AB'ye satış yapmaması halinde geçerlidir:

Topluluk iç pazarının dışa karşı korunmasında kullanılan diğer bir araç da anti-sübvansiyon uygulamalarıdır.

Sübvansiyonlara ilişkin uluslararası kurallar, Dünya Ticaret Örgütü'nün Uruguay görüşmeleri sonucunda düzenlenen, 1994 Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Hakkında Anlaşma ile güçlendirilmiştir. AB'nin sübvansiyonlara ilişkin düzenlemesi de bu kurallarla uyumlu hale getirilmiştir. Anti-sübvansiyon önlemleri, anti-damping önlemlerine benzer şekilde, uygulamanın zararlarını ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Son olarak 1973/2002 Sayılı Tüzük'le değiştirilen 2026/97 Sayılı Tüzük, anti-sübvansiyon önlemlerinin çerçevesini belirlemektedir. Anti-sübvansiyon Tüzüğü, sadece AB'ye üye olmayan ülkelerden yapılan ithalata uygulanmaktadır. AB'ye üye devletler tarafından yapılan yardımlar ise, sübvansiyon olarak değil, devlet yardımı olarak tanımlanmaktadır ve AB Rekabet Hukuku altında düzenlenmektedir (Uyanusta 2003).

Anti-sübvansiyon önlemlerinin uygulanması için; Sübvansiyonun yalnızca belli kuruluşlar ile sınırlı olması yani, özel olması, Topluluk sanayine pazar payında kayıp

şeklinde zarar vermesi ya da tehdit etmesi, anti-sübvansiyon önlemlerinin Topluluk menfaatleri gözetilerek alınması şeklindeki üç şartın karşılanması gerekmektedir.

Birlik tarafından telafi edilmesine gerek görülmeyen sübvansiyonlar ise, belli kuruluşlar ile sınırlı olmayan yani özel olmayan sübvansiyonlar ile AR-GE, bölgesel kalkınma ve çevre gibi alanlarda verilen sübvansiyonlardır. Topluluğun anti-damping ve anti-sübvansiyon faaliyetlerinde zaman içindeki gelişmeler çizelge 3.3’de gösterilmiştir.

Çizelge 3.3 Topluluk İçinde Belli Periyotlarda Yürütülen Damping ve Sübvansiyon Soruşturmaları

	1980/83	1984/87	1988/91
Başlatılan Soruşturmalar	169	148	130
Kesin vergi uygulaması ile sonuçlananlar	45	26	65
Fiyat taahhüdü ile sonuçlananlar	115	64	17
Damping belirlenmeyen soruşturmalar	17	12	1
Sübvansiyon belirlenmeyen soruşturmalar	1	1	-
Zarar belirlenmeyenler	21	26	29
Diğer sebeplerle sonuçlandırılanlar	8	13	11
Tamamlanan toplam soruşturma	207	142	123
Geçici vergi ile sonuçlananlar	57	39	80

Kaynak: Topluluğun Anti-Damping ve Anti-Sübvansiyon faaliyetlerine yönelik Komisyon Yıllık Raporları

Başlatılan soruşturmalardaki düşüş trendinin nedeni, 1982’deki alışılmamış derece fazla olan soruşturma sayısıdır. Tabloda görüleceği gibi zamanla ihracatçı ülkeler tarafından verilen fiyat taahhütlerinin kabulü sonucunda önemli bir düşüş vardır. Damping ve sübvansiyonların bulunmadığı sonuçlarda da kayda değer düşüş gözlenirken, zararın olmadığı sonuçlarda yükseliş gözlemlenmektedir. Nispeten az sayıda soruşturma, anti-damping ve anti-sübvansiyon faaliyetinin Topluluğun değerlendirmesinde göz önüne almadığı diğer sebeplerle bitmiştir (Hayes 1993).

1980-1984 arası anti-damping ve anti- sübvansiyon soruşturmalarında kimyasallar ve kimyasallarla bağlantısı olan mallar tüm davaların % 40’ını oluşturarak ilk sırada gelmekteydi. Bununla birlikte 1990-1991 yıllarında bu grup davaların % 30’unu oluşturan demir, çelik, diğer metaller ve davaların % 25’ini oluşturan makine mühendisliği ürünleri ve elektrikli, elektronik ürünlerce geçilmiştir (Çizelge 3.4).

1981'den 1984'e kadar olan dört yılda o dönemde merkezi planlanan ekonomilerdeki yapay ihracat fiyatları nedeniyle adı geçen mal gruplarındaki soruşturmaların % 46'sı Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'dan gelen mallara karşı başlatılmıştır. Bununla birlikte bu ülkeleri içeren davalar daha sonra hızlı bir şekilde düşmüştür. Tersine olarak, Çin'den, yeni sanayileşen ülkelerden ve kayda değer şekilde Güney Kore'den gelen mallara karşı açılan davalarda artış olmuştur. ABD ihracatçıları içeren davalar 1980-1982 arasında davaların % 16'sını oluşturmuş ancak bu dönemden sonra yavaşlamıştır. 1980-1991 arası tüm periyotta adı geçen ürünlerdeki mallara ilişkin davaların dörtte biri Yugoslavya, Türkiye ve kayda değer şekilde İspanya gibi diğer OECD ülkelerinden kaynaklanmıştır.

Çizelge 3.4. Topluluk İçinde Belli Periyotlarda Başlatılan Mal Gruplarına Göre Damping ve Sübvansiyon Soruşturmaları

	1980/83	1984/87	1988/91
Demir ve Çelik	21	16	21
Diğer Metaller	12	5	15
Kimyasal Ürünler	72	45	31
Elektronik ve diğer makine mühendisliği ürünleri	30	32	19
Odun ve Kâğıt	9	15	3
Tekstil ve ilişkili ürünler	4	18	23
Diğer üretim	21	17	4
Toplam	169	148	130

Kaynak: Topluluğun Anti-Damping ve Anti-Sübvansiyon faaliyetlerine yönelik Komisyon Yıllık Raporları

Komisyon, 1987'de topluluğun toplam ticari mal ithalatının % 0.9'u geçmeyen kısmının anti-damping vergisine tabi olduğunu belirtmiştir. Anti-damping süreçlerine sürekli başvurma daha büyük hacimde ticareti etkileme eğilimindedir. Örneğin, ticaret partnerlerinin muhtemel anti-damping müdahalesine karşı topluluğa ihracatı gönüllü olarak kısıtladıklarına dair kanıtlar vardır (Hayes 1993).

AB tarafından anti-damping önlemlerinin kullanımı 1980'li yıllarda hızla artış göstermekle birlikte bu dönemden sonra bu önlemlerin sayısı sabit bir süreç izlemiştir. 1990 yılında yürürlükte 139 anti-damping önlemi mevcutken 1993 ve 1994 yılında hafif bir yükselişle bu sayı 150 civarına yükselmiş, 1997 ve 1998 yılında ise sırasıyla 141 ve 142'ye düşmüştür (Brenton 2000).

Bahsi geçen anti-damping vakalarına konu ürünler, mineral ürünler ve kimyasallar (başlıca organik kimyasallar), tekstil ürünleri, alet ve ekipmanlar (başlıca elektrikli makine ve ekipman) olmuştur. Etkilenen diğer ürünler, metal ve demir ürünlerinden, ayakkabı, el çantaları ve bisikletlere kadar sıralanabilir. Asya ülkeleri anti-damping önlemlerine en çok maruz kalan ülkelerdir. 1998 yılındaki 142 anti-damping önleminin 92'si (% 67'si) Asya ülkeleri ile ilgilidir. Aynı dönemde 2. sırayı Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri ve Eski Sovyetler Birliği ülkeleri almıştır. 1998 yılında spesifik vergilerin uygulanması ile sonuçlanan davalardan yarısı Çin ve Comecon bloğu (Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri ve eski SSCB ülkeleri) ülkelerine yönelik olmuştur (Brenton 2000).

Anti-damping önlemlerinin uygulandığı durumda (advalorem vergiler, spesifik vergiler, minimum fiyat) ortalama verginin çok yüksek olma eğiliminde olduğu görülmektedir. 1988'den 1995'e kadar olan örnek vakalarda ortalama verginin (spesifik vergilerin advalorem karşılığını içerecek şekilde) % 25'in üzerinde olduğu görülmektedir. Böylece anti-damping önlemlerinin, kapsamına giren ürünler için başlıca ticareti etkileyen faktör olduğu söylenebilir. Tarım ürünleri, tütün ve alkollü içecekler gibi ürünler hariç, birçok ürün için anti-damping etkisinde ortalama verginin tarife önlemleri düzeyinden yüksek olduğu görülmektedir. Bahsi geçen tarifelere örnek olarak, AB'ye giren endüstriyel ürünler için ortalama tarife düzeyinin % 3 civarında olduğu söylenebilir (Brenton 2000).

AB ile serbest ticaret anlaşması imzalamanın, AB tarafından anti-damping önlemlerinin kullanılması üzerine önemli bir etkisi olacağını düşünmek bir yanlış anlaşılımdır. Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri ve AB arasında imzalanan Avrupa Antlaşmalarında, anti-damping önlemlerinin uygulanmasından önce AB tarafından ortaklık konseyine iki taraf açısından da kabul edilebilir bir çözümün bulunması için gerekli tüm bilgiyi sağlaması kabul edilmiştir. Bununla birlikte, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin pazar ekonomisine geçişini takiben gündeme gelen AB anti-damping soruşturmalarının, bahsi geçen ortaklık konseyi danışma sürecine rağmen hızla arttığı görülmektedir. Avrupa antlaşmaları, anti-damping politikasının sürdürülmemesi ya da araçlarının kullanılmaması ihtimalini içermemektedir. Uygulamada, bu ülkelerin

AB'ye katılımına kadar, anti-damping önlemlerinin kullanılmaması söz konusu olmamıştır.

Sanayi ürünlerinden işlenmiş tarım ürünlerinde gündeme gelmese de, Türkiye, AB ortak ticaret politikasına uyum sağlanması sürecinde kendi mevzuatını AB mevzuatına yakınlaştırma aşamasında anti-damping ve anti-sübvansiyon önlemleri konusunda Avrupa Birliği'ne uyum sağlamış olmakla birlikte, bu tür önlemlerin taraflar arasında da halen uygulanabilir durumda olması, gümrük birliği anlayışı ve işbirliği ruhuna uygun düşmemektedir (Ulutaş 2005).

Türkiye ile AB arasındaki gümrük birliğini düzenleyen 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararında (md. 44) ve Katma Protokolde (md. 47), damping veya diğer rekabete aykırı uygulamalara karşı korunma tedbirlerinin alınması koşulları ve gümrük birliği sürecinde bunların ortadan kaldırılabilmesi için ne tür düzenlemelerin yapılacağı hususunda özel düzenlemelere yer verilmiştir. Buna karşın, AB'nin Türkiye menşeli ürünlerde damping yapıldığı iddiası hakkındaki karşı önlemleri ortaklık anlaşmalarında öngörülen usule göre alması gerekirken, konuyu herhangi bir üçüncü ülke konumundaki ülkelerle aynı kategoride ele alması ve aynı prosedürlere göre yaptırıma tabi tutması, gümrük birliği içinde olan ve tam üyelik müzakerelerine başlamış bir ülkeye karşı kabul edilebilir bir tutum olmaktan uzaktır.

Bu nedenle, AB'nin en kısa zamanda Türk menşeli ürünlere karşı anti-damping uygulamalarına son vermesi ve konunun Ortaklık Konseyinde çözüme kavuşturulması Türkiye-AB ilişkilerinin sağlıklı ve hukuki gereklerine uygun olarak yürümesi ve aynı zamanda ülkemizin AB'ye ihracatı bakımından önem arz etmektedir. Aynı şekilde Türkiye'nin de bu alanda müzakere sürecinde üstlendiği eksik kalan yükümlülüklerini bir an önce yerine getirmesi gerekmektedir.

3.3.2.2.6. Teknik Engeller

Ticarette diğer bir önemli tarife dışı önlem, teknik engellerdir. Daha önce bahsi geçen gıda güvenliği standartlarının daha genişletilmiş hali olan ticaretteki teknik engeller,

sağlık ve bitki sağlığı ile ilgili önlemleri içermekte ve AB'nin ikili ticaret görüşmelerinde özellikle önem taşımaktadır.

Ticarette teknik engeller, üreticinin ürününü ticaret ortağı olduğu ülkenin sağlık, güvenlik, çevrenin ve tüketicinin korunması konularında farklılık gösteren ihtiyaçlarını karşılamak için değiştirmek zorunda kaldığı durumda ortaya çıkmaktadır. Uyum sağlanacak bu gereklilikler, hem idari (teknik mevzuatlar), hem de idari olmayan (mevzuatın içermediği standartlar) kuruluşlar tarafından ortaya konulabilir. Teknik mevzuat, genellikle ya teknik şartnamelere, ya da test ve sertifikalandırma faaliyetlerine ilişkindir. Bu tür somut ölçütlerle, ele alınan ürünün amaçlanan teknik mevzuat konularına tam olarak uyumu sağlanmaya çalışılır.

Ürün dizaynına adapte olmak, üretim sistemlerini yeniden organize etmek, çok sayıda test faaliyeti gerçekleştirmek ve sertifikasyon faaliyeti, ihraç mallarının arz edicileri açısından ise önemli maliyetlere sebep olabilmektedir (Brenton and Manchın 2003).

Ayrıca, teknik mevzuatın yasal ve dolayısıyla zorunlu olmasına karşın, teknik mevzuatın içermediği engeller veya standartlar yasal olarak bağlayıcı olmamakta, bu tür keyfi uygulamalar üretici ve tüketicilerin kişisel çıkarlarından kaynaklanmaktadır.

AB'ye ithal edilen ürünler, sağlık, güvenlik ve çevre ile ilgili hedeflere ulaşabilmek için, konu ile ilgili mevcut mevzuata uymak zorundadır. Standartlar, Standartlar Enstitüsü gibi tanınmış bir kurum tarafından kabul edilen ve tüketiciye kalite garantisi sağlayan emredici olmayan kurallar olmasına rağmen, üye ülkeler veya AB tarafından hazırlanan teknik düzenlemeler (teknik mevzuatlar) emredici kurallardır. Bahsi geçen uyum "uygunluk değerlendirme prosedürü" vasıtasıyla sağlanır. Mevzuatlar, ürünün teknik özelliklerini veya bu özelliklere ilişkin süreci ve üretim metodunu belirtebilir veya ürün ya da üretim metoduna ilişkin paketleme ve etiketleme gereklilikleri, semboller, terminoloji ile ilgili olabilir. Bu duruma, makineler için ses ve emisyon limitleri, tütün ürünleri için sağlık uyarıları gibi etiketleme gereklilikleri veya ev aletleri için enerji tüketim düzeyleri örnek olarak verilebilir. Bu tür düzenlemeler, üreticinin farklı standartlar setini karşılamak zorunda kaldığı ya da ithalatçı ülkenin kuralları ile

uyum sağladığını ispat etmek için ek maliyetlere sahip olduğu durumlarda ihracat maliyetini yükseltmektedir (Brühlhart and Matthews 2003).

AB'nin mevzuat ve standartlarının uygulanması, AB'nin DTÖ'nün ticaret konusundaki Teknik Engeller Anlaşması ve gıda güvenliği ve hayvan, bitki sağlığı konularında DTÖ'nün Sağlık ve Bitki Sağlığı Anlaşması açısından yükümlülüklerine uygun olmalıdır. Bu yükümlülükler AB'nin genellikle uygun olmadığını ispat etmedikçe uluslararası standartları kullanmasını, ithal edilen ürünler arasında ayrımcılık yapmaktan ve uluslararası ticarete gereksiz engeller yaratmaktan kaçınmasını gerektirmektedir. Ancak, AB'nin hormonla müdahale edilmiş sığır eti, tahıllar, kurutulmuş meyve ve fındık için maksimum aflatoksin oranları ve genetiği değiştirilmiş gıdalara ilişkin etiketleme gereklilikleri gibi durumlarda getirdiği mevzuata ilişkin ithalat kısıtlamalarının kullanışı, ticaret anlaşmazlıklarına neden olmuştur (Brühlhart and Matthews 2003).

Bahsi geçen teknik engelleri elimine etmek için kullanılabilir araçlar mevcuttur. Standartlara, test etme mekanizması ve sertifikasyona ilişkin gereklilikler üye devletler açısından iki yaklaşıma tabidir: a) Karşılıklı tanıma prensibinin uygulanması, b) Eğer bu ilke başarısız olursa her bir ülkedeki teknik standartların harmonizasyonu. Bu arada Uyumun değerlendirilmesi konusunda ikili antlaşmalar da yaygın olarak kullanılmaktadır (Brenton 2000).

Karşılıklı tanıma konusunda en basit AB yaklaşımı, partner ülkenin düzenlemelerine göre üretilen ve test edilen ürünlerin, iç kurallar ve prosedürlerle sağlanan korumaya eşit düzeyde koruma sağlamasıdır. Bununla birlikte bu durum, üye ülkeler aynı ürün için riskleri çok düşük düzeyde de olsa farklı yollarla düzenledikleri için (veya aynı yollarla bile olsa çoğul uyum değerlendirmesi nedeniyle) test ve sertifikasyon mekanizması yapılarının ve karşılıklı tanıma antlaşmasının akreditasyonunu gerektirmektedir. Karşılıklı tanıma ilkesi alet, ekipman malları (equipment) ve dayanıklı tüketim malları için daha etkili bir uygulama olarak görülmektedir, ancak ürün riskinin yüksek olduğu, kullanıcı veya tüketicinin direkt bu riske maruz kaldığı durumlarda zorluklarla karşılaşmaktadır (Brenton 2000).

Ulusal düzenlemelerle şekillendirilen yukarıda bahsi geçen koruma düzeylerinde eşitliğin mümkün olmadığı durumlarda, üye devletler için teknik engelleri ortadan kaldırma konusunda tek yol, yasal olarak bağlayıcı ortak kurallara ulaşmayı sağlayan bir anlaşma yapmaktır. Bu aşamada gündeme gelen teknik şartnamelerin harmonizasyonu ile ilgili mevzuat, eski ve yeni olmak üzere iki yaklaşım içermektedir. Eski yaklaşım, riskin yapısı gereği kapsamlı şekilde ürün ürün hatta bileşen bileşen mevzuatın gözden geçirilmesini gerektiren, kimyasallar, motorlu araçlar, eczacılık ürünlerine ve gıda maddesi gibi ürünlere uygulanan ve detaylı direktiflerle yürütülen yaklaşımdır. Bu tür bir harmonizasyonu başarma süreci yavaştır. Ayrıca, gerçekte sınırlı ürün seti üzerine olan AB düzeyindeki direktiflerle karşılaştırıldığında yeni ulusal mevzuatların hızla çoğalması nedeniyle bu yöntem etkisiz hale gelmiştir. Yeni yaklaşım direktifleri, CEN, CENELEC ve ulusal standardizasyon yapıları gibi kurulmuş standardizasyon yapılarının desteğini kullanarak, eski yaklaşımın detaylı harmonizasyon direktiflerinden daha fazla esneklik sağlamaktadır. Standardizasyon işi daha etkin bir yolla başarılmakta, kolay bir şekilde güncellenebilmekte ve endüstriden daha fazla katılım içermektedir (Brenton 2000).

Çok taraflı düzeyde, GATT'ın geleneksel karşılıklı imtiyaz yaklaşımı, mevzuata ilişkin farklılıklar ve ileri düzeyde entegrasyon için kolaylıkla uygulanamamaktadır. Ticarete teknik engeller konusundaki DTÖ antlaşması da en çok kayırılan ülke muamelesi prensipleri ve ulusal muamele prensiplerini standartların ve uygunluk değerlendirmesinin tüm boyutlarına uygulanabilir şeklinde yinelemektedir. Bununla birlikte anlaşma, hükümetlere ulusal standartları uluslararası standartlarla harmonize etmelerini önererek, 3. ülkelerde eşit test prosedürlerinin uygulanmasını sağlayarak ve tartışmaların çözümü için bir çerçeve belirterek, hükümetleri teknik bariyerlerin gereğinden fazla ticareti kısıtlayıcı olmadığını garanti etmeleri için daha ileri derecede zorlamaktadır. Ancak uygulamada, çok taraflı bağlamda uyum değerlendirme prosedürlerinin karşılıklılığı ve diğer üyelerin test sonuçlarının kabulü konuları çok önemli derecede ilgi görmemiştir (Brenton 2000).

Harmonizasyon ve ikili tanıma, kapsamlı dış ticaret anlaşmaları çerçevesinde genellikle ele alınmakla birlikte, ikili dış ilişkilere yönelik anlaşmalar da faal bir şekilde kullanılmaktadır. Müzakere edilerek ulaşılan harmonizasyon, hegemonik harmonizasyon ve karşılıklı tanıma arasında ayırım yapmak gerekmektedir. Uluslararası düzeyde müzakere yoluyla ulaşılan harmonizasyonun uygulanma olasılığı pek bulunmamaktadır. Hegemonik harmonizasyon ve ikili tanıma, AB'nin ikili anlaşmalarında kullanılmaktadır. Hegemonik harmonizasyon, AB'nin yaptığı anlaşmalarda yükümlülükler önemli derecede farklılık gösterse de, AB'nin düzenlemelerini kabul eden küçük ve az gelişmiş ülkeleri kapsamaktadır. AB, Kanada, ABD ve Japonya gibi ülkelerle karşılıklı tanıma yaklaşımını kabul etmiştir (Brenton 2000).

AB ve Ukrayna arasındaki Ortaklık ve İşbirliği Antlaşması'nın 51. maddesi, Ukrayna'nın müktesebatını derece derece AB'nin mevzuatına uyumlu hale getirmek için çaba sarf edeceğini belirtmektedir. Benzer bir hüküm, AB ile Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında yapılan Avrupa Antlaşmalarında da olmakla birlikte, bu ülkelerin AB mevzuatına uyum sağlamak için ellerinden gelenin en iyisini yapmalarının gerektiği vurgulanmıştır (Brenton 2000).

AB'nin Meksika ile Serbest Ticaret Antlaşması, mevzuata ilişkin özellikle de ticarete teknik engellere ilişkin olarak çok fazla önem içermezken, Güney Afrika ile yapılan anlaşma uyum değerlendirmesinde karşılıklı tanıma üzerine muvafakatlerin geliştirilmesi gerektiği taahhüdünü içermektedir (Brenton 2000).

AB'nin ABD ile resmi bir ticaret anlaşması olmamakla birlikte spesifik ürünlerin uygunluğunun değerlendirilmesi konusunda karşılıklı tanıma anlaşması vardır. Karşılıklı tanıma anlaşması altında her ülkeye ihracattan önce ürünlerin diğer ülkelerin düzenlemelerine uygunluğunu kendi toprakları içinde test etme ve sertifikalandırma yetkisi verilmiştir. AB ve ABD arasında yapılan karşılıklı tanıma anlaşması, telekomünikasyon araçları, elektromanyetik uygunluk, dinlenme amaçlı tekneler, eczacılığa ilişkin tıbbi iyi uygulamalar ve tıbbi araçlar seçilmiş sektörlerini

kapsamaktadır. Bu anlaşma altında 1998 yılı itibariyle bahsi geçen mallarda, AB ithalatının %13'ü ABD tarafından karşılanmaktadır.

İkili tanıma anlaşmalarından, özellikle, harcama, zaman, onayın elde edilmesi belirsizliğinde malın üretildiği yerde uygunluk için test edilmesi ile düşüş beklenmektedir. Karşılıklı tanıma anlaşmalarının ihracat maliyetleri üzerindeki etkisinin ölçümü ile ilgili güvenilir çalışmalar konusunda ilerleme kaydedilmemekle birlikte, OECD'nin 2000 yılında yaptığı bir çalışmada bu tür anlaşmaların uyum değerlendirme süreçlerinin, uyum maliyetleri üzerine düşürücü etkisi olduğu şeklindedir.

AB ve ABD, Karşılıklı Tanıma Anlaşmasının, DTÖ yükümlülükleri ile tutarlı olduğunu öne sürmektedir. Bu husus, Ticarete Teknik Engeller Antlaşması'nın taraflarının birbirlerinin uyum değerlendirme prosedürlerinin sonuçlarını tanımaya ilişkin olarak, bahsi geçen anlaşmayı sonuçlandırmaya istekli olmaları düşüncesi anlamında geçerlidir. Fakat Karşılıklı Tanıma Anlaşması, anlaşma tarafı olmayan 3. ülke mallarının, taraf ülkeye menşe kuralları nedeniyle kabul edilmemesi durumunda, DTÖ'nün en çok kayırlan ülke prensibine çelişki yaratmaktadır. Ek olarak, Karşılıklı Tanıma Antlaşması'nın taraflarının pazara giriş maliyetlerini düşürmesi ve 3. ülkeler için böyle bir etki yaratmaması, DTÖ'nün temelini oluşturan ayırım yapmama prensibini çiğnemekte ve potansiyel olarak ticaret saptırıcı etki yaratmaktadır.

Komisyon, AB'nin yapacağı ikili karşılıklı tanıma anlaşmalarının çok taraflı olabileceği konusunu ortaya atmıştır. Gerçekte kastedilen ise, AB'nin ikili karşılıklı tanıma anlaşmalarının çok taraflı bir çerçeve yaratmak için ticaret blokları ve diğer ülkelerin yaptığı ikili ticaret anlaşmaları ile daha çok bağa sahip olmasıdır. Bununla birlikte, böyle bir durum, bu tür anlaşmaların kapsamına alınmaması düşünülen Asya, Afrika ve Güney Amerika ülkelerinin artan bir şekilde marjinalize olması tehlikesini güçlendirmektedir.

Ticarete teknik engellerin liberalleşmesinden başlıca kaybedenler, ufak firmalardır. Pazar parçalanmasına sebep olan faktörlerin elimine edilmesi, pazarda en az etkin olanın yani genellikle küçük firmaların, pazardan çıkışına veya birleşmesine sebep

olacak şekilde rekabet tarafları bir etki yaratmaktadır. Sonuç ise, daha büyük, daha etkili ve daha az sayıda firmanın pazarı oluşturması olmaktadır. Bu nedenle büyük işletmelerin, karşılıklı tanıma anlaşmalarının sona ermesinden hoşnut olmayacağı söylenebilir.

3.3.2.2.7. İhracata Yönelik Düzenlemeler

OTİP'in bir uzantısı da, AB'nin 3. ülkelere yaptığı ihracat açısından düzenlemelerdir. Bu düzenlemelere bakıldığında, AB'den belli tarımsal ürünlerin ihracatı geri ödeme almaktadır. Uygulamada, DTÖ Tarım Antlaşması çerçevesinde kararlaştırılan ihracat sübvansiyon tavanları çerçevesinde ödeme yapılmaktadır. Bu geri ödemeler, AB içinde dünya fiyatlarından yüksek olan tarımsal ürünler nedeniyle ihracatçıların zararlarının tazmin edilmesini içermektedir ve ihracat sübvansiyonlarının başka bir şeklidir.

Geri Ödemeler

Geri ödemeler normalde, müdahale/pazar destekleme fiyatı ile en düşük temsili dünya fiyatı arasındaki farkı yansıtmaktadır. Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren geri ödeme oranlarının geçerli oldukları dönem, ürün ve şartlara göre değişmektedir. Geri ödeme düzeyleri, kümes hayvanları etinde olduğu gibi varış yerine göre farklılaştırılmış olarak verilebileceği gibi, üniform şekilde de ödenebilir. İthalat vergilerinde olduğu gibi, işlenmiş ürünler açısından da ihracat geri ödemeleri, bu ürünlerin başlıca hammaddelerine uygulanan geri ödeme oranlarına göre orantılı olarak hesaplanır.

İhracat Vergileri

Dünya fiyatlarının AB düzeyinin oldukça üzerine çıkması durumunda, AB mevzuatı, iç stoklarında düşüşe neden olabilecek olan ihracat düzeyini yavaşlatmak için bir ihracat vergisi uygulanmasını öngörmektedir. Son 30 yıllık süreçte, bahsi geçen vergilerin yalnızca 5 kere (bir kere süt tozu için, iki kere tahıllar için ve iki kere de şeker için) uygulandığı görülmüştür.

İhracatlar İçin Gümrük Prosedürleri

İthalatta olduğu gibi, AB dışına yapılacak ihracatta da aşağıda belirtilen istisnalar dışında ihracat lisansları gerekmektedir. İhracat lisansları, müdahale kurumu tarafından 60 günlük bir dönem için yayımlanmakta ve lisanslı miktarın tamamının ihraç edilmemesi durumunda ceza olarak alınacak bir güvenlik payını içermektedir. Miktar açısından % 5'lik kayıp, normalde tolare edilmektedir. Eğer lisans tarafından kapsanan mallar farklı varış noktaları ve farklı teslim tarihleri arasında bölünmüşlerse, bu durum lisansta belirtilmeli ve bir üye ülke tarafından çıkarılan lisans, diğer üye ülkelerde de kabul görmelidir. Depolara erzak sağlama amaçlı gönderilen mallar, sondaj ve ekstraksiyon platformlarına arzlar, Üye devletlerin donanmasına ait denizde gerçekleşen arzlar, Üye devletlerde görevli başka bir ülkeye ait silahlı birliklere gönderilen mallar, AB'de kurulmuş olan uluslararası organizasyonlara gönderilen mallar ile düşük değerli veya ticari yapıda olmayan ihracatlar, "istisnalar" olarak lisansa gerek duymamaktadır:

Planlama prosedürü altında, gümrükler konusunda kararlaştırılan noktalarda "gümrük kontrolleri" gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle, ihracat kontrol kaydı, ihracat geri ödemesi veya ihracat vergisine konu olan her parti mal sevkiyatını içermelidir. Diğer üye ülkelerden geçerek üçüncü ülke varış noktasına ulaşacak ihracatlar, AB transit prosedürleri altında hareket etmeli ve kayıt altına alınmalıdır.

DTÖ İhracat Sübvansiyonu Limitleri

1994'te imzalanan Uruguay Turu Tarım Antlaşması'nın altında, AB'nin taahhütlerinden olan ihracat geri ödemeleri (sübvansiyonları), hem uygulanacağı mal miktarı olarak, hem de bütçede kapsadığı miktar olarak maksimum düzey taahhütleri şeklinde belirlenmiştir. Bahsi geçen maksimum düzey kısıtları çizelge 3.5'de gösterilmektedir.

Sübvansiyonlar için bütçeden ayrılan pay ve sübvansiyonlu mal miktarı bazında 1986-90 veya 1991-92 dönemindeki oranlar üzerinden indirime tabi kılınması öngörülmüştür.

İhracat sübvansiyonu taahhütleri geniş yelpazede tarımsal ürünler açısından yapılmıştır. Örneğin; tahıllar için kaba tahıllar ve tahıllar olarak iki kategoride, süt için tereyağı, süttozu, taze süt ürünleri ve diğer ürünler başlıkları altında dört kategori için taahhütler verilmiştir. Kapsama alınan ürünler için 1995-96 ve 2000-01 periyotları arasında altı eşit indirim yapılmıştır. Aynı zaman periyodu itibariyle sübvansiyonlar için maksimum bütçe harcamaları % 36 ve maksimum sübvansiyon edilen ihracat düzeyleri % 21 oranında düşürülmüştür. 2000/01 tavan değerleri, yeni DTÖ turu sonucunda yerini başka değerler alana kadar uygulanmaya devam edecektir. AB devam eden DTÖ turu müzakerelerinde, prensip olarak 2013 yılına kadar ihracat sübvansiyonlarını kaldırma konusunda anlaşmıştır.

Çizelge 3.5. Uruguay Turu Tarım Antlaşması Altında AB-15 İçin İhracat Sübvansiyon Taahhütleri

	Harcama (€/million)	Miktar (000 ton)
Buğday ve Buğday Unu	1.289.7	14.438.0
Kaba Tahıllar	1.046.9	10.843.2
Pirinç	36.8	133.4
Kolza Tohumu	27.7	103.8
Zeytin Yağı	54.3	115.0
Şeker	499.1	1.273.5
Tereyağı	947.8	399.3
Süttozu	275.8	272.5
Peynir	341.7	321.3
Diğer Süt Ürünleri	697.7	958.1
Sığır Eti	1.253.6	821.7
Domuz Eti	191.3	443.5
Kümes Hayvanı Eti	90.7	286.0
Yumurta	43.7	98.8
Şarap	39.2	2.304.7
Taze Meyve ve Sebze	52.8	753.4
İşlenmiş Meyve ve Sebze	8.3	143.3
Ham Tütün	40.2	110.8
Alkol	96.1	1.147.4
Diğer Ürünler	415.0	-

Kaynak: CAP Monitor, Agra Europe, AB Ortak Tarım Politikası Konusunda Sürekli Güncellenen Bilgi Servisi. Not: Avrupa Birliği, AB-25 ve AB-27 itibariyle genişletilmiş ihracat sübvansiyonu tavanlarını henüz bildirmemiştir.

3.3.3. Uluslararası Anlaşmalar

AB açısından DTÖ çerçevesinde yapılan çokuluslu anlaşmalar (GATT, GATS...) dışında, dış ticareti düzenleyen başlıca uluslararası anlaşmalar, Tercihli Ticaret Anlaşmaları, Serbest Ticaret Anlaşmaları, Gümrük Birliği Anlaşmaları, Akdeniz ülkeleri ile yapılan Ortaklık Anlaşmalarıdır. AB'nin yürürlükte olan ve müzakereleri devam eden tercihli gümrük rejimleri çizelge 3.6'da topluca gösterilmiştir.

Bu anlaşma ve müzakerelerden önemli olanları, aşağıda ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Çizelge 3.6. AB'nin Yürürlükte Olan Ve Müzakereleri Devam Eden Tercihli Gümrük Rejimleri

AB'NİN YÜRÜRLÜKTE OLAN TERCİHLİ GÜMRÜK REJİMLERİ	
Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi Kapsamında Tek Taraflı Taviz Tanınan Ülkeler	- 128 Gelişme Yolundaki Ülke - 50 En Az Gelişmiş Ülke
Otonom Rejimler Kapsamında Tek Taraflı Taviz Tanınan Ülkeler	- Batı Balkan Ülkeleri (Bosna-Hersek, Sırbistan, Kosova) - Moldova - Afrika Karayip Ülkeleri (76 Ülke)
Gümrük Birliği	- Türkiye, Andorra, San Marino
Tercihli Ticaret Anlaşmaları	
Serbest Ticaret Anlaşmaları	- EFTA Ülkeleri
Ortaklık Anlaşmaları	- Avrupa Ekonomik Alanı (Norveç, İzlanda, Lihtenştayn) - EURO-MED (Fas, Tunus, İsrail, Filistin, Cezayir, Mısır, Ürdün, Lübnan) - Latin Amerika Ülkeleri (Meksika, Şili)
- İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları	- Batı Balkan Ülkeleri (Arnavutluk, Karadağ, Hırvatistan, Makedonya)
- Güney Afrika Cumhuriyeti	
AB'NİN MÜZAKERELERİ DEVAM EDEN TERCİHLİ TİCARET ANLAŞMALARI	
Serbest Ticaret Anlaşmaları	- ASEAN Ülkeleri, ANDEAN Topluluğu, Orta Amerika Gümrük Birliği
Ortaklık Anlaşmaları	- Latin Amerika (MERCOSUR) - Körfez İşbirliği Konseyi (Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt, Suudi Arabistan, Umman) - Ukrayna - Güney Kore - Hindistan

Kaynak: TÜSİAD 2008.

3.3.3.1. Avrupa Birliği Tercihli Ticaret Antlaşmaları

3.3.3.1.1. Ticari Partnerlere Yönelik Yardım Amaçlı Antlaşmalar

3.3.3.1.1.1. Afrika-Karayip-Pasifik Konvansiyonu (Lome Konvansiyonları, Cotonou Anlaşması, Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları)

Avrupa Birliği'nin, tercihli ticaret rejimi kapsamında bazı ülkelerle imzaladığı tercihli anlaşmalardan biri de, "AKP (Afrika-Karayip-Pasifik) Konvansiyonu"dur.

AB'nin gelişmeye yardım programının temelini oluşturan Lome Konvansiyonları; AET'nin, Roma Antlaşmasınının 131-136. maddelerine dayanarak deniz aşırı ülkeler ve bölgeler ile ortaklığını sağlayan, ticari, endüstriyel, finansal ve teknik işbirliğini içeren çok taraflı anlaşmalardır.

Günümüzde Ekonomik Ortaklık Anlaşmalarına dönüşen süreçteki ilk Konvansiyon, Fransızca konuşan deniz aşırı ülkeler ve bölgeler ile Avrupa ortak pazarını ilişkilendirme ve bahsi geçen ülke ve bölgelerin ekonomik ve sosyal gelişmesini sağlama amacıyla, 25 Mart 1957'de, 5 yıllık bir dönem için imzalanmıştır. Anlaşma kapsamındaki ülkelere AET pazarına vergiden muaf olarak giriş imkânı tanınmış ve bu ülkelere finansal yardım sağlamak için Avrupa Kalkınma Fonu kurulmuştur.

AET ile Fransa'nın sömürgesi olan 18 Afrika ülkesi ve Madagaskar arasında finansal, teknik ve ticari işbirliğini kuran ve taraflar arasında tercihli tarife alanı yaratan "Yaounde Konvansiyonu", 20 Temmuz 1963 tarihinde imzalanmıştır. Bu Konvansiyon, Afrika ülkelerinin ekonomik yapılarını ve sanayileşmelerini güçlendirmeleri ve bölgesel işbirliği ile uluslararası ticarete katılmaları öngörerek, istisnai durumlarda temel ürünlerin fiyatlarında oluşacak düşüşü tazmin etmeye yardım edecek şekilde Avrupa Kalkınma Fonunun kapsamını genişletmiştir. Bu amaçla Fonun faaliyetlerini tamamlar şekilde tropikal ürünlerin ithal sürecini düzenlemek amacıyla Avrupa Yatırım Bankasına krediler ve avanslar ile müdahale yetkisi verilmiştir. İngiltere'nin AET'ye üye olması, Yaounde Konvansiyonunun İngiltere'nin eski kolonilerini de içerecek

şekilde genişletilmesini gerektirmiş, anlaşma Yaounde-II adıyla 1969 yılında yenilenmiştir. (Laaksonen et al. 2006).

Bu süreçte, AET ile Tanzania, Kenya ve Uganda arasında Arusha Ortaklık Anlaşması da imzalanmıştır.

AET'nin 1973'teki genişlemesiyle birlikte Yaounde ve Arusha Konvansiyonlarının yerini, 1975'de imzalanan "Lome Konvansiyonu" almış ve bu Konvansiyonu'nda yer alan ülkelerin tamamı AKP (Afrika, Karayip, Pasifik) Ülkeleri olarak adlandırılmıştır.

Lome I, Yaounde II altında uygulanan ticaret rejimine değişiklikler yaparak, Yaounde Antlaşması'nda öngörülen tercihli ticaretin karşılıklılığı kararını fesih etmiş, ayrıca AKP ülkelerinin ihracat kazançlarını istikrara kavuşturma amaçlı Stabex sistemini kurmuştur.

AB ile AKP ülkeleri arasındaki ticari ilişkileri ve ekonomik yardımları, demokrasi ve insan haklarının da giderek güçlenmesi koşuluna bağlı olarak 25 yıl boyunca düzenleyen 4 adet Lome Konvansiyonu'ndan ilki olan Lome I, 28 Şubat 1975'te, 3 milyar ECU karşılığı 46 AKP ülkesi ile imzalanmıştır. Lome II, 31 Ekim 1979'da, 4.542 milyar ECU karşılığı 57 AKP ülkesi ile; Lome III, 8 Aralık 1984'te, 7.440 milyar ECU karşılığı 66 AKP ülkesi ile beşer yıllığına imzalanmıştır. Lome IV ise, 15 Aralık 1989'da, 69 AKP ülkesi ile on yıllığına imzalanmıştır.

Lome Anlaşmaları'nda öngörülen başlıca özellikler şunlardır (Laaksonen et al. 2006):

- Eşit Ortaklık: Bu unsur, AB'nin sadece destekleyici rol üstlendiği, AKP ülkelerinin ise kaynaklarını yönetme konusunda lider rolünü yüklenerek kendi gelişmelerinin sorumluluğunu tamamen üstlendikleri durumu ifade etmektedir.

- Yardım ve Ticaret: Lome işbirliği tek taraflı ticaret ödünleri dışında ekonomik ve sosyal yatırımları desteklemek amaçlı belli miktarda yardım akışını 5 yıllık sürelerde Avrupa Kalkınma Fonu aracılığıyla sağlamıştır. AKP ülkelerinin ürettikleri tarım

ürünleri haricindeki tüm malların AB'ye gümrüksüz olarak girmesine karşın, AB ürünleri aynı muafiyete sahip olmayıp ve yalnızca “en fazla müsaadeye mazhar ülke” konumundan yararlanmıştır. Karşılıklı olmayan tercihli ticaret rejiminin amacı, AKP ülkelerinin Avrupa Topluluğu'na ihracatlarını arttırarak, bu ülkelerde yoksulluğu azaltmak ve bahsi geçen ülkelerin gelişmelerine katkıda bulunmaktır. Bu rejim AKP ülkeleri ürünlerine diğer 3. ülke benzeri ürünlere göre Avrupa Topluluğu'na girişte tarife avantajları (düşürülmüş tarifeler veya 0 tarife oranı) ve/veya tarife dışı avantajlar(büyük ölçüde kotalar) yoluyla kolaylık tanımıştır.

- Mallar: İhracat gelirlerinin sabitleştirilmesi sistemi adı verilen ve özel bir fon vasıtasıyla bu ülkelerin ihraç mallarının piyasadaki fiyat dalgalanmalarından etkilenmesi engellemek üzere, Lome I'de, tek ürüne bağlı ekonomiler için kakao, kahve, yer fıstığı ve çay gibi tarımsal ürünlerde ihracat düzeyini istikrara kavuşturmaya yardımcı olmak amacıyla Stabex olarak adlandırılan sistem yürürlüğe konmuştur. Lome II'de ise; Sysmin denilen benzer bir sistem, ağırlıklı olarak mineral kaynaklara bağlı olan ve ihracat kayıpları nedeniyle zorluk yaşayan ülkeler için devreye sokulmuştur.

- Protokoller: Şeker, dana ve sığır eti, muz, alkollü içkiler için ayrı ticaret protokolleri oluşturulmuştur.

- Karşılıklı Yükümlülükler: Lome Antlaşması müzakerelerinin yapısı, hassas konularda bir temel oluşturmayı mümkün kılmıştır.

- Ortak Yönetim: Lome işbirliğinin bir özelliği de diyalog ve bu diyalogun içeriğinin ortak yönetimidir.

Lome Konvansiyonu, kısmen Avrupa'nın hammadde talebi ve deniz aşırı ülkelerdeki ayrıcalıklı durumunu garanti altına almak istemesi, kısmen de eski sömürgeci zamandan kalma sorumluluklarına sahip çıkma isteği ile gündeme gelmiştir. Ancak, anlaşma temel olarak gümrük ayrıcalıklarına dayanmaktadır ve böylece AKP ülkeleri bir yandan Avrupa pazarlarına açılırken diğer yandan da tarım ve madencilik ürünlerinde sabit fiyatlarla işlem yapma şansını elde etmişlerdir (Akyol 2008). Bu rejim, EBA'dan önce

AB'nin 3. ülkelerle yaptığı ticaret antlaşmaları arasında en fazla cömert davrananı olmuştur.

Lome rejimi uygulama alanı bakımından tüm endüstriyel veya dönüştürülmüş ürünlerin yanında AKP ülkelerinin başlıca ihraç ürünleri olan temel ürünleri de içermektedir. Diğer taraftan rejim, topluluk ortak tarım politikası altında yer alan tarım ürünleri için tercihli ticareti sınırlandırmış veya özel protokollere tabi tutmuştur. Lome Konvansiyonu, AKP ülkelerinden kaynaklanan 4 tarım ürünü için özel rejimler içermektedir: Şeker, sığır ve dana eti, muz, alkollü içkiler. Bahsi geçen protokoller 4 ürünün pazara girişi konusunda, seçilmiş ve geleneksel AKP ülkeleri kaynaklı olmak koşuluyla belli miktarlarda arz imkânı tanımıştır (Laaksonen et al. 2006).

Sistemin etkin bir şekilde yürütülmesini ve yalnızca AKP ülkelerine uygulanmasını garanti altına almak için Lome rejimi menşe kuralları içermektedir. Sistem, AKP ülkelerinde bir ürünün geçirebileceği minimum dönüşümü ve böylelikle tercihli ticaret hakkını kazanmasını açıklamıştır. Bu bağlamda bir ürünün menşe kurallarını çiğnememesi için AKP ülkeleri kaynaklı olmayan materyal içeriğinin fabrika çıkışı fiyatının %15'ini aşmaması öngörülmüştür.

Lome rejiminde yer alan korunma maddesi, Avrupa Topluluğuna, topluluk içinde ilgili sektör faaliyetini ithalatın ciddi anlamda rahatsız etmesi durumunda AKP ürünleri konusundaki tarife ve tarife dışı korumaları yeniden düzenleme yetkisi vermektedir. Ancak günümüze kadar bu maddenin kullanımı önemli ölçüde sınırlı kalmıştır.

Lome Anlaşmaları ile tercihli ticaret imkânı, imal edilmiş mallar konusunda fazla ihraç potansiyeli bulunmayan AKP ülkelerine verilmiştir. Tercihli ticaret, Avrupa ürünleri ile rekabet etme özelliği olmayan bazı tarımsal ürünler için oldukça önemli ölçüde iken, tersine rekabet potansiyeli olan ürünler açısından sınırlı şekilde gerçekleşmiştir. Rekabet şansı olan ürünler için girişin sınırlandırılması, AKP ihracatlarının çeşitlendirilmesi ve teşviki hedefiyle bir ölçüde ters düşmüş, AKP ekonomilerinin daha çok, daha iyi ve daha çeşitli üretim yapma açısından yetersizliği, onların bu ayrıcalıklı giriş imkânından tam olarak yararlanmasını engellemiştir.

Anlaşmalardaki tercihli ticaretin, karşılıklılık esasına dayanmaması, yani bu ülkelerin AB'den gelen ithalatlara tarife ayrıcalıklarını karşılık olarak uygulamak zorunda olmaması iki açıdan önemlidir. İlk olarak, bu durum AKP ülkelerine gümrük vergilerini aynı şekilde devam ettirmeleri fırsatını vererek ekonomilerinin olgunlaşmamış sektörlerini korumaları ve bahsi geçen vergi miktarlarının bütçe hâsılasındaki önemli katkısını sürdürmelerini sağlamıştır. İkinci olarak, karşılıklı olmayan rejimin DTÖ'nün çok taraflı kuralları ve düzenlemeleri ile uygun düşmemesi sorun yaratmıştır.

Konvansiyon kapsamında AET'ye gerçekleştirilen birçok AKP ülkesi ihracatı, temel mallardan oluşmuş ve Komisyonun hesaplamalarına göre bu ülkelerin ihracatlarının 2/3'ü topluluğa vergiden muaf ve kalan ürünlerin çoğu ise % 5 veya daha düşük düzeyde tercihli tarife ile giriş yapmıştır. İnsan hakları maddesini içeren ilk kalkınma anlaşması olarak da önem taşıyan Lome IV altında ise, AKP ülkelerinden gelen hemen hemen hiçbir ürün AET'ye miktarlar veya gümrük vergilerinde kısıtlamalar ve karşılıklı yükümlülükler olmadan giriş yapamamıştır.

AET'yi geliştirmekte olan ülkelerin en büyük ticaret partneri haline getiren Lome Antlaşmaları, işbirliğini çevre, çölleşmeye karşı savaş, tarım, balıkçılık, endüstri, hizmetler, insan hakları alanlarına genişletmiş, finansal ve teknik işbirliği ile tamamlanmıştır.

AB ile 77 AKP Ülkesi arasında 23 Haziran 2000 tarihinde imzalanan "Cotonou Anlaşması", Lome Konvansiyonlarının yerini almıştır. Cotonou Anlaşması, AB ile 77 Afrika-Karayip-Pasifik Ülkesi arasında, 23 Haziran 2000 tarihinde imzalanmıştır. Her 5 yılda bir gözden geçirme koşullu ve 20 yıl süreli Anlaşmanın ilk beş yılında, AB'nin Avrupa Kalkınma Fonu aracılığıyla 13,8 milyar Euro tutarında mali yardım yapması öngörülmüştür.

Anlaşmanın temel hedefleri; Afrika-Karayip-Pasifik ülkelerindeki yoksulluğun azaltılması, ekonomik ve ticari işbirliğinin artırılması, mali yardımların daha etkin kullanımının sağlanması, sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi ve AKP ülkelerinde

demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesidir. Daha az gelişmiş, denize kıyısı olmayan ya da ada niteliğindeki AKP ülkelerine destek için özel hükümlere yer veren Anlaşmada, önceki konvansiyonlarda olduğu gibi, işlenmiş tarımsal ürünlerde AKP ülkeleri kaynaklı olmayan hammadde için ayırım ve bazı tarımsal ürünlere verilen tercihli haklar korunmuştur.

Cotonou Konvansiyonu'na göre, AKP ülkelerinin AB'ye ihracatlarının % 97'si gümrük vergilerinden muaf tutulmuştur. AKP ülkelerinin ihracat hâsılatı kayıplarını telafi için yürürlüğe konulan yardım sistemi, uygulama yılını takip eden ilk 4 yılın 3 yılı için ortalama aritmetik ihracat kazançları ile karşılaştırıldığında % 10 (en az gelişmiş ülkeler için % 2) ihracat hâsılatı kaybı yaşandığı durumda devreye girmektedir. Tarımsal ve mineral ürünler ihracatı kazançlarında karşılaştırma yapmak açısından, aynı dönem için bu oran toplam ihracat kazançlarının % 40'ından daha fazla olmalıdır.

Cotonou Anlaşması'nın Lome'den farkı, anlaşmanın ülkelerin yanı sıra sivil toplum kuruluşları, özel sektör, sendikalar ve bölgesel yetkililer gibi grupları da içine almasıdır (Karluk 2007).

DTÖ'den kaynaklanan tarife düşüklükleri nedeniyle AB ve AKP ülkeleri arasında gerçekleştirilen tercihli ticaretin erozyona uğraması sonucu, AB ve AKP ülkeleri arasında bölgesel ortaklık anlaşmaları oluşturmak için, 2007 yılı sonunda, Batı Afrika, Orta Afrika, Güney ve Doğu Afrika, Güney Afrika Kalkınma Topluluğu, Karayipler ve Pasifikler'den oluşan 6 grupta müzakereler başlatılmıştır. "Ekonomik Ortaklık Anlaşması (EOA)" kurmayı hedefleyen müzakerelerin amacı, AKP ülkelerinin aşamalı olarak global ekonomiye entegrasyonunu teşvik etmek ve AB ile her bir ülke arasında gerçekleşen ve 2007 yılı sonunda süresi dolan geleneksel ikili tercihli ticaret düzenlemeleri setinin yerini dolduracak yeni bir araç oluşturmaktır. Ticari ortaklığa ilişkin hükümlerin değiştirilmesini öngören EOA kapsamında; AB, Konvansiyonlar uyarınca kurulan karşılıksız ayrıcalıklı sistem doğrultusunda AKP ülkelerinden gelen mallara gümrük vergisi uygulamıyor iken, söz konusu sistemin karşılıklı duruma getirilmesi hedeflenmektedir.

Ticari olmayan boyutları nedeniyle sadece Karayip ülkeleri ile imzalanan Ekonomik Ortaklık Anlaşması ve 1 Ocak 2008’de yürürlüğe girmiştir. Diğer bölgesel gruplar ile gerçekleştirilen ekonomik ortaklık antlaşmalarının, sadece ticari yönlerini kapsayan hükümler de 1 Ocak 2008’den itibaren yürürlüğe girmiştir. Ekonomik ortaklık anlaşmalarının bu gruplar bazında bütün olarak yürürlüğe girmesi, 2009 yılı başı itibariyle gerçekleşecektir.

Avrupa Birliği ve Afrika Karayip Pasifik Ülkeleri Ticareti

AKP ülkelerinden yapılan ihracatların hemen hemen tamamı, aşağıda sayılan şeker, muz ve sığır-dana eti gibi birkaç istisna dışında, vergiden muaf olarak AB’ye giriş yapmaktadır. AB, AKP ülkelerinden tarımsal ürünler açısından net ithalatçıdır. 2005 yılı itibariyle AB’nin bu ülkelere tarımsal ithalatının değeri 9.098 milyar Euro iken, tarımsal ürünler ihracatı 4.296 milyar Euro’dur (CAP Monitor, 2008).

Şeker Protokolü ve Şeker Ticareti

AKP ülkelerinden gelen şeker için en büyük pazarı sunan AB, uzun yıllar boyunca özel bir protokolle AKP ülkelerinden 1.3 milyon tonluk beyaz şekere vergiden muaf olarak giriş sağlamıştır. Ayrıca, AKP ülkeleri üreticilerine kendi üreticileri ile aynı fiyattan ürününü satma garantisi vermiştir. AB pazarlarına garanti edilmiş miktarlarda giriş avantajından yararlanma durumundaki şeker kotaları çizelge 3.7’deki şekildedir:

Çizelge 3.7. AKP Ülkelerine AB'ye İhracatlarında Verilen Şeker Kotaları

Ülke	İzin Verilen Kota Miktarı(ton)
Barbados	50.312
Beliz	40.348
Kongo	10.186
Fiji	165.348
Guyana	159.410
Fildişi Sahili	10.186
Jamaika	118.696
Kenya	0
Madagaskar	10.760
Malavi	20.824
Mauritius	500.000
St.Kitts&Nevis	15.590
Surinam	0
Svaziland	117.844
Tanzanya	10.186
Trinidad & Tobago	43.751
Uganda	0
Zambia	0
Zimbabve	30.244

Kaynak: Laaksonen et al. 2006

16 AKP ülkesine, konumuzdan ayrı olarak birtakım deniz aşırı ülkelere (St. Kitts) ve Hindistan'a belli miktarlarda şeker kotaları dağıtılmıştır. Genellikle üretim düşüklüğünden kaynaklı olarak ihracatta düşüş gerçekleşirse kotaların indirilme veya yükseltilmesi söz konusudur.

AB Bakanlar Konseyi, Eylül 2007 tarihinde, şeker protokolünü 1 Eylül 2009'dan itibaren kaldırmaya karar vermiştir. Bahsi geçen tarih ve sonrasında bütün AKP ülkeleri en az gelişmiş ülkelerle aynı şekilde kotadan ve vergiden bağımsız olarak AB'ye şeker ihracatı yapma imkânı elde edebilecektir. Dahası AKP şeker ithalatçıları, AKP üreticileri için yıllık olarak kararlaştırılan garanti edilmiş fiyatlar yerine, Ekim 2009-Eylül 2012 periyodunda belli bir fiyat düzeyinin altında ödeme yapamamak durumunda olacaktır. Anılan değişiklikler, AB'nin şeker ticareti politikasını DTÖ kuralları ile uyumlu hale getirmek için, Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları yanında önerilmiştir. Bu değişiklikler, AB'nin 2006-2010 periyodu içerisinde şeker destekleme fiyatlarını % 36 oranında düşürme kararı almasından sonra, şeker üreticilerinin çıkarlarının ekonomik dengesindeki kaymayı da yansıtmaktadır. AB, 2007-2013 periyodu için her yıl toplam

olarak 165 milyon Euro tutarında AKP ülkelerinden ekonomisi AB şeker fiyatı düşüşlerinden negatif şekilde etkilenenler için telafi miktarı ayırmıştır. Yine de, AKP ülkelerine verilen Şeker Protokolü, AB şeker politikasında gerçekleştirilecek reformlar sonucunda önemini büyük ölçüde kaybetmektedir. Çünkü AB, şeker konusunda mevcut tarife korumasını üreticilerine yapacağı doğrudan ödemelere dönüştürme kararı vermiştir ve bu ödemeler AKP ülkeleri üreticilerini kapsamamaktadır. AB’de şeker fiyatlarının oldukça büyük ölçüde düşüşünden sonra AKP üreticileri AB’ye satışlarında önemli ölçüde düşük fiyatlar elde edebileceklerdir (Laaksonen et al. 2006).

Muz Protokolü

AB, AKP ülkeleri muz arz edicilerine özel pazar giriş düzenlemeleri de önermiştir. 1 Ocak 2006 tarihinden itibaren 775.000 tonluk muz kotası, tarifeden muaf olarak AB pazarına girmiştir. Bu kotanın dışında AB’de muz ithalatına ton başına 176 Euro ithalat vergisi uygulanmaktadır. Bu tarife düzeyi, belli miktar kota içinde pazara vergiden muaf giriş yapan AKP üreticileri için muz protokolünün sağladığı yararlar açısından önemlidir.

Ancak, AKP ülkelerine göre muz açısından çok daha rekabetçi konumda olan Ekvator ve Kostarika açısından bu durum tarife kotası sistemi içinde adaletsizlik olarak görülmüş, 2008’in başlarında bahsi geçen rejim DTÖ’nün uyuşmazlıkları çözmeye yetkili organınca yasal olmamakla itham edilmiştir.

Sığır ve Dana Eti Protokolü ve Ticareti

Protokol, geleneksel sığır eti ihracatçısı AKP ülkelerine AB pazarına ihracat imkânı tanımakta ve böylece bu ülkelerin üreticilerinin belli bir gelir seviyesini devam ettirmelerini sağlama amacı taşımaktadır. Protokol gereği, 6 AKP ülkesine yıllık olarak toplam 52.100 ton sığır ve dana eti ihracatı kotası (Çizelge 3.8), ihracat vergilerinde ise % 92 indirim yapabilmeleri olanağı verilmiştir. Bu kota altındaki ithalatlar, AB tarifesinin sadece % 8’i oranında pazara giriş imkânına sahiptir. Bununla birlikte,

AB'nin sıkı hayvan refahı kuralları bahsi geçen ülkelerden yapılan ihracatların çoğunlukla askıya alınmasına sebep olmaktadır (CAP Monitor,2008).

Çizelge 3.8. AKP ülkelerine AB'ye İhracatlarında Verilen Sığır ve Dana Eti Kotaları

Ülke	İzin Verilen Kota Miktarı (ton)
Bostvana	18.916
Kenya	142
Madagaskar	7.579
Svaziland	3.363
Zimbabve	9.100
Namibya	13.000

Kaynak: Laaksonen et al. 2006

DTÖ antlaşması altında AB ithalat vergilerinin düşürülecek olması, AKP ülkeleri ile önemli ölçüde rekabet edebilecek 3. ülke ürünlerinin de AB pazarına girişi fırsatını sağlayacaktır.

3.3.3.1.1.2. “Silahlar Hariç Her Şey” Antlaşması

AB, Şubat 2001 tarihi itibariyle, Avrupa Komisyon'unun dünyanın en fakir 48 ülkesi için silahlar dışında bütün ürünlerde birlik pazarına giriş açısından vergiler ve kotaları elimine etme önerisini kabul etmiştir.

Silahlar Hariç Her şey Anlaşması (EBA), en az gelişmiş ülkeler kaynaklı (LDCs) silah ve cephanelik dışında tüm mallara vergi ve kotaya dâhil olmayan giriş olanağı vermektedir. Bahsi geçen giriş olanağı sığır ve diğer et türleri, süt ürünleri, elmadan kuşkonmaza, salatalıktan kabağa tüm meyve ve sebze türleri gibi hassas tarımsal ürünleri de kapsayan tüm tarımsal ürünlerin yanında işlenmiş meyve ve sebze, mısır ve diğer hububat türleri, nişasta, yağlar, işlenmiş şeker ürünleri, kakao ürünleri, makarna ve alkollü ürünleri de kapsamaktadır. Sadece taze muz, pirinç ve şeker, üç hassas ürün hemen liberalizasyon kapsamına alınmamıştır (www.delbrb.ec.europa.eu, 20.07.2008).

Taze muz: EBA çerçevesinde AB tarife oranını 1 Ocak 2002 ve 1 Ocak 2006 tarihleri arasında her yıl % 20 düşürerek dönem sonunda tam serbestleşme sağlayacaktır. AB'ye

en az gelişmiş ülkelerden yapılan taze muz ithalatları vergileri 1 Ocak 2006 tarihinden itibaren tamamıyla elimine edilmiştir.

Pirinç: Tamamıyla liberalizasyon, 1 Eylül 2006 ile 1 Eylül 2009 tarihleri arasında AB tarife oranlarının aşamalı olarak 0'a düşürülmesi ile sağlanacaktır. Pirinç üzerindeki vergiler, 1 Eylül 2006 tarihinde % 20 düşürülmüştür, 1 Eylül 2007 tarihi itibariyle başlangıç vergi düzeyinin % 50'sine indirilmiştir ve 1 Eylül 2008'de ise vergi düzeyinin % 80'i oranında düşürülerek en geç 1 Eylül 2009 tarihi itibariyle vergilerin kaldırılması öngörülmüştür. Aynı zamanda etkin pazar girişi sağlamak amacıyla en az gelişmiş ülke pirinci tarife kotası limitleri dâhilinde vergiden muaf içeriye girebilir. Bahsi geçen kota miktarı, yakın zamanda AB pazarına yapılan en iyi düzeydeki en az gelişmiş ülke ihrac düzeyleri artı % 15 temelinde belirlenecektir ve her yıl % 15 oranında arttırılarak 2001/02 dönemindeki miktarı olan 2517 tondan 2008/09 döneminde (Eylül- Ağustos pazarlama dönemleri) 6696 tona ulaşacaktır.

Şeker: 1 Temmuz 2006 ve 1 Temmuz 2009 periyodu aralığında AB tarife oranının aşamalı olarak 0'a düşürülmesi ile tam anlamıyla liberalizasyon sağlanacaktır. Şeker üzerindeki vergiler, 1 Temmuz 2006 tarihi itibariyle % 20 oranında düşürülmüştür, 1 Temmuz 2007 tarihi itibariyle % 50 daha indirilmiştir ve 1 Temmuz 2008 itibariyle orijinal seviyesinin % 80'i oranında inmesi sağlanarak en geç 1 Temmuz 2009 itibariyle vergiler kaldırılacaktır Aynı zamanda pirinçte olduğu gibi en az gelişmiş ülkelere ham şeker, 2001/02 döneminde 74,185 ton olan düzeyden (beyaz şeker karşılığı) 2008/09 periyodunda (Temmuz- Haziran pazarlama dönemleri) 197,355 tona yükselecek olan tarife kotası limitleri dâhilinde AB'ye vergiden muaf olarak giriş yapabilecektir. AKP ve AB arasında gerçekleştirilen şeker protokolü kaynaklı ithalat, bahsi geçen protokolün işlerliğini sağlamak için yukarıda belirtilen hesaplamalara dâhil edilmemiştir.

Bu ürünlerdeki liberalizasyonda gerçekleşecek gecikmeyi telafi etmek için AB, en az gelişmiş ülkelere şeker ve pirinç ürünlerine vergiden muaf kota oluşturulmasıyla pazara giriş planı sağlamışlardır. Bahsi geçen ürünler için oluşturulan kotalar çizelge 3.9'da gösterilmiştir.

Çizelge 3.9. EBA Antlaşması Altında Ham Şeker Ve Pirinç İçin En Az Gelişmiş Ülkelere İlişkin Tarife Kotaları (AB-15), (ton)

Ürün	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
Pirinç	2.517	2.895	3.329	3.829	4.403	5.063	5.823	6.696
Şeker	74.185	85.313	98.110	112.827	129.751	149.213	171.595	197.335

Kaynak: CAP Monitor, Agra Europe, AB Ortak Tarım Politikası Konusunda Sürekli Güncellenen Bilgi Servisi.

Bu süreçte, AB, pirinç, şeker ve muz ithalatlarını dikkatli bir şekilde izleyecek ve AB pazarları ve pazarların düzenleyici mekanizmalarına tehdit ihtimali de dâhil AB üreticilerini rahatsız etme durumu ile karşılaşırsa korunma önlemleri uygulayabilecektir.

3.3.3.1.1.3. Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi

Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi (GPS), gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere sağladıkları tek taraflı tavizlerle bu ülkelerin dünya ticareti içindeki payının artırılmasını hedeflemektedir. Eşitlik ve tek taraflılık temel prensipleri üzerine oturtulmuş olan GPS, resmen 1968 yılında Yeni Delhi'de yapılan ikinci UNCTAD Konferansı sonrasında kabul edilmiştir.

AT Konseyi 1971 yılında GATT'ın temel ilkelerinden "en çok kayırılan" ülke prensibinden bir sapma olarak aldığı bir kararla Topluluğun Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemini yürürlüğe koymuş ve bu doğrultuda aşağıdaki 3 ana hedefi belirlemiştir (Sevinç 2007).

- Gelişme yolundaki ülkelerin ihracat gelirlerini artırmak,
- Gelişme yolundaki ülkelerde sanayileşme sürecini hızlandırmak,
- Bu ülkelerin daha hızlı bir kalkınma sürecine girmelerini sağlamak.

Topluluk GPS'yi sürekli bir şekilde geliştirmiş ve kapsamını genişletmiştir. Bu anlaşma, 1971 yılında başlatılan ilk on yıllık dönemin ardından yeniden uzatılmış ve 1995 yılına kadar uygulanmıştır. Uruguay Turu görüşmeleri sonucunda DTÖ kurucu anlaşmasının yürürlüğe girmesi ve dünya ticaretinin serbestleşmesi yönünde atılan adımlara paralel

olarak 1 Ocak 1995 tarihi itibariyle Topluluk sanayi ürünleri için yeni bir GPS uygulamasına geçmiştir.

1990'lı yıllarda Topluluğun GPS uygulamasından en üst düzeyde faydalanan ülkeler % 70 payla Asya ülkeleri olmuştur. Asya ülkeleri içinde en fazla paya sahip olan ülke % 25 payla Çin olmuştur. En az gelişmiş ülkeler açısından bir değerlendirme yapıldığında ise, bu ülkelerin payı ancak % 1,7 civarındadır.

1995-2004 dönemi için uygulanması öngörülen GPS sistemi, daha tarafsız olmayı ve Uruguay'ın öngördüğü çerçeve içinde ticarete serbestleşmeye gitmeyi hedeflemiştir. Bu bakış açısıyla sistem iki temel unsur üzerine oturtulmuştur. Bunlardan ilki, tarife modülasyonudur. Ürünler AB pazarı için hassas olan ve olmayan ürünler olarak ayrılmakta, hassas ürünler için en çok kayrılan ülke oranında genel olarak % oran üzerinden 3,5 puanlık bir indirimle gidilirken; hassas olmayan ürünlerin "0" gümrükle AB pazarlarına girmesine izin verilmektedir. Tekstil ürünleri için uygulanan indirim ise, bir istisna olarak % 20 oranındadır. İkinci temel unsur ise, GPS'den faydalanmakta olan bir ülkenin bir mal grubunda AB pazarlarına olan ihracatının fazla artış göstererek belirli bir pazar payına ulaşması halinde, söz konusu ülkenin bu ürün grubu itibariyle GPS sisteminden çıkarılmasıdır. Böylelikle ihracatçı ülkenin AB pazarlarında üçüncü ülkelerle rekabet edecek güce ulaşmış olduğu düşünülmektedir.

GPS rejimi yaklaşık 7000 ürünü kapsamaktadır. Bu ürünlerden 3750'si hassas ürünler olarak sınıflandırılmıştır. 178 ülke bu rejimden yararlanmaktadır.

GPS kapsamında uygulanan tercihli rejim, aşağıda belirlenen nedenlerden ötürü, gerekli soruşturma yöntemlerini takiben geçici veya sürekli olarak askıya alınabilmektedir.

- Toplulukla idari işbirliğine girmekten kaçınmak,
- International Labour Organization (ILO) konvansiyonlarına uymamak,
- Mahkûmlar tarafından üretilen ürünleri ihraç etmek,
- Uruguay Turu kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmemek,
- AB'ye karşı haksız ticari uygulamalarda bulunmak.

Avrupa Komisyonu, 2006-2015 dönemini kapsayan GPS uygulamalarına temel teşkil edecek prensipleri içeren belgeyi 7 Temmuz 2004 tarihinde yayınlamıştır. Yeni on yıllık dönemde uygulanacak GPS'nin dünyadaki kalkınma politikaları ile bağdaşık ve DOHA Kalkınma Turu hedefleri ile tutarlı olması hedeflenmiştir. Bu temel prensipler doğrultusunda ilk uygulama dönemi olarak belirlenen 1 Nisan 2005-31 Aralık 2008 tarihleri arasında geçerli olacak yeni bir GPS tasarısını gündeme getirmiştir. Söz konusu tasarıya ayrıca, 26 Aralık 2004 tarihinde yaşanan "Tsunami"nin etkileri de göz önünde bulundurularak yeni önlemler eklenmiştir.

3.3.3.1.1.4. Topluluk Gıda Yardımı Antlaşmaları

AB'nin geliştirmekte olan ülkelere ilişkin olarak OTİP ile yardım amaçlı bağlantılı bir diğer unsur gıda yardımlarıdır. AB'nin resmi politikası bu konuda 3 tür yardım öngörmektedir:

a) Besin maddesi yardımı faaliyetleri: Yardım ülkenin ihtiyaçlarının değerlendirilmesi ve bahsi geçen ülke ve toplumun özellikleri temelinde tahsis edilmektedir. Yardım kriterleri; gıda kıtlığı, kişi başına gelir ve oldukça fakir nüfus kitlelerinin varlığı ile, yardımı alacak ülkenin gıda güvenliğine ilişkin uzun dönemli politikasının varlığını içermektedir. Gıda yardımının verilmesi, gerekli olduğu yerde, gıda güvenliğinin geliştirilmesi için kısa veya uzun dönemli programların uygulanması şartına bağlanabilir.

b) Gıda güvenliğinin desteklenmesi faaliyetleri: Genellikle çok yıllık programlar çerçevesinde finansal veya teknik yardım verilebilmektedir. Bu yardım kategorisi, bahsi geçen 3 tür faaliyet içinde en fazla finansmana ihtiyaç duyanıdır. Bu tür faaliyetler, besin maddesi bitkilerinin yetiştirilmesi için tohum, aletler ve diğer önemli girdi maddelerinin sağlanmasını, topluma içme suyu sağlanması için planları, depolama planları, yerel gıda yardımı yapıları ve eğitimi için destek planlarını içerebilir.

c) Erken uyarı sistemi ve stoklama programları: Bu tür programlar, ulusal ve uluslararası uyarı sistemini güçlendirerek veya istisnai durumlarda bahsi geçen

sistemleri oluşturarak, yardım alan ülkenin gıda güvenliğinin güçlendirilmesi ve stoklama sisteminin güçlendirilmesi konularını içermektedir. Bu yardım, AB ve üye devletlerinden gıda yardımı alan veya STK'ları da içerecek şekilde diğer uluslararası veya bölgesel organizasyonlardan gıda yardımı alan ülkelere yapılabilmektedir.

3.3.3.1.2. Ticari Partnerlere Yönelik Yardım Amaçlı Olmayan Tercihli Ticaret Anlaşmaları (Serbest Ticaret Anlaşmaları)

Serbest ticaret anlaşmaları (STA); iki ya da daha fazla ülke arasında ticareti etkileyen tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılarak, taraflar arasında bir serbest ticaret alanı oluşturulmasını sağlayan, ancak taraf ülkelerin üçüncü ülkeler ile ticaretlerinde mevcut ulusal düzenlemelerini sürdürmesine izin veren anlaşmalardır. NAFTA ve EFTA bu anlaşmalara örnek olarak verilebilir.

AB'nin STA imzalama konusundaki nedenleri üç başlık altında toplanabilir:

a) Dış Politika: Ticaret politikası, AB dış politikasının başlıca araçlarından biridir. AB'nin tercihli ticaret anlaşmaları modeli üye devletlerin bireysel farklı jeo-politik ilgilerini yansıtmaktadır. Ek olarak, AB serbest ticaret anlaşmalarını genellikle sınırlarında bölgesel istikrarı sağlamanın önemli bir elementi olarak kullanmıştır.

b) Ticari Diplomasi: Ticari diplomasi, AB arz edicileri için 3. ülke pazarlarına girişi kolaylaştırmayı amaçlamaktadır.

c) Gelişme Politikası: Lome anlaşmaları, Akdeniz ülkeleri ile yapılan anlaşmalar (MED) ve Tercihli Ticaret Anlaşması kalkınma amaçlıdır. Ticaret anlaşmalarının kalkınma hedefli olmaları özellikle muz ürününde görülmektedir.

Bahsi geçen bu 3 kategori bir dizi ekonomik ve politik konu içermektedir. AB'nin ekonomik büyüklüğünün ve politik öneminin artması, AB'nin ekonomik bir hegemonya olarak hareket etmesine sebep olmuştur (Brenton 2000).

AB çok taraflı ticaret liberalizasyonu yaklaşımını, artan etki alanından kaynaklanan tercihli antlaşmalara ilişkin imtiyazlı yaklaşımla kombine etmiştir. Tercihli ticaret antlaşmaları, partner ülkede iç reformları teşvik etme ve çok taraflı liberalizasyonu teşvik etmede kullanılmaktadır. Anlaşmalarda, AB pazarına giriş, finansal yardım, ekonomik işbirliği ve altyapı bağlantıları [bu konular başlangıçta Akdeniz ülkeleri, Türkiye ve Afrika-Karayip (Lome Anlaşması) ülkeleri ile yapılan anlaşmalarda tolere edilmiştir] AB ile uyumu garanti altına almaktadır. Bahsi geçen AB'nin ekonomik hegemonyası, hegemonik güç partner ülkeler için önemli olan politik alanlarda (tarım gibi alanlarda) kayda değer imtiyazlar vermediği sürece, politik anlamda hassasiyet yaratabilmektedir (Brenton 2000).

AB'nin STA bağlarını diğer ülkelere de yaygınlaştırmada karşılaştığı zorluklar, DTÖ kuralları ve Ortak Tarım Politikasından kaynaklanmaktadır.

GATT'ın 24. maddesi, serbest ticaret antlaşmalarının partner ülkeler arasında yapılan ticaretin tümünü kapsamaması gerektiğini belirtmektedir. Bu durum AB komisyonunda anlaşmanın ticaretin en azından % 90-95'ini kapsamaması gerektiği şeklinde kabul görmektedir. Bu sorun, hassas tarımsal ürünlerde (tahıllar, sığır eti, süt ve ürünleri, şeker) liberalleşmenin AB içinde kesinlikle reddedilmesi ile ticaretlerinde AB'ye tarımsal ürünler ihracatının payı yüksek olan ülkelerle yapılan antlaşmalarda ortaya çıkmaktadır. Mercosur (Arjantin, Brezilya, Paraguay, Uruguay) ve MEDs (Meksika, Tunus, Fas, Güney Afrika) ülkeleri gibi ülkelerde tarımsal ürünler içinde AB'ye ihracatların yaklaşık % 60 civarındadır. AB'nin, partnerlerinden tarımsal ürünler ithalatının ise AB ithalatı içinde çok küçük yer tuttuğu görülmektedir. Örnek verecek olursak; 1998 yılında AB'nin Meksika'dan ve Güney Afrika'dan olan ithalatlarının içinde tarımsal ürünlerin payı sırasıyla % 28 ve % 32'dir.

Tarımsal ürünler açısından STA'lar, detaylı bir şekilde ürün ürün ilerlemeyi sağlamaktadır. Bu durum, fırsat maliyetini dikkate almayan özel çıkarların görüşmeleri olumsuz etkilemesi ihtimali nedeniyle, minimum AB pazarının açılmasını garanti altına almaktadır. Bu durum ayrıca, AB'nin hegemonik gücünü ve bu gücü nasıl kullandığını da göstermektedir (Brenton 2000).

AB'nin iki taraflı ticaret antlaşmalarının temel olarak 1950'li ve 1960'lı yıllara göre oldukça değiştiği söylenebilir. AB şu anda, Akdeniz ülkeleri ve Afrika, Karayip ve Pasifik ülkeleri ile anlaşmalarında olan iki taraflı ödüne dayanmama noktasını sonlandırmaya çalışmaktadır. Oysa geçmişte, sadece potansiyel AB adayı olan ülkelerle anlaşmalarında bulunan iki taraflılığın olmadığı noktaları sonlandırmaya eğilimli olmuştur. Karşılıklı ödün ilkesiyle bağlı olmayan ülkelerin (Meksika, Güney Afrika, MEDs, Lome, Balkan, GSP ülkeleri) 1965 ve 1998 verileri incelendiğinde, bu ülkelerin AB-15 ithalatı içinde pazar payı kaybettiğini görmek not alınabilecek ilginç bir veridir. Bu ülkelerin 1965 yılında toplu olarak % 51 olan AB-15 ithalatı içindeki payı, 1998'de %40'a düşmüştür. AB ile ticaret engellerinin karşılıklı kaldırılması esasına dayanan anlaşmalar yapan ülkelerin ise, AB ithalatında paylarının arttığı görülmektedir (Brenton 2000).

3.3.3.1.2.1. Avrupa Serbest Ticaret Alanı

Avrupa Serbest Ticaret Alanı (EFTA), AB üyesi olmayan Norveç, İsviçre, İzlanda ve Lihtenştayn ile AB arasındaki düzenlemeleri içermektedir.

AB ile EFTA arasındaki ilişkiler, 1 Ocak 1993 tarihinde AB tek pazarının tamamlanması ile yürürlüğe giren Avrupa Ekonomik Alanı (AEA) tarafından yönetilmektedir. Bahsi geçen anlaşma altında (İsviçre AEA'ya dahil değildir) mallar, kişiler, hizmetler ve sermayenin serbest dolaşımını içeren AB tek pazarı, EFTA ülkelerine de uygulanmaktadır. Bununla birlikte, tarım ve işlenmiş tarım ürünleri ticareti, ortak tarım politikası hassas ürünleri açısından tarife kotaları ile sınırlamaları içeren ikili antlaşmalara tabidir (CAP Monitor, 2008).

3.3.3.1.2.2. Avrupa Ekonomik Alanı

İrlanda, Danimarka ve İngiltere'nin Topluluğa 1973'de katılmalarından sonra Topluluk, EFTA ülkeleri ile serbest ticaret anlaşması imzalamıştır. 1977'de tamamlanan bu anlaşmalar uyarınca Topluluk ile EFTA ülkeleri arasında sınaî ürünlerin ticaretinde serbest dolaşım sağlanmıştır. "Avrupa Bütünleşmesi" anlayışının "Tek Pazar" ve

Maastricht Anlaşması ile hız kazanması EFTA ülkeleri ile AT arasındaki ilişkileri güçlendirmiş, Topluluk alım gücü yüksek bir pazara doğru genişlemek amacıyla EFTA ülkeleri ile 1994'de Avrupa Ekonomik Alanı (AEA) Anlaşması'nı imzalamıştır (Sevinç 2007).

AEA'da karar alma ve anlaşmazlıkların çözümü konularında istediklerini elde edemeyen bazı EFTA ülkeleri, AT'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuşlardır. Bu çerçevede 1 Ocak 1995'den itibaren Avusturya, İsveç ve Finlandiya Topluluğa tam üye olmuşlardır.

1994 yılı itibariyle yürürlüğe giren AEA, 27 AB üyesi ile Norveç, Lihtenştayn ve İzlanda'yı tek bir iç pazar anlamında bütünleştirmektedir. AEA, 30 üyesi arasında AB mevzuatında yer alan 4 temel özgürlüğü (malların, sermayenin, hizmetlerin ve kişilerin serbest dolaşımını) içermektedir. Ayrıca anlaşma, araştırma, eğitim, sosyal politika, çevre, tüketici hakları, turizm ve kültür gibi diğer önemli alanlarda da işbirliğini içermektedir (<http://www.efta.int/content/eea/eea-agreement>, 04.05.2008).

Tarım, AEA Anlaşması'na, veterinerlik ve bitki sağlığı önlemleri konusu haricinde, dahil edilmemiştir (<http://useu.usmission.gov.agri>, 20.08.2008).

Ayrıca AEA Anlaşması, AB Ortak Tarım ve Balıkçılık Politikası'nı kapsamamaktadır. Bununla birlikte; işlenmiş süt ürünleri, dondurulmuş meyve ve sebzeler, çeşitli hazır soslar, alkolsüz ve alkollü içecekler, gazlı içecekler, tütün ürünleri, işlenmiş nişasta ürünleri gibi işlenmiş tarımsal ürünler için uygulanacak gümrük vergisi kurallarını belirleyen maddeler ve temel tarımsal ürünler konusunda, AEA Anlaşması'nın 19. maddesinde belirlendiği şekliyle tarafların DTÖ müzakereleri sonuçları ve kendi bireysel politikalarını göz önünde bulundurarak ticarete mevcut tüm bariyerleri aşamalı olarak indirmeleri ifadesi yer almaktadır. Anlaşmada, Balıkçılık ürünleri konusunda da, 9. protokolünde tarife oranlarına ilişkin düzenlemeler yer almakta ve yine DTÖ kuralları çerçevesinde ticaretin süreceği belirtilmektedir (<http://www.efta.int/content/eea/eea-agreement>, 04.05.2008).

3.3.3.1.2.3. Avrupa Birliği ile İsviçre Serbest Ticaret Antlaşması

İsviçre, AB üyesi ülkelerle çevrili bir coğrafya içinde AB'ye katılmamış müstakil bir ülke konumundadır. Bahsi geçen coğrafik konum nedeniyle de, AB ile Avrupa coğrafyası içinde bulunmayan ülkelere göre çok daha yakın bir ilişki içindedir. İsviçre, aynı zamanda AB ile en fazla anlaşmaya sahip olan üçüncü devlet konumundadır.

İsviçre ile AB arasındaki ilk anlaşma 1972 yılında imzalanan ve endüstriyel anlamda işlenmiş ürünleri içeren Serbest Ticaret Antlaşması'dır (<http://ec.europa.eu>). 2 Mayıs 1992'de imzalanan AEA görüşmelerine dâhil olan İsviçre, yapılan referandumun sonunda katılmama yönünde sonuç çıkması nedeniyle anlaşmaya katılamamıştır. Bu sebeple, 1994 yılı itibariyle iki taraf, sektör bazında ikili antlaşmalar üzerine yoğunlaşmış, tarım da, üzerinde durulan önemli sektörlerden biri olmuştur.

İsviçre tarımının durumunu ele aldığımızda sektörün çok fazla korunduğu ve sonuç olarak tüketicilerin çok yüksek iç fiyatlarla karşılaştığı söylenebilir. İsviçre'nin başlıca tarımsal ürünleri tahıllar, meyve, sebze, et ve yumurtadır.

İsviçre ile AB arasında 2 tane ikili antlaşma seti imzalandığı görülmektedir. İlk İkili Antlaşma Setini oluşturan 7 adet anlaşma, 1 Haziran 2002'de yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşmalardan birisi tarımsal ürünler ticareti konusundadır. Bahsi geçen anlaşmanın amaçları, tarife dışı engelleri düşürmek ve pazarı daha da açık hale getirmektir. Ticaretle ilgili anlaşmanın önemli bir bölümü de 5 yıllık bir geçiş periyodunun sonunda iki taraf arasında peynir ticaretini serbestleştirmektir. Bu düzenlemeye göre, peynir ticaretinde gümrük vergileri veya miktar kısıtlamaları olmayacaktır. Peynir ticaretine göre daha küçük ölçekte olmak üzere meyve, sebze, bahçe ürünleri ve bazı kurutulmuş etlere ilişkin olarak imtiyazlar oluşturmuşlardır. Veterinerlik sektörü, hayvan yemi, tohum, bitki ilacı, organik sektöründe birçok teknik engel düşürülecektir. İkinci İkili Anlaşma Seti kapsamında, 25 Haziran 2004'de taraflar işlenmiş tarım ürünlerini de içeren, daha ileri derecede 9 sektörde anlaşma imzalamışlardır.

1972 yılında imzalanan, STA, tarımsal ürünleri içermemekteydi. İşlenmiş tarımsal ürünler, ne endüstri ne de tarım sektörü alanına girmektedir. Bahsi geçen STA, 1

Temmuz 1977 itibariyle işlenmiş tarımsal ürünlerin endüstriyel kısmında vergileri kaldırmıştır. Ayrıca, bahsi geçen ürünlerin tarımsal hammadde kısmında ortaya çıkabilecek fiyat farklılıklarını telafi etmek için vergiler ve ihracat sübvansiyonlarını içeren fiyat telafi mekanizması oluşturmuştur. İki taraf arasında 2004'te yeni imzalanan anlaşma ise, fiyat telafi mekanizmasını basitleştirmekte, ilk imzalanan STA'ya göre daha fazla ürünü kapsamaktadır. AB tarafı bütün gümrük vergisi ve ihracat sübvansiyonlarını kaldırırken, İsviçre tarafı ise aynı unsurlarda indirim gidecek veya bu unsurları kaldıracaktır. Spesifik anlamda, İsviçre un, süttozu, tereyağı ve bitkisel yağ ile hazırlanan ürünlerdeki gümrük vergileri ve ihracat sübvansiyonlarını düşüreceklerdir. Bu tür indirimler çikolata, dondurma ve ekmek gibi ürünleri etkileyecektir. Ek olarak, İsviçre, hammadde içermeyen ve sadece şekerden yapılan ürünler üzerindeki gümrük vergileri ve ihracat sübvansiyonlarını tamamıyla kaldıracaktır. Bu düzenlemeden etkilenen ürünler bira, reçel ve kahve gibi ürünler olacaktır (www.fas.usda.gov, 09.08.2008).

3.3.3.1.2.4. Avrupa Birliği ile Akdeniz Bölgesi Serbest Ticaret Antlaşmaları

AB ve Akdeniz ülkeleri arasındaki ilişkiler, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı altında geliştirilen ve birbirini tamamlayan ikili ve bölgesel işbirliği çerçevesi içinde devam etmektedir. 1995 Kasım tarihinde Barselona Konferans'ının dış ilişkiler düzeyindeki bakanlar toplantısında başlayan Euromed Ortaklığı, Akdeniz Bölgesi için küresel anlamda barışın ve istikrarın sağlanması ve zenginliğin paylaşılması amaçlarını içermektedir (<http://ec.europa.eu>, 06.06.2008.).

2010 yılı itibariyle Euromed Bölgesel Serbest Ticaret Alanı oluşturmak, AB'nin Akdeniz ile ilişkilerinde yer alan başlıca ticari amaçtır. Bu amaç 2005 yılında Barselona'da da yinelenmiş ve belirlenen ticari yol haritasının uygulamaya geçirilmesi ile desteklenmiştir. Bahsi geçen yol haritası, tarifelerin kaldırılmasını, pazara girişin, ticaretin kolaylaştırılmasını ve AB ve onun partnerleri ile Akdeniz ülkeleri arasında düzenleyici politikaları içermektedir.

İkili düzeyde, Suriye hariç Euromed alanına dâhil edilen her bir Akdeniz ülkesi AB ile ortaklık anlaşmasını tamamlamıştır. Bahsi geçen anlaşmalardaki en önemli kavram, karşılıklılık esasıdır. Bu kavram, 1970’li yıllarda AB ve Akdeniz ülkeleri arasında yapılan ve AB’nin Akdeniz ülkelerinden gelecek sanayi malları için ticari engelleri kaldırmasını içeren tek taraflı ödüne dayalı antlaşmalardan farkı yansıtmaktadır. Bahsi geçen Ortaklık Antlaşmalarının tamamı Akdeniz ülkelerinden AB’ye yapılacak sanayi malları ihracatı için tam anlamıyla liberalizasyon içermekle birlikte, karşılıklılık esası nedeniyle bu mallar için AB ihracatlarına uygulanacak tarife oranlarının Akdeniz ülkeleri için aşamalı olarak düşürülmesini kapsamaktadır. Bahsi geçen STA’nın işlenmiş ve işlenmemiş tarım ürünleri ve balıkçılık ürünleri ticaretini düzenleyen kısımlarına bakıldığında, tarife kotaları dâhilinde ya da miktar kısıtına tabi olmadan gümrük vergileri indirimleri veya belli bir geçiş periyodu sonucunda gümrük vergilerinin sıfırlanması taahhütlerinin yer aldığını görülmektedir. AB ile bahsi geçen Akdeniz ülkelerinin işlenmiş ve işlenmemiş tarım ürünleri ticareti konusunda ortaklık anlaşmalarında asimetrik olarak ödümlerin verildiği görülmektedir.

Ortaklık Anlaşmalarına ülke ve verilen tavizler açısından örnek verecek olursak; Cezayir açısından topluluğa yapılacak ham tarım ürünlerinden et ürünleri, havuç, bezelye, fasulye, tatlı biber, domates, salatalık, pırasa, incir, zeytin, mandalina, portakal, limon, kavun gibi aralarında tipik Akdeniz Bölgesi ürünlerinin de bulunduğu ürünler için gümrük vergisinin AB’ye ihracatta sıfıra indirildiği ve kota bulunmadığı görülmektedir. Buna karşılık Cezayir’in AB tarım ürünlerinden kendisine ithal edilen ham ürünlere baktığımızda, taze meyve sebze ürünlerinin çoğunluğu, et ürünleri, süt ve ürünleri, yağlı tohumlar, biber, turunçgiller ve diğer ürün gruplarında 0’ın üzerinde gerçekleşen tarife uygulamaları ve kotalar görülmektedir. Bu durum, tarımda ticaret liberalizasyonunun derinleştirilmesi konusunun ileriki müzakerelerde gündeme geleceğini göstermektedir.

Bununla birlikte, Barselona sürecinden itibaren başlatılan AB ile ticaret liberalizasyonu, Akdeniz ile ticareti teşvik etmeye dinamik şekilde devam etmektedir. AB-27’ye Akdeniz Bölgesi ihracatı, 2000-2006 periyodunda yılda ortalama olarak % 10 artmıştır (%17’lik artışla Cezayir ve Mısır önce gelmekte, Tunus, Suriye ve Ürdün % 6 ile bu

ülkeleri takip etmektedir). AB-27'den gerçekleşen Akdeniz Bölgesi ithalatları aynı zaman periyodunda % 4 ile yavaş bir artış seyri izlemiştir. EuroMed partnerleri ile AB ticareti 2006 yılı itibariyle 120 milyar Euro'ya ulaşmış ve AB'nin toplam dış ticaretinin % 5'inin üzerinde teşkil etmektedir.

Euromed partnerleri, ticareti geliştirmek için, yeni menşe kuralları, standartlar konusunda mevzuatın yakınlaştırılması, teknik düzenleme ve uyum değerlendirmesini içerecek şekilde bir dizi yeni önlem seti üzerinde anlaşmışlardır. Böylece, AB ve partner Akdeniz ülkeleri karşılıklı ticaret ilişkilerini, komşu ülkelerle derin ve kapsamlı entegrasyon hedefli "Avrupa Komşuluk Politikası" çerçevesinde güçlendirmeye çalışmakta, özellikle aşağıdaki noktalarda yoğunlaşmaktadır:

- Hizmetler ve yatırım liberalizasyonu: Bölgesel çerçevedeki hizmet müzakereleri, AB hizmet sektörünün daha fazla pazara giriş yapmasını sağlamak ve hızla gelişen Akdeniz ülkeleri hizmetler sektörünü dışa açık hale getirmek için devam etmektedir. Yatırım konusundaki müzakereler, piyasaya girişi geliştirmek amacı taşımaktadır.
- Anlaşmazlıkları çözücü mekanizmanın oluşturulması: Euromed ticaret anlaşmasının uygulanmasını daha etkin hale getirmek için ticaret konusunda muhtemel anlaşmazlıkları çözmek amacıyla bir mekanizmanın oluşturulması müzakereleri devam etmektedir.
- Tarımın liberalizasyonu, işlenmiş tarımsal ürünler ve balıkçılık ürünleri: Müzakereler Ürdün ile tamamlanmış, Mısır, İsrail ve Fas ile devam etmektedir.
- Teknik mevzuatın yakınlaştırılması: Akdeniz partnerlerinin AB pazarına girişini kolaylaştırmak ve ticarete tarife dışı engelleri elimine etmek için Akdeniz ülkeleri mevzuatının, bazı başlıca endüstriyel sektörlerden başlamak üzere, AB'ye yakınlaştırılması çalışması hazırlık aşamasındadır.

Teknik yardım; 1995 yılında başlatılan MEDA programı, Akdeniz ülkelerinde anahtar ekonomik ve sosyal reformların kabulünü ve anlaşmaların uygulanmasını desteklemeyi hedefleyen, AB-Akdeniz ülkeleri ortaklığı konusunda finansal ve teknik yardım aracıdır. 1995'ten itibaren AB, MEDA ikili ve bölgesel projeleri için 8.8 milyar Euro tahsis etmiştir. 2007-2013 döneminde Avrupa komşuluk politikası altında, ortaklar için

finansman sağlayacak yeni Avrupa komşuluk ve ortaklık aracı (ENPI) için 12 milyar Euro ayrılmıştır. Avrupa Yatırım Bankası, Euromed ortaklığının diğer bir önemli fon kaynağıdır. 1974 yılından itibaren Avrupa Yatırım Bankası, Akdeniz ülkelerindeki gelişme faaliyetlerine 14 milyar Euro tahsis etmiştir (http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regios/lac/index_en.htm,03.09,2008).

3.3.3.1.2.5. Avrupa Birliği ile Mercosur Bölgesi Serbest Ticaret Anlaşması

1995 yılından itibaren AB ve Mercosur ülkeleri (Brezilya, Arjantin, Uruguay, Paraguay), iki taraf arasında gerçekleştirilecek ve DTÖ kurallarına uyumlu olarak mallar ve hizmetler konusunda ticaret liberalizasyonu konusunu kapsayacak Ortaklık Anlaşması üzerine müzakereleri sürdürmektedir. İki taraf, AB-Mercosur müzakereleri ile paralel olarak Doha Kalkınma Gündemi'nde gerçekleştirilecek ilerlemenin önemini tanımayı taahhüt etmiştir. Nitekim sürdürülen müzakereler, DTÖ Doha Turunun sonuçlarını beklemek için bir süre kesintiye uğramıştır (http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regios/lac/index_en.htm,03.09,2008).

Müzakerelerin kesilmesinde, Mercosur ülkelerinin AB tarımsal pazarlarına daha fazla giriş imkânı talebi, AB'nin ise finans ve telekomünikasyon gibi alanlarda Mercosur ülkelerinin pazarına daha fazla giriş yapma imkânı istemesi önemli rol oynamıştır. 2003 yılında tekrar başlayan müzakerelerin hangi temele dayandırılacağı iki tarafın da tekliflerini değiştirmemeleri nedeniyle tam olarak açık değildir. AB tarafı daha önceki teklifine ilişkin olarak, Komisyon'un önerisinin Mercosur ülkelerinin AB'ye yaptıkları tarımsal ihracatın % 99'unu kapsadığını ve bahsi geçen ihracatın % 88'i için ise 10 yıllık bir uygulama süreci sonunda tam serbestleşme sağlanacağı ve ek olarak tarife indirimi kotalarında da % 9 oranında iyileşmenin öngörüldüğünü belirtmiştir.

Tarım ürünleri açısından AB'nin Mercosur Ülkelerine teklifi; Yüksek kaliteli normal buğday, durum buğdayı, un, arpa, buğday gluteni, malt, yumurta, domuz yağı ve bazı şaraplar için 10 yıllık bir süreç sonunda ticarete tam liberalizasyon; Zeytinyağı, nişasta, şeker kamışı melası, tütün, konservelenmiş meyveler, bazı meyve suları, kırık pirinç için 10 yıllık bir süreç sonunda %50 tarife indirimi; Hassas ürünler için, belli bir ithalat

miktarından sonra tarife oranının artırılması anlamına gelen tarife kotasında, ilgili ürünün kotaya bağlı mevcut DTÖ tarife oranı sınırlarının en düşüğü üzerinden %50 oranına karşılık gelecek şekilde aşamalı tarife düşüklüğü beklenmektedir. Bahsi geçen hassas ürünler, bio-ethanol, mısır, düşük kalite buğday, pirinç, peynir, tereyağı, süt ve süt tozu, yüksek kalite sığır eti, domuz eti ve kümes hayvanları eti ürünleri, sarımsaktan oluşmaktadır.

Mercosur ülkelerinin teklifi üzerinde Komisyon çalışmalarını sürdürmektedir. Ancak Mercosur ülkelerinin şarap, sert alkollü içkiler ve işlenmiş gıdalar açısından önerilerinin geliştirilmesi gerektiği ve özellikle şarap, sert alkollü içkiler için ayrı olarak yapılacak ikili görüşmelerle ilerleme sağlanabileceği belirtilmektedir (www.fas.usda.gov, 09.08.2008).

3.3.3.1.2.6. Avrupa Birliği ile Meksika Serbest Ticaret Anlaşması

23 Mart 2000 tarihinde Meksika ile AB arasında STA imzalanmıştır. Meksika ve AB arasında, mal, hizmet ve yatırım akışını sağlama konusunda taahhütler getiren kapsamlı bir ticari süreci başlatan Anlaşma, 1 Temmuz 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Sanayi ürünleri, tarım ve balıkçılık ürünleri açısından farklı muameleler içeren STA, yürürlüğe giriş tarihinden itibaren en fazla 10 yıl sürecek bir süreç sonunda, anlaşma koşullarını ve DTÖ hükümlerini de göz önünde bulundurarak bir “serbest ticaret alanı” oluşturmayı amaçlamaktadır.

Meksika sanayi ürünleri açısından AB tarafı 1 Ocak 2003 tarihi itibarıyla tüm gümrük vergilerini kaldırırken, Meksika, 1 Ocak 2007 itibarıyla AB sanayi ürünleri açısından gümrük vergilerini kaldırmıştır. Tarım ve balıkçılık ürünleri açısından ise, iki taraf arasında gerçekleşen ticaretin % 62'si için tarife oranlarının 3 ile 10 yıllık bir periyot arasında kaldırılması öngörülmektedir. Et, süt ürünleri, tahıllar ve muz gibi hassas ürünler, tarife müzakerelerinden muaf tutulmuştur.

Tarife dışı önlemler açısından, kotaların ve ihracat, ithalat lisansları uygulama prosedürlerinin çoğu anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte elimine edilmiştir. AB araba üreticileri, geçici olarak Meksika araba pazarının % 15'lik payına giriş ile sınırlandırılmış, ancak 2007 yılından itibaren kısıtlama olmadan giriş hakkı elde etmiştir.

Anlaşma, gümrükler, standartlar, bitki sağlığı önlemleri ve teknik düzenlemeler alanlarında işbirliği hükümleri ve kamu tedariki piyasasının dışa açılması konusunda da maddeler içermektedir.

3.3.3.1.2.7. Avrupa Birliği ile Şili Serbest Ticaret Anlaşması

Şili ve AB arasındaki müzakereler, Nisan 2000 tarihi itibarıyla başlamış ve 2002 yılında 10. tur itibarıyla sonlandırılmıştır. İmzalanan STA'nın ticari hükümleri, 1 Şubat 2003 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

Anlaşma, mallar, hizmetler ve kamu tedariki alanında serbest ticaret alanının oluşturulmasını ve yatırım, sermaye akışı alanında liberalizasyonu ve entelektüel mülk haklarının korunmasını, rekabet alanında işbirliğini, etkili ve yasal anlamda zorlayıcı bir uyumsuzlukları çözücü mekanizmayı içermektedir. Mallar açısından serbest ticaret alanı, özellikle şarap ve sert alkollü içecekler açısından ticaretin kolaylaştırılmasını, hijyen ve bitki sağlığı önlemlerini içeren şeffaf ve güçlü kurullarla desteklenmekte ve gümrüklerde ve ilgili alanlarda, standartlarda, teknik düzenlemelerde, uyum değerlendirilmesi prosedürlerinde ticari anlamda daha fazla imkânı kapsayan hükümleri içermektedir. STA'da geçen kurumsal düzenlemeler, anlaşmanın uygulanmasının etkin bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaya yöneliktir.

1995 ve 2005 yılları arasında, AB'nin Şili'den ithalatı 3.2 milyar Euro'dan, 8.0 milyar Euro'ya yükselmiştir. Aynı sürede, AB'nin Şili'ye ihracatları da 2.4 milyar Euro'dan, 3.8 milyar Euro'ya yükselmiştir. Şili ile ticaret, AB açısından Şili'yi ticaret partneri olarak 36. sıraya yerleştirecek şekilde AB ithalatının % 0.7'sini ve AB ihracatlarının % 0.4'ünü oluşturmaktadır. Şili için de, AB'yi başlıca ticaret partneri haline getirecek

şekilde Şili'nin AB'ye ihracatları toplam ticareti içinde % 22.9 ve ithalatları % 15.7 oranını kapsamaktadır. Şili hizmetler sektörü, 2004 yılı itibariyle, 1.2 milyar Euro'ya ulaşan bir değer ile AB ihracatçıları için çekici alanlardan biridir.

Ticaret konusu, STA'nın önemli bir bölümünü oluşturmakla birlikte, anlaşmanın politik diyalog, işbirliği ve ticaretten oluşan üçayak üzerine inşa edildiği, böylece AB-Şili ilişkilerinin önemli bir kısmını kapsadığı söylenebilir (http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regios/lac/index_en.htm,03.09,2008).

3.3.3.1.2.8. Avrupa Birliği ile Kore Serbest Ticaret Anlaşması

Güney Kore, AB açısından 8. en büyük ticaret ortağıdır. Güney Kore açısından ise, AB ihracat boyutunda 2. en büyük ticaret partneridir. 2003 ve 2007 yılları arasındaki sürede, AB ve Güney Kore ticareti yıllık ortalama olarak % 10 büyümüştür. AB, 1962 yılından beri Güney Kore için en büyük dış yatırımcı olmuş ve 2006 yılı itibariyle doğrudan dış yatırımların % 33'ünü kapsamıştır. Güney Kore'nin AB'ye yatırımı, 2006 yılında 1 milyar Euro'ya ulaşmış ve 2003-2006 periyodunda yıllık ortalama % 46 büyüme göstermiştir. Bununla birlikte AB firmaları, Güney Kore pazarına girmedi, ticarete engeller yaratan, mallar ve hizmetler için geçerli olan sıkı standartlar ve test gereklilikleri nedeniyle sorun yaşamaktadır. AB, hem ikili diyalog, hem de görüşmeleri devam etmekte olan AB- Güney Kore STA müzakereleri yoluyla bu durumu iyileştirmeye çalışmaktadır. AB-Güney Kore STA görüşmeleri, Mayıs 2007 itibariyle Seul'da başlamış olup, müzakereler devam etmektedir.

3.3.3.1.2.9. Avrupa Birliği ile Hindistan Serbest Ticaret Antlaşması

1 milyardan daha fazla insana sahip büyük bir pazar ve aynı zamanda % 8-10 arasında gerçekleşen büyüme hızıyla dünyanın en fazla büyüyen ekonomilerinden biri olan Hindistan; AB için önemli bir ticaret partneri ve global anlamda büyüyen bir ekonomik güçtür. Hindistan, 20 yıl önceki kapalı ekonomi durumundan oldukça uzaklaşmış olmasına rağmen, AB ile ticaretinde önemli tarife ve tarife dışı engeller kullanmaktadır.

AB ve Hindistan, 2007 yılında başlattıkları ve halen devam eden STA müzakereleri sonucunda, aralarındaki mal ve hizmetler ticaretini arttırmayı ummaktadır. STA; iki taraf arasında mal, hizmet ve yatırım akışını sadece ticarete tarife engelleri ile değil, aynı zamanda tarife dışı engeller ve entelektüel mülk hakları, rekabet ve kamu tedariki kuralları kaynaklı engellerden kaynaklı bariyerlerin aşılması ile sağlamaya çalışmaktadır.

3.3.3.2. Avrupa Anlaşmaları

AB, 10 Merkezi ve Orta Avrupa ülkesi (Estonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Letonya, Bulgaristan, Slovakya, Slovenya, Romanya, Litvanya, Polonya) ve tarım bölümüne henüz geçilmemiş Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri için geçerli olan tarımsal ürünler ticareti konusunda daha ileri derecede liberalleşmeyi hedefleyen Avrupa Anlaşmalarına dayalı sonuçlara ulaşmıştır. Liberalleşmenin hızı, ilgili ülke ve ürüne göre değişmektedir. Bahsi geçen yaklaşım, tüm Merkezi ve Orta Avrupa ülkeleri için aynıdır ve tarımsal ürünlerin 3'lü ayrımına dayanmaktadır:

a) Liste 1: En hassas ürünler (AB ürünlerine % 10'dan daha az gümrük vergisi uygulanan ve Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinde yetişmeyip AB'den ithal edilen ürünler): Bu ürünler için miktar limitine dayanılmadan hemen ve tamamen liberalizasyon öngörülmektedir. Bahsi geçen liste özellikle de turunçgiller, at eti ve zeytinyağı gibi ürünler olmak üzere 400'den fazla ürünü kapsamaktadır.

b) Liste 2: Bu listedeki ürünler için karşılıklı olarak tarife kotaları dâhilinde ihracat geri ödemeleri ve ithalat tarifelerinin eliminasyonu öngörülmektedir. Tarife kotalarının başlangıç düzeyi, mevcut ticaret örneğine (son üç yılın ortalamasına dayalı) karşılık olarak belirlenecektir. Tarife kotaları miktarlarında yıllık olarak gerçekleşecek önemli artışlar, ürünün hassasiyeti ve ticari anlamda gelişme potansiyeli dikkate alınarak ikili olarak kararlaştırılmıştır. Bu bölümdeki yaklaşım, sadece ortak tarım politikasının sınır koruması (ithalat tarifesi ve ihracat geri ödemesi) sağladığı domuz eti, kümes hayvanları, peynir ve bazı meyve, sebzeler gibi ürünleri kapsamaktadır. İçsel olarak

ortak tarım politikası destek sisteminin uygulandığı ürünler bu bölümde yer almamakta ancak sonraki aşamalarda dâhil edilecektir.

c) Liste 3: Bu bölümdeki ürünler, ürün temeline dayalı olarak önerilen ve kabul edilen özel sınırlı ticari imtiyazların değişimine tabidir. Bu liste, tüm anlaşma açısından ürün miktarı dengesini sağlamaktadır (http://ec.europa.eu/agriculture/external/enlarge/press/index_en.htm, 12.07.2008).

Anlaşma hükümlerinin 1 Temmuz 2000 tarihinde yürürlüğe girmesi öngörülmüştür. Belli sektörlerde, Merkezi ve Orta Avrupa ülkelerinin tarım politikaları ve AB tarım politikaları arasında yer alan farklılıkların giderilmesi, tarım ürünleri konusunda ticaretin serbestleşmesi konusunda önem taşımaktadır. Anlaşmaların etkileri çizelge 3.10'da gösterilmiştir:

Çizelge 3.10. CEEC Ülkeleri ile Yapılan Anlaşmaları Etkileri

'000 EURO	AB ithalatı	AB ihracatı
Mevcut Durum		
Toplam Ticaret	38 042 203	46 689 591
Tarım Ticareti	1 786 496	2 729 107
Vergiden Muaf Kısım	652 634	538 103
Vergiden Muaf Tarımsal Kısım (%)	36.5	19.7
Liberalizasyon müzakereleri		
Toplam yeni liberalizasyon	752 832	505 278
Tarımsal Ticaretin % olarak payı (toplam yeni liberalizasyonda)	42.1	18.5
Yeni Toplam Vergiden Muaf Kısım	1 367 817	1 013 020
Tarımsal Ticaretin % olarak payı	76.6	37.1

Kaynak:http://ec.europa.eu/agriculture/external/enlarge/press/index_en.htm

3.3.3.3. İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları

3.3.3.3.1. Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları

Tarım ve gıda ürünleri ticaretinin serbestlik derecesini arttırarak AB'ye giriş sürecini hızlandırmak amacıyla, 1992 yılından itibaren Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinden Hırvatistan, Makedonya, Arnavutluk ve Karadağ ile istikrar ve ortaklık anlaşmaları yürürlüğe girmiştir. Benzeri anlaşmalar 2008 yılının başlarında Sırbistan ile imzalanmış, Bosna-Hersek ile de yakın bir gelecekte imzalanması beklenmektedir.

Örnek olarak Hırvatistan ile yapılmış olan İstikrar ve Ortaklık Anlaşmasını incelersek; AB'ye ihracatta sığır eti, balıkçılık ürünleri ve şarap için tarife kotalarının bulunduğu, sanayi ürünleri ve diğer ürünler için herhangi bir kısıtlamanın mevcut olmadığı görülmektedir. AB, 1 Temmuz 2007 itibariyle şeker konusundaki ticareti kota içine dâhil etmiştir. Hırvatistan ise, anlaşma gereği, sanayi ürünlerinde 2007 yılı itibariyle AB'den gelen ihracatlar için tarife oranlarını kaldırmayı, tarım ürünlerinde tarife oranlarında indirim gitmeyi, ancak bazı hassas ürünler için oranların aynen korunacağını taahhüt etmiştir.

3.3.3.3.2. Balkan Ülkeleri ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları

AB, Haziran 2000 tarihinde sona eren ticaret anlaşması ile Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Kosova, Makedonya, Sırbistan ve Karadağ tarımsal ihracatlarının çoğunluğu için ithalat kota ve vergilerini kaldırmıştır. Sadece balıkçılık ürünleri, sığır eti, şarap ve şeker açısından kısıtlamalar devam etmektedir.

AB, şeker açısından başlangıçta vergi ve kotadan bağımsız olarak birliğe girişe izin vermesine rağmen, 1 Temmuz 2005 tarihinde vergiden muaf tarife kotalarını yürürlüğe koymuştur. Bu kotalara bakıldığında, Sırbistan ve Hırvatistan için 180.000 ton, Bosna-Hersek için 12.000 ton, Arnavutluk için 1000 ton ve Makedonya için 7000 ton şeker kotası ayrıldığı görülmektedir (CAP Monitor 2008).

3.3.3.4. Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmaları

AB, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Moldova, Kazakistan, Kırgızistan, Beyaz Rusya, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Türkmenistan ve Özbekistan ile Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmaları imzalamış, Sovyetler Birliği ile imzalanan Ticaret ve İşbirliği Anlaşmalarının yerini, eski Sovyet Cumhuriyetleri ile imzalanan anlaşmalar almıştır. Bölge ülkelerinden Beyaz Rusya ve Türkmenistan ile imzalanan anlaşmalar henüz yürürlüğe girmemiştir (<http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regions/lac>, 03.09.2008)

AB'nin başlıca ticaret partnerlerinden biri olan Rusya Federasyonu ile imzalanan ortaklık ve işbirliği anlaşmasını örnek verecek olursak; Rusya, AB'nin en önemli ticaret partnerlerinden biridir ve iki ekonomi arasındaki ticaret hızla yükselen oranda artış göstermektedir. Rusya, 2007 yılında AB toplam ticaret cirosunun % 51.5'ünü oluşturmaktadır ve AB, günümüzde Rusya'nın doğrudan yatırımları içinde % 75 oranında paya sahip bulunmaktadır. Rusya ile AB arasındaki mevcut ticaret düzenlemesi, 1994'te imzalanmış ve 1 Aralık 1997'de yürürlüğe girmiş ortaklık ve işbirliği anlaşması kapsamında sürdürülmektedir. Uyumlu ekonomik ilişkilerin gelişimi yanında, ticaret ve yatırımın teşvikini de öngören Anlaşma, iki taraf arasında politik, ekonomik ve kültürel ilişkileri düzenlemekte ve AB'nin Rusya ile ikili ticaretindeki yasal çerçeveyi çizmektedir. Anlaşma kapsamındaki ithalat vergi ve kotaları ile ilgili düzenlemelere göre, Rusya'nın AB'ye ihracatları önemli ölçüde kısıtlamalara tabi değildir. AB'nin Rusya ile ikili ticaret kısıtlamaları ise, özellikle çelik sektöründe görülmektedir.

Rusya ile AB arasındaki ikili ticaretin, gelecekte "Ortak Ekonomik Alan" adı altındaki düzenleme ile yürütülmesi amaçlanmaktadır. Ortak Ekonomik Alan düzenlemesi, AB ve Rusya arasında daha açık ve bütünleşmiş bir pazar oluşturma yönünde adımları ve ekonomik aktörler için daha fazla fırsat alanı içermektedir. Ortak Ekonomik Alan oluşturma müzakereleri devam etmektedir.

3.3.3.5. Gümrük Birlikleri

AB, Gümrük Birlikleri (GB) ile ortak sınırları içinde malların serbest dolaşımını engelleyen iç unsurları birer birer ortadan kaldırırken, üçüncü ülkelere karşı koruma oluşturan (gümrük vergileri, haksız rekabete karşı uygulamalar, teknik engeller ve benzeri unsurlardan oluşan) duvarları da aynı düzeye getirme, yani ortak bir dış ticaret ve rekabet politikası oluşturma ihtiyacı duymuştur.

Roma Antlaşması'nın imzalanmasından sonra temel hedeflerden biri olan GB; Üye devletler arasındaki gümrük vergileri ve kısıtlamaların kaldırılmasını, Topluluğun 3. ülkelerle mal ticaretinde kullanılacak ortak gümrük tarifesinin oluşturulması ve bu yolla elde edilen gelirin bütçenin bir parçası olmasını, GB'nin dış boyutu olarak ortak ticaret

politikasını gerçekleştirme yani Topluluğun uluslararası boyutta tek ses olarak konuşmasını amaçlamaktadır.

GB'nin oluşturulma aşamasında, ortak kural ve prosedürler daha önce kullanılan farklı dokümanların yerini alması amaçlanan “Tek Yönetmelik Dokümanı” belgesi içinde toplanmıştır. 1993 yılında tek pazarın yürürlüğe girmesi ile birlikte iç sınırlardaki tüm rutin kontroller ve gümrük formaliteleri kaldırılmıştır. Böylelikle üye ölkelerin gümrük hizmetleri, katma değer ve istihlak vergileri, istatistiksel veri toplama konusundaki sorumluluklarını kaybetmişlerdir. Gelecekte aşılması gereken sorunlar, ulusal yönetimler arasında daha sıkı bir işbirliğinin sağlanması ve gümrük programları yardımıyla gümrüklerde yolsuzlukların önlenmesidir. Yeni gümrük programlarının amaçları arasında yeni üyelerin sistemlerini açık pazar koşullarına adapte etmelerini sağlamak ve AB'nin yeni dış sınırlarında gümrük kontrollerinin uygulanmasını temin yer almaktadır (http://europa.eu/scadplus/glossary/customs_union_en.htm, 08.07.2008).

AB; tam üyelik gerçekleşmeden Türkiye, Malta, Güney Kıbrıs Rum Yönetim (GKRY), Andora ve San Marino ile tam üyeliğe atıfta bulunarak Gümrük Birliği tesis edilmesini öngören ortaklık anlaşmaları imzalanmıştır.

Malta ve GKRY'nin de aralarında bulunduğu 10 aday ölkenin 2004 Mayıs'ından itibaren AB üyesi olması nedeniyle bu iki ölkeler ile yapılan GB Anlaşmaları feshedilmiştir. Tam üye olduktan sonra gerek tarımsal gerekse sanayi ürünleri açısından topluluğun serbest dolaşım kuralına tabi olan Malta ile AB arasında imzalanan GB Anlaşması, 5 Aralık 1970 yılında imzalanmış ve 5 yıllık 2 süreçten oluşmuştur. Anlaşma, tam üyeliğe kadar sanayi ürünleri açısından tarafların ticaretinde gümrük vergileri, eş etkili vergiler ve miktar kısıtlamalarını kaldırmayı amaçlamıştır.

Türkiye'nin, tam üye olmadan AB ile imzaladığı Gümrük Birliği Anlaşması, ileriki bölümde değerlendirilecektir.

AB ile Andora arasında 1990 yılında yapılan GB Anlaşması, sanayi ürünleri açısından tarafların ticaretinde gümrük vergileri, eş etkili vergiler ve miktar kısıtlamalarını elimine etmeyi öngörmektedir.

AB ile San Marino arasında 2002 yılında yürürlüğe giren GB Anlaşması ise, sanayi ürünleri yanında Roma Antlaşması Ek II kısmında yer alan ürünleri yani işlenmemiş tarım ürünlerini de kapsama almaktadır. Anlaşmaya göre, San Marino, tarımsal ürünlerde 3. ülkelerle ticaretinde (AB dışındaki ülkeler), ihracat durumunda, geri ödemeler ve telafi edici miktarlar dışında (söz konusu miktarlar San Marino tarafından belirlenmekle birlikte AB'nin 3. ülkelere uyguladığı ihracat iadeleri veya telafi edici miktarları aşamaz) AB mevzuatını uygulamalıdır. İki taraf arasındaki söz konusu anlaşma, ayrıca, kapsama giren ürünler açısından tarafların ticaretinde gümrük vergileri, eş etkili vergiler ve miktar kısıtlamalarını kaldırmayı amaçlamıştır.

4. TÜRKİYE’NİN ORTAK TİCARET POLİTİKASI’NA UYUMU

Türkiye ile AB arasında 1 Ocak 1996’da tamamlanan Gümrük Birliği (GB), taraflar arasında sanayi malları ve işlenmiş tarım ürünlerinin serbest dolaşımını kapsamaktadır. Ayrıca, Türkiye AB’nin Ortak Ticaret Politikası (OTİP)’na uyum kapsamında, üçüncü ülkelerden sanayi ürünleri ithalatında AB’nin Ortak Gümrük Tarifesi’ni (OGT) uygulamayı, mevzuatını AB’nin gümrük, ticaret ve rekabet politikaları ile fikri sınaî mülkiyet haklarına ilişkin politikalarına uyumlaştırmayı üstlenmiştir.

OTİP’e uyum konusundaki Türkiye ile Topluluk ilişkileri, başlıca şu belgeler kapsamında yürütülmektedir:

- 12 Eylül 1963 tarihli Ankara Anlaşması
- 1 Ocak 1973’te yürürlüğe giren Katma Protokol
- 30 Haziran 1980 tarihli ve 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı
- 6 Mart 1995 tarihli ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı
- 1 Ocak 1998 tarihli ve 1/98 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı
- 8 Mart 2001 tarihli Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB)
- 19 Mart 2001 tarihli Avrupa Birliği Müktesebatı’nın Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı (UP)
- 14 Nisan 2003 tarihli gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB)
- 25 Temmuz 2003 tarihli Avrupa Birliği Müktesebatı’nın Üstlenilmesine İlişkin Gözden Geçirilmiş Türkiye Ulusal Programı (UP)
- 17 Aralık 2006 tarihli ve 2/2006 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı
- 20 Mart 2007 tarihli 1/2007 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı
- İlerleme Raporları

Türkiye ve Avrupa Topluluğu arasındaki ilişkiyi düzenleyen temel belge olan Ankara Anlaşması, taraflar arasında yalnızca Gümrük Birliği oluşturmasını öngörmemiş, oluşturulan hazırlık, geçiş ve son dönemin tamamlanması sonucu ortak politikalara uyum ve tam üyeliğe geçiş şartlarının sağlanıp, Türkiye’nin tam üye olacağını da

öngörmüştür. Bu nedenle, ortak ticaret politikasına uyumun da altyapısını oluşturan Ankara Anlaşması çerçevesinde gelişen süreç kısaca özetlenecektir.

4.1. Ankara Anlaşması ve Türkiye- Avrupa Birliği Gümrük Birliği İlişkisi

Türkiye ile AT (AET) arasındaki ortaklık ilişkisi, Avrupa Ekonomik Topluluğunu kuran Roma Anlaşmasının 238. maddesine dayanılarak, Türkiye'nin 31 Temmuz 1959'daki müracaatı üzerine, dört yıl süren görüşmelerden sonra 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanarak 1 Aralık 1964 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren Ankara Anlaşması ile kurulmuştur.

Ankara Anlaşması; 33 madde, buna ek olarak 11 maddeden oluşan Geçici Protokol, 9 maddeden oluşan Mali Protokol ve son bölüm de bu Antlaşmayı tamamlayan ve onun bir parçası sayılan belgeleri içermektedir (Çimen 1996).

Ortaklık ilişkisinin hazırlık döneminde AT'nin tek taraflı olarak Türkiye'ye tanıdığı ticarî ve malî ayrıcalıkları tanımlayan Geçici protokol; Türkiye için önem taşıyan dört ana ihraç malı (tütün, kuru üzüm, kuru incir, fındık) ile ilgili olarak AT'nin tanıdığı ayrıcalıklar ile hazırlık döneminden geçiş dönemine intikali sağlayacak koşul ve süreleri belirlemektedir. Mali protokol ise; Anlaşmanın 3. maddesinde belirtilen ve hazırlık dönemi içinde Türk ekonomisinin güçlendirilmesi yoluyla geçiş ve son dönem şartlarını yerine getirmesini sağlamak için AET Konseyi tarafından 9 Mayıs 1963 tarihinde Türkiye'ye verilmesi kararlaştırılan 175 milyon ECU'lük kredi ile ilgili düzenleme ve kredinin uygulama esaslarını içermiştir (DPT ÖİK561).

Anlaşma ve eki Protokollerle akit taraflara yüklenen birçok görevler ve sorumlulukların yerine getirilebilmesi için, Ortaklık Konseyi, Ortaklık Komitesi, Karma Parlamento Komisyonu ve Gümrük İşbirliği Komitesi organları oluşturulmuştur.

Anlaşmanın 2. maddesinde ortaya konan genel ilkeye göre; Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasındaki ortaklık ilişkisinin amacı, Türk ekonomisinin hızlı bir şekilde kalkındırılması ve Türk halkının istihdam seviyesinin ve yaşam standartlarının

yükseltilmesi hususlarını göz önünde bulundurarak, taraflar arasındaki ticarî ve ekonomik ilişkileri güçlendirmeyi teşvik etmektir. Bunun için de bir gümrük birliğinin tedricî olarak kurulması sağlanacaktır. Bu genel ilke hem ekonomik, hem de siyasi amaç taşımaktadır. Ekonomik amaç, Türk halkı ile AET içindeki halklar arasında daha yakın ilişkiler kurmak ve Türk ekonomisi ile Topluluk üyesi devlet ekonomileri arasındaki farkın kapatılmasıdır. Farkın kapatılması için Türkiye'ye ekonomik yardımda bulunma zorunluluğu kabul edilmiştir. Siyasi amaç ise Avrupa Ekonomik Topluluğunu kuran Roma Anlaşmasının temelindeki ülküyü diğer üye devletlerle birlikte izlemek, barış ve özgürlüğü korumak ve korumada kararlılık göstermek iradesinin sağlanmasıdır. Türk halkının yaşam seviyesinin yükseltilmesi çabasına destek vermek suretiyle nihai hedef, Topluluğa tam üye olmayı kolaylaştırmaktır (DPT ÖİK561).

4.1.1 Ankara Antlaşması'nda Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Öngörülen Dönemler ve Tarafların Yükümlülükleri

4.1.1.1. Hazırlık Dönemi

1 Aralık 1964'te başlayan ve süresi 5 yıl olarak tespit edilen, kapsamı geçici protokol ile malî protokolde belirlenen Hazırlık dönemi; Türkiye tarafına bir yükümlülük getirmemekle birlikte, Topluluğa bir takım sorumluluklar ve mali yardım yapma yükümlülükleri getiren, takip eden iki döneme geçiş için hazırlık safhasını oluşturan bir dönem olarak düşünülmüştür.

Ankara Anlaşması'nın tarım ürünleri ile ilgili 11. maddesindeki; "Ortaklık rejimi, Topluluğun ortak tarım politikasını göz önünde bulunduran özel usullere göre, tarımı ve tarım ürünleri alışverişini de kavrar. Tarım ürünlerinden, Topluluğu kuran Anlaşma'nın II. Ekinin konusu olan ve sözü edilen Anlaşma'nın 38. maddesinin 3. fıkrası hükümlerinin uygulaması ile tamamlanmış bulunan listede sayılı ürünler anlaşılır." hükümleri, Türkiye'nin Topluluğun Ortak Tarım Politikasına (OTP) uyum sağlaması halinde, Roma Anlaşması Ek II'deki tarım ürünlerinin de taraflar arasında serbest dolaşımında olacağını göstermektedir (İKV 2004).

Ankara Anlaşması'ndan Katma Protokol'ün imzasına kadar geçen sürede yapılan toplantılarda, işlenmiş tarım ürünleri ile ilgili herhangi bir husus yer almamaktadır. "İşlenmiş tarım ürünleri" esas olarak Katma Protokol'ün, AB'nin (CEE) 105969 sayılı Tüzüğüne atıfta bulunan 6 sayılı ekinin 14. maddesi ile gündeme gelmiştir (İKV 2004).

Bununla birlikte hazırlık döneminde yapılacak işleri ve usulleri düzenleyen Geçici Protokolle Türkiye çıkışlı bazı mallara ithalat kolaylıkları sağlanmış, yeni kontenjanlar açılmıştır. Üye ülkelerin her maldan ne kadar ithal edeceğini ayrı ayrı belirtilen Protokolün 2'inci maddesinde; 12.500 ton tütün, 30.000 ton kuru üzüm (15 kg veya daha az miktar içeren ambalajlarla), 13.000 ton kuru incir (keza üzümdeki ambalaj büyüklükleri ölçüsünde), 17.000 ton fındık (kabuksuz) için kontenjan açılmış ve mevsimlere ve üye ülkelerin ihtiyaçlarına göre gerekli görüldüğü hallerde bu miktarların artırılacağı da vurgulanmıştır (DTM 2007).

4.1.1.2. Geçiş Dönemi ve Katma Protokol

6 Şubat 1969 tarihinde Ortaklık Konseyi tarafından Geçiş Dönemi için müzakerelerin başlatılmasına karar verilmesini takiben, 19 Kasım 1970 tarihinde Ortaklık Konseyinde kabul edilen Katma Protokol metni, 23 Kasım 1970 tarihinde Brüksel'de imzalanmıştır.

Geçiş döneminin amacı, karşılıklı ve dengeli yükümlülükler temelinde gümrük birliğinin gelişen bir şekilde yerleşmesini sağlamak ve Türkiye'nin ekonomi politikalarını Topluluğun ekonomi politikalarına yaklaştırmaktır.

Katma Protokolün yürürlüğe girmesi ile geçiş dönemi başlamış, taraflar arasındaki ilişkiler, bahis konusu protokol vasıtasıyla sürdürülmeye başlanmış ve geçici protokol kendiliğinden ortadan kalkmıştır.

Ankara Anlaşması'nın belirlediği genel çerçeveyi doldurması ve uygulamaya geçirmesi bağlamında bir "Uygulama Antlaşması" olan Katma Protokol, Türkiye ile Topluluk arasında gümrük birliğinin gerçekleştirilmesini, Türk ekonomik politikalarının Topluluk politikalarına yaklaştırılmasını ve uyum sağlanmasını amaçlamaktadır.

Akit tarafların Parlamentolarında onaylandıktan sonra yürürlüğe girme zorunluluğu nedeniyle, ancak 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girmekle birlikte, Ortaklık Konseyi, gecikme olasılığını göz önünde bulundurarak ilgili protokolün ticari hükümlerinin 01.09.1971 tarihinde yürürlüğe konulmasına karar vermiş ve bu tarihten itibaren ilgili hükümler taraflar arasında işlemeye başlamıştır.

Geçiş döneminde hazırlık döneminin aksine Türkiye de sorumluluklar üstlenmiş, Topluluk ile arasındaki gümrükleri azaltma ve ortak dış tarifeye uyum sağlama gibi sorumluluklarla karşı karşıya gelmiştir. Bu protokolle, Türkiye'nin tam üyelik öncesi geçiş dönemi düzenlenmiş, bu dönemin koşulları, uygulanacak işlemlerin sıraları ve uygulama usulleri, 22 yıl sürecek olan ilişkilerin kuralları ayrı ayrı tespit edilerek, çeşitli hükümler getirilmiştir (Çimen 1996).

Katma Protokolde taraflar arasında gümrük birliğinin kademeli biçimde gerçekleştirilmesi, faktör mobilitesi ve çeşitli politikaların yaklaştırılması hususları öngörülmüştür. Ancak, gümrük birliği tıpkı Roma Anlaşmasında olduğu gibi endüstriyel ürünleri kapsamış ve tarımsal ürünler kapsam dışı bırakılmıştır (DPT ÖİK561).

4.1.1.2.1. Tarım Ürünlerine İlişkin Düzenlemeler

Protokol'ün 33(1). maddesi, "22 yıllık bir dönem içinde Türkiye, tarım ürünlerinin Türkiye ve Topluluk arasında serbest dolaşımı için Türkiye'de uygulanması gerekli OTP tedbirlerini bu dönemin sonunda alabilmek amacıyla, kendi tarım politikasının uyumu yoluna gider" şeklindeki hükümlerle, tarım alanındaki serbest dolaşımın gerçekleştirilebilmesi için, Türk Tarım Politikasının Ortak Tarım Politikasına uyumunu zorunlu kılmıştır. Protokol'ün 33(2) ve (3). Maddeleri ise, Topluluğa, Türkiye'nin Ortak Tarım Politikası'na uyum sürecinde, Türk tarımının çıkarlarını gözetme ve OTP'de meydana gelecek değişiklik ve gelişmeleri Türk tarafına bildirme yükümlülüğü getirmiştir (DTM 2007).

Bununla beraber, Katma Protokol'de, geçiş dönemi boyunca taraflar arasında tarımsal ürün ticaretinin geliştirilmesi amacına dönük hükümlere de yer verilmiştir. Söz konusu hükümlere göre taraflar, birbirlerinin tarım ürünlerine pazara giriş kolaylıkları sağlamakla mükelleftirler. Bu bağlamda, Protokol'ün 35. maddesi uyarınca tarafların, birbirlerine, tarım ürünleri ticaretinde, kapsamı ve usulleri Ortaklık Konseyi tarafından tespit edilecek olan tercihlili bir rejim tanımları öngörülmüştür (DTM 2007).

Türk ekonomisinin tarım sektörüne nispi bağımlılığı, tarımla işğal eden nüfusun hayat standardının düşüklüğü ve tarım ürünlerinin ihracat içindeki nispi ağırlığı gibi hususlar dikkate alınarak, Katma Protokol hükmü çerçevesinde Topluluk yıllar içerisinde genişletmek suretiyle uyguladığı tercihlili rejim kapsamında hemen hemen bütün tarım ürünlerinde 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile bazı istisnalar dışında, Türkiye'ye advalorem vergi muafiyeti, bazı seçilmiş ürünlerde ise tarife kontenjanları çerçevesinde gümrük vergisi muafiyeti, spesifik vergi muafiyeti ya da indirimi şeklinde ticari kolaylık sağlamıştır (Örneğin; tütün, kuru üzüm, kuru incir, kuru kayısı ve pamuk) (DTM 2007).

Buna göre, gümrük vergilerinin 1 Ocak 1981'de başlayarak 1987 yılı başında tamamlanacak bir takvim çerçevesinde 6 yıl içinde kaldırılması öngörülmüş, Gümrük indirimleri fındıkta 25 bin ton, kayısı ezmelerinde ise 90 tonluk tarife kontenjanı dahilinde verilmiştir. Domates salçası ve diğer domates konserveleri için 16.500 tonluk otolimitasyon miktarı belirlenmiştir. Yaş meyve ve sebzelerde indirimli gümrük vergisi uygulaması belli bir takvim dahilinde tespit edilmiştir. Tarım ürünlerinde ülkemize uygulanan tavizler çoğunlukla advalorem tarifeler için verilmiş, Topluluğun Ortak Tarım Politikasının mekanizmaları olarak gözüken tarife dışı engeller, başka deyişle, prelevman (çavdar, kuşyemi, işlem görmemiş zeytinyağı, tulum ve kaşkaval peynirinde sağlanan indirim hariç), referans fiyatı, asgari ithal fiyatı, fark giderici vergi, ithalat takvimleri vb. uygulamalar taviz kapsamı dışında kalmıştır (DPT ÖİK561).

Topluluğun Türkiye'ye tarım ürünleri açısından Hazırlık dönemiyle birlikte 1967'de ihracat kontenjanları şeklinde uygulamaya başladığı ve genişletilerek son halini 1980

yılında alan tercihli rejim uygulamasında, bu dönemde, Türkiye'nin Topluluğa yönelik tarım ürünleri ihracatının % 76'sı tercihli rejim kapsamında ele alınmıştır.

Diğer taraftan, Katma Protokol'ün ilgili maddesi (6 sayılı Ek II. Bölüm) gereğince Türkiye, ilk kez 1993 İthalat Rejimi ile Topluluğa bazı ürünlerde (peynir, şarap ve bazı balıkçılık ürünleri) taviz marjı tanımış ve 1994 yılında bazı ürünler (bazı balıkçılık ürünleri) için bu marj genişletilerek ilave taviz verilmiştir (DTM 2007).

Günümüzdeki uygulamalara girmekle birlikte Katma Protokol temelinden kaynaklanması nedeniyle belirtilecek bir husus olarak, Katma Protokolün ilgili hükmü ile ilgili GATT kuralları gereği, karşılıklı tarım ticaretinde taviz dengesinin kurulması amacıyla AB ile görüşmelere tekrar başlanmış, Türkiye'nin yararlandığı tavizlerde değişiklik yapılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'ye verilen tavizlere yönelik değişiklikleri içeren 1/98 sayılı OKK, 1998 yılı başında uygulamaya girmiştir.

Söz konusu OKK ile domates salçası, kümes hayvanları eti (hindi eti), koyun ve keçi eti, meyve suları, zeytinyağı, peynir, marmelat ve reçeller de taviz kapsamına alınmış ve Türkiye'nin tarım ürünleri ihracatının % 25'i vergi indiriminden yararlanırken % 68'i vergiden muaf tutulmuştur. Türkiye'nin AB lehine, seçilmiş ürünler itibariyle tanıdığı tavizlere ise; canlı büyükbaş hayvanlar, dondurulmuş et, peynir, tereyağı, tahıllar, ham/bitkisel yağlar, hayvan yemleri, şeker, domates salçası, çiçek soğanları, şeftali, elma, sebzeler ile alkollü içecekler de eklenmiştir. Böylece Türkiye'nin AB lehine, seçilmiş ürünler itibariyle tanıdığı tavizler AB menşeli tarım ürünleri ithalatımızın % 51'ine ulaşmış, Topluluğun Türkiye'ye tarım ürünleri ihracatının sadece % 7'si vergi indiriminden yararlanmış, başka bir ifade ile söz konusu uygulama ile Topluluğun Türkiye'ye yönelik tarım ürünleri ihracatının % 93'ü tavizsiz olarak gerçekleşmiştir.

1/98 Sayılı OKK ile AB'nin Türkiye lehine tarım ürünleri açısından gümrük vergisi kolaylığı tanıdığı bazı ürünlere ilişkin kotalar çizelge 4.1'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.1. Türkiye-AB Tercihli Rejimi Kapsamında Türkiye'nin Belirli Tarım Ürünleri İçin Kotalar (1/98 Sayılı OKK)

Ürün Adı	Miktar (ton)
Koyun ve Keçi Eti	200
Domates	8.900
Bulgurluk Buğday	10.000
Patates	2.500
Soğan	2.000
Patlıcan	1.000
Dolmalık kabak	500
Taze sofralık üzüm	350
Kayısı Ezmesi	600
Karpuz	16.500

Kaynak: DTM

Avrupa Birliği ve Türkiye arasında mevcut tarım ürünlerine ilişkin tercihli rejim konusunda 1/2007 dışında geçerli olan son uygulama, 1/98 sayılı OKK'nın I ve II sayılı eklerini değiştiren 2/2006 sayılı AB-Türkiye Ortaklık Konseyi kararına dayanmaktadır. Söz konusu kararda, iki taraf için tercihli rejime tabi ürünler, kotalar, advalorem ve spesifik vergi indirimleri belirtilmiştir. Bahsi geçen unsurlar, iki taraf için de örneklerle çizelge 4.2 ve çizelge 4.3'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.2. AB'nin Seçilmiş Tarımsal Ürünlerde Türkiye'ye Yönelik Vergi Tavizleri ve Kotaları

Madde Adı	Advalorem, Vergi İndirimi	Spesifik Vergi İndirimi	Tarife Kotası
Koyun ve keçi eti	%100	-	200 ton
Patates	%100	-	2500 ton
Kavun(16 Haziran-31 Mart)	%100	-	16.500 ton
Dondurulmuş çilek	%100	-	100 ton
Kavrulmamış malt	-	6,57 €/ton	-

Kaynak: Decision No 2/2006 Of The Ec-Turkey Association Council of 17 October 2006 amending Protocols 1 and 2 to Decision No 1/98 on the trade regime for agricultural products (2006/999/EC), <http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>

Çizelge 4.3. Türkiye'nin Seçilmiş Tarımsal Ürünlerde AB'ye Yönelik Vergi Tavizleri ve Kotaları

Madde Adı	Gümrük Vergisi İndirimi	Tarife Kotası
Elma	%100	1.750 ton
Tohumluk patates	%100	6000 ton
Kesme Çiçek	%100	100 ton
Buğday (1 Eylül-31 Mayıs)	%100	30.000 ton
Mısır (1 Eylül-31 Mayıs)	%100	53.640 ton

Kaynak: Decision No 2/2006 Of The Ec-Turkey Association Council of 17 October 2006 amending Protocols 1 and 2 to Decision No 1/98 on the trade regime for agricultural products (2006/999/EC), <http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>

Taraflar arasında işlenmemiş tarım ürünleri ile ilgili en son düzenleme, Gümrük birliğinin genişletilmesi, derinleştirilmesi, 1.5.2004 tarihli Topluluk genişlemesinin Türkiye ve AB arasındaki mevcut tercihli rejimlere yansıtılması amacı taşıyan 1/2007 sayılı Ortaklık Konseyi Kararıdır.

Türkiye ile AB arasında işlenmiş tarım ürünlerine ilişkin tercihli rejimi tesis eden 1/95 sayılı OKK kapsamındaki tavizler geçerliliğini muhafaza etmekte olup, işlenmiş tarım ürünlerindeki mevcut tavizlerin iyileştirilmesini öngören ve 1/95'e ilave niteliği taşıyan 1/2007 sayılı OKK, işlenmiş tarım ürünlerinden bir kısmı için tarife kotaları çerçevesinde tarım paylarının da karşılıklı sıfırlanmasını içermektedir. Bilindiği üzere zaten GB Antlaşması nedeniyle sanayi payları günümüzde sıfırlanmış durumdadır. 1/2007 sayılı OKK kapsamınca iki taraf da bir kısım işlenmiş tarım ürünlerinde tarım paylarını sıfırlayacaklardır. Buna göre, Türkiye açısından alınan ve verilen tavizlerden örnekler çizelge 4.4'de verilmiştir.

Çizelge 4.4. İşlenmiş Tarım Ürünlerinde Alınan ve Verilen Tavizler

	Alınan (Ton)	Verilen (Ton)
Şekerlemeler	15.000	3.500
Çikolata	5.000	7.000
Karışım, hamur	900	-
Makarna	20.000	20.000
Kabartılmış/kav. Hub.	500	5.000
Kavrulmamış flokon	100	500
Bulgur	10.000	-
Matzos, vb.	2.500	2.500
Bisküvi, gofret, vb	23.120	3.300
Dondurma	3.000	3.000
Gıda müstahzarları	4.000	4.000
Çocuk gıdası	-	500

Kaynak: DTM

Yukarıda belirtilen tarife kotası kapsamında vergiden muaf önemli miktarlarda tavizler, AB'ye yönelik işlenmiş tarım ürünleri ihracatımıza ciddi katkı sağlayacaktır.

Öte yandan, 1/97 sayılı OKK kapsamında ülkemiz menşeli 190211 ve 190219 tarife pozisyonlarında yer alan makarnalarda AB tarafından ülkemize sağlanan 2 milyon Avro değerindeki gümrük vergisi indirimi şeklindeki değer kotası 1/2007 sayılı OKK ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Ülkemiz menşeli bazı işlenmiş tarım ürünlerinin Topluluğa ithalatında tarife kotalarının açılmasına ilişkin 816/2007/EC sayılı Komisyon Yönetmeliği Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nin (ABRG) 13 Temmuz 2007 tarih ve L 183 sayılı nüshasında yayımlanmıştır. Avrupa Birliği menşeli bazı işlenmiş tarım ürünlerinin ülkemize ithalatında geçerli olacak tarife kontenjanlarına ilişkin 2007/12555 Bakanlar Kurulu Kararı, 29 Ağustos 2007 tarih ve 26628 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmasını müteakip yürürlüğe girmiştir.

Gümrük Birliği'nin son aşamasının uygulanmasına dair 1/95 sayılı Türkiye-AT Ortaklık Konseyi Kararı ve belirli işlenmiş tarım ürünlerine tatbik edilebilir düzenlemelere dair 1/97 sayılı Karar kapsamı işlenmiş tarım ürünlerinde ticari tavizlerin değiştirilmesi ve 1/97 sayılı Kararın tümüyle yürürlükten kaldırılmasına ilişkin 1/2007 sayılı AT-Türkiye Ortaklık Konseyi Kararı (EK I): Türkiye'den AB'ne işlenmiş tarım ürünleri ithalatında uygulanan gümrük vergisinden muaf tarife kotaları Ek 1'de, (EK II): AB'nden Türkiye'ye işlenmiş tarım ürünleri ithalatında uygulanan gümrük vergisinden muaf tarife kotaları ise Ek 2'de gösterilmiştir.

4.1.1.2.2. Sanayi Ürünlerine İlişkin Düzenlemeler

Katma Protokol'ün 7-35. maddeleri arasında düzenlenen Gümrük Birliği'nin esasını teşkil eden gümrük vergileri ile eş etkili vergi ve resimlerin kaldırılması, Türkiye'nin Topluluğun OGT'sine uyumu ve miktar kısıtlamalarının kaldırılması sanayi malları sınıfındaki ürünlere uygulanmaya yöneliktir (DTM 2007).

Protokol'e göre, Topluluğun Türkiye'den ithal edilen sanayi mamullerine uyguladığı gümrük vergileri ve eş etkili vergileri, miktar kısıtlamalarını Protokol'ün ticari hükümlerinin yürürlüğe girdiği 1 Eylül 1971 tarihinde kaldırması gerekmektedir. Nitekim söz konusu tarihte işlenmiş tarım ürünlerini de içeren sanayi mallarına ilişkin tüm miktar kısıtlamaları, gümrük vergileri ve eş etkili vergiler Toplulukça kaldırılmıştır. Türkiye ise, Topluluk çıkışlı sanayi mallarına karşı uyguladığı gümrük vergileri ile eş etkili vergiler ve miktar kısıtlamalarını kaldırma açısından geçiş dönemlerine tabi tutulmuştur.

Bu kapsamda Türkiye, Topluluğa uyguladığı gümrük vergileri ve eş etkili vergileri, 1973 yılından başlamak üzere, belirli bir geçiş dönemi içerisinde dış rekabet gücü kazanması düşünülen üretim dallarında 12 yıl, daha uzun bir süre sonunda dış rekabet gücü kazanabilecek daha hassas sektörlerde ise 22 yılsonunda kaldırılacak şekilde Katma Protokol'ün 10. ve 11. maddelerinde öngörüldüğü üzere aşamalı olarak indirmekle yükümlü kılınmıştır. Çizelge 4.5 ve 4.6'de Katma Protokol itibariyle Türkiye'nin gümrük vergileri indirim oranları görülmektedir.

Çizelge 4.5. 12 Yıllık Listeye Giren Ürünler

Tarih	İndirim Oranı %	Toplam Vergi Oranı %
1.1.1973	10	90
1.1.1976	10	80
1.1.1978	10	70
1.1.1979	10	60
1.1.1980	10	50
1.1.1981	10	40
1.1.1982	10	30
1.1.1983	10	20
1.1.1984	10	10
1.1.1985	10	0

Kaynak: DTM

Çizelge 4.6. 22 Yıllık Listeye Giren Ürünler

Tarih	İndirim Oranı %	Toplam Vergi Oranı %
1.1.1973	5	95
1.1.1976	5	90
1.1.1979	5	85
1.1.1983	5	80
1.1.1985	10	70
1.1.1986	10	60
1.1.1988	10	50
1.1.1990	10	40
1.1.1991	10	30
1.1.1993	10	20
1.1.1994	10	10
1.1.1995	10	0

Kaynak: DTM

Bu listelerde görülen indirimler yalnız gümrük vergilerini içermemekte, ithalatta aynı etkiyi yaratan benzer vergi ve harçları da kapsamaktadır. O tarihlerde uygulanan damga resmi, rıhtım resmi, ithalattan alınan belediye hissesi, daha sonra getirilen çeşitli fonlar (toplu konut fonu, fiyat istikrar ve destekleme fonu, savunma sanayi fonu gibi) gibi örneklerle gösterilebilecek bu tür yükler de malların serbest dolaşımını olumsuz yönde etkileyen unsur olduğundan, indirim kapsamı içinde düşünülmüştür (Çimen 1996).

Türkiye'nin OGT'ye uyum yükümlülüğü açısından, Katma Protokol'de mallar itibariyle farklılaşan 12 ve 22 yıllık geçiş sürelerine yer verilmiştir. Bununla birlikte, Türkiye ve Topluluğun Katma Protokolün imzalandığı tarihte üçüncü ülkelere uyguladıkları gümrük tarifeleri arasındaki fark % 15 alt ve üst sınırlarında ise bunlar için Türkiye 1977 yılında OGT'ye tam uyum sağlar denilmiştir. Çizelge 4.7 ve 4.8, Türkiye'nin OGT indirim listelerini belirtmektedir.

Çizelge 4.7. 12 Yıllık Listeye Göre OGT İndirimi

Tarih	Yıllık İndirim Oranı %	Toplam OGT %
1977	20	20
1980	20	40
1982	20	60
1985	40	100

Kaynak: DTM

Çizelge 4.8. İkinci Grup Mallar İçin OGT İndirim Listesi

Tarih	Yıllık İndirim Oranı %	Toplam OGT %
1983	20	20
1988	30	50
1991	20	70
1995	30	100

Kaynak: DTM

Türkiye gümrük vergisi indirim ve OGT'ye uyum yükümlülüklerini, 1973 ve 1976 yılında öngörülen indirimleri gerçekleştirdikten sonra, Türk ekonomisinin bir faaliyet sektörünü ya da dış mali dengesini tehlikeye düşürecek ciddi bozukluklar ortaya çıkması ya da Türkiye'nin bir bölgesinin ekonomik durumunun bozulması biçiminde güçlükler belirmesi durumunda, gerekli koruma önlemlerini alabileceğini hükme bağlayan Katma Protokol'ün 60. maddesine dayanarak ertelemiştir.

1973 ve 1976 yıllarının ise sadece 12 ve 22 yıllık listelerde yer alan ürünler için gümrük vergisi indirimlerini kapsadığı görülmektedir. Buna göre söz konusu yıllarda 12 yıllık ürünlerde toplam % 20, 22 yıllık ürünlerde ise % 10 vergi indirimi gerçekleşmiştir.

O tarihlerde AET'nin OGT ortalaması yaklaşık % 7, Türkiye'nin gümrük tarifeleri ortalaması % 40-50 civarında olduğundan, oldukça zor yükümlülük içeren uyum takvimi 1989 yılında işletilmeye başlanmış ve Türkiye 1988 yılından itibaren ertelemiş

olduğu Topluluğa karşı gümrük vergisi indirimlerini yeniden uygulamaya koymuştur (DPT İK561).

Topluluk açısından gümrük vergilerinin kaldırılması bakımından bazı petrol ürünleri, perakende satışa arz edilmeyen pamuk ipliği, sair pamuklu dokumalar, yn ya da ince hayvan kılından yapılma düğümlü veya sarmalı halılara yönelik dört istisna getirilmiştir. Bunlardan petrol ürünleri için, Topluluk tarafından ülkemize yönelik olarak sıfır gümrüklü 200 bin ton tarife kontenjanı açılmış, diğer üç madde için ise, gümrük vergilerinin 12 yıllık dönemde sıfırlanmak üzere % 25'erlik dilimler halinde indirilmesi ngrlmştir. Petrol rnlerindeki tarife kontenjanı artırımlarla sürerken, diğer üç mamuldeki vergiler 1 Ocak 1985'te kaldırılmıştır (DPT İK561).

Miktar kısıtlamaları konusunda da, Katma Protokol uyarınca Topluluk'tan yaptığı ithalat miktarını kademeli olarak libere etmek ve bir daha sınırlamaya tabi tutmamakla yükümlü olan Türkiye, 18 yıllık bir periyotta miktar kısıtlamalarını kaldırmayı taahhüt etmesine karşın, miktar kısıtlamaları indirim takvimi de ilişkilerin yeniden başladığı 1988 yılına kadar kesintiye uğramıştır.

4.1.1.2.3. Ekonomik Politikaların Yakınlaştırılması

Katma Protokolde, rekabet politikası, vergi politikası, sermaye hareketlerinin ve dış ticaret politikalarının uyumunu içeren tarafların ekonomik politikalarının yakınlaştırılması da ngrlmştir.

Rekabetin kuralları ve yasaklanan faaliyetler, Roma Anlaşmasıyla belirlenmiştir. Katma Protokolün 43'nc maddesi ile de Roma Anlaşması'nın rekabetle ilgili maddelerine gönderme yapılarak, Türkiye'nin de Toplulukla ilişkilerinde bu kurallara tabi olduğu vurgulanmıştır (imen 1996).

Buna göre Akit taraflar arasında ticareti etkileyecek, rekabeti engelleyecek, kısıtlayacak ve bozacak faaliyetlerde bulunmak yasaklanmıştır. Keza retimi, pazarları, teknik gelişmeyi, yatırımları kısıtlayan ya da kontrol altına alan pazarı ve tedarik kaynaklarını

paylaştıran her türlü gizli ve açık anlaşmalar yasa dışı kabul edilmiş, bu konularda yapılan bu tür anlaşmaların hükümsüz olduğu belirtilmiştir. Ancak malların üretimini ve dağıtımını kolaylaştıran, teknik ve ekonomik gelişmeyi arttıran, tüketicilere fayda sağlayan, ayrıca Akit tarafların yararına olan bazı antlaşmalar yapılmasında sakınca görülmemiş ve bununla toplumun yararlarının ön plana çıkarılması amaçlanmıştır. Ayrıca, Akit taraflardaki imtiyazlı kamu teşebbüslerinin de bu kurallara uygun faaliyet göstereceği, yasaklanan kurallara tamamen uyacağı hüküm altına alınmıştır (Çimen 1996).

Ek olarak Anlaşma tarafları devletlerin, devlet kaynaklarından herhangi bir firma ya da bir mala doğrudan yönlendireceği sübvansiyonlarla, rekabet düzenini bozmaları veya bozma tehlikesi yaratmaları yasaklanmış, ancak, hayat standardının düşük ve işsizliğin yüksek olduğu bölgelerde ekonomik iyileştirme amaçlı yardımların Antlaşma ile istisna kabul edilebileceği belirtilmiştir.

Ayrıca, Akit taraflar arasında dumping yasaklanmıştır. İlgili hükümlerde, taraflardan birinin dumping ihbarında bulunmasını takiben Konseyce durumun araştırılacağı ve dumpinge son verilmesinin talep edileceği ve belli şartların sağlanması durumunda da zarar gören tarafın bazı yaptırımlara başvurabileceği belirtilmiştir.

Türkiye'nin tedrici olarak bu kuralları içeren yasaları çıkararak kendi iç hukukuna monte etmesi ve böylece topluluk yasalarına uyum sağlaması amacıyla bu tespitler protokole konulmuştur (Çimen 1996).

Vergi politikaları konusunda da; anlaşma tarafları için yükümlülükler getirilmiştir. Buna göre tarafların karşı tarafın mallarına, kendi milli mallarına uyguladığı vergilerden daha yüksek dolaylı veya dolaysız vergi uygulamaması hükmü getirilmiş, milli malları koruyucu mahiyette iç vergi konulması engellenmiştir.

İhracatta vergi iadelerine de bazı kriterler getirilmiş, ihraç mallarına konulan vergi miktarlarından daha fazla vergi iadesi yapılmaması kararlaştırılmıştır. Akitler arasındaki mal alışverişlerinde vergi muafiyeti tanınması, ihracatta vergi iadesi, ithalatta fark

giderici vergiler alınması hususlarında alınacak önlemlerden önce Ortaklık Konseyinde konunun görüşülmesi ve onayının alınması öngörülmüştür (Çimen 1996).

Ekonomi ve dış ticaret politikalarının uyumu konusu; taraflar arasında sermaye hareketlerinin aşamalı olarak serbestleştirilmesini, görülmeyen kalemlerdeki işlemlere ait transferlerin mevcut durumdan daha katı kurallarla düzenlenmemesini, tarafların sermaye işlemleri ve sermaye transferleri hususunda alınacak izin ve yapılacak kontrolleri azaltıp, basitleştirmelerini ve ağırlaştırıcı tedbirlere yer vermemelerini içermektedir.

Ayrıca, Protokolün 44. maddesinde "1. Topluluk, ortaklığın işleyişi üzerinde doğrudan doğruya ve özel bir etkisi olan bir ortaklık anlaşması veya bir tercihli anlaşma akdettiği takdirde, Türkiye ile Topluluk arasındaki Ortaklık Antlaşmasında belirtilen karşılıklı çıkarların Toplulukça dikkate alınmasını sağlamak üzere Ortaklık Konseyinde uygun danışmalar yapılır..." denilmektedir. Yani Topluluğun üçüncü ülkelerle yapacağı herhangi bir anlaşmanın koşullarını Türkiye ile de görüşerek gerektiğinde menfaatlerinin korunmasını, çıkarlarının gözetilmesini sağlaması gerektiği belirtilmiştir.

Keza kamu idareleri ve kamu kurumları tarafından açılacak ihalelere üye ülkelerde yerleşik Türk ve üye devletler uyruklu kişilerin katılmalarını engelleyen hükümlerin 22 yıllık süreler içinde tercihen kaldırılacağı hükme bağlanmıştır (Çimen 1996).

Diğer çok önemli bir madde, Protokolün "korunma tedbirleri"ni içeren 60. maddesidir. Buna göre; Türk ekonomisinin bir sektörünü veya dış mali istikrarını tehlikeye düşürecek ciddi bozuklukların ortaya çıkması veya herhangi bir bölgesinin ekonomik dengesinin bozulması halinde Türkiye, aynı tür bozukluklar Topluluk veya Topluluk ülkelerden herhangi birinin ekonomisinde meydana gelmesi halinde Topluluk üyesi ülkeler, tarafların her türlü koruma tedbirlerine başvurabileceği hüküm altına alınmış, bu konuda alınan tedbirlerin ve uygulama usullerinin gecikmeksizin Ortaklık Konseyine bildirilmesi öngörülmüştür. Bu konularda alınacak tedbirlerin Ortaklık ilişkilerini en az düzeyde etkilemesine özen gösterilmesi ayrıca belirtilmiştir (Çimen 1996).

4.1.1.3. Son Dönem

Katma Protokolün 61. maddesi ile 12 yıl olarak tespit edilen ve bu maddeye göre 1985'te tamamlanıp Son Dönem'in başlanacağı varsayılan Geçiş Dönemi, Türkiye'nin 25.12.1976 tarihinde tek yanlı kararıyla Katma Protokolün 60'ıncı maddesine dayanarak AET ile olan ilişkilerini askıya aldığını ve yükümlülüklerini yerine getiremeyeceğini bildirmesi ile kesintiye uğramıştır. İlişkilerin bu tarihten sonra rutin bir hal almasına karşılık Ortaklık Konseyince yapılan toplantılara devam edilmiştir. Ancak 12 Eylül 1980'de yapılan müdahale üzerine Topluluk Türkiye ile olan ilişkilerini 6 yıl süresince kesmiş, kesintiye uğrayan toplantılar, 16 Eylül 1986 tarihinde yapılan Ortaklık Konseyi toplantısıyla normale dönmüştür. Takip eden ikinci toplantının 25 Nisan 1988'de gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

Türkiye açısından bu toplantının önemli gündem maddeleri bulunmaktadır. Bunlar, Türk işçilerinin serbest dolaşımı, Dördüncü Mali Protokole işlerlik kazandırılması, Topluluğun uyguladığı kotaların kaldırılması, Gümrüklerde tarife indirimleri yapılması gibi maddelerdir. Ancak dönem Başkanı Almanya'nın gündeme getireceği konuların başına, Kıbrıs konusunun da ilave edilmesinin Yunanistan tarafından ısrarla istenmesi üzerine Türkiye tarafı toplantıya katılmaktan vazgeçmiş böylece bu oturumda gerçekleşmemiştir (Çimen 1996).

Daha önce alınan ilişkileri dondurma kararı, 17.12.1987 gün ve 87/12421 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlükten kaldırılmıştır. Bu süreçte Türkiye'nin "Son Dönem" çalışmalarına başlamak üzere Ortaklık Konseyine başvurması beklenirken doğrudan "Tam Üyelik" başvurusu yapması kararlaştırılmış ve 14 Nisan 1987 tarihinde tam üyelik talebi Avrupa Topluluğu Konseyine iletilmiştir (Çimen 1996).

Tam üyelik başvurusu, aralarında, Türk tarımı ile AB tarımı arasında bulunan ciddi yapısal farklılıklar ve tarım nüfusunun çalışan nüfus içinde % 50'yi oluşturmasının da bulunduğu sebeplerden dolayı reddedilmiştir.

Söz konusu gelişmelerin ardından, taraflar arasındaki ilişkilerin teknik düzeyde ele alınması, ticari ve ekonomik sorunların görüşülmesi nedeniyle 7 Kasım 1988 ve 20-21 Aralık 1988 tarihlerinde "Ad-Hoc Komite" toplantısı gerçekleştirilmiştir. Bu Komite toplantısında Gümrük Birliğinin en önemli unsurları olan ve 1976 yılından beri Türkiye tarafından askıya alınan Gümrük indirimleri ve Ortak Gümrük Tarifeleri yeniden gündeme alınmış ve hızlandırılmış indirim ve uyum takvimi hazırlanmıştır (Çimen 1996). Bu konuda hazırlanan gümrük vergisi indirim oranları yıllar itibariyle çizelge 4.9'da gösterilmiştir.

Çizelge 4.9. Ad-Hoc Komitesi tarafından hazırlanan Gümrük İndirim Takvimi

12 Yıllık Liste			22 Yıllık Liste		
Tarih	İndirim Oranı %	Toplam	Tarih	İndirim Oranı %	Toplam
1988	10	30	1988	10	20
1989	10	40	1989	10	30
1990	10	50	1990	10	40
1991	10	60	1991	10	50
1992	10	70	1992	10	60
1993	10	80	1993	10	70
1994	10	90	1994	10	80
1995	10	100	1995	10	90
1996	-		1996	10	100

Kaynak: DTM

Ortak Gümrük Tarifesi uyum listeleri de Ad-Hoc komite toplantısında görüşülmüş ve söz konusu listeler düzenlenerek, Çizelge 4.10'daki gösterilen indirim oranlarına ulaşılmıştır.

Çizelge 4.10. Ad-Hoc Komitesi tarafından hazırlanan OGT Listesi Takvimi

12 Yıllık Liste			22 Yıllık Liste		
Tarih	İndirim Oranı %	Toplam	Tarih	İndirim Oranı %	Toplam
1988	-	-	1988	-	-
1989	20	20	1989	20	20
1990	-	20	1990	-	20
1991	20	40	1991	-	20
1992	-	40	1992	20	40
1993	20	60	1993	10	50
1994	20	80	1994	20	70
1995	10	90	1995	15	85
Kalan (*)	10	100	1996	15	100

(*) OGT uyumu çok sınırlı sayıda ürün için istisnai olarak 2001 yılına ertelenmiştir.

Kaynak: DTM

Türkiye'nin ortak gümrük tarifesi indirimi, ilgili listeden de görüldüğü üzere 2/95 sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı ile belirlenen ve aralarında işlenmiş tarım ürünlerinin bulunmadığı sınırlı sayıda ürün için 2001 yılına kadar OGT hadlerinin üstünde korunmaya devam etmiş ve söz konusu ürünler için OGT'ye uyum 2001 yılı itibariyle gerçekleşmiştir.

4.1.1.4. Avrupa Birliği - Türkiye Gümrük Birliği Anlaşması

Gümrük Birliği Çerçeve Anlaşması, 22 Ekim 1993 tarihinde tamamlanmıştır. 8 Kasım 1993 tarihinde Brüksel'de toplanan Ortaklık Konseyi'ne ilgili çerçevenin sunulmasını takiben, Türkiye ile Topluluk arasında Ankara Anlaşmasının 2. ve 5. maddelerinde öngörülen "son dönem"e, yani Gümrük Birliği'ne geçilmesi konusunda tarafların taahhütleri gündeme gelmiştir.

Üçüncü ve son dönemin gerçekleştirilmesi için Brüksel'de 6.3.1995 tarihinde Ortaklık Konseyinin 36. dönem toplantısında 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (OKK) onaylanarak, 1.1.1996 tarihinde Türkiye'nin Gümrük Birliğine girişi üzerinde mutabık kalınmıştır.

Avrupa Topluluğu - Türkiye ilişkilerinde "Son Dönem'i" başlatan ve Gümrük Birliğinin tamamlanması için gerekli koşulları düzenleyen 1/95 sayılı Karar; 64 madde ve 10 ek'ten oluşmaktadır. Ayrıca, Ortaklığın diğer alanlarındaki ilişkilerinin geliştirilmesine ilişkin "Tavsiye kararı" ile "Mali İşbirliği"nin yeniden başlatılmasını öngören "Topluluk Deklarasyonu", bu kararlar birlikte yayımlanmıştır. 1/95 sayılı Karar, Ankara Antlaşmasının ve Katma Protokolün devamı olup, bu Antlaşmalarla öngörülen Gümrük Birliğinin koşullarını tespit eden ve açıklayan bir belgedir. Bu kararlar getirilen esaslar ve kurallar aşağıda etraflıca açıklanmıştır (Çimen 1996.DPT ÖİK561).

4.1.1.4.1. Türkiye-Avrupa Birliği Ortaklık Konseyi Kararı (1/95)

31 Aralık 1995 tarihinde yürürlüğe giren ve 63. maddede hükme bağlanmış olan 1/95 sayılı OKK, aşağıda sıralanan dokuz bölümden oluşmaktadır (Çimen 1996).

- Malların Serbest Dolaşımı ve Ticaret Politikası
- Tarım Ürünleri
- Gümrüklere İlişkin Hükümler.
- Kamu Alımları
- Vergilendirme
- Kurumsal Hükümler
- Uyuşmazlıkların Çözümü
- Son Hükümler

4.1.1.4.1.1. Malların Serbest Dolaşımı ve Ticaret Politikası

1/95 sayılı OKK'nın 2. ve 3. Maddelerinde, serbest dolaşıma konu olan malların kapsamı aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

- Topluluk ve Türkiye'de üretilen mallar,
- Üçüncü ülke çıkışlı ürünlerin kısmen veya tamamen kullanılmasıyla elde edilen Türkiye ve Topluluk arasında serbest dolaşımda bulunan mallar,
- Türkiye ve toplulukta ithal işlemleri tamamlanmış, gümrük ve diğer eş etkili vergiler tahsil edilerek serbest dolaşıma girmiş mallar.

Topluluğun 3448/93/AT sayılı Konsey Yönetmeliği ekinde yer alan işlenmiş tarım ürünleri de, malların serbest dolaşımı kapsamında ele alınmıştır. Söz konusu ürünlerin ithalatında, Topluluk sistemi ile uyumlu olarak oluşturulan yeni mevzuat çerçevesinde, Toplu Konut Fonu (diğer bir ifadeyle tarım payı) bütün ülkeler kaynaklı ürünler için uygulanırken, gümrük vergisi oranı (diğer bir ifadeyle sanayi payı) sadece üçüncü ülkeler menşeli ürünlere uygulanmaktadır (DTM 2007).

Gümrük vergileri ve eş etkili vergilerin kaldırılmasına ilişkin hükümleri içeren Kararın 4. ve müteakip maddelerinde; akit tarafların aralarındaki ithalattan ve ihracattan alınan her türlü gümrük ve eş etkili vergilerin kaldırılması öngörülmüş, ileride bu ve benzer vergiler konulmasından kaçınılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca Akit taraflar, ithalatta ve

ihracatta her türlü miktar kısıtlamalarının ve eş etkili tedbirlerin kaldırılması ve istisna hükümler saklı kalmak kaydıyla, bundan sonrada bu gibi kısıtlayıcı tedbirlere başvurulmaması konusunda anlaşmışlardır. İnsan, havyan, bitki sağlığı ile tarihi ve arkeolojik değerlerin, ticari ve sanayi mülkiyet haklarının korunması konularında uygulanacak kısıtlamalar saklı tutulmaktadır (Çimen 1996).

1/95 sayılı kararın yürürlüğe girmesini takiben 5 yıl içinde Türkiye'nin ticaretteki teknik engelleri elimine etmesi ve Topluluk araçlarını kendi bünyesine uyumlaştırması öngörülmüştür. Bu araçlar; standardizasyon, metroloji, kalibrasyon, kalite, akreditasyon, ölçümleme ve belgelendirme araçlarından oluşmaktadır. Türkiye'nin topluluk ticari engellerine ilişkin araçları uygulama safhasına sokana kadar, Topluluk Yönetmeliklerine uygunluğu belirlenmiş üye ülkeler ürünlerinin, Türkiye'de pazarlanmasına engel olunmayacağı, ancak insan, hayvan ve bitki sağlığı gibi vs. nedenlerle pazardan çekebileceği de hükme bağlanmıştır (Madde 9-10). Toplulukça belgelenmiş malların pazardan çekilmesine karar verildiği takdirde bu kararın derhal Topluluğa bildirilmesi ve konu ile ilgili Gümrük Birliği Ortaklık Komitesinde danışma toplantıları yapılmasını takiben (acil durumlar hariç) kararın uygulamaya konulabileceği belirtilmiştir.

Ticaret politikası başlığı altında; Türkiye, söz konusu karar yürürlüğe girdikten sonra Topluluk ticaret politikasına uymak üzere ithalat-ihracatla ilgili tüm Topluluk yönetmeliklerine, GATT ve Topluluk tekstil ticareti politikalarına uymakla yükümlü tutulmuştur. Ayrıca, kararın yürürlüğe girmesini takiben Topluluk Ortak Gümrük Tarifesi'nin Türkiye tarafından kabul edilmesi ve üçüncü ülkelere karşı uygulaması öngörülmüştür.

İşlenmiş tarım ürünleri ile ilgili olarak temel tarım ürünlerinden "tarım payı" adı altında vergi alınmasına değinilmiş, bu ürünler içindeki sanayi paylarının karşılıklı olarak sıfırlanması öngörülmüştür (Çimen 1996). Bu konuda üçüncü ülkelere yapılan tarım ürünleri ithalatında ise, Türkiye'nin, Topluluk sanayi payı koruma tedbirlerini alması, tarım payı için ise kendi tarife pozisyonunu uygulaması kararlaştırılmıştır. İçinde sanayi

payı bulunan tarım ürünleri ise, hububat, süt şeker vb. içeren mallardan meydana gelen, yoğurt, margarin, çikolata, çocuk maması, makarna, dondurma ve benzeri ürünlerdir.

Bu tarifelere uyumda güçlük çekilen mallarda Konseyce kararlaştırılacak hassas ürünler için beş yıl, yani 1 Ocak 2001 tarihine kadar OGT'den daha yüksek gümrük tarifesinin uygulanmasına izin verilebileceği, ancak OGT'den daha düşük tarife uygulanmaması gerektiği de hükme bağlanmıştır (Md. 14-15). Kararda, belirtilen süre içinde Topluluk tarafından benimsenen ancak Türkiye'nin bir tercihli tarife antlaşması bulunmayan üçüncü ülkelerden ithal edilen mallara Türkiye'nin telafi edici vergi uygulayabilmesi, ancak bu tür vergilerin uygulanabilmesi için bu ithalatın önemli bir mal trafiği saptması yaratması, iç piyasadaki verginin Topluluk vergisinden en az 5 puan yüksek olması gibi şartların bulunması gerektiği belirtilmiştir (Md. 16).

Tarım ürünlerinin ithalat ve ihracatında tarım payı, sanayi payı gibi ayrımların yapılıp uygulamaya koyulabilmesi için, bahsi geçen ayrımların laboratuvarlarda tahlil edilmesi ve payların oranlarının saptanması gerektiğine değinilmiş; bu konuda T.C. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı, 07.12.2001 tarih ve 24606 sayılı Resmî Gazete'de 10 seri numaralı Gümrükler Genel Tebliği'ni (Giriş Resmi) yayımlayarak, işlemlerin neden ve nasıl yapılacağı hususlarına açıklık getirmiştir.

4.1.1.4.1.2. Tarım Ürünleri

Tarım ürünleri, işlenmemiş ve işlenmiş tarım ürünleri olarak iki ayrı kategoride değerlendirilmektedir.

a) İşlenmemiş Tarım Ürünleri

1/95 sayılı Kararın alındığı 36. Ortaklık Konseyi Kararı'nın (OKK) 22 - 25. maddeleri tarım ürünlerini kapsamaktadır.

Madde 23(1). paragrafında "Türkiye, tarım politikasını tarım ürünlerinin serbest dolaşımını sağlamak için gerekli olan ortak tarım politikası tedbirlerini benimseyecek

şekilde uyumlaştıracaktır. Türkiye, bu doğrultuda alınan kararları Topluluğa bildirecektir" ve aynı kararın 25. maddesinde "Ortaklık Konseyi, Türkiye'nin 23(1) Madde itibariyle bahsedilen ortak tarım politikası tedbirlerini aldığı tespit ettikten sonra, Toplulukla Türkiye arasında tarım ürünlerinin serbest dolaşımını sağlamak için gerekli hükümleri belirleyecektir" ifadesi yer almaktadır (İKV 2004).

Kararda, Toplulukla Türkiye arasında tarım ürünlerinin serbest dolaşımı arzulanmakla beraber, ek bir sürenin gerekli olduğu ve tedrici olarak hedefe ulaşılması için bazı ön tedbirlerin alınması konusunda anlaşılmıştır. Bu ön tedbirler; a) Toplulukça Ortak Tarım Politikalarında meydana gelecek değişiklik ve yeniden yapılacak düzenlemeler konularında Türk Tarımının çıkarlarının da göz önünde bulundurulması ve alınan kararlardan haberdar edilmesi, b) Tarım ürünleri alanında aralarındaki tercihli sistemlerin geliştirilerek daha avantajlı ve yararlı hale getirilmesidir. Alınan bu tedbirler sonucunda Türk Tarımında meydana gelecek iyileştirmelerin ve gelişmelerin Topluluk Ortak Tarım Politikalarına uyumlu hale geldiği saptandığı takdirde, Ortaklık Konseyince Türk tarım ürünlerinin Topluluk serbest dolaşım düzeni kapsamına alınmasına karar verilebileceği hükme bağlanmıştır (Çimen 1996).

1/95 sayılı Kararın ilgili maddelerinden de anlaşılacağı gibi, Türkiye'nin Ortak Tarım Politikasına uyumu ve tarım ürünlerinin serbest dolaşımı herhangi bir takvime bağlanmamıştır. Bu çerçevede Türkiye kendi tarım politikasını belirlemekte serbesttir. Ancak aynı Karar'da Türkiye'nin Ortak Tarım Politikası'na uyum sağlamak için çalışmalarda bulunacağı da belirtilmiştir.

Türkiye'nin OTP'ye uyum konusunda öncelikle mevzuat uyum çalışmaları yapması gerekmektedir. Türk tarımının OTP'ye uyumunun; uyumu sağlanacak ürünlerin belirlenmesi, destekleme düzeyinin belirlenmesi ve OTP'ye uyum mekanizması ile ortak bir fonun oluşumu gibi unsurları içermesi gerekmektedir. Bu unsurlardan ilk ikisi mali yönü olan ve daha çok siyasi karar organları tarafından belirlenecek hususlar olarak belirmekte, son unsur ise teknik bir çalışmayı gerektirmektedir. OTP'ye uyumun tam üyelik dışında gerçekleşmesi durumunda ise, sonuncu unsurun oldukça karmaşık bir yapı sergileyeceği beklenmektedir (İKV 2004).

b) İşlenmiş Tarım Ürünleri

36. Ortaklık Konseyi (1/95) Kararı'nın 17-21. maddeleri işlenmiş tarım ürünleriyle ilgilidir. Aynı kararın Ek I.'inde liste halinde verilen işlenmiş tarım ürünleri (EK 3) AB'nin 6 Aralık 1993 tarih 3448/93 sayılı Tüzüğüne göre işlenmiş tarım ürünü sayılan ve içinde temel tarım ürünleri (EK 4) olarak nitelendirilen hububat, süt ve şeker bulunduran ürünlerdir. İşlenmiş tarım ürünlerinin Roma Antlaşması Ek II'de yer almayan ürünleri kapsamı nedeniyle bu ürünler genellikle "Ek II'de yer almayan ürünler" (non-Annex II goods) olarak tanımlanmaktadır (İKV 2004).

1/95 sayılı Karar'da işlenmiş tarım ürünlerinin korunmasında tarım payı ve sanayi payı olarak iki farklı unsurun birlikte kullanılması öngörülmüştür. Türkiye tarım payı olarak söz konusu kararın Ek I'inde yer alan ürünler içindeki temel tarım ürünleri için 1993 ve 1994 yılı korumaları ve fiyatları esas alınarak hesaplanan miktarı uygulamaktadır. Bu hesaplama neticesinde ortaya çıkan tarım payı 1994 yılı koruma oranlarından çıkartılmakta ve geriye kalan koruma miktarı sanayi payı olarak tanımlanmaktadır. Sanayi payı Gümrük Birliği'nin gerçekleşmesi ile karşılıklı olarak sıfırlanmıştır. Tarım payında ise ürünlerin "hedef tarım payı"na ulaşması sistemi benimsenmiştir (İKV 2004).

İşlenmiş tarım ürünlerinin gümrük birliğine giriş nedeniyle sıfırlanan sanayi paylarına ilişkin gümrük vergisi indirim payları ve yine işlenmiş sanayi ürünlerinin de kapsandığı AB ortak gümrük tarifesine 1/95 sayılı karar uyarınca sağlanan uyum oranlarının zaman içindeki gelişimi, Kasım 1988 tarihinde gerçekleşen Ad-Hoc Komite toplantılarında düzenlenen, ilgili başlıkta da bahsi geçen tablolarda gösterildiği şekilde gerçekleşmiştir.

İşlenmiş tarım ürünlerinde Hedef tarım payına ulaşılması konusunda ürünler 3 kategoride ele alınmıştır;

a) Hedef tarım payına hemen uyum sağlanan ürünler: 1.1.1996 itibarıyla uyum sağlanan ürün grubu (EK 5 Liste 1) 79 üründen oluşmakta ve bazı makarna çeşitleri, katkı

yoğurtlar, dondurma, margarin gibi ürünleri kapsamaktadır. Bu ürünlerdeki koruma yalnızca hedef tarım payı ile sağlanmaktadır (İKV 2004).

b) 3 Yıllık bir geçiş periyodu sonunda hedef tarım payına ulaşılan ürünler: Geçiş dönemi uygulaması öngörülmüş olan bu grup (EK 6 Liste 2) ise Türkiye'nin hassas ürünlerini kapsamakta olması nedeniyle bu ürünlerde üç yıllık bir süre sonucunda hedef tarım payına ulaşılması öngörülmüştür. Bu ürünler bazı makarna çeşitleri ve çikletler ile bisküvi ve pastacılık ürünlerini içermektedir. Bu ürünler için sanayi payının AB'ye karşı sıfırlanmasının yaratacağı olumsuz etkiyi azaltmak amacıyla mevcut sanayi payının bir kısmı tarım payına eklenmiş ve bu yükseltilmiş tarım payının 1.1.1996'dan başlayarak her sene başında indirim tabi tutularak, 1.1.1999 itibarıyla hedef tarım payına ulaşılması planlanmıştır (İKV 2004).

c) 1,5 Yıllık bir geçiş periyodu sonunda hedef tarım payına ulaşılan ürünler: Katma Protokol'ün 22 yıllık listesinde yer alan bu kategorideki ürünlerde (EK 7 Liste 3) ise 1.7.1995 tarihi itibarıyla indirimlere başlanmıştır. Hedef tarım payına ulaşılması için yine belli bir sanayi payının tarım payına eklenmesiyle elde edilen yükseltilmiş tarım payından indirimler gerçekleştirilmiştir. Çikolata, çikolatalı ürünler, şekerlemeler, hazır gıdalar gibi ürünlerin yer aldığı bu grup için altışar aylık dönemlerde indirim uygulanmak üzere hedef tarım payına 1,5 senelik bir geçiş dönemi sonunda yani 1.1.1997 tarihinde ulaşılması öngörülmüştür (İKV 2004).

İşlenmiş tarım ürünü kapsamına girdiği halde gümrük birliği çerçevesinde sanayi ürünü gibi işlem gören bira, viski, sigara, kakao gibi ürünler ise sadece sanayi payı ile korunmaları nedeniyle GB'nin tamamlanması ile birlikte AB ve Türkiye arasında serbest dolaşıma girmişlerdir. Gümrük Birliği Kararı'nın işlenmiş tarım ürünleri bölümünde yer alan hükümler bahsi geçen ürünleri kapsamamaktadır. Bu ürünler, korumaların yalnızca sanayi payından ibaret olması nedeniyle, Kararın ithalattan alınan gümrük vergisi ve eş etkili vergilerin kaldırılmasını hükme bağlayan 4. maddesine tabi bulunmaktadır (İKV 2004).

4.1.1.4.1.3. Gümrüklere İlişkin Hükümler

Gümrüklerde beyan edilen ürünlerin menşei, gümrük değeri, gümrük birliği alanına giriş tarihi, varsa gümrük beyanı, serbest dolaşıma giriş tarihi, varsa askıya alma düzenlemeleri, başvuru hakkı gibi hususların Türkiye tarafından benimsenmesi, uygulanması ve bu bilgilerin Topluluğa bildirilmesi kararlaştırılmıştır.

1/95 sayılı kararın yürürlüğe girdiği tarihte, taklit malların serbest dolaşımın yasaklanmasını içeren kararların, Topluluk Gümrük Muafiyetlerinin neler olduğunu gösteren düzenlemelerin, Topluluğa ithal edilen bazı tekstil ürünlerinin ithalinde aranan belgeleri içeren yönetmeliklerin de, Türkiye tarafından yürürlüğe konulması öngörülmüştür.

Ayrıca taraflar arasında gümrük konularında karşılıklı yardımlaşma öngörülmüş ve bu yardımlaşmaların esaslarını belirleyen 15 maddeden oluşan bir belge hazırlanmış ve "Gümrük Konularında İdari Makamlar Arasında Karşılıklı Yardım" adı ile 7 numaralı ek olarak Ortaklık Konseyi kararına eklenmiştir (Çimen 1996).

Kabul edilen ithalat ve ihracat rejimleri ile ithalat ve ihracat esasları ve prosedürleri çeşitli tarihlerde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

4.1.1.4.1.4. Mevzuat Uyumu

"Rekabet kuralları" konusunda; taraflar arasında serbest piyasa düzeninde rekabeti bozan kurallar söz konusu olduğunda yapılan tüm anlaşmaların ve kararların geçersiz olduğu hükme bağlanmıştır. Bu kuralın istisnası ise, teknik ve ekonomik gelişmelerin hızlanmasına, malların üretim ve dağıtımının iyileştirilmesine, bu gelişme ve iyileştirmelerin tüketicilere yarar getirmesine imkân sağlayacak şekilde firmalar tarafından yapılan anlaşmalara, bu konuda alınan kararlara ve ortak uygulamalara rekabete zarar getirmeyeceği düşüncesiyle, izin verilmesidir.

Gerek Türkiye’de gerekse AB’ye üye ülkelerde “devlet tarafından yapılan yardımlar”, belli ürünlerin üretimini teşvik etmesi veya herhangi bir kuruluşu kayırması, rekabet kurallarını bozacağı veya bozma tehlikesine sebep olabileceği endişesiyle, 1/95 sayılı kararla yasaklanmıştır. Devlet yardımlarına ilişkin getirilen istisnalar ise; ihtiyacı olan tüketicilere verilecek sosyal nitelikli yardımlar, doğal afet yardımları, yaşam standardının düşük olduğu bölgelerde ekonomik kalkınma amaçlı yardımlar, ekonomik yapıda oluşacak ciddi problemleri giderme nedeniyle yapılan yardımlar, yapısal dengesizliği giderme ve yapısal uyum yardımları, Türkiye’nin az gelişmiş bölgelerine yönelik olarak yapılan yardımlar ve ticareti olumsuz etkilemeyecek seviyede verilen yardımlar olarak sayılmakla birlikte, bunlardan bir kısmı yine de Ortaklık Konseyi’nin iznine tabi kılınmıştır.

Yukarıda açıklanan yasaklamaları ve rekabet düzenini bozan unsurları ortadan kaldırmak, tam rekabet düzeninin kurulmasını temin etmek amacıyla mevzuatın yakınlaştırılması kapsamında, Türkiye’nin Gümrük Birliği’ne girmeden önce Rekabet Yasası’nı çıkartıp yürürlüğe koyması kararlaştırılmıştır.

Ayrıca, Gümrük Birliği yürürlüğe girdiği tarihten sonraki bir yıl içinde topluluk blok muafiyet yönetmeliklerinde ve birlik organlarınca geliştirilen içtihat hukukunda yer alan kuralların Türkiye tarafından benimsenmesi ve uygulanması öngörülmüş, bu kurallarda yapılan değişiklik ve iptallerin en kısa zamanda Toplulukça Türkiye’ye bildirilmesi kararlaştırılmıştır. Gümrük Birliği’nin yürürlüğe girmesinden önce Türkiye’de bu kuralları uygulayacak ve bunların sonuçlarını izleyecek bir "Rekabet Kurulu"nun oluşturulması da öngörülmüştür (Çimen 1996).

Taraflar arasında yapılan yardımlardaki “uyuşmazlıkların çözümü” mekanizması incelendiğinde; AT mevzuatına aykırı olarak Türkiye tarafından verilen yardımlara karşı Avrupa Topluluğunun itiraz hakkı bulunmaktadır. Topluluğun bu itirazına karşı Türkiye’nin katılmaması veya karşılıklı görüşmelerle 30 gün içinde konunun çözümlenmemesi durumunda, akit taraflar sorunu hakeme götürme hak ve yetkilerine sahiptir. Söz konusu itiraz hakkı, Türkiye’ye de tanınmıştır. Üye ülkelerden herhangi birisi tarafından AT mevzuatına aykırı olarak yapılan yardımlara karşı itiraz hakkı

bulunan ülke, gerektiğinde Ortaklık Konseyini toplantıya çağırabilmektedir. Konunun 3 ay içinde Ortaklık Konseyinde çözümlenmemesi durumunda sorun, Ortaklık Konseyince Adalet Divanına götürülebilmektedir (Çimen 1996).

“Kamu teşebbüslerine ait ayrıcalıkların yasaklanması” konusundaki mevzuat yakınlaştırması uyarınca; Türkiye'deki KİT'lere verilen özel yetki ve ayrıcalıkların kaldırılarak bir yıl içinde topluluk normlarına uygun hale getirilmesi, bu kararın yürürlüğünü takip eden ikinci yılın sonunda devlet tekelleri tarafından üretilen malların üretim ve pazarlanmasındaki koşullarda kişilerin uyruklarına göre ayrımcılık yapılmaması öngörülmüştür. Bu konuda Ortaklık Konseyince bir takvim düzenleneceği ve bu esasları düzenleyen koşulları içeren bir çerçevenin hazırlanacağı kararda belirtilmiştir (Çimen 1996).

4.1.1.4.1.5. Ticari Koruma Araçları

Ortaklık Konseyi, Türkiye'nin İç Pazarla ilgili rekabet, devlet yardımlarının denetimi ve diğer konulardaki müktesebatı üstlendiği ölçüde, taraflar arasında, anti-damping ve antisübvansiyon tedbirleri dışındaki ticari korunma araçlarının kaldırılmasına karar verebilecektir. Bu süreçte, Katma Protokol'ün 47. maddesi çerçevesinde, anti-damping ve antisübvansiyon soruşturmalarında erken uyarı sistemi tesis edilecek, soruşturmaların sonuçlandırılmasında fiyat taahhüdüne öncelik verilecektir (DPT ÖİK561).

Vergilendirme konusunda, tarafların, dolaylı ve dolaysız olarak, diğer tarafın mallarına milli mallara uyguladıklarından daha yüksek bir iç vergi uygulayamayacakları karara bağlanmıştır (DPT ÖİK561). Ayrıca, akit taraflar arasında yapılan ihracat işlemlerinde ihracatçılara yapılacak vergi iadelerinin, gerçek durumu yansıtması, ihraç edilen ürünün üzerine yüklenen dolaylı ve dolaysız vergilerin toplamından daha fazla vergi iadesi yapılamaması öngörülmüştür. Bu kararın yürürlüğe girdiği tarihte bu kurallarla çelişen tüm yasa hükümlerinin yürürlükten kaldırılması da hüküm altına alınmıştır.

4.1.1.4.1.6. Kurumsal Düzenlemeler ve Son Hükümler

Uyuşmazlıkların çözümü konusunda, Ankara Anlaşması'nın 25. maddesinde yer alan sürece ek olarak, korunma hükümlerinin uygulanmasına ilişkin olarak sınırlı bir hakemlik müessesesi getirilmiştir.

Kararın son hükümlerinde Gümrük Birliğinin yürürlük tarihi ve yürürlüğe konulması için öngörülen bazı koşullar belirtilmiş yetkili organlarca verilen kararların olumsuz olmaları durumunda Türkiye'nin Gümrük Birliğine katılması görüşmelerinin 1 Temmuz 1996 tarihine erteleneceği hükmüne bağlanmıştır. Ancak, her iki organ tarafından uygun görüş açıklanmış ve alınan tedbirler yeterli görülerek zamanında Gümrük Birliği süreci işlemeye başlamıştır.

4.2. Tam Üyelik Süreci ve Müzakereler

1999 Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin aday ülke ilan edilmesi ile başlayan süreçte, Türkiye'nin AB'ne adaylığının hukuki zeminini oluşturan Katılım Ortaklığı Belgesi ve Çerçeve Yönetmelik'in 2001 yılı başlarında AB Konseyince onaylanmasının ardından, Ülkemizle ilgili ilk İlerleme Raporu Komisyon tarafından 13 Kasım 2001 tarihinde yayımlandı. 19 Mayıs 2003, 23 Ocak 2006 ve 18 Şubat 2008 tarihlerinde Türkiye Katılım Ortaklığı Belgeleri yayımlandı. Türkiye'nin AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Programı, 2001 ve 2003 yıllarında Komisyona tevdi edildi. Yeni Ulusal Program Taslağı, ilgili kurumların görüşüne açılmıştır. AB ile ilişkilerimiz, 2000'li tarihlerden itibaren söz konusu belgelerde kayıtlı öncelikler kapsamında şekillenmeye başlamıştır. Ulusal Program, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan kısa ve orta vadeli önceliklere geniş bir şekilde cevap vermekte olup, Programın hayata geçirilmesi konusunda çalışmalar devam etmektedir.

4.2.1.Türkiye'nin Ortak Ticaret Politikasına Uyum Kapsamında Gerçekleştirdiği Düzenlemeler

Türkiye'nin 1 Ocak 1996'da katıldığı GB, pazarların bütünleşmesi anlamına gelen taraflar arasında malların serbest dolaşımı esasına dayanan ve bu çerçevede taraflarca üçüncü ülkelere karşı ortak ticaret politikası tedbirlerinin uygulanmasını gerektiren bir ekonomik entegrasyondur. Bu çerçevede, GB'ne geçiş ile birlikte, sanayi ürünleri ticaretinde AB ile aramızdaki gümrük vergileri ve miktar kısıtlamaları sıfırlanmış ve Türkiye üçüncü ülkelere karşı OGT uygulamaya başlamıştır.

Bu uygulama kapsamında, GB öncesinde sanayi ürünlerinde % 16 seviyesinde olan ortalama gümrük vergisi oranı, 1996 yılı başı itibariyle AB ülkeleri için "0" sifıra, üçüncü ülkeler için ise % 5,8'e çekilmiştir. 2007 yılı başı itibariyle üçüncü ülkelere sanayi ürünlerinde uygulanan ortalama gümrük vergisi oranı % 4,1'dir.

GB kapsamında yer almayan temel tarım ürünleri ticaretinde, Ortak Tarım Politikası'nın Türkiye tarafından üstlenilmesine kadar geçecek sürede tarafların birbirlerine pazara giriş kolaylıkları tanımaları öngörülmüştür. İşlenmiş tarım ürünleri ise Türkiye-AB Gümrük Birliği kapsamında yer almakta olup, bu ürünlerin ticareti Topluluğun sistemi paralelinde sürdürülmektedir.

Malların serbest dolaşımının teminat altına alınması için ticaret politikasının yanı sıra rekabet, fikri mülkiyet, standartlar ve teknik mevzuat uyumu çalışmaları büyük ölçüde tamamlanarak, bazı eksikleri ile birlikte uygulamaya konulmuştur. Bu kapsamda, ihracat ve ithalatta ortak kurallar, kotaların yönetimi, dumpingli ve sübvansiyonlu ithalata karşı korunma, tekstil ürünleri ithalatındaki düzenlemeler ile dahilde ve hariçte işleme rejimlerine ilişkin mevzuat AB ile uyumlu hale getirilmiştir.

Türkiye'nin OTİP'e uyum alanında başka bir yükümlülüğü de, AB'nin üçüncü ülkelere karşı uyguladığı ikili ve otonom tercihli ticaret rejimlerinin üstlenilmesidir. Bu çerçevede, Türkiye, çok sayıda ülke ile Serbest Ticaret Anlaşması (STA) imzalamıştır. 8 Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkesinin (Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Polonya, Macaristan,

Slovenya, Letonya, Litvanya, Estonya) 1 Mayıs 2004 itibariyle ardından Romanya ve Bulgaristan'ın 1 Ocak 2007 tarihi itibariyle AB'ne üye olmaları nedeniyle bu ülkelerle akdedilen anlaşmalar sona ermiş ve ticaretimiz GB çerçevesinde işlemeye başlamıştır. Halen, EFTA, İsrail, Makedonya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Filistin, Tunus, Fas, Suriye ve Mısır ile imzalanan on adet STA yürürlükte olup, Arnavutluk ile imzalanan STA'nın onay süreci devam etmektedir. Lübnan, Ürdün, Körfez İşbirliği Konseyi ülkeleri (Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Suudi Arabistan, Umman, Katar ve Kuveyt) ile müzakereler sürmektedir. Ayrıca, Meksika, Güney Afrika Gümrük Birliği (SACU), MERCOSUR ülkeleri (Arjantin, Brezilya, Paraguay, Uruguay) Şili, Cezayir, Sırbistan, Karadağ ve AB'nin Ekonomik İşbirliği Anlaşmaları akdetmek üzere müzakerelerde bulunduğu Afrika, Karayip, Pasifik ülkelerinden 36 Afrika ülkesi ile STA müzakerelerinin başlatılmasına yönelik girişimler devam etmektedir. Bu süreç, aşağıda ayrıntılı incelenecektir.

Öte yandan, 1/95 sayılı OKK'nın 16. maddesi uyarınca ülkemizin 2001 yılı itibariyle üstlenmesi gereken AB'nin gelişme yolundaki ülkelerle en az gelişmiş ülkelere uyguladığı otonom tarife tavizlerinden oluşan AB Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi (GPS), ilk etapta 2002 İthalat Rejimi Kararı çerçevesinde, belirli bazı ürünler bakımından yürürlüğe konulabilmiş; bilahare, 2003 ve 2004 yılı İthalat Rejimleri yoluyla GPS Rejimimizin kapsamı genişletilmiştir. Bu kapsamda, ülkemiz, AB GPS rejiminin genel ve özel düzenlemelerinin tümünü uygulamaya koymuş bulunmaktadır.

1/95 Sayılı OKK ile yürürlüğe giren Türkiye-AB GB kapsamında aşağıda yer alan mevzuat uyum çalışmaları hayata geçirilmiştir. Gerçekleştiren mevzuat değişiklikleri ile Türkiye bir taraftan AB ile gümrük birliğini oluşturmak üzere gerekli olan yasal düzenlemeleri hayata geçirmiş, bir taraftan da AB'nin uygulamakta olduğu üçüncü ülkelere karşı koruma araçlarını kendi bünyesine uyarlamıştır. Bu doğrultuda gerçekleştirilen düzenlemeler çizelge 4.11'de özetlenmiştir.

Çizelge 4.1.1. Türkiye-AB Gümrük Birliği Kapsamında Gerçekleştirilen Uyum Çalışmaları

İthalatta Ortak Kurallar	<ul style="list-style-type: none"> ▪ İthalatta Gözetim ve Korunma Önlemleri ile Kota ve Tarife Kontenjanlarının İdaresi Hakkında 95/6814 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Uygulama Yönetmeliği (1.6.1995 tarih ve 22300 sayılı R.G.)<i>(Yürürlükten kaldırılmıştır)</i> ▪ İthalatta Gözetim Uygulanması Hakkında 10.5.2004 tarih ve 2004/7304 sayılı Karar (29.5.2004 tarih ve 25476 sayılı R.G.) Uygulama Yönetmeliği (8.6.2004 tarih ve 25486 sayılı R.G.) ▪ İthalatta Korunma Önlemleri Hakkında 10.5.2004 tarih ve 2004/7305 sayılı Karar (29.5.2004 tarih ve 25476 sayılı R.G.) Uygulama Yönetmeliği (8.6.2004 tarih ve 25486 sayılı R.G.) ▪ İthalatta Kota ve Tarife Kontenjanı İdaresi Hakkında 2004/7333 sayılı Karar (26.5.2004 tarih ve 25473 sayılı R.G.) Uygulama Yönetmeliği (8.6.2004 tarih ve 25486 sayılı R.G.)
Belirli Üçüncü Ülkelerden Yapılacak İthalatta Ortak Kurallar	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Belirli Ülkeler Menşeli Malların İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında 95/7348 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (19.10.1995 tarih ve 22438 sayılı R.G.) Uygulama Yönetmeliği (1.11.1995 tarih ve 22450 sayılı R.G.)<i>(Yürürlükten kaldırılmıştır)</i> ▪ İthalatta Korunma Önlemleri Hakkında 10.05.2004 tarih ve 2004/7305 sayılı Karar ile yürürlükten kaldırılmıştır. ▪ Çin Halk Cumhuriyeti Menşeli Malların İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında 25121 sayılı Karar (28.5.2003 tarih ve 25121 sayılı R.G.); Uygulama Yönetmeliği (12.6.2003 tarih ve 25136 sayılı R.G.)
Tekstil Ürünleri İthalatında Ortak Kurallar	Tekstil Ürünleri İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında 95/6815 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve ilgili Yönetmelik (1.8.1996 tarih ve 22300 mükerrer sayılı R.G.)
Tekstil Ürünleri İthalatında Otonom Düzenlemeler	İkili Anlaşmalar ve Protokoller veya Diğer Düzenlemeler Kapsamı Dışında, Belirli Ülkeler Menşeli Tekstil Ürünleri İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında 95/6816 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Uygulama Yönetmeliği (1.6.1995 tarih ve 22300 mükerrer sayılı R.G.)
Miktar Kısıtlamalarının İdaresi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ İthalatta Gözetim ve Korunma Önlemleri ile Kota ve Tarife Kontenjanlarının İdaresi Hakkında 95/6814 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Uygulama Yönetmeliği (1.6.1995 tarih ve 22300 sayılı R.G.)<i>(Yürürlükten kaldırılmıştır)</i> ▪ İthalatta Korunma Önlemleri Hakkında 10.5.2004 tarih ve 2004/7305 sayılı Karar (29.5.2004 tarih ve 25476 sayılı R.G.) Uygulama Yönetmeliği (8.6.2004 tarih ve 25486 sayılı R.G.) ▪ İthalatta Kota ve Tarife Kontenjanı İdaresi Hakkında 2004/7333 sayılı Karar (26.5.2004 tarih ve 25473 sayılı R.G.) Uygulama Yönetmeliği (8.6.2004 tarih ve 25486 sayılı R.G.) ▪ İhracatta Kota ve Tarife Kotalarının Belirlenmesi ve İdaresine İlişkin 95/7616 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (31.12.1995 tarih ve 22510 sayılı R.G.) Uygulama Yönetmeliği (18.10.1996 tarih ve 22791 sayılı R.G.)
Dampingle ve Sübvansiyonlu İthalata Karşı Korunma	<ul style="list-style-type: none"> ▪ İlgili mevzuatı oluşturan 3577 sayılı "İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun", DTÖ'yu kuran Anlaşma ekinde yer alan dumping ve sübvansiyona ilişkin anlaşmalar ve bu konudaki yeni AB Konsey Yönetmelikleri dikkate alınarak gözden geçirilmiştir. Mevcut kanunda bu esaslara göre değişiklik yapılmasına ilişkin 4412 sayılı kanun 21.7.1999 tarihinde kabul edilmiştir. (25.7.1999 tarih ve 23766 sayılı R.G.) ▪ İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında 1999/13482 sayılı Karar (30.10.1999 tarihli ve 23861 sayılı R.G.) Uygulama Yönetmeliği (30.10.1999 tarih ve 23861 sayılı R.G.-2.5.2002 tarih ve 24743 sayılı R.G.'de yayımlanan Yönetmelik ile değişik)
İhracatta Ortak Kurallar	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 95/7623 sayılı İhracat Rejimi Kararı (6.1.1996 tarih ve 22515 sayılı R.G.) ▪ İhracat Yönetmeliği (6.6.2006 tarih ve 22190 sayılı R.G.) ▪ Çift Kullanımlı ve Hassas Maddelerin İhracatının Kontrolüne İlişkin 2003/12 sayılı Tebliğ (2.12.2003 tarih ve 25304 sayılı R.G.) ▪ Kimyasal Silahlar Sözleşmesi Ekinde Yer Alan Kimyasal Maddelerin İhracatına İlişkin 2002/12 sayılı Tebliğ (7.1.2003 tarih ve 24986 sayılı R.G.)
Resmi Destekli İhracat Kredileri	Resmi Destekli İhracat Kredilerine İlişkin Tebliğ (İhracat 96/12) (23.1.1996 tarih ve 22532 sayılı R.G.)
Yeni Ticaret Politikası Araçları	Türkiye'nin Ticari Haklarının Korunması Hakkında 95/7608 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve ilgili Yönetmelik (31.12.1995 ve 22510 sayılı R.G.)
Gümrükler	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 4458 sayılı Gümrük Kanunu (4.11.1999 ve 23866 sayılı R.G.) ▪ Gümrük Yönetmeliği (31.5.2002 tarih ve 24771 sayılı R.G.)
Dahilde İşleme Rejimi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 95/7615 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı (31.12.1995 tarih ve 22510 sayılı R.G.) İlgili Tebliğ (5.1.1996 tarih ve 22514 sayılı R.G.)<i>(Yürürlükten kaldırılmıştır)</i> ▪ 2005/8391 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı (27.1.2005 tarih ve 25709 sayılı R.G.) İlgili Tebliğ 2005/1 (27.1.2005 tarih ve 25709 sayılı R.G.)
Hariçte İşleme Rejimi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 95/7617 sayılı Hariçte İşleme Rejimi Kararı (31.12.1995 tarih ve 22510 sayılı R.G.) İlgili Tebliğ İhracat 96/13 (24.1.1996 tarih ve 22533 sayılı R.G.)<i>(Yürürlükten kaldırılmıştır)</i> ▪ 2007/11864 sayılı Hariçte İşleme Rejimi Kararı (5.4.2007 tarih ve 26484 sayılı R.G.) İlgili Tebliğ (İhracat 2007/5) (11.5.2007 tarih ve 26519 sayılı R.G.)
Tekstil ve Konfeksiyonda Hariçte İşleme Rejimi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Belirli Üçüncü Ülkelerde İşlem Gördükten Sonra Türkiye'ye Geri İthal Edilen Belirli Tekstil Ürünlerine ve Giyim Eşyasına Uygulanan Ekonomik Etkili Hariçte İşleme Rejimi Kararı (3.1.1997 tarih ve 22862 sayılı R.G.) ▪ Uygulama Yönetmeliği (3.1.1997 tarih ve 22862 sayılı R.G.)

<p>Dış Ticarete Standardizasyon</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 96/7794 sayılı Dış Ticarete Teknik Düzenlemeler Standardizasyon Rejimine İlişkin Karar (1.2.1996 tarih ve 22541 sayılı R.G.) (<i>Yürürlükten kaldırılmıştır</i>) ▪ 2005/9454 sayılı Dış Ticarete Teknik Düzenlemeler Standardizasyon Rejimine İlişkin Karar (13.10.2005 tarih ve 25965 sayılı R.G.) ▪ Dış Ticarete Teknik Düzenlemeler ve Standardizasyon Yönetmeliği (31.12.2003 tarih ve 25333 sayılı R. G. -3. Mükerrer) ▪ Teknik mevzuat uyumunun hukuki altyapısını oluşturan, 4703 Sayılı Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun 11.7.2001 tarih ve 24459 sayılı R.G'de yayımlanmış olup; 11.1. 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir ▪ 4703 sayılı Kanun'un üç uygulama Yönetmeliği (Ürünlerin Piyasa Gözetimi ve Denetimine Dair Yönetmelik, CE Uygunluk İşaretinin Ürüne İliştirilmesi ve Kullanımına Dair Yönetmelik, Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları ile Onaylanmış Kuruluşlara Dair Yönetmelik) 11.01.2002 tarihinde, Teknik Mevzuatın ve Standartların Türkiye ile AB Arasında Bildirimine Dair Yönetmelik ise 3.5.2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. ▪ Ticarete teknik engellerin kaldırılmasına ilişkin Topluluk mevzuatının listesi ile bu mevzuatın Türkiye tarafından uygulanma koşul ve kurallarını belirleyen 2/97 sayılı Türkiye-AT Ortaklık Konseyi Kararı kabul edilmiştir. ▪ İthalatta ve ihracatta yapılacak test ve belgelendirmelerin AB'deki uygulamalara uyumlu olarak gerçekleştirilebilmesi amacıyla test ve belgelendirme kuruluşlarının yeterliliklerini onaylayan özerk, bağımsız ve tarafsız bir kurum olarak faaliyet gösterecek Türk Akreditasyon Kurumu'nun (TURKAK) kuruluş ve görevlerine ilişkin 4457 sayılı Kanun 4 Kasım 1999 tarih ve 23866 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. TURKAK 2001 yılı sonu itibarıyla akreditasyon başvurularını kabul etmeye başlamış ve ilk akreditasyon belgelerini Ağustos 2002'de vermiştir.
<p>AB'nin tercihli rejimlerinin üstlenilmesi</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ EFTA, İsrail, Macaristan, Romanya, Litvanya, Estonya, Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, Letonya Bulgaristan, Makedonya, Polonya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Tunus, Fas, Filistin, Mısır ve Arnavutluk ile serbest ticaret anlaşmaları imzalanmıştır. Ürdün, Faroe Adaları, KİK, Karadağ, Şili ve Ukrayna ile müzakereler devam etmektedir. G. Afrika, Meksika, Cezayir, Lübnan, Kosova, Sırbistan, ASEAN, Afrika, Karayip ve Pasifik Ülkeleri ve MERCOSUR ile STA yapılması yolunda hazırlık çalışmaları devam etmektedir. ▪ Litvanya, Macaristan, Estonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Polonya, Slovenya ve Letonya 1 Mayıs 2004 tarihinde; Bulgaristan ve Romanya 1 Ocak 2007 tarihinde AB'ye tam üye olduklarından, söz konusu ülkelerle STA'lar, bu ülkelerin AB'ye katılım tarihleri itibarıyla feshedilmiş ve tercihli ticaret ilişkileri Türkiye-AB ortaklık ilişkisi temelinde yürütülmeye başlanmıştır. ▪ 25 Ağustos 2004 tarih ve 25564 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2004/7731 sayılı İthalat Rejimi Kararına ek Karar ile Gümrük Birliğine dahil malların tamamına, AB-GTS'i tamamen üstlenilmiştir. AB'nin 1 Ocak 2006 tarihi itibarıyla yürürlüğe koyduğu özel düzenlemeleri içeren GSP+ sistemi 31 Aralık 2005 tarihli ve 26040 2.Mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve 1 Ocak 2006 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren İthalat (2006/19) sayılı "Genelleştirilmiş Tercihler Sistemine İlişkin Tebliğ" ve İthalat Rejimi 2006 yılı Kararı Eki II Sayılı Liste ile ülkemizde de yürürlüğe konulmuştur. Böylece, AB-GTS rejimi kapsamındaki genel ve özel düzenlemelerinin tümü, Gümrük Birliğine dahil ürünler itibarıyla tam olarak üstlenilmiştir.
<p>Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Antlaşması</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Türkiye-AKÇT Serbest Ticaret Anlaşması, 25.7.1996 tarihinde Brüksel'de imzalanarak, 1.8.1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir (1.8.1996 tarih ve 22714 sayılı R.G.). ▪ Anlaşma çerçevesinde, Topluluk ve Türkiye AKÇT ürünlerinde uygulanan gümrük vergilerini karşılıklı olarak sıfırlamıştır. Bu uygulamanın tek istisnasını Türkiye'de üretimi bulunan 142 adet hassas ürün oluşturmuştur. Bu ürünler için öngörülen 3 yıllık kademeli indirim takvimi, İthalat Rejimi kapsamında yapılan %50, %25 ve %25 oranlarındaki indirimlerle 1.1.1999 tarihi itibarıyla tamamlanmıştır. Anlaşmanın bir serbest ticaret anlaşması niteliğinde olması nedeniyle, Türkiye bu ürünler itibarıyla AB'nin ortak gümrük tarifelerini uygulamakla yükümlü değildir. ▪ AKÇT Antlaşması, yürürlüğe giriş tarihinden itibaren 50 yıl geçerli olmak üzere imzalanmış olması nedeniyle, 23 Temmuz 2002 tarihinde sona ermiştir. AKÇT ile üçüncü ülkeler arasında yapılmış olan anlaşmalardan doğan hak ve borçlar 24 Temmuz 2002 tarihinden itibaren AT'a devredilmiştir.
<p>Tarım Ürünleri</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Topluluk ile Türkiye arasında 1993 yılından bu yana devam eden ve tarafların birbirlerine tarım ürünleri itibarıyla pazara giriş kolaylığı tanınması amacıyla başlatılan Tarım Teknik Komitesi görüşmeleri, ilgili Protokol ve eklerinin 25.4.1997 tarihinde parafe edilmesiyle sonuçlandırılmıştır. Bu çerçevede domates salçasına ilişkin 30.000 tonluk tarife kontenjanı rejimi 1.1.1997 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Tercihli rejime konu olan diğer tarım ürünlerine ilişkin uygulama ise 1.1.1998 tarihinde başlamıştır. Ancak, AB ile Türkiye arasındaki tarım ürünleri ticaretini düzenleyen 1/98 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nda yer alan, Türkiye'nin AB'ne tanıdığı canlı hayvan ve et tavizinin kullanılmamasından dolayı aynı Karar'da ülkemiz lehine açılması hüküm altına alınan domates salçası ve karpuz tarife kontenjanları AB tarafınca askıya alınmıştır. Konunun çözümüne yönelik istişareler sürdürülmektedir. ▪ AB'nin 2004 yılında 10 yeni ülkeyi kapsayacak şekilde genişlemesi sonrasında, ülkemizin 8 MDAU ile serbest ticaret anlaşmalarındaki tarım ürünlerine yönelik tavizler, 2/2006 sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı ile genişleme sonrasında ortaya çıkan duruma uyarlanmıştır.

İşlenmiş Tarım Ürünleri	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 1/95 sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı ile işlenmiş tarım ürünlerin bünyesinde yer alan tarım ve sanayi paylarının her ürün için belirlenmesi ve Türkiye'nin, sanayi paylarına karşılık gelen gümrük vergilerini sıfıra indirmesi öngörülmüştür. Topluluk ve EFTA'ya uygulanan bu sisteme karşılık, üçüncü ülke menşeli işlenmiş tarım ürünlerinin tarım payı, AB ve EFTA ülkelerine ilk aşamada uygulanan seviyede tutulmuş ve AB ve EFTA ülkeleri için öngörülen ayarlama yapılmamıştır. ▪ İşlenmiş tarım ürünleri için kurulan sistem çerçevesinde; bazı makarna çeşitleri, dondurma, katkılı yoğurtlar, margarin, ekmekeçi mayalan vb. 79 üründe 1.1.1996 itibarıyla sanayi payının sıfırlanması ve korumanın tarım payı ile sürdürülmesi, bisküvi ve pastacılık ürünleri, bazı makarna çeşitleri ve çocuk mamaları vb. ürünlerde 1.1.1996'dan itibaren üç yıllık geçiş dönemi dahilinde nihai tarım payına ulaşılması, 22 yıllık listede yer alan çikolata ve çikolatalı ürünler, şekerlemeler, hazır gıdalar vb. 51 üründe 1.7.1995 tarihinden başlamak üzere, 1.5 yıllık bir geçiş dönemi dahilinde 1.1.1997 tarihi itibarıyla hedef tarım payına ulaşılması kararlaştırılmış ve bu takvim çerçevesinde Türkiye, AB'ye taahhütlerini zamanında yerine getirmiştir. 1.1.1999 tarihi itibarıyla işlenmiş tarım ürünleri sistemindeki geçiş dönemi sona ermiş, tüm ürünler itibarıyla hedef tarım payı uygulanmaya başlanmıştır. ▪ Türkiye menşeli işlenmiş tarım ürünlerinin Topluluk pazarında rekabet edebilirliğini artırmak amacıyla, taraflar arasında uygulanan mevcut tavizli rejimin karşılıklı olarak geliştirilmesine yönelik müzakereler 2006 yılının Eylül ayında tamamlanmış olup, bu husustaki Ortaklık Konseyi Kararı'nın kabul edilmesini müteakip yeni rejim yürürlüğe girecektir.
-------------------------	--

Kaynak: DTM 2007, Avrupa Birliği ve Türkiye, 6. Baskı.

Görüldüğü üzere, Gümrük Birliği yükümlülükleri çerçevesinde gerçekleştirilen düzenlemeler nedeniyle Türkiye'nin dış ticaret politikaları sanayi ürünleri itibarıyla büyük ölçüde AB ile paraleldir. Bu durum yıllık İlerleme Raporlarında, Ortak Ticaret Politikası'na ilişkin bilgi alışverişinin gerçekleştiği Bilgilendirme Toplantıları'nda ve katılım müzakereleri kapsamında gerçekleştirilen tarama toplantılarında Komisyon yetkililerince de teyit edilmektedir. Bununla birlikte, ülkemizin AB'ye üyelik sürecinde tamamlaması gerekli olan bazı alanlardaki çalışmalarımız katılım perspektifinde devam etmektedir. Bu kapsamda, önümüzdeki dönemde katılım müzakereleri çerçevesinde gerçekleştirilecek uyum çalışmaları için bir yol haritası niteliği taşıyan "Türkiye'nin AB Müktesebat Uyum Programı" çerçevesinde 2007-2013 döneminde gerekli düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

4.2.2. Malların Serbest Dolaşımı Konusunda Diğer Ülkelerin Talep Ettikleri ve Aldıkları Derogasyonlar

Müktesebatın uyumu için, diğer ülkelerin talep ettikleri ve aldıkları derogasyonların bilinmesi yararlı olacaktır.

Çek Cumhuriyeti, Oyuncakların Güvenliği Hakkında 88/378/EEC sayılı Direktif kapsamında çocuk sağlığını ağız yoluyla bulaşan tehlikeli organik içeriklerden

korumaya yönelik düzenlemelere uyum amacıyla 2007 yılına kadar geçiş süresi istemiş, ancak bu talep kabul edilmemiştir.

Güney Kıbrıs bakımından, 2001/83/EC sayılı beşeri tıbbi ürünler hakkında Direktif bağlamında AB mevzuatı ile uyumlu olmayan pazara giriş izinlerinin 31 Aralık 2005 tarihine kadar devamına müsaade edilmiştir.

Litvanya'nın ilaç endüstrisini yeniden yapılandırmak amacıyla 2001/82/EC sayılı veterinerlikte kullanılan tıbbi ürünler hakkında Direktif ve 2001/83/EC sayılı beşeri tıbbi ürünler hakkında Direktifin uygulanması için 1 Ocak 2007 tarihine kadar geçiş süresi talep etmiştir. Bu kapsamda AB mevzuatı ile uyumlu olmayan pazara giriş izinlerinin 1 Ocak 2007 tarihine kadar devamına müsaade edilmiştir.

Macaristan, 87/21/EEC sayılı tıbbi ürünler direktifi kapsamında yürütülen veri imtiyazı uygulanması için 31 Aralık 2006 tarihine kadar geçiş süresi uygulanması talebi AB tarafınca kabul edilmemiştir.

Malta'nın, 2001/83/EC sayılı beşeri tıbbi ürünler hakkında Direktif ile uyumlu olmayan pazara giriş izinlerinin 31 Aralık 2006 tarihine kadar devamına müsaade edilmiştir.

Görüleceği üzere, müzakere sürecinde "Malların Serbest Dolaşımı" başlığı altında yer alan ticarete teknik engellerin kaldırılmasına dair AB mevzuatı için geçiş süresi veya istisna alınması yönündeki girişimler ("üyelik sonrası"nda dahi belirli bir süre daha uygulamamaya ilişkin talepler) karşısında AB oldukça kısıtlı tavizlerde bulunmaktadır (DPT ÖİK660).

4.2.3. Uyum İçin Yapılması Öngörülen Değişiklikler

5 Kasım 2008 tarihli en son yayımlanan Türkiye 2008 İlerleme Raporu'nda; malların serbest dolaşımına uygulanan genel ilkeler alanında uyumda bir miktar ilerleme olduğu belirtilmiştir. Ancak, Metroloji ve Piyasa gözetimi alanlarında sınırlı ilerleme kaydedildiğini, piyasa gözetiminin etkin uygulanması, standardizasyon ve akreditasyona

ilişkin nihai yasal değişikliklerin kabul edilmesi ve yasal metroloji alanında uyum gecikmekte olduğunu belirtilmektedir. Uyumlaştırılmamış alanda ise, bu fasıl için kilit unsur olan karşılıklı tanıma ilkesinin henüz Türk ticaret düzenlemelerine girmemesi nedeniyle ilerleme olmadığını ifade etmektedir (ABGS 2008 İlerleme Raporu).

Yatay önlemler konusunda, standardizasyon alanında ilerleme sağlandığı, Türk Standartları Enstitüsü'nün (TSE) Avrupa standartlarını kabul etme yönündeki hızının arttığı ve Avrupa Standartlar Komitesi'nin (CEN) 11048 standardını, Avrupa Elektroteknik Standardizasyon Komitesi'nin (CENELEC) 3725 standardını ve Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü'nün (ETSI) 336 standardını kabul ederek EN standartlarına genel uyum oranını % 97.4'e çıkardığı olumluluk olarak sayılmıştır. Ancak, CEN ve CENELEC'in tam üyesi olunması çerçevesindeki yükümlülüklerle uyumlu TSE'nin yeni yapısını yansıtacak gözden geçirilmiş bir kanunun henüz kabul edilmediği not edilmiştir. Akreditasyon alanında da ilave ilerleme kaydedildiği, ancak TURKAK'ın yapısının Avrupa akreditasyon sistemi ile daha da uyumlu hale getirilmesine yönelik gözden geçirilmiş kanun henüz kabul edilmemesi eleştirilmiştir.

Özetle; 2008 Yılı İlerleme Raporuna göre; görünürlük sağlanması ve risk değerlendirme ilkeleri dikkate alınarak etkin piyasa gözetim faaliyetlerine ve gözetim kurumları arasında eşgüdümüne ihtiyaç vardır. Bu fasıl için, kalan ithalat lisanslarının belirlenmesi ve kaldırılması, kullanılmış motorlu araçların ithalatına getirilen sınırlamalar, karşılıklı tanıma ilkesinin, Türk mevzuatına sokulması gibi bazı anahtar hususlar ve eczacılık ürünleri için düzenleyici veri korunmasının uygulanması ile bağlantılı geçici konular çözüm beklemektedir (ABGS 2008 İlerleme Raporu).

Türkiye 2008 İlerleme Raporu'nda Malların Serbest Dolaşımı faslı dışında, OTİP'e uyumla ilgili olan Rekabet Politikası, Tarım, Gıda Güvenliği Veterinerlik ve Bitkisi Sağlığı, Gümrük Birliği ile Dış İlişkiler fasıllarındaki değerlendirmeler, 2007 İlerleme Raporu ile karşılaştırmalı olarak çizelge 4.12'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.12. 2008 Yılı İlerleme Raporu'nun Müktesebata Uyum Bölümünün 2007 Yılı İlerleme Raporu İle Kıyaslanması

Fasıl	2007 İlerleme Raporu	2008 İlerleme Raporu
1. Malların Serbest Dolaşımı	<p>İlerleme Var Malların serbest dolaşımına ilişkin genel ilkelere uyum; zorunlu standartların kaldırılması; yatay önlemler; standardizasyon; uygunluk değerlendirmesi (onaylanmış kuruluşlar); akreditasyon alanında uluslararası anlaşmaların imzalanması; ürün mevzuatına ilişkin yeni yaklaşım alanında iç hukukun yönergelerle uyumlaştırılması.</p> <p>Sınırlı İlerleme Piyasa gözetimine ilişkin olarak uygulama kapasitesi ile faaliyetlerin kapsamı ve eşgüdümü; Klasik yaklaşım kapsamındaki müktesebata uyum ve ticaretin önündeki teknik engellerin kaldırılması; Usule ait önlemlere ilişkin uyumlaştırma.</p> <p>İlerleme Yok Uyumlaştırılmamış alandaki karşılıklı tanıma; Metroloji alanındaki yasal düzenlemelerin çıkarılması; Gümrük Birliği'nin tam ve istisnasız uygulanması.</p>	<p>İlerleme Var Malların serbest dolaşımına ilişkin genel ilkelere uyum; zorunlu standartların kaldırılması; yatay önlemler; standardizasyon; uygunluk değerlendirmesi (onaylanmış kuruluşlar); akreditasyon; TÜRKAK'ın faaliyetleri; klasik yaklaşım altında kabul edilen ürün mevzuatında uyumlaştırma (bilhassa motorlu taşıtlara ilişkin).</p> <p>Sınırlı İlerleme Metroloji; piyasa gözetiminin uygulama kapasitesi ve faaliyet bakımından etkin biçimde yürütülmesi; yeni ve küresel yaklaşım altındaki ürün mevzuatı; ticaretin önündeki teknik engellerin kaldırılması.</p> <p>İlerleme Yok Usule ilişkin önlemlerde uyumlaştırma; uyumlaştırılmamış alan (bilhassa karşılıklı tanıma ilkesi); Gümrük Birliği'nin tam ve istisnasız uygulanması.</p>
8. Rekabet Politikası	<p>İlerleme Var Anti tröst ve şirket birleşmeleri konularında uyum ve uygulama; yeni çıkarılan düzenleyici etki analizi yönetmeliğinde rekabet üzerine etkisi olan düzenlemelerde Rekabet Kurumu'ndan görüş alınması zorunluluğu getirilmesi.</p> <p>Sınırlı İlerleme Demir-çelik sektöründeki yardımlar; Türkiye, Komisyon'a taslak bir Ulusal Yeniden Yapılandırma Planı iletilmiştir. Bu sayede geçmişte verilen yardımların envanteri çıkarılabilmektedir.</p> <p>İlerleme Yok Devlet yardımları; Türkiye yeni teşvikler vermeye devam etmiştir.</p>	<p>İlerleme Var Şirket birleşmeleri de dâhil olmak üzere, anti tröst alanında mevzuat uyumu; Rekabet Kurumu'nun idari ve işlevsel bağımsızlığı.</p> <p>Sınırlı İlerleme Demir-çelik sektöründeki yardımlar.</p> <p>İlerleme Yok Rekabet Kurumu'ndan verilen kararların temyiz incelemesini yapan Danıştay'ın ilgili dairesinin idari kapasitesinin artırılması kamu teşebbüsleri ile münhasır ve özel hakları haiz teşebbüslere ilişkin kuralların uyumlaştırılması; devlet yardımları (devlet yardımları mevzuatının kabul edilmemesi ve devlet yardımlarının izlenmesinden sorumlu işlevsel bir bağımsız kurumun oluşturulmaması).</p>
11. Tarım	<p>İlerleme Var Tarım ve Köy işleri Bakanlığı'nın idari kapasitesinin güçlendirilmesi; IACS'ın oluşturulmasına yönelik çalışmalar; FADN oluşturulmasına yönelik çalışmalar; Ulusal Çiftçi Kayıt Sistemi'nin uygulanması; Kırsal kalkınma alanında idari kapasite oluşturulması, IPARD Ajansı'nın kurulması hakkında kanunun kabul edilmesi</p> <p>Sınırlı İlerleme Ortak piyasa düzenlerine uyum.</p> <p>İlerleme Yok Tarım ve Köy işleri Bakanlığı'nın yeniden yapılandırılması; üretime bağlı tarım destek mekanizmalarının azaltılması; kalite politikası; organik tarımda Türkiye'nin üçüncü ülkeler listesine dahil edilmesi; canlı hayvan ve eti ticareti önündeki teknik engellerin kaldırılması.</p>	<p>İlerleme Var Çiftçi kayıt sisteminin oluşturulması; tarım alanlarının tespiti; Çiftlik Muhasebe Veri Ağı oluşturulması; sebze-meyve sektöründe AB pazarlama standartlarına uyum; Kırsal Kalkınma Stratejisi ve IPARD aracının uygulanması yolunda çalışmalar; IPARD Ajansının ulusal düzeyde akreditasyonu için somut eylem planı edilmesi; IPARD Ajansı'nın ulusal düzeyde akreditasyonuna yönelik çalışmalar; organik tarım alanında mevzuat uyumu ve idari kapasitenin geliştirilmesi.</p> <p>Sınırlı İlerleme Ortak Tarım Politikası düzenlemelerinin aktarımı; doğrudan gelir desteği gibi yatay düzenlemeler; hububat ve pirinç konusunda ortak piyasa düzenlerine uyum.</p> <p>İlerleme Yok Tarım ve Köy işleri Bakanlığının yeniden yapılanması; canlı hayvan ve eti ticareti önündeki teknik engellerin kaldırılması; Organik tarımda kullanımına izin verilen girdilerin tanımlanması ve kontrol sisteminin iyileştirilmesi; kalite politikası.</p>

<p>12. Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı</p>	<p>İlerleme Var Ulusal Gıda ve Yem Acil Uyarı Sistemi'nin oluşturulması; veterinerlik müktesebatının uygulanması; sığır cinsi hayvanların tanımlanması ve kayıt altına alınması ve hareketlerinin izlenmesi; Türkiye'nin ilk veteriner sınır kontrol noktasının faaliyete geçmesi; kalıntı izleme planının gözden geçirilerek AB gereklilikleri ile uyumlu hale getirilmesi; resmi denetime ilişkin idari kapasitenin geliştirilmesi; bitki koruma ürünlerine ilişkin müktesebatın ulusal mevzuata aktarılması; Tohum Kanununun kabul edilmesi ve tohum çeşitlerine ilişkin ilk yönetmeliğin yürürlüğe girmesi; denetçilerin teknik kapasitelerinin geliştirilmesi; Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunmasına İlişkin Uluslar arası Birlik Sözleşmesi'nin onaylanması ve Birliğe Türkiye'nin üyeliğinin Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmesi.</p> <p>Sınırlı İlerleme Gıda güvenliği müktesebatının ulusal mevzuata aktarılması ve uygulanması; veterinerlik politikası alanında müktesebat uyumu; koyun ve keçilerin tanımlanması ve kayıt altına alınmasına yönelik çalışmalar.</p> <p>İlerleme Yok Gıda, yem, veterinerlik, hijyen ve resmi kontrollere ilişkin kanunları kapsayan mevzuat paketinin kabul edilmesi; ithalat kontrol sistemlerine yönelik mevzuatın AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilmesi; evcil hayvanların ticari olmayan hareketlerine müktesebata uyum; sığır eti ithalat yasağının kaldırılması; hayvan refahı ve zooteknik konular; gıda ve yemin piyasaya sunulması; hijyen paketinin ulusal mevzuata aktarılması; gıda işletmelerinin yeniden yapılandırılması; hayvan yan ürünleri; yemlere ilişkin spesifik kurallar.</p>	<p>İlerleme Var Genel gıda güvenliği politikası çerçevesinde Ulusal Gıda ve Yem Acil Uyarı Sistemi'nin iyileştirilmesi; veteriner sınır kontrol noktasının faaliyet sisteminin müktesebata uyum çalışmaları; özellikle kus gribi ve şap hastalığı olmak üzere hayvan hastalıkları ile mücadele; kalıntı izleme planının uygulanmasında usullerin iyileştirilmesi; veteriner denetim ve kontrollerinin finansmanı; ulusal gıda referans laboratuvarının kurulması; gıda işletmelerinin sınıflandırılmasına ön hazırlık çalışmaları; gıda etiketlemesi, reklam ve katkı maddelerine ilişkin mevzuat uyumu ve uygulaması; bitki koruması ve tohumculuk konularında uygulayıcı düzenlemelerin kabul edilmesi.</p> <p>Sınırlı İlerleme Veterinerlik müktesebatına uyum ve uygulanması; genel bitki sağlığı politikası.</p> <p>İlerleme Yok Gıda, yem, veterinerlik, hijyen ve resmi kontrollere ilişkin kanunları kapsayan mevzuat paketinin kabul edilmesi; evcil hayvanların ticari olmayan hareketlerine müktesebata uyum; canlı hayvan ve hayvansal ürünlerde ithalat koşullarının gözden geçirilmesi; hayvan refahı ve zooteknik konular; gıda ve yemin piyasaya sunulması; hijyen paketinin ulusal mevzuata aktarılması ve denetim sisteminde kontrol hizmetlerinin akreditasyonu; hayvan yan ürünlerinde hijyen gereklilikleri; Gıda takviyesi, yeni gıda ve genetiği değiştirilmiş organizmalar konusunda müktesebatın aktarılması; yemlerde aflatoksin kontaminasyonu konusunda hususi düzenlemelerin aktarılması; bitki sağlığı ve karantina sistemine ilişkin kanunun kabul edilmesi; uluslararası bitki sağlığı antlaşmalarının kabulü.</p>
<p>29. Gümrük Birliği</p>	<p>İlerleme Var Gümrük Müsteşarlığı'nın idari ve uygulama kapasitesinin güçlendirilmesi; gümrük ofislerinin ve sistemlerinin modernizasyonu ve personelin eğitimi.</p> <p>Sınırlı İlerleme Gümrük mevzuatına uyum; personel eğitiminin tüm bölgelere yaygınlaştırılması.</p> <p>İlerleme Yok Gümrük muafiyeti mevzuatına uyum (özellikle gümrüksüz satış mağazalarının kaldırılması ve serbest bölgelerle ilgili mevzuat); Gümrük Birliği'nin tam ve istisnasız uygulanması.</p>	<p>İlerleme Var Gümrük mevzuatı; Gümrük Müsteşarlığı'nın idari ve uygulama kapasitesinin güçlendirilmesi; gümrük personelinin eğitimi.</p> <p>Sınırlı İlerleme Entegre edilmiş bilgi teknolojileri (BT) tabanlı risk yönetimi sisteminin tüm gümrük ofislerinde uygulanması; kaçak ve taktit mallarla mücadele.</p> <p>İlerleme Yok Gümrük muafiyeti mevzuatına uyum (özellikle gümrüksüz satış mağazalarının kaldırılması ve serbest bölgelerle ilgili mevzuat); Gümrük Birliği'nin tam ve istisnasız uygulanması.</p>
<p>30. Dış İlişkiler</p>	<p>İlerleme Var Kalkınma politikası ve insani yardım konularında AB uyumu.</p> <p>Sınırlı İlerleme Ortak ticaret politikasına uyum; üçüncü ülkelerle STA'ların akdedilmesi ve imzalanan STA'ların yürürlüğe girmesi.</p> <p>İlerleme Yok Gümrük Birliği kurallarına yönelik ihlallerin kaldırılması; Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'nin (GTS) AB ile uyumlaştırılması; koruma önlemlerinin ve ilave mense belgesi uygulamasının kaldırılması; DTÖ ve OECD gibi uluslararası örgütler bünyesinde AB ile uyumlu tutum sergilenmesi; şirketlere yönelik uzun vadeli ihracat kredileri; çift kullanımlı mallar.</p>	<p>İlerleme Var Özellikle Doha Kalkınma Gündemine ilişkin olarak DTÖ' de ve OECD'de Türkiye ile AB arasındaki eşgüdüm düzeyinin artırılması; üçüncü ülkelerle ikili anlaşmaların imzalanması; kalkınma politikası ve insani yardım.</p> <p>Sınırlı İlerleme Ortak ticaret politikasına uyum; çift kullanımlı mallar.</p> <p>İlerleme Yok Gümrük Birliği kurallarına yönelik ihlallerin kaldırılması; Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'nin (GTS) AB ile uyumlaştırılması; koruma önlemleri uygulamasının azaltılması; şirketlere yönelik uzun vadeli ihracat kredileri; Gümrük Birliği'nin tam ve istisnasız uygulanması.</p>

Kaynak: www.ikv.org.tr/images/upload/file/2008-ilerleme%20raporu/2008-IRmuktesebattablo.pdf

Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı (2007-2013) kapsamında, aşağıdaki düzenlemeler gündemdedir: (www.abgs.gov.tr/index.php?p=6&l=1)

“Malların Serbest Dolaşımı” konusunda, 01.10.2007-30.09.2008 Yasama Döneminde çıkarılmasında yarar görülen yasal düzenlemeler; 4457 sayılı Türk Akreditasyon Kurumu Kuruluş ve Görevleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 1262 sayılı İspençiyari ve Tıbbi Müstahzarlar Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 5324 sayılı Kozmetik Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Ürün Güvenliği Kanunu, 132 sayılı Türk Standartlar Enstitüsü Kuruluş Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun olarak belirlenmiştir. 01.10.2009- 2013 yılları arasında ise; 3516 sayılı Ölçüler ve Ayar Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun ile 2521 sayılı Avda ve Sporda Kullanılan Tüfekler, Nişan Tabancaları ve Av Bıçaklarının Yapımı, Alımı, Satımı ve Bulundurulmasına Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Yasadışı İthal, İhraç ve Mülkiyet Değiştirmesinin Önlenmesi ve Kaynak Ülkeye İadesi Hakkında Kanunun yasalaşması öngörülmüştür. Ayrıca, Ölçü Aletleri Yönetmeliği, Tekstil Ürünlerinin İsimlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Piyasa Gözetimi ve Denetimine Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Elektromanyetik Uyumluluk Yönetmeliği, Deterjan Yönetmeliği gibi pek çok ikincil düzenlemelerin yapılması da gündemdedir.

“Rekabet Politikaları” faslında, 01.10.2007-30.09.2008 Yasama Döneminde, Devlet Yardımlarının Çerçevesi, İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun, 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunun çıkarılması öngörülmüştür. Sonraki yıllara ilişkin Kanuni düzenleme söz konusu olmayıp, Devlet Yardımlarının Denetlenmesi ve ilgili diğer İkincil Mevzuat düzenlemeleri gündemdedir.

“Tarım ve Kırsal Kalkınma” faslında, 01.10.2007-30.09.2008 Yasama Döneminde çıkarılmasında yarar görülen yasal düzenlemeler; Tarım ve Kırsal Kalkınmayı

Destekleme Kurumu Başkanlığı Kanunu, Seker Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Tarım Bakanlığı'nın Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Kanun, Tarımsal Pazarlama Standartları Kanunu, Coğrafi İşaretlerin ve Geleneksel Özellikli Ürün Adlarının Korunması Hakkında Kanun olarak belirlenmiştir. 01.10.2009-2013 yılları arasında ise; 5488 sayılı Tarım Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 4733 sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, Alkol ve Alkollü İçki Kanunu, Tarım Ürünleri Piyasası Ödeme Ajans(lar)ı (TPA) Kurulması Hakkında Kanunun yasalaşması öngörülmüştür. İkincil mevzuat olarak da; Tarım Stratejisi, çeşitli tarım ürünlerinin standartlarının dış ticarete zorunlu uygulamaya konulmasına ilişkin tebliğler, Dış Ticarete Teknik Düzenlemeler ve Standardizasyon Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik, Endüstriyel Ürün Belgesi Verilmesinde Uygulanacak Usul ve Esaslara İlişkin Tebliğ, Şeker Kotalarının Düzenlenmesine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, TMO Hububat ve Çeltik Uygulama Yönetmeliği, Entegre İdare ve Kontrol Sistemi (IACS) Yönetmeliği ve kurulacak yeni kurumların yapısına ilişkin düzenlemeler gündemdedir.

“Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı” faslında, 01.10.2007-30.09.2008 Yasama Döneminde çıkarılmasında yarar görülen yasal düzenlemeler; Gıda Kanunu, Gıda Hijyeni ile Gıda ve Yemin Resmi Kontrolleri Kanunu, Veteriner Hizmetleri Kanunu, Yem Kanunu, Bitki Sağlığı Kanunu olarak belirlenmiştir. Sonraki yıllara ilişkin Kanuni düzenleme söz konusu olmayıp, çeşitli ürünlerin sertifikasyonu ve pazarlaması, çeşitli hastalıkların önlenmesi, Türk Gıda Kodeksinde değişiklikler ile Gıda Maddeleri ve Gıda ile Temasta Bulunan Madde ve Malzemelerin Dış Ticaretinde Kontrol ve Denetimlere İlişkin Yönetmelik benzeri ilgili ikincil mevzuat düzenlemeleri gündemdedir.

“Gümrük Birliği” faslında; 4458 sayılı Gümrük Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Yasadışı İthal, İhraç ve Mülkiyet Değiştirmesinin Önlenmesi ve Kaynak Ülkeye İadesi Hakkında Kanun, Yeni Gümrük Kanunu, Kombine Nomanklatüre tam uyum sağlanmasına yönelik Düzenleme, Gümrük Vergilerinden Muafiyet ve İstisna Tanınacak Haller Hakkında 2000/53 sayılı

Bakanlar Kurulu Kararında değişiklik yapılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı, Eşya Ticareti ve Ortak Transit Rejimine ilişkin düzenlemeler, Mevcut BİLGE sisteminin TARIC sistemine uyumunun sağlanması için gerekli düzenlemelerin yapılması ile gümrük idari yapının güçlendirilmesine yönelik kurumsal çalışmalar gündemdedir.

“Dış İlişkiler” faslında ise, 01.10.2007-30.09.2008 Yasama Döneminde çıkarılmasında yarar görülen yasal düzenlemeler; 3. Ülkelerle Akdedilen Serbest Ticaret Anlaşmalarına İlişkin Uygun Bulma Kanunları, Çift Kullanımlı Malzemelerin İhracat Kontrollerine İlişkin Kanun olup; 01.10.2009-2013 yılları Türkiye-Bangladeş-Japonya- ABD YKTK Anlaşmasının Onaylanmasına Dair Kanunlar gündemdedir. İkincil mevzuat olarak da; Türkiye-EFTA Serbest Ticaret Anlaşması Ek Protokolünün Kabulüne İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı, Eşyanın Tercihli Menşenin Tespiti Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, çeşitli ülkelerle Karşılıklı Tanıma Anlaşmasının Kabulüne İlişkin Bakanlar Kurulu Kararları, Genelleştirilmiş Tercihler Sisteminin (GTS) Üstlenilmesine İlişkin Düzenleme gündemdedir.

4.3. Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin Tercihli Ticaret Antlaşmaları'nı Üstlenmesi

Ülkemiz için serbest ticaret anlaşmalarına uyumun yasal dayanakları; a) Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Gümrük Birliği'ni tesis eden 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (OKK)'nın 16. Maddesi; b) Barselona Süreci (2010 yılına kadar Avrupa-Akdeniz Serbest Ticaret Alanının oluşturulması projesi), c) GATT 1994'ün XXIV. Maddesi ile Gelişme yolundaki ülkelere tercihli ticaret anlaşması yapma konusunda esnek uygulamalar sağlayan GATT Tokyo Round 1979 Yetki Hükümü (Enabling Clause) dır (Damacı 2008).

1/95 sayılı OKK'nın 16. maddesi; 1996 yılından itibaren beş yıl içerisinde Türkiye'nin ticaret politikasını AB'nin Ortak Ticaret Politikası ile uyumlu hale getirmek amacıyla AB'nin tercihli gümrük rejimine dolayısıyla Tercihli Ticaret Antlaşmaları'na uyum sağlanmasını içermektedir. Bu uyum, otonom rejimleri ve 1/95 sayılı OKK'nın 10 sayılı Eki'nde belirtilen üçüncü ülkelerle yapılan tercihli ticaret anlaşmalarını kapsamaktadır.

Ancak, AB'nin dış ilişkiler politikası kapsamında, bu ülkelerin sayısı giderek artmaktadır. Bu anlamda, Türkiye açısından uyum “hareketli hedef” haline gelmiştir.

Bahse konu beş yıllık süre içerisinde Türkiye'nin Topluluk'tan farklı bir tarife politikası uygulaması durumunda, üçüncü ülkelerden Topluluğa, menşe ülke veya ihracatçı ülke bakımından tercihli olarak ithal edilen ve serbest dolaşıma giren ürünlerin Türkiye'ye ithal edilirken, telafi edici vergiye tabi tutulabileceği hükme bağlanmıştır.

Tercihli rejimler kapsamında tarife tavizlerinden yararlanılması, bu rejimler kapsamında yapılan düzenleme ve anlaşmaların ekinde yer alan Topluluk ortak menşe kurallarının karşılanmasına bağlıdır. Ülkemizin de tercihli rejimler kapsamında üçüncü ülkelerden yapılan ithalatta aynı menşe kurallarını uygulaması öngörülmüştür.

Söz konusu uyumun sağlanması, Türkiye'nin Serbest Ticaret Antlaşmaları imzalaması yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda Gümrük Birliği'nin bir gereği olarak akdedilen ve bundan sonra akdedilecek olan serbest ticaret antlaşmaları, sürdürülebilir ihracat artışını sağlamaya yönelik en önemli araçlardan biri olma niteliğinin yanı sıra Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca sürdürülmekte olan Komşu ve Çevre Ülkeler, Afrika Ülkeleri, Asya-Pasifik Ülkeleri, Kuzey Amerika Ülkeleri ve Latin Amerika Ülkeleri ile ticari ve ekonomik ilişkileri geliştirmeye yönelik stratejilerin de temel unsurlarından birisini oluşturmaktadır (DTM 2007).

Bu kapsamda, Türkiye, AB ortak ticaret politikasına uyum itibarıyla çizelge 4.13'de verilen Serbest Ticaret Antlaşmalarını (STA) imzalamıştır. Serbest Ticaret Anlaşması metinlerine, (<http://www.dtm.gov.tr/ab/sta/index.htm>) adresinden ulaşılabilir.

Macaristan, Litvanya, Çek ve Slovak Cumhuriyetleri, Estonya, Letonya, Slovenya ve Polonya'nın 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye üye olmaları nedeniyle, Türkiye ile anılan ülkeler arasındaki STA'lar 30 Nisan 2004 itibarıyla feshedilmiş ve bu ülkelerle olan ticaret Gümrük Birliği kapsamına alınmıştır.

Halen EFTA, İsrail, Bulgaristan, Romanya, Makedonya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Filistin ve Tunus ile akdedilen STA'lar yürürlüktedir. Suriye ile 2004 yılında imzalanan

STA, 2007 yılı Ocak ayı itibariyle yürürlüğe girmiştir. Mısır ile STA, 27 Aralık 2005'de imzalanmış Türkiye tarafından Aralık 2006 tarihi itibariyle onay süreci tamamlanmıştır. Arnavutluk, Ürdün ve Lübnan ile müzakerelere devam edilmektedir. Körfez İşbirliği Konseyi ile STA müzakerelerinin başlatılmasına imkân tanıyacak Çerçeve Anlaşma da Bahreyn'de 30 Mayıs 2005 tarihinde imzalanmıştır.

Çizelge 4.13. Türkiye'nin AB Ortak Ticaret Politikasına Uyum Gereği Gerçekleştirdiği Serbest Ticaret Anlaşmaları

	Ülkeler	İmza Tarihi	Yürürlüğe Giriş Tarihi
1	EFTA Ülkeleri	10. 12. 1991	1 Nisan 1992
2	İsrail	14 Mart 1996	1 Mayıs 1997
3	Romanya	29 Nisan 1997	1 Şubat 1998
4	Litvanya	2 Haziran 1997	1 Mart 1998
5	Macaristan	8 Ocak 1997	1 Nisan 1998
6	Estonya	3 Haziran 1997	1 Temmuz 1998
7	Çek Cumhuriyeti	3 Ekim 1997	1 Eylül 1998
8	Slovak Cumhuriyeti	20 Ekim 1997	1 Eylül 1998
9	Bulgaristan	11 Temmuz 1988	1 Ocak 1999
10	Polonya	4 Ekim 1999	1 Mayıs 2000
11	Slovenya	5 Mayıs 1998	1 Haziran 2000
12	Letonya	16 Haziran 1998	1 Temmuz 2000
13	Makedonya	7 Eylül 1999	1 Eylül 2000
14	Hırvatistan	13 Mart 2002	1 Temmuz 2003
15	Bosna-Hersek	3 Temmuz 2002	1 Temmuz 2003
16	Filistin Yönetimi	20 Temmuz 2004	1 Haziran 2005
17	Tunus Cumhuriyeti	25 Mayıs 2004	1 Temmuz 2005
18	Fas Krallığı	7 Nisan 2004	-
19	Suriye Arap Cumhuriyeti	22 Aralık 2004	1 Ocak 2007
20	Mısır Arap Cumhuriyeti	27 Aralık 2005	-

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

Önümüzdeki dönemde, Arnavutluk, Ürdün ve Lübnan ile sürdürülmekte olan müzakerelerin sonuçlandırılması; Güney Afrika Gümrük Birliği (SACU) ile resmi müzakere aşamasına geçilmesi; Cezayir, Meksika, Şili, Sırbistan-. Karadağ ve MERCOSUR ile müzakerelere başlanması hedeflenmektedir.

Türkiye ayrıca, ortak ticaret politikasına uyum sürecinden bağımsız olarak sınırlı miktarda ticaret yaptığı Afrika Ülkeleri olmak üzere 35 ülkeye STA imzalanması teklifi götürülmüştür. Şu ana kadar olumlu cevap alınan Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Cibuti, Etiyopya, Gabon ve Kongo Cumhuriyetlerine taslak STA metinleri gönderilmiştir (Sevinç 2006).

Türkiye Serbest Ticaret Antlaşmaları Kapsamı

Türkiye'nin imzaladığı STA'ların kapsamına bakıldığında, sanayi ve tarım ürünlerine ilişkin olarak şu unsurları içerdiği görülmektedir;

- AB'nin STA Modeline paralel olarak sanayi ürünlerinde genelde asimetrik bazda tam liberalizasyon,
- Tarım ürünlerinde AB'den farklı olarak sınırlı sayıda ürün için anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren eş zamanlı uygulamaya konulan karşılıklı ve dengeli taviz değişimi.

Tunus ve Suriye ile yapılan Ortaklık Anlaşmaları ise, STA'lardaki hükümlere ilaveten "Ekonomik ve Teknik İşbirliği" hükümlerini de kapsamaktadır.

Türkiye'nin imzaladığı STA'larda taviz verilen tarımsal ürün kapsamı sınırlı tutulmuş, ihracatta önemli tarım ürünlerimizin içerilmesi ve ithalatta da tarım sektörümüzün hassasiyet durumunu göz önüne alan minimum düzeyli açılım benimsenmiştir. Türkiye'nin STA'larında yer alan temel hükümler şöyle sıralanabilir:

- İkili ticarete tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılması,
- Tarife indirimlerinin yol açabileceği olumsuzluklara karşı alınabilecek tedbirler ve uygulama esasları (bildirim, istişare ve tavizin askıya alınması dahil ticaret politikası savunma araçlarının uygulanması),
- Anlaşmanın doğru ve etkin uygulanmasından sorumlu ortaklık organlarının teşkili (Ortak Komite, Ortaklık Komitesi, Ortaklık Konseyi),
- Ortak menşe kuralları ve gümrük idareleri arasında işbirliği.

STA imzalanan ülkelere ilişkin geçiş dönemleri çizelge 4.14'te, STA'lara ilişkin müzakere durumu çizelge 4.15'te, imzalanan anlaşmalarda Türkiye'nin hangi ürünlerde taviz aldığı ve verdiği çizelge 4.16'da gösterilmiştir.

Çizelge 4.14. Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşmalarının Geçiş Dönemleri

	Ülke	Anlaşmanın İmza Tarihi	Anlaşmanın Yürürlüğe Girişi	Sanayi Ürünlerine Uygulanan Gümrük Vergilerinin Sıfırlanması Takvimi
1	EFTA	10.12.1991	01.04.1992	01.01.1999
2	İsrail	14.03.1996	01.05.1997	01.01.2000
3	Makedonya	07.09.1999	01.09.2000	01.01.2008
4	Hırvatistan	13.03.2002	01.07.2003	01.01.2007
5	Bosna ve Hersek	03.07.2002	01.07.2003	01.01.2007
6	Filistin	20.07.2004	01.06.2005	01.06.2005
7	Tunus	25.11.2004	01.07.2005	01.07.2014
8	Fas	07.04.2004	01.01.2006	01.01.2015
9	Suriye	22.12.2004	01.01.2007	01.01.2019
10	Mısır	27.12.2005	01.03.2007	01.01.2020
11	Arnavutluk	22.12.2006	01.05.2008	01.01.2013

Kaynak: TÜSİAD 2008.

Türkiye'nin tarım sektörü itibariyle STA'larda verdiği tavizlere örnek olarak İsrail ile yapılan Antlaşmayı incelersek; Türkiye'nin İsrail'e yönelik tarım ürünleri ihracatının % 45'lik bölümü STA'yla sağlanan tavizli rejimden yararlanmaktadır. Tarım sektörünün her iki ülkede de çok hassas olması sebebiyle, tarafların STA müzakereleri sırasında ürün bazında daha geniş taviz vermekten imtina etmeleri sonucu her iki taraf açısından sınırlı taviz listeleri tesis edilebilmiştir. Hali hazırda, İsrail'e yönelik tarım ürünleri ihracatımızın % 2'lik bölümü vergi muafiyeti, % 14'lük bölümü ise vergi indirimli olarak gerçekleşmektedir. İsrail'den tarım ürünleri ithalatımızın ise % 55'lik bölümü vergi indirimli olarak ülkemize girmektedir. Verilen örnekte de yansıtıldığı gibi, STA'larda tarım ürünleri itibariyle tam serbestleşme öngörülmemektedir.

DTM tarafından yapılan Türkiye-Güney Kore ve Türkiye-Ukrayna STA'sının Muhtemel Statik Etkilerinin Değerlendirilmesi Çalışması'nda; Tekstil ve Konfeksiyon, Elektrik-Elektronik, Makine, Otomotiv ve Demir-Çelik sektörleri Türkiye-Güney Kore STA'sı, Demir-Çelik sektörü Türkiye-Ukrayna STA'sı kapsamında hassas olarak tespit edilmiştir. Türkiye-Güney Kore STA'sı kapsamında, tekstil, kimya ve makine sektörünün Güney Kore'ye ihracatının artması beklenmektedir. Türkiye-Ukrayna STA'sı kapsamında ise, tekstil ve konfeksiyon, beyaz eşya, motorlu taşıtlar, mineral maddeler, plastik ürünleri ile bazı tarım ürünlerinin (turunçgiller, diğer taze meyveler, tütün, meyve suları) Ukrayna'ya ihracatında artış öngörülmektedir.

Çizelge 4.15. Tercihli Ticaret Anlaşmalarının Müzakere Süreci

Ülke	AB		TÜRKİYE	
	Müzakere Başlama tarihi	Anlaşmanın İmza tarihi	Müzakere Başlama tarihi	Anlaşmanın İmza tarihi
İsrail	1995	1995	1994	1996
EFTA Ülkeleri	1990	1992	1990	1991
Hırvatistan	2000	2001	2000	2002
Makedonya	2000	2001	1998	1999
Bosna-Hersek	2000	2007 (parafe edildi)	2002	2002
Sırbistan	2005	2007 (parafe edildi)	2007	Müzakereler sürüyor
Karadağ	2006	2007	2007	Müzakereler sürüyor
Fas	1995	1996	1999	2004
Tunus	1995	1995	2002	2004
Filistin	1995	1997	1999	2004
Suriye	1995	2004 (parafe edildi)	2004	2004
Mısır	1995	2001	1998	2005
Arnavutluk	2000	2006	2003	2006
Ürdün	1995	1997	2005	Müzakereler sürüyor
Lübnan	1995	2002	2003	Müzakereler sürüyor
Güney Afrika Cumhuriyeti	1995	1999	2004 (İstikşafi)	
Cezayir	1995	2001	Başlanamadı	
Faroe Adaları		1991	2000	
AKP Ülkeleri	1998	2000	Başlamadı	
Meksika	1998	2000	Başlamadı	
MERCOSUR	Nisan 2000	Müzakereler sürüyor	Nisan 2004 (İstikşafi)	
KİK 1990	1990	Müzakereler sürüyor	Kasım 2005	Müzakereler sürüyor
Ukrayna	Nisan 2008	Müzakereler sürüyor	Haziran 2007 (İstikşafi)	
Hindistan	Haziran 2007	Müzakereler sürüyor	Şubat 2008 (Girişim)	
Şili	2000	2002	Mart 2008	Müzakereler sürüyor
Güney Kore	Mayıs 2007	Ocak 2008 (VI.Tur)	Ocak 2008 (Girişim)	
ASEAN	Mayıs 2007	Müzakereler sürüyor	Haziran 2007 (Girişim)	
Orta Amerika	Eylül 2007 (İstikşafi)	Nisan 2008 (I. Tur)	Başlanmadı	
ANDEAN Topluluğu	Eylül 2007 (İstikşafi)	Nisan 2008 (I. Tur)	Başlanmadı	

Kaynak: TÜSİAD 2008.

Çizelge 4.16. Türkiye'nin imzaladığı STA'larda Kapsanan Tarımsal Ürünler

	Ülke	Taviz Alınan	Taviz Verilen
1	EFTA	Her bir ülkeden bazı temel tarım ürünlerinde ve işlenmiş tarım ürünlerinde AB'ye uygulanan tavizler	Balıkçılık ürünleri, işlenmiş tarım ürünlerinde AB'ye uygulanan tavizler
2	İsrail	Fındık, incir, kayısı, yağlar, bazı işlenmiş tarım ürünleri, konserve edilmiş bazı meyveler, mayalar, su, bira, rakı, sigara, keten, kendir	Yumurtalar, çiçek soğanları, avakado armudu, mango, bazı işlenmiş tarım ürünleri, konserve edilmiş bazı sebzeler, bazı meyve suları, diyet mamalar, bira
3	Makedonya	Fındık, üzüm, kümes hayvanlarının etleri ve yenilen sakatata, zeytinyağı, zeytin, mercimek, ton balıkları, pamuk, keten, kendir	Bazı sebzeler ve meyveler, pirinç, şarap, soslar, çorbalar
4	Hırvatistan	Koyun ve keçi etleri, bazı sebzeler ve meyveler, fındık, kayısı, bazı işlenmiş tarım ürünleri, bira ve domates salçası	Bazı sebzeler ve meyveler, bazı işlenmiş tarım ürünleri, meyve suları, soslar, çorbalar, sular, biralar ve şarap
5	Bosna ve Hersek	Tüm tarım ürünleri	Tüm tarım ürünleri
6	Filistin	Yok	Yok
7	Tunus	Bazı bakliyat ürünleri, üzüm ve fındık	Hurma, bazı balıkçılık ürünleri ve şarap
8	Fas	Bazı baklagiller, fındık, fıstık, incir, üzüm, bazı tohumlar	Bazı sebze ve meyveler, bazı baharatlar ve şarap
9	Suriye	Bazı balıkçılık ürünleri, peynirler, margarin, mayalar, yağlar, fındık, arpa ve sular	Üzüm, kebere, yağlar, bazı meyveler ve baharatlar, çikolata, reçel, elma suları ve şaraplar
10	Mısır	Fındık, incir, yağlar, mayalar, margarin, bazı işlenmiş tarım ürünleri	Balıklar, hurma, pirinç, mayalar, bazı meyveler ve sebzeler, bazı işlenmiş tarım ürünleri
11	Arnavutluk	Yumurtalar, bazı baklagiller, fındık, fıstık, üzüm, turunçgiller, bazı meyve ve sebzeler, bazı işlenmiş tarım ürünleri, mayalar, sular ve hayvan yemi	Yumurtalar, bazı sebzeler ve meyveler, bazı işlenmiş tarım ürünleri, sular, şarap

Kaynak: DTM

Türkiye'nin Gümrük Birliği nedeniyle AB pazarında sahip olduğu gümrük vergisi avantajı AB-Güney Kore ve AB-Ukrayna STA'sının yürürlüğe girmesi ile birlikte aşınmaya uğrayacaktır. AB-Güney Kore ve AB-Ukrayna STA'sının Türkiye-Güney Kore ve Türkiye- Ukrayna STA'sından önce yürürlüğe girmesi durumunda, muhtemel trafik sapmasının yaratacağı olumsuzlukları önlemek amacıyla, AB'den yapılacak Güney Kore ve Ukrayna menşeli hassas ürünlerin ithalatında telafi edici vergi uygulanması gerekecektir. Gümrük Birliği Kararı'nın 16/3 ve 58/2 maddeleri buna imkân tanımaktadır.

Bu bağlamda; Ülkemizin STA'ların üstlenilmesinde karşılaştığı zorlukları şu şekilde sıralayabiliriz:

- AB ile STA imzalayan ülkeler serbest dolaşım ilkesi kapsamında mallarını AB üzerinden ATR belgesi ile Türkiye pazarına gümrüksüz olarak satma imkânına sahip olduklarından Türkiye ile STA imzalama konusunda isteksizlik göstermektedirler.
- Meksika, ASEAN ülkeleri ve Güney Kore gibi ülkeler, önceliği gelişmiş ülkelerle ya da komşu veya bölge ülkeleri ile STA imzalamaya vermektedirler.
- Ürdün ve Lübnan gibi ülkeler Türkiye'nin rekabet üstünlüğünden çekindiklerini ifade ederek geniş kapsamlı istisnalar talep etmektedirler. Ayrıca, kendilerinin yüksek gümrük vergisi oranlarına karşılık Gümrük Birliği kapsamında Türkiye'nin son derece düşük seviyede gümrük vergisi uygulaması bu ülkeler açısından STA kapsamındaki kazanımları değersiz kılmaktadır.
- AB bu konuda Türkiye'ye somut ve sonuç alıcı destek vermemektedir.
- AB son dönemde imzaladığı STA'lara ilgili ülkeyi karşılıklı çıkar temelinde Türkiye ile de STA yapmaya davet eden "Türkiye Maddesi" eklemektedir. Ancak, bu hüküm bir yasal taahhüt içermediği ve müzakerelerin geçiş dönemine kadar bitirilmesine imkân tanıyan bir esneklik tanıdığı için hedeflenen sonuca ulaşamamaktadır.

Türkiye, istekli olan bazı komşu ve çevre ülkeler ile ortak ticaret politikası bağlamında tercihli ticaret düzenlemesi yapmamaktadır. AB, gümrük vergisi 5 puanın üzerinde olan mallar için AB telafi edici vergi alma karşılığında, gündeminde olmayan bir ülkeyle serbest ticaret anlaşması yapmamıza sıcak bakmamaktadır.

STA'ların üstlenilmesinde karşılaşılan zorlukların aşılmasına yönelik olarak, 28 Kasım 2007 tarihinde gerçekleştirilen Gümrük Birliği Ortaklık Komitesi (GBOK) toplantısında DTM tarafından Avrupa Komisyonu'na iletilen çözüm önerileri ise özetle şunlardır (Damacı 2008):

- AB'nin mevcut STA'larının sanayi ürünleri açısından gümrük birliği yapılan diğer ülkeler olan Andora ve San Marino'ya sağlanan olanaklarla uyumlu şekilde ülkemiz için de geçerli olmasının sağlanması, tarım ürünleri için tavizlerin ise Türkiye tarafından ilgili üçüncü ülke ile ayrı müzakere edilmesi,
- AB'nin başlayacağı yeni STA müzakerelerine AB ile eş zamanlı olarak başlamasının temin edilmesi,
- Komisyonun her STA müzakeresi öncesi ve sonrasında ülkemize müzakereler hakkında detaylı bilgi vermesi ve bu müzakereler sırasında ülkemizin sektörel hassasiyetlerini dikkate alması,
- Komisyonun, akdedilmesi muhtemel STA'ların etki analizi raporlarına Türkiye'yi de dahil etmesi,
- Avrupa Komisyonunun STA'lara ilişkin Komite toplantılarına Türkiye tarafından da katılım sağlanması,
- Türkiye ile STA akdetme konusunda isteksiz olan ülkelere karşı 1/95 sayılı OKK'nın 16/3 ve 58/2 maddeleri kapsamında telafi edici vergi uygulanması,
- Türkiye ile tercihli ticaret düzenlemesine gitmek isteyen bazı komşu ve çevre ülkeler ile STA imzalamasına Avrupa Komisyonu tarafından imkân sağlanması,
- STA'ların üstlenilmesinde karşılaşılan sorunların daha detaylı ve düzenli olarak görüşülmesini teminen GBOK çatısı altında "Tercihli Ticaret Anlaşmaları Çalışma Grubu" kurulması (Damacı 2008).

Pan-Avrupa-Akdeniz Çapraz Menşe Kümülayonu ve İkili Menşe Kümülayonu

Çapraz menşe kümülayonu, aralarında serbest ticaret anlaşması bulunan üç veya daha fazla sayıdaki ülkenin birbirleri menşeli girdileri kendi menşeli ürünü gibi üretimlerinde kullanarak, anlaşmaya taraf diğer ülkeye ihracatta tercihli rejimden yararlanmalarınıdır. AB'nin, Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi kapsamındaki ülkeler ve Batı Balkan

lkeleri (Hırvatistan, Makedonya, Sırbistan, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Kosova) ile de çapraz menşe kmlasyonu sisteminin oluşturulması yönündeki çalışmaları devam etmektedir. PAAMK; Bölgede pazara giriş ve yatırım imknlarını geliştirmek, Ekonomik işbirliğini ve partnerler arasındaki ticareti artırmak ve bölgesel bütünleşmeye katkıda bulunmak, menşeli malzeme ve ürün sağlama olanaklarını artırmak, 42 ülkeden oluşan bir serbest ticaret alanı içerisinde üreticilerin ölçek ekonomisine ulaşmasını sağlamak ve Akdeniz lkelerinde gümrük uygulamalarını uyumlatırmak gibi avantajlar içermektedir. Çapraz menşe kmlasyonun sağladığı avantajlar açısından ülkemize yönelik bir örnek vermek gerekirse; çapraz kmlasyonun Akdeniz lkeleri, Türkiye ve AB arasında devreye girmesiyle birlikte, örneğin pamuklu mensucat ihracatımızda AB'nin ihracatı derken ya da aynı seviyede kalırken, Türkiye'nin ihracatında önemli artışlar meydana gelmiştir.

nemli bir diğer araç olan "İkili menşe kmlasyonu", aralarında serbest ticaret anlaşması bulunan iki ülkenin birbirleri menşeli girdileri kendi menşeli ürünü gibi üretimlerinde kullanarak, anlaşmaya taraf diğer ülkeye ihracatta tercihli rejimden yararlanmalarıdır.

Özetle; STA'lar, genel ekonomiye; ucuz girdi temini, dışa açık rekabetçi bir ekonomik altyapının tesisi suretiyle uluslar arası rekabet gücünün artması, muhtemel iç pazar daralmasının ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması, mal ticareti yanında hizmetler ticaretinde de pazara giriş imknlarının sağlanması, karşılıklı yatırımların artırılması için daha uygun bir ortamın temini, Türkiye'nin tercihli ticaret imknlarından yararlanmak isteyen doğrudan yabancı sermayeli yatırımların artmasının sağlanması gibi katkılar sağlayabilecektir.

STA'ların dış ticarete etkileri ise; ihracatın önündeki tarife/tarife dışı engellerin kaldırılarak sürdürülebilir bir ihracat artıının sağlanması, ihracatın ülke / madde bazında çeşitlendirilmesi ve Batı Avrupa pazarlarına bağımlılığın azaltılması, üçüncü ülke pazarlarına girişte ab ve tercihli giriş imknlarına sahip diğer ülkeler ile eşit rekabet şartlarının temini, ikili ve çapraz menşe kmlasyonu'nun işletilmesi suretiyle

rekabet gücünün ve taraflar arasındaki karşılıklı ticaret hacminin artırılması şeklinde sıralanabilir.

STA imzalanan ülkeler ile dış ticaretimiz sürekli bir artış eğilimi içerisinde olup, STA imzalanan ülkelerin genel dış ticaretimiz içerisindeki payı yükselmektedir. Ülkemizin, önemli bir bölümü tamamlayıcı ekonomi vasfından ziyade rakip ekonomi özelliğine sahip STA ülkeleriyle ihracat ve ithalatı genel ortalamaların üzerinde artış göstermektedir. Ülke tercihini bağımsız olarak belirleyememe ve AB ülkeleri ile STA'ları eşanlı gerçekleştirememesi gibi bilinen ve çözümü için yoğun çaba sarf edilen problemlere rağmen STA'lar en etkin pazara giriş aracı olma özelliğini korumaktadır.

Türkiye 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı çerçevesinde AB'nin tercihli ticaret rejimini üstlenme yükümlülüğüne bağlı olarak AB'nin STA yaptığı ülkelerle aynı şekilde bu anlaşmaları yapmak durumundadır. Türkiye'nin STA imzalayabildiği ülkelerle ticareti de Türkiye'nin lehine gelişmiştir. 1996-2006 dönemine bakıldığında Türkiye'nin toplam ihracatı % 267, ithalatı % 214 artarken aynı dönemde STA imzaladığı ülkelere ihracatı % 402 artış kaydetmiş bu ülkelere ithalatında ise % 289 artış gözlenmiştir.

Ancak Türk sanayi GB kapsamında AB tarafından sağlanması öngörülen mali ve teknik yardımları alamadığından uyum maliyetini kendi üstlenmek durumunda kalmıştır. Bu maliyetin yanı sıra son dönemde AB'nin büyük pazarlara sahip çok sayıda üçüncü ülkeyle yaptığı Serbest Ticaret Anlaşmaları da AB üyesi olmayan ve AB karar organlarında da yer almayan Türkiye'nin Gümrük Birliği'nden doğan kazanımlarını zaafa uğraticı bir durum yaratmaya başlamıştır.

STA'lar sayesinde hedeflenen tüm müzakereler tamamlandığında Türkiye, Dünya nüfusunun % 49'unu, GSYİH'nin % 47'sini ve dış ticaretinin % 45,5'ini kapsayan geniş bir pazara tavizli giriş imkânı elde edecek ve aynı zamanda pazarını bu ülkelere açmış olacaktır.

Bu gerekçelerle, bölgesel ticaret anlaşmaları bakımından dünyada domino taşlarının düşmeye devam ettiği ve pazara giriş bağlamında ülkemizin bu sürecin dışında kalmasının maliyetinin ağır olacağı dikkate alındığında, başlangıç ve yapılış sebebi ne olursa olsun izlenen pazara giriş stratejisine sinerji sağlayacak STA'ların gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir.

5. TÜRKİYE’NİN TARIM AÇISINDAN ORTAK GÜMRÜK TARİFESİNE UYUMU

Ortak Gümrük Tarifesi (OGT), daha önce de belirtildiği üzere, AB'nin üçüncü ülkelere uyguladığı gümrük tarifesidir. Yasal çerçeve kapsamında tarım ürünleri ve işlenmiş tarım ürünlerini de kapsayan tüm mallar açısından ortak gümrük tarifesi, AB üye devletleri tarafından 3. ülkelerden ithalata söz konusu ürünler için uygulanan her türlü vergiyi ifade etmektedir.

OGT uyumu, Katma Protokol'ün imzalandığı tarihte (23 Kasım 1970) yürürlükte olan (fiilen uygulanmakta olan) Türk Gümrük Vergileri (TGV) ile uyumun yapıldığı tarihteki OGT hadleri arasındaki farkın Katma Protokol takvimi çerçevesinde yüzdesel olarak azaltılması anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle: OGT uyumu sonucunda ulaşılan oran = $TGV - ((TGV - OGT) \times \text{uyum yüzdesi})$ şeklinde formüle edilebilmektedir. Bu formülün uygulandığı süreç sonunda, Türk Gümrük Tarifesi, AB'nin OGT'sine tam olarak eşitlenmiştir.

1973'te yürürlüğe giren Katma Protokol ile 1972 yılı başından itibaren Türk sanayi ürünleri AT gümrüksüz girmeye başlamıştır. 22 yıllık süreçte AT ülkelerinin sanayi ürünlerinden alınan gümrük vergileri de Türkiye tarafından kademeli olarak indirilerek GB uygulamasına geçiş hedeflenmiştir. Türk sanayi ürünlerinin 23 yıl boyunca (1972-1995) AB'ne gümrüksüz olarak girmesi kuşkusuz Türkiye'nin sanayileşmesi üzerinde olumlu bir etki yaratmıştır.

1 Ocak 1996'da tamamlanan GB taraflar arasında sanayi malları ve işlenmiş tarım ürünlerinin serbest dolaşımını kapsamaktadır. Ayrıca, Türkiye AB'nin Ortak Ticaret Politikası'na uyum kapsamında, üçüncü ülkelere sanayi ürünleri ithalatında AB'nin Ortak Gümrük Tarifesi'ni (OGT) uygulamayı, mevzuatını AB'nin gümrük, ticaret ve rekabet politikaları ile fikri sınaî mülkiyet haklarına ilişkin politikalarına uyumlaştırmayı üstlenmiştir.

Türkiye, OGT dolayısıyla işlenmiş tarım ürünlerini de kapsayan sanayi ürünleri kategorisinde üçüncü ülkelere karşı 1995'te % 16 olan koruma oranını % 4.1'e düşürmüş, 1995 yılında AB ve EFTA ülkelerine karşı % 5,47 olan koruma oranını ise 2007 yılı itibarıyla sıfırlamıştır.

Ayrıca, Türkiye Ortak Ticaret Politikası'na uyum kapsamında AB'nin Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi (GPS) tümüyle üstlenmiştir.

Türkiye'nin EFTA, İsrail, Makedonya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Bulgaristan ve Romanya ile Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) bulunmaktadır. 1 Mayıs 2004'te AB üyesi olan Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Letonya, Litvanya, Estonya, Slovenya ve Polonya ile var olan STA'lar 30 Nisan 2004 itibarıyla karşılıklı olarak feshedilmiştir. Bu tarihten itibaren bu ülkelerle ticari ilişkiler Gümrük Birliği temelinde yürütülmektedir. Ayrıca, Fas, Filistin, Tunus ve Suriye ile müzakereler tamamlanarak serbest ticaret anlaşmaları imzalanmıştır. AB'nin tercihli ticaret antlaşmalarına uyum kapsamında üstlenilen söz konusu yükümlülüklerin Türkiye açısından pazar çeşitlendirmesi sağladığı açıktır. Ancak, Türkiye ile benzer ürün desenine sahip Akdeniz ülkeleri ile AB arasında imzalanan STA'ların ham tarım ürünlerini de kapsamaması Türkiye'nin AB ile yürüttüğü tercihli rejimi bertaraf etmektedir.

AB'nin diğer ülkelerle yaptığı STA'ların ham tarım ürünlerini kapsamaması nedeniyle, AB ve Türkiye arasında mevcut ham tarımsal ürünleri kapsayan tavizli rejimin nasıl etkilendiğini bir örnekle açıklamak yararlı olacaktır. İhracatta sebze ve meyve açısından avantajlı olan Türkiye ürünleri, benzer coğrafya ve iklim dolayısıyla özellikle sebze ve meyve ürünleri açısından benzer üretime sahip olan Akdeniz ülkelerinin AB ile yaptığı STA'lar kapsamında incelendiğinde; domates, üzüm, salatalık, havuç, karnabahar, lahana, baklagiller, patates, biber, turunçgiller, sarımsak, soğan, kavun, bezelye, kuşkonmaz, kabak ve domates gibi dünyada ihracatı açısından oldukça büyük bir yüzdenin Türkiye tarafından gerçekleştirildiği ürünleri içeren meyve ve sebzeler açısından AB'nin bu ülkeler için çoğunluğunda kota belirtmeden, belirli bir dönem veya dönem sınırı koymadan ve Türkiye açısından da geçerli olan giriş fiyatını saklı tutarak, genellikle %100 gümrük vergisi indirimi öngördüğü görülmektedir. Spesifik örnek

olarak, domates gibi Türkiye açısından çok önemli bir ihrac ürününde bu ülkelere kota sınırı koyulmadan %100 vergi indirimi ile ihrac imkânı tanınması, bahis konusu ülkelere eşit hatta ileri tavizler vermektedir. Bu durum ise, benzer ürünlere sahip Türkiye için rekabet yaratmakta ve AB’de pazar imkânını sınırlamaktadır.

Bu sorunlarla birlikte, Türkiye’nin zaten en önemli ticaret ortaklarından biri olan AB, GB’den sonra da aynı önemi taşımaya devam etmiştir. Gümrük Birliği’nin Türkiye’nin toplam ticaret hacmini arttırıcı bir etkisi olmuştur. 1993-1995 yıllarında AB’nin toplam dış ticaret hacmindeki ortalama % 45 olan payının 1996-2000 döneminde ortalama % 51 düzeyine yükseldiği ortaya çıkmaktadır. 2001–2004 döneminde ise bu oran ortalama % 48 düzeyine gerilemiştir. Bu düşüşün temelinde 2001 yılındaki ekonomik krizin ithalatımızı düşürücü etkisi yatmaktadır.

AB ile dış ticaret açığı GB öncesi ve sonrasında fazla değişikliğe uğramamıştır. Örneğin, Ocak-Haziran 2005 dönemi; ihracat ve ithalatımızda, 25 üyeli AB’nin payı sırasıyla % 54,6 ve % 46,7’dir. 20 milyar dolarlık toplam dış ticaret açığının sadece % 25’i AB ülkeleriyledir. Ocak-Haziran 2005 döneminde Türkiye’nin toplam dış ticaretinde, ihracatın ithalatı karşılama oranı % 63,6 iken, bu oran AB ile dış ticaretimizde % 78,8’dir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı, Dış Ekonomik İlişkiler Özel İhtisas Komisyonu Raporu’na göre; Türkiye’nin AB dışında ticaret yaptığı diğer ülke ve ülke grupları ile dış ticareti incelendiğinde GB sonrası bu ülkelerle gerçekleştirdiği ticarete de belirgin bir değişiklik olmadığı ve aynı oranlarda istikrarlı bir artış gösterdiği belirlenmektedir. Bu çerçevede Gümrük Birliği’nin Avrupa Birliği lehine bir ticaret sapması yaratmadığı ve Türkiye’nin diğer dış ticaret pazarlarında bir kayba yol açmadığı ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’nin Avrupa Birliği ile tam üyeliğini hedefleyen ve iki taraf arasında gümrük birliği gerçekleştirme amacı taşıyan Ankara Antlaşması ile başlayan ilişkilerine bakıldığında, hem tarım hem de sanayi ürünleri açısından ticaret konusunda düzenlemelerin bulunduğunu görülmektedir. İşlenmemiş tarım ürünleri açısından AB’nin Türkiye ile ticaretinde, bahsi geçen ilişkiler çerçevesinde yaşanan gelişmeler

incelendiğinde, Ankara Antlaşması'nın hazırlık döneminde Türk tarım ürünleri için kontenjanların açılmasıyla ilişkilerin başladığı görülmektedir. Buna göre, 12.500 ton tütün, 30.000 ton kuru üzüm (15 kg veya daha az miktar içeren ambalajlarla), 13.000 ton kuru incir (keza üzümdeki ambalaj büyüklükleri ölçüsünde), 17.000 ton fındık (kabuksuz) için kontenjan açılmış ve mevsimlere ve üye ülkelerin ihtiyaçlarına göre gerekli görüldüğü hallerde bu miktarların artırılacağı da vurgulanmıştır ve bu uygulama Katma Protokol ile iki taraf arasında başlayacak tercihli rejimin de temeli olmuştur. Ancak, Türkiye bu dönemde AB tarım ürünleri için ticarete herhangi bir kontenjan açma veya bir taviz verme yükümlülüğü altına girmemiştir. Ankara Antlaşması'nın geçiş döneminin içerdiği Katma Protokol'ün imzalanması ile Tarım ürünlerinde tercihli rejim 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararıyla uygulanmaya başlamıştır. Bu karar çerçevesinde oluşturulan tavizli rejimde, Türkiye çıkışlı tarım ürünlerinden alınan gümrük vergilerinden % 2 ya da daha düşük orandakilerin 1 Ocak 1987'ye kadar dört aşamada kaldırılması kabul edilmiştir. Bu çerçevede; taze ve konserve balıkçılık ve su ürünleri, çiçekler, ağaç ve bitki kökleri, baklagiller dahil taze ve kurutulmuş meyve ve sebzeler, kahve, çay ve baharatlar, hayvansal ve bitkisel yağlar, tohumlar, içme suyu, bira, şarap, rakı vb, işlenmiş meyve ve sebzeler (kurutulmuş ve meyve suları) ile ham tütün gümrük vergisinden muaf tutulmuştur. Ayrıca Türkiye çıkışlı patates, kavun, karpuz, fasulye, bakla, soğan, kabak, patlıcan, kereviz, erik ve sofralık üzüme yılın belirli dönemlerinde gümrük muafiyeti tanınmıştır. Ek olarak, beyaz peynir, tulum peyniri ve kaşar peynirine % 66 oranında vergi indirimi uygulanmaya başlamıştır. Yapılan tüm bu düzenlemeler sonucunda Türkiye'nin Topluluğa yönelik tarım ürünleri ihracatının % 71'i vergiden muaf tutulurken; % 5'i vergi indirimi kapsamına alınmıştır. Diğer bir ifadeyle tanınan tavizler ile Türkiye'nin Topluluğa yönelik tarımsal ürün ihracatının % 76'sının tercihli işlemlerden yararlanması sağlamıştır.

Türkiye ilk kez 1993 yılında AB çıkışlı bazı tarım ürünlerine taviz uygulamaya başlamış ve 1993 yılı ithalat Rejiminde AB menşeli balıkçılık ve su ürünleri, şarap, bazı peynirler gibi tarım ürünlerine % 30 oranında gümrük indirimi gerçekleştirmiştir. Ancak bu dönemde Topluluğa sağlanan tarım tavizleri, topluluğun Türkiye'ye ihracatının ancak % 7'sine tekabül etmektedir. Türkiye benzer yükümlülüğü bulunmasına rağmen,

tarım ürünleri ithalatında AB ile karşılaştırıldığında, topluluğa kayda değer bir taviz tanımamıştır.

Tercihli rejimde, 1/98 sayılı ortaklık konseyi kararı ile değişiklikler yapılmış ve Türkiye'ye verilen tavizlere yönelik değişiklikleri içeren 1/98 sayılı OKK,1998 yılı başında uygulamaya girmiştir. Türkiye açısından ek olarak, OKK ile domates salçası, kümes hayvanları eti, koyun ve keçi eti, meyve suları, zeytinyağı, peynir, marmelat ve reçeller de taviz kapsamına alınmış ve Türkiye'nin tarım ürünleri ihracatının % 25'i vergi indiriminden yararlanırken % 68'i vergiden muaf tutulmuştur. Diğer bir ifadeyle tarımsal ürün ihracatımızın % 93'ü taviz kapsamına alınmıştır. Türkiye'nin AB lehine, tanıdığı tavizlere ise canlı büyükbaş hayvanlar, dondurulmuş et, peynir, tereyağı, tahıllar, ham/bitkisel yağlar, hayvan yemleri, şeker, domates salçası, çiçek soğanları, şeftali, elma, sebzeler ile alkollü içecekler de eklenmiştir. Böylece Türkiye'nin AB lehine, seçilmiş ürünler itibariyle tanıdığı tavizler AB menşeli tarım ürünleri ithalatımızın % 51'ine ulaşmıştır. AB ve Türkiye arasındaki tarım ürünlerine tanınan Tercihli Rejim, 2/2006 sayılı Ortaklık Konseyi kararı ile son şeklini almıştır.

İşlenmiş tarım ürünleri açısından iki tarafın ticareti ise 1 Ocak 1996 tarihinde tamamlanan Gümrük Birliği'ne dayanmaktadır. 1/95 sayılı OKK'nın 1721. maddelerine göre, bünyesinde bulundurduğu sanayi payları nedeniyle işlenmiş tarım ürünleri Gümrük Birliği'ne dâhil edilmiş ve ayrı bir başlık altında yer almıştır. Buna göre söz konusu ürünlerin sanayi payları Gümrük Birliği çerçevesinde sıfırlanmakta, tarım payları için ise temel ürün fiyatları esas alınarak belirlenen bir vergi tahsil edilmektedir.

Sanayi ürünleri açısından ise 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile Türkiye ve AB arasında Gümrük Birliği 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren başlatılmıştır.

AB ile gerçekleştirilen GB'nin Türk sanayi ve tarım ürünleri dış ticareti açısından etkilerine bakılması sonuçlarını görmek açısından yarar arz etmektedir. Altını çizmekte yarar vardır ki, AB, daha baştan beri Türkiye'nin en önemli dış ticaret ortağı olmuştur. 1965 yılında 315 milyon dolar olan Türkiye'nin AB'ye ihracatı 2005 yılı itibariyle 38.4 milyar dolara, buna karşılık 1965 yılında 214 milyon dolar olan Türkiye'nin AB'den

ithalatı ise 2005 yılında 49.1 milyar dolara yükselmiştir. Buna göre AB'ye yapılan ihracat 40 yılda 122 katına, AB'den yapılan ithalat ise aynı sürede 229 katına çıkmıştır. Bu süre içerisinde Türkiye'nin AB'ye karşı dış ticaret dengesinin fazla verdiği tek yıl, 1965'tir. İzleyen yıllarda giderek büyümüş olan dış ticaret açıkları, GB'den çok daha önce, 1989 yılından sonra bir sıçrama yaparak üç milyar doların üzerine çıkmıştır. Söz konusu açık 1995 yılında 5 milyar dolar, onu izleyen yıllarda da 10 milyar dolar düzeyini aşmıştır.

Her şeyden önce belirtilmelidir ki, GB'den sonra Türkiye'nin AB'ye karşı olan dış ticaret açığının genişlemesi zaten beklenmesi gereken bir sonuç olup, şaşırtıcı bir yanı yoktur. Bunun nedeni, daha önce de vurgulandığı üzere, sanayi mallarında gümrük vergilerini AB'nin zaten Katma Protokol çerçevesinde 1985 öncesi dönemde hemen hemen tamamen sıfırlamış olmasıdır. Dolayısıyla, GB anlaşmasının yürürlüğe girmesiyle, gümrük vergilerini sıfırlama yükümlülüğü olan taraf Türkiye idi. Gümrük vergilerinin sıfırlanması da AB'den yapılan ithalatın daha hızlı biçimde artmasına yol açacak bir gelişmeydi. Buna rağmen eldeki veriler söz konusu açığın korkulan ölçülerde büyümediği, hatta giderek AB'ye yapılan ihracatın payı büyürken, AB'den yapılan ithalatın payının küçüldüğüne işaret etmektedir (Acar 2006).

GB'nin yürürlüğe girdiği ilk yıl olan 1996'da AB'nin Türkiye'nin toplam ihracatı ve ithalatındaki payı sırasıyla % 49.7 ve % 53 olarak gerçekleşmiştir. Hemen ertesi yıl ihracatın payında 3.1 (yüzde) puanlık, ithalatın payında ise 1.8 puanlık bir azalma olmuştur. Ancak daha sonraki dönemde, GB için öngörülen geçiş dönemi ilerledikçe ve 2001 yılında tamamlanan bu dönemin ötesine geçildikçe ihracatın payında artış, bunun aksine ithalatın payında bir azalma eğilimi gözlenmiştir. 2000 yılında ihracat ve ithalatın payı sırasıyla % 54.3 ve % 50.2'dir; bu rakamlar GB'den beş yıl sonra, yani öngörülen geçiş dönemi sonunda, ihracatın GB'nin ilk yılındaki payını bir hayli geride bıraktığına, ithalatın payının ise 3 puan azaldığına işaret etmektedir. Nihai karşılaştırmayı 2004 yılı verileri üzerinden yapmak gerekirse GB'nin dış ticaret üzerindeki etkisi bağlamında ortaya çıkan tablo şudur: 2004 yılında toplam ihracatta AB'nin payı % 54.5, ithalatın payı ise % 46.5 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamlar GB'nin dokuzuncu yılında GB'nin ilk yılına göre ihracatın payının 5.3 puan arttığını,

ithalatın payının ise 6.5 puan gerilediğini göstermektedir. 2005 yılı geçici verileri ise, ithalatta daha belirgin olmak üzere, hem ihracat, hem de ithalatın payında 2003 yılından beri süregelen azalma eğiliminin devam ettiğine işaret etmektedir. Bu rakamların da ortaya koyduğu gibi, GB'den sonra AB ile olan dış ticaret dengesi Türkiye aleyhine değil, lehine gelişmiştir.

GB sayesinde ithalat ve ihracat hacmindeki artışın fiyat ve kalite rekabetini de beraberinde getirdiği tespiti önemlidir. Türk ekonomisinin bugün dış pazarlardaki rekabet gücü, mal ve hizmet kalitesi, dışa açılma düzeyi bakımından GB öncesi döneme kıyasla çok daha iyi durumda olduğu ileri sürülebilir.

Dış ticarete ulaşılan toplam ticaret hacmi kadar dışarıya ne tür malların satılıp dışarıdan ne tür malların satın alındığı da önemlidir. Türkiye'nin 1995-2005 döneminde AB ile yaptığı dış ticaretin mal gruplarına göre dağılımına bakıldığında, 2005 yılı itibariyle Türkiye'nin AB'ye yaptığı ihracatın yarıdan fazlasını (% 57) tüketim malları yaklaşık % 12'sini yatırım malları, % 31'ini de ara malları oluşturmaktadır. GB sonrası dönemde en dikkati çeken gelişme, yatırım malları ihracatının payında görülen kayda değer artıştır. Nitekim 1995 yılında % 2.9 olan yatırım mallarının AB'ye yapılan toplam ihracat içindeki payı GB sonrası on yıllık dönemde yaklaşık 4 katına çıkarak, 2005 yılında % 11.9 olmuştur. Bu rakam, Türkiye'nin yerli endüstrilerinin GB sonrası dönemde AB'ye yatırım malları satabilecek düzeye geldiğine işaret etmesi bakımından anlamlıdır. Buna paralel olarak aynı dönemde tüketim malları ihracatının payı % 65.3'ten % 57.1'e gerilemiş, ara mallarının payında ise kayda değer bir değişme olmamıştır (Acar 2006).

Öte yandan, Türkiye'nin AB'den yaptığı ithalatın büyük bölümü yatırım malı ve ara malı ithalatıdır. 1995-2005 döneminde AB'den yapılan toplam ithalatta yatırım mallarının payı % 28.7'den % 23.6'ya, ara mallarının payı % 62.5'ten % 59.3'e gerilerken, tüketim malları ithalatının payı % 8.8'den % 16.4'e yükselmiştir. GB gereği gümrüklerin kaldırılmasının nihai tüketim malları ithalatında bir miktar oransal artışa yol açması doğaldır. Daha önemlisi, dönem boyunca gözlenen görece gerilemeye rağmen, 2005 yılı itibariyle toplam ithalatın % 82.9'unun yatırım ve ara mallarından oluşmasıdır. Ara malları ile yatırım mallarının, üretim yapabilmek için ihtiyaç duyulan,

ancak yurtiçinde üretilmeyen veya fiyat ve kalite açısından yurtiçinde daha iyisi bulunamayan mallardan oluştuğu dikkate alındığında, AB'den yapılan ithalatın bizzat Türkiye'nin kendi iç talebini karşılamaya ve ihracata yönelik üretim yapabilmesi için elzem olduğu anlaşılmaktadır (Acar 2006).

İşlenmemiş ve işlenmiş tarım ürünleri açısından seçilen periyota göre AB-Türkiye ticaretindeki gelişmeleri ve bu suretle de Gümrük Birliği'nin bu dönemdeki etkisini görmek istediğimizde eğer 1999-2005 dönemini ele alırsak, 1999-2005 arası yedi yıllık dönemde Türkiye'nin AB'ye olan tarım ürünleri ihracatı dönem boyunca ithalatından fazladır. 2000 yılındaki kısmi azalmadan sonra izleyen yıllarda düzenli olarak artış eğiliminde olan ihracat ve ithalat rakamları, 2005 yılında sırasıyla 3.9 ve 1.3 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. İhracatın son yıllarda ithalattan daha hızlı arttığı, buna paralel olarak Türkiye'nin tarım ürünleri ticaretinde AB'ye karşı dış ticaret fazlasının giderek genişlediği dikkati çekmektedir. Türkiye'nin dış ticaret fazlası vermesinden, GB'nin tarım ürünleri ticaretinde negatif bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

AB'nin OGT listesi, 2008 yılı itibariyle, Türkiye-AB gümrük Birliği kapsamında olan işlenmiş tarım ürünlerini de içerecek ve dolayısıyla bu ürünler itibariyle Türkiye'nin de uygulamak zorunda olduğu tarife oranlarını ve AB'nin ham tarım ürünlerinde uygulamada olan tarife oranlarını yansıtacak şekilde, Commission Regulation (EC) No 1214/2007'de yer almıştır.

Her yıl yayınlanan ve 2008 yılı itibariyle geçerli olan OGT düzenlemesine bakıldığında, AB ve Türkiye'nin GB ürünleri kapsamında olmayan ham tarım ürünlerinden yürürlükteki vergileri itibariyle bir karşılaştırma yapma amaçlı birkaç ürün seçilerek çizelge 5.1.'de gösterilmiştir.

Çizelge 5.2.'deki rakamlardan da anlaşılacağı gibi; Türkiye'nin tarife uygulamaları, spesifik vergiler içermemekte ve sadece yüzde oranlarına dayanmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin tarife yüzdeleri, AB'nin çok üstündedir.

Çizelge 5.1. AB 2008 Yılı İtibarıyla Seçilmiş Ham Tarım Ürünlerinde Yürürlükteki Vergi Oranları

G.T.I.P.		Vergi Oranı (%)
0102	Canlı sığır cinsi hayvanlar	
0102 10	Damızlık amaçlı hayvanlar	
0102 10 10	Düveler	0 p/st*
0102 10 30	İnekler	0 p/st
0102 10 90	Diğer	0 p/st
0104	Canlı koyun ve keçiler	
0104 10	Koyun	
0104 10 10	Damızlık amaçlı hayvanlar	0 p/st
0104 10 30	Kuzular (1 yaşa kadar)	80,5 €/ 100 kg/net p/st
0104 10 80	Diğer	80,5 €/ 100 kg/net p/st
0104 20	Keçiler	
0104 20 10	Damızlık amaçlı hayvanlar	3,2 p/st
0104 20 90	Diğer...	80,5 €/ 100 kg/net p/st
0201	Sığır cinsi hayvanların eti, taze veya dondurulmuş	
0201 10 00	Tam karkas veya yarım karkas	12,8 + 176,8 €/ 100 kg/net —
0204	Keçi veya Koyun eti, taze veya dondurulmuş	
0204 10 00	Tam karkas veya yarım karkas kuzu eti ve diğer koyun eti taze veya dondurulmuş	12,8 + 171,3 €/ 100 kg/net —
0204 50	Keçi eti, taze veya dondurulmuş	
0204 50 11	Tam karkas veya yarım karkas	12,8 + 171,3 €/ 100 kg/net —
0401	Süt ve krema, konsantre olmayan ve şeker ve tatlandırıcı içermeyen	
0401 10	Ağırlık olarak %1 yağ oranını aşmayanlar	
0401 10 10	Paketlenme sırasında 2 litreyi aşmayanlar	13,8 €/ 100 kg/net —
0401 10 90	Diğer	12,9 €/ 100 kg/net —
0401 20	Ağırlık olarak %1- %6 yağ oranını aşmayanlar – %3 oranını aşmayanlar	
0401 20 11	Paketlenme sırasında 2 litreyi aşmayanlar	18,8 €/ 100 kg/net —
0401 20 19	Diğer	17,9 €/ 100 kg/net —
0701	Patetes, taze veya dondurulmuş	4,5 —
0701 10 00	Tohum	
0701 90	Diğer	
0701 90 10	Nişasta üretimi amaçlı	5,8 —
	Diğer	
0701 90 50	1 Ocak-15 Mayıs arası	9,6 —
	16 Mayıs- 30 Haziran arası	13,4 —
	Diğer	
0701 90 90	Diğer	11,5 —
0702 00 00	Domates, taze veya dondurulmuş	
0701 90 90	Diğer	
	1 Ocak-31 Mart arası	
	100 kg için giriş fiyatı ile birlikte	
	84,6 €'dan az olmayan giriş fiyatı ile	8,8
	Giriş fiyatı 82,9 € - 84,6 € arası	8,8 + 1,7 €/ 100 kg/net—
	1- 30 Nisan arası	
	100 kg için giriş fiyatı ile birlikte	
	112,6 €'dan az olmayan giriş fiyatı ile	8,8
	Giriş fiyatı 110,3 € - 112,6 € arası	8,8 + 2,3 €/ 100 kg/net—
	Fındık	
0802 21 00	Kabuklu	3,2 —
0802 22 00	Kabuksuz	3,2 —
0802 50 00	Antep fıstığı	1,6 —
	İncir	
0804 20 10	Taze	5,6 —
0804 20 90	Kurutulmuş	8 —
1001	Buğday	
1001 10 00	Durum buğdayı	148 €/t —
1003 00	Arpa (tohum, diğer)	93 €/t—

Kaynak: Commission Regulation (EC) No 1214/2007 of 20 September 2007 amending Annex I to Council Regulation (EEC) No 2658/87 on the tariff and statistical nomenclature and on the Common Customs Tariff

*Birim başına anlamına gelmektedir.

Çizelge 5.2. Türkiye'nin GB Ürünleri Kapsamında Olmayan Seçilmiş Ham Tarım Ürünlerinden 2008 Yılında Yürürlükteki Vergi Oranları

G.T.İ.P.	MADDE İSMİ	GV Oranı (AB/EFTA)
0102.10.10.00.00	Düveler (doğurmamış dişi sığırlar)	0
0102.10.30.00.00	İnekler	0
0104.10.30.00.00	Kuzular (1 yaşında veya daha küçük)	135
0104.20.90.00.12	Keçi	135
0201.10.00.00.00	Sığır Karkas ve yarım karkas	225
0204.30.00.00.00	Kuzu eti (karkas ve yarım karkas) (dondurulmuş)	225
0204.41.00.00.00	Keçi veya Koyun Karkas ve Yarım Karkas	225
0401.30.11.00.11	Süt	150
0401.30.11.00.12	Krema	150
0403.10.33.00.00	İçerdiği süt yağı oranı ağırlık itibariyle % 3'ü geçen fakat % 6'yı geçmeyenler	170
0403.10.39.00.00	İçerdiği süt yağı oranı ağırlık itibariyle % 6 'yı geçenler	170
0702.00.00.00.00	Domates (taze veya soğutulmuş)	48,6
0710.10.00.00.00	Patates	19,5
1001.90.99.00.11	Ekmeklik buğday	8 ⁽¹⁾
1003.00.90.00.11	Beyaz arpa	0 ⁽¹⁾

⁽¹⁾ 15.05.2008 tarihinden itibaren söz konusu gümrük vergisi %70 olarak uygulanır.

⁽²⁾ 15.05.2008 tarihinden itibaren söz konusu gümrük vergisi %50 olarak uygulanır.

Kaynak: DTM

Ülkemiz, OTİP ve OGT'ye uyum aşamasında önemli ilerlemeler kaydetmiş olmakla birlikte, AB ile dış ticaretimizde spesifik sorunların var olduğu da bilinmektedir.

Bu sorunlara baktığımızda; Türkiye'nin 1998 yılında AB'ye verdiği Türkiye'nin AB ülkelerinden yılda 19 bin ton dondurulmuş kırmızı et ve 3 bin 500 tonluk besilik hayvan ithalatı yapma taahhüdü, "Deli Dana" hastalığı sebep gösterilerek yerine getirilmemiş ve bu durum iki taraf arasında gerginliğe neden olmuştur. Türkiye açısından ise, AB'ye badem, fıstık, antep fıstığı ve kuru incir ihracatında aflatoksin oranları ve beyaz et, süt ihracatında da hormon ve antibiyotik kalıntısı, brüssella kaynaklı teknik engeller nedeniyle sorun yaşanmaktadır. İki taraf açısından da bahsi geçen engeller ticarete teknik engeller olarak tanımlanmaktadır.

Bahsi geçen sorunların özölmesi açısından sonuç bölümünde değinilecek gelişmeler sağlanmakla birlikte sorunlar devam etmektedir.

6. SONUÇ

Avrupa Birliği, günümüzde dünyanın en önemli bölgesel ticari bloklarından biri haline gelmiştir. Gümrük Birliği temeli üzerine inşa edilen AB ortak ticaret politikası, diğer bir deyişle AB dış ticaret politikası araçları da, AB'nin genişleme ve derinleşme süreçlerinde edinmiş olduğu deneyim nedeniyle zaman içinde farklılaşma göstermiştir. Günümüz koşullarında AB uygulamakta olduğu ticaret politikası yoluyla, bir taraftan üye ülke ticari çıkarlarını 3. ülkelere karşı korumayı başarırken, diğer taraftan da üye ülkelere serbest ticaret şartlarında dünya ticaretinden önemli bir pay elde etme imkânı yaratmaktadır.

AT Antlaşması'nın 133. maddesi ile düzenlenen Ortak Ticaret Politikası, gümrük birliği çerçevesinde giderek gelişen bir şekilde ortak kuralların geçerli olduğu bir birleşik pazar yaratmak amacıyla bir araya gelen üye ülkelerin dış ticaret politikalarının, Topluluk kurumlarının münhasır yetkisi dâhilinde ortak kurallar ve politikalar haline getirilmesi zorunluluğundan doğmuştur.

Ortak Ticaret Politikası, dış ticaretin tüm üyeler için haiz olduğu önemi göz önünde bulundurarak, özellikle üçüncü ülkeler kaynaklı malların iç pazarda serbest dolaşımı ilkesinin herhangi bir şekilde bozulmasını ve ortaya çıkabilecek trafik sapmalarının üye ülkeler arasında sorun yaratmasını engelleme amacını gütmektedir. Dış ticarete karşılaşılması muhtemel haksız uygulamaların neden olabileceği rekabeti bozucu etkilere karşı tüm üyelerin koruyucu önlem alması gereği ve arzusu da Ortak Ticaret Politikası'na yön veren önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Bunun dışında, üye ülkelerin ihracat politikalarının koordinasyonunun sağlanması yoluyla, üye ülkelerin üçüncü ülke pazarlarında kendi aralarındaki rekabeti bozucu haksız girişimlerinin önlenmesi de Ortak Ticaret Politikası'nın amaçları arasındadır.

GATT müzakereleri neticesinde tarifelerin iç piyasaları koruyucu etkisinin büyük ölçüde ortadan kalkmış olması nedeniyle, hassas olarak algılanan sektörlerin korunması ve rekabetin sürdürülmesi amacıyla serbest dolaşımı en az etkileyecek ve iç pazarı koruyacak ortak korunma araçlarına ihtiyaç duyulmuştur. Tek Pazar ile oluşturulan

ölçek ekonomisinin Topluluk üreticilerine beklenen faydayı sağlaması ancak bu yolla mümkün olabilecektir. Ortak Ticaret Politikası ve ortak korunma araçları bu bakımdan Topluluk için büyük önem taşımaktadır.

Diğer taraftan, üye ülkelerin ikili veya çok taraflı uluslararası ilişkileri çerçevesinde, birbirlerinden bağımsız olarak anlaşma müzakerelerine girişmeleri ve bunları uygulamaya koymaları durumunda, bu anlaşmaların içerdikleri tarife tavizleri ve diğer ticari hükümler nedeniyle ortak pazarda sorunlarla karşılaşılması kaçınılmazdır. Topluluk kurumlarına, üye ülkeler adına anlaşma müzakereleri yürütme ve akdetme yetkisinin tanınması, bu durumun önlenmesi açısından bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca, tek ve büyük bir pazarın varlığı, üye ülkeleri bir bütün olarak dünyanın en büyük ticari bloğu haline getirmekte, ticari konulardaki ortak hareket, gerek GATT/DTÖ Müzakere Turları'nda gerekse ikili veya çok taraflı tercihli ticaret görüşmelerinde, çıkarların daha güçlü korunmasını sağlamaktadır.

Kısaca, Ortak Ticaret Politikası'nın amacının, Topluluğun dış ticaret ilişkilerinin Topluluk çıkarlarına en fazla hizmet edecek şekilde düzenlenmesini sağlamaya yönelik olduğu, bu bakımdan ulusal ticaret politikalarından ayrı bir amaç taşımadığı söylenebilir. Ortak Ticaret Politikası, serbest ticaretin faydalarının tüm üye ülkelere yayılmasını sağlamanın yanı sıra, Topluluk üreticilerinin aynı rekabet ortamı içerisinde dış ticaretin zararlı yönlerinden korunması amacını da gütmektedir.

Ortak Ticaret Politikası, esas olarak, doğrudan ticaretin yönünün ve hacminin düzenlenmesine yönelik bir politika olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle, doğrudan ticaretin hacmine veya yönüne etkisi olmayan diğer ekonomik politika ve araçlar, ticaret politikası kapsamında değerlendirilmemektedir. Örneğin, ticaret üzerinde çok yoğun etkileri olmakla birlikte, standartlar veya insan, hayvan ve bitki sağlığına yönelik düzenlemeler Ortak Ticaret Politikası kapsamında ele alınmamaktadır. AB Ortak Tarım Politikası (OTP), tarım ürünlerinin üretim, dağıtım, dış alım ve dış satımını yönlendiren

bir bütün olarak ele alınmakta, hassas sektörlerin başında kabul edilen tarım kesimi, çeşitli koruma duvarları ile korunmaktadır.

Ortak Ticaret Politikası'nın uygulanması ancak Topluluk kurumlarının yetki alanında gerekli ve yeterli araçların bulunması ile mümkün olabilir. Bu nedenle, Komisyon ve Konsey, Anlaşmalardan aldıkları yetkilerle, başta Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) olmak üzere, öncelikle ithalatın düzenlenmesine yönelik ticari korunma araçlarından ve ihracatın arzu edilen serbesti ve rekabet ortamında yapılabilmesine ilişkin mevzuat ve standartlar oluşturmuştur.

OGT, ithalatın tümünü kapsadığından en geniş kapsamlı uygulama aracıdır. Tarife dışı önlemler olarak da adlandırılan ithalattaki diğer yasal düzenlemeler arasında gözetim ve korunma önlemleri ile dampinge karşı önlemler ve telafi edici önlemler (anti-sübvansiyon) yönetmelikleri önde gelenler olarak sıralanabilir. İkili veya çok taraflı tercihli ticaret anlaşmaları ve tek taraflı otonom uygulamalar Topluluğun ticari ilişkilerini yönlendiren belli başlı diğer araçlardır.

Avrupa Birliği'nin Ortak Ticaret Politikası, görünüşte oldukça liberal unsurlar taşımakta, ancak gerekli durumlarda korumacı olmaya müsait bir yapı göstermektedir. Liberalleşme, bir taraftan DTÖ yükümlülükleri çerçevesinde tarifelerin azaltılması, diğer taraftan çok sayıda ülke ile anlaşmalar yaparak, aradaki tarifelerin ve miktar kısıtlamalarının kaldırılması yoluyla gerçekleştirilmektedir.

Avrupa Birliği'nde korumacılık ise gümrük vergilerinden çok, hassas sektörleri korumaya yönelik olarak, DTÖ'nün hiç sızık bakmadığı gönüllü ihraç kısıtlaması türündeki miktar kısıtlamalarıyla veya ithalatta haksız rekabete maruz kalındığı gerekçesiyle uygulanan anti-damping önlemleriyle yapılmaktadır. Bunlara standardizasyon, sağlık ve çevre normları adı altında sunulan teknik engelleri de ekleyebiliriz.

Türkiye ile AB arasında imzalanan Gümrük Birliği, Türkiye'nin AB Ortak Ticaret Politikası'na uyumunu da gerektirmiştir. Bu bağlamda işlenmiş tarım ürünlerini de

kapsayan sanayi ürünleri için 12 ve 22 yıllık olarak hazırlanan listelerle AB ortak gümrük tarifesine uyum sağlanmış ve söz konusu ürünlerin taraflar arasında gümrüksüz dolaşımı sağlanmıştır.

Gümrük Birliği'ne geçiş ile birlikte, sanayi ürünleri ticaretinde AB ile aramızdaki gümrük vergileri sıfırlanmış ve Türkiye üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifesi uygulamaya başlamıştır. Bu uygulama kapsamında, Gümrük Birliği öncesinde sanayi ürünlerinde % 16 seviyesinde olan ortalama gümrük vergisi oranı, 1996 yılı başı itibariyle AB ülkeleri için "0" sınıfa, üçüncü ülkeler için ise % 5,8'e çekilmiştir. 2007 yılı başı itibariyle üçüncü ülkelere sanayi ürünlerinde uygulanan ortalama gümrük vergisi oranı % 4,1'dir.

Gümrük Birliği kapsamında yer almayan temel tarım ürünleri ticaretinde ise, Ortak Tarım Politikası'nın Türkiye tarafından üstlenilmesine kadar geçecek sürede tarafların birbirlerine pazara giriş kolaylıkları tanımları öngörülmüştür. İşlenmiş tarım ürünleri ise Türkiye-AB Gümrük Birliği kapsamında yer almakta olup, bu ürünlerin ticareti Topluluğun sistemi paralelinde sürdürülmektedir. Bunlarda sadece sanayi payları sıfırlanmış, tarım payları AB'ye girişte engellere tabi olmaya devam etmiştir.

Tarım ürünlerinde gümrüksüz girişin sağlanması için Türk tarımının, AB ortak tarım politikasına uyumu şart koşulmuştur. Bununla birlikte GB'yi oluşturan Katma Protokol'de, geçiş dönemi boyunca taraflar arasında tarımsal ürün ticaretinin geliştirilmesi amacına dönük hükümlere de yer verilmiş, söz konusu hükümlere göre tarafların birbirlerinin tarım ürünlerine pazara giriş kolaylıkları sağlamakla mükellef oldukları belirtilmiştir. Bu bağlamda, Protokol'ün 35. maddesi uyarınca tarafların, birbirlerine, tarım ürünleri ticaretinde, kapsamı ve usulleri Ortaklık Konseyi tarafından tespit edilecek olan tercihli bir rejim tanımları öngörülmüştür. Bahsi geçen tercihli rejim kapsamında AB, işlenmemiş tarım ürünlerinden bir kısmına belirlenen tarife kotaları dâhilinde advalorem veya spesik gümrük vergisi muafiyeti veya advalorem vergilerin tamamıyla elimine edilmesi rejimini uygulamaktadır.

Ortak ticaret politikasının araçları konusunda tarife engellerinin incelenmesinden, günümüzde, AB tarım ürünleri ithalatları için ortalama sınır tarife oranlarının % 18 ile % 28 arasında değişmekte olduğu, bu oranların % 3 civarında korumaya sahip olan endüstriyel ürünlerle karşılaştırıldığında oldukça yüksek olduğu görülmüştür.

Malların serbest dolaşımının teminat altına alınması için ticaret politikasının yanı sıra rekabet, fikri mülkiyet, standartlar ve teknik mevzuat uyumu çalışmaları tamamlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Bu kapsamda, ihracat ve ithalatta ortak kurallar, kotaların yönetimi, dumpingli ve sübvansiyonlu ithalata karşı korunma, tekstil ürünleri ithalatındaki düzenlemeler ile dahilde ve hariçte işleme rejimlerine ilişkin mevzuat AB ile uyumlu hale getirilmiştir.

Türkiye, Gümrük Birliği nedeniyle AB'nin gümrük, tercihli ticaret politikaları ve diğer ilgili mevzuata ilişkin düzenlemeleri ile uyumlu olmasına karşın, tarım ürünleri konusunda söz konusu ürünlerin GB'ye dâhil olmaması nedeniyle AB ile tam bir işbirliği ve uyum içerisinde değildir. Bu nedenle spesifik alanlarda Türk tarım ürünleri ticareti konusunda genellikle AB ülkeleri tarafından engeller gündeme gelmektedir. Tarife dışı engeller; teknik engeller, özel koruma hükmü, tarife artırımı, anti-dumping, anti-sübvansiyon önlemleri, gönüllü ihracat kısıtlamaları ve gümrük prosedürlerinden oluşmaktadır.

Teknik engeller bağlamında; Türkiye'nin 1998 yılında AB'ye verdiği Türkiye'nin AB ülkelerinden yılda 19 bin ton dondurulmuş kırmızı et ve 3 bin 500 tonluk besilik hayvan ithalatı yapma taahhüdünü "Deli Dana" hastalığını sebep göstererek yerine getirmemesi bir sorundur. Türkiye açısından ise, AB'ye badem, fıstık, antep fıstığı ve kuru incir ihracatında aflatoksin oranları ve beyaz et, süt ihracatında da hormon ve antibiyotik kalıntısı ve brüssella kaynaklı sorun yaşanmaktadır.

Türkiye'nin meyve sebze açısından ihracatta yaşadığı sorunların nedenlerine bakıldığında; bitki koruma ürünlerinin pazarlanmasının kontrolü ve yönetimi, maksimum kalıntı düzeyleri ve bu düzeylerin uygulanması, ürünlerin muhafaza yerlerinin kontrolü ve yönetimi ile ilgili mevzuat yürürlükte olmasına rağmen, bitki

koruma ürünlerinin pazarlanmasının kontrolü ve yönetimi ve maksimum kalıntı düzeyleri konusundaki mevzuatın AB ile uyumlu olmadığı görülmektedir. Böcek ilacı kalıntıları için ihracatta sistematik kontroller mevcut değildir. Böcek ilacı kalıntılarının yüksek düzeyleri konusunda, gıda ve yem için hızlı alarm sistemi bildirimleri yeterli şekilde ve sistematik olarak takip edilmemektedir. Türkiye’de kullanımına yetki verilen bitki koruma ürünleri, AB’de kullanılamayacak önemli sayıda aktif madde içermektedir. Türkiye’deki bitki koruma ürün yönetimi altında bulunan 408 böcek ilacı ürününün % 25’inden fazlası, AB’de yasal olarak pazarlanamamakta ve kullanılamamaktadır. Ayrıca böcek ilacı kalıntı laboratuvarları ile ilgili de eksiklikler bulunmaktadır. Mevcut böcek ilacı ile ilgili kalıntı laboratuvarlarındaki analitik metotlar ve donanım, çiftçiler tarafından kullanılan böcek ilacı çeşitlerinin sadece bir kısmı için yeterli olmakla birlikte, AB üye devletlerinde Türkiye’den gelen üretim için kontrol edilen ilaç türlerini kapsamamaktadır. Akreditasyon kapsamındaki çok az unsur haricinde analitik verinin geçerliliği yeteri kadar kontrol edilmemektedir. Sonuç olarak, kontrol sistemi, bitki orijinli gıdalar için AB’ye ihracatta kabul edilemez kalıntı düzeylerini önleyememektedir. Söz konusu sorunların çözümü için; zirai ilaçlar (böcek ilaçları) ile ilgili olarak Aralık 2003’de, bazı aktif maddeleri içeren bitki koruma ürünlerinin piyasaya arzının ve kullanımının yasaklanmasına ilişkin bir tebliğ kabul edilmiştir. Türkiye’nin ilgili mevzuatını AB ile uyumlu hale getirmeye devam etmesi, AB’ye ihraç edilmesi düşünülen meyve ve sebze ürünlerinde üretimin AB standartlarına eşit ya da uyumlu olmasını garanti altına almak amacıyla kontrol sistemini iyileştirmesi ve böcek ilacı kalıntı kontrollerinin etkinliğini arttırmak için ilaç kalıntısı kontrol laboratuvarlarında kalite kontrol planlarının uygulanmasını iyileştirmesi ve analiz kapsamını genişletmesi gerekmektedir.

Fındık, antep fıstığı, kuru incir açısından ihracatta yaşanan sorunlara bakıldığında; Türkiye’nin genel olarak resmi kontroller ve yetkili otorite açısından yürürlükte olan yeterli mevzuat düzenlemelerine sahip olmakla birlikte, yetkili otoriteler arasında iletişim, ihracat prosedürlerinin denetimi, laboratuvarlara ilişkin raporlama süreçleri, özellikle Karadeniz’den kaynaklanan fındık ürününde her safhada aflatoxin kontrol mekanizmasına sahip olunması, antep fıstığı için örnek hazırlama metotları (kabuklu ve kabuksuz Antep fıstığında 98/53/EC nolu Komisyon direktifi ile tam bir homojenlik

bulunmamaktadır, numune yani örnek alımı AB'ye ihracat prosedüründe kontrol mekanizmasının bir parçasını oluşturmaktadır) ve RASFF(AB üye devletleri arasında gıda ve yem ürünleri açısından çıkan sorunların birbirlerine iletilmesini sağlayan bilgi sistemi) bildirimlerini izleme konusunda eksiklikleri belirlenmektedir. Gümrüklerdeki ihracat kontrol noktalarında, 2002/80/EC nolu Komisyon kararı ile gündeme gelen gerekli sağlık sertifikası açısından yeterli kontrol mekanizması sağlanamamaktadır. Türk tarafı kuru meyve ve kuruyemişte AB standardı oranlarını aşmamak için Aflatoksin bulaşanı ile mücadeleye yönelik bir Bitki Hijyeni Eylem Planı hazırlamıştır. Söz konusu sorunların çözümü için, yukarıda bahsi geçen unsurlara ilişkin idari mekanizmaların da güçlendirilmesi gerekmektedir.

Hayvansal orijinli süt ve peynir gibi süt ürünleri, kanatlı eti, su ürünleri, bal gibi ürünlerin ihracatı açısından yaşanan sorunlara bakıldığında; ulusal kalıntı planları açısından gerekli olan analiz metotlarının laboratuvarlarda kullanımında eksiklikler tespit edilmiştir. Ulusal kalıntı planlarında listelenen çeşitli maddeler için analiz metotları mevcut değildir. Diğer analizlerin çoğu ise geçerli olmayan metotları kullanmaktadır. Bahsi geçen eksiklikler, AB'ye ihraç edilecek ürünlerin yasal olmayan maddeleri içermesi ve içerikte bulunmasında sakınca bulunmayan maddeler için ise sınır düzeylerin aşılması konusunda Türkiye'yi sıkıntıya düşürmektedir. Türkiye'nin kanatlı ve su ürünleri, süt ve bal açısından 2004/432/EC Komisyon kararı ile oluşturulan ve 2007/362/EC nolu Komisyon kararı ile tadil edilen kalıntı kontrol planlarını kabul etmesi ve söz konusu planların kanatlı eti, süt, bal açısından AB tarafından onaylanması nedeniyle, konu yasakların yakın zamanda kalkabileceği söylenebilir.

Hayvansal orijinli ürünlerin AB'ye ihracatlarında Türkiye'nin mevcut durumuna bakıldığında; bal ve balıkçılık ürünleri dışında ihracatın gerçekleşemediği görülmektedir. Bu durumun sebebi, AB'ye kırmızı eti de kapsayacak şekilde hayvansal orijinli tüm ürünlerin ihracı için işletmelere Komisyon tarafından onay verilmesinin gerekliliğidir. İlgili prosedür şu şekilde gelişmektedir: Hayvansal orijinli ürünlerde AB'ye ihracat yapmak isteyen firmaların Tarım Bakanlığı'na başvurmaları gerekmektedir. Her yıl Komisyonu temsilen bir misyon Türkiye'ye gelmekte ve ilgili firmaların söz konusu misyona Bakanlık tarafından bildirilmesinin ardından, misyon

söz konusu firmaların AB'ye ihracat konusunda gerekli kriterleri karşılayıp karşılayamadığını yerinde tespit etmekte ve tespit sonucunda onay verilip verilmemesine karar verilmektedir. Bu işlem sürecinin de iyileştirilmesi gerekmektedir. Türkiye ile AB arasındaki gümrük birliğini düzenleyen 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararında ve Katma Protokolde damping veya diğer rekabete aykırı uygulamalara karşı korunma tedbirlerinin alınması koşulları ve gümrük birliği sürecinde bunların ortadan kaldırılabilmesi için ne tür düzenlemelerin yapılacağı hususunda özel düzenlemelere yer verilmiştir. Buna karşın, AB, Türkiye menşeli ürünlerde damping yapıldığını iddia etmekte, buna karşı önlemleri ise ortaklık anlaşmalarında öngörülen usule göre alması gerekirken, konuyu herhangi bir üçüncü ülke konumundaki ülkelerle aynı kategoride ele almakta ve aynı prosedürlere göre yaptırıma tabi tutmaktadır. Gümrük birliği içinde olan ve tam üyelik müzakerelerine başlamış bir ülkeye karşı kabul edilemez bu tutum nedeniyle, AB'nin en kısa zamanda Türk menşeli ürünlere karşı anti-damping uygulamalarına son vermesi ve var ise sorunun Ortaklık Konseyinde çözüme kavuşturulması Türkiye-AB ilişkilerinin sağlıklı ve hukuki gereklerine uygun olarak yürümesi ve aynı zamanda ülkemizin AB'ye ihracatı bakımından önem arz etmektedir. Aynı şekilde Türkiye'nin de bu alanda müzakere sürecinde üstlendiği eksik kalan yükümlülüklerini bir an önce yerine getirmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin Ortak Ticaret Politikası'na uyum alanında başka bir yükümlülüğü de, AB'nin üçüncü ülkelere karşı uyguladığı ikili ve otonom tercihli ticaret rejimlerinin üstlenilmesidir. Bu çerçevede, Türkiye, çok sayıda ülke ile Serbest Ticaret Anlaşması (STA) imzalamıştır. Türk sanayi Gümrük Birliği kapsamında AB tarafından sağlanması öngörülen mali ve teknik yardımları alamadığından uyum maliyetini kendi üstlenmek durumunda kalmıştır. Maliyet dışında son dönemde AB'nin büyük pazarlara sahip çok sayıda üçüncü ülkeyle yaptığı STA'lar da AB üyesi olmayan ve AB karar organlarında da yer almayan Türkiye'nin Gümrük Birliği'nden doğan kazanımlarını zaafa uğraticı bir durum yaratmaya başlamıştır. Bu durum tarımsal ürünler için de geçerlidir. AB ile STA imzalayan ülkeler serbest dolaşım ilkesi kapsamında mallarını AB üzerinden ATR belgesi ile Türkiye pazarına gümrüksüz olarak satma imkânına sahip olduklarından Türkiye ile STA imzalama konusunda isteksizlik göstermektedirler. Bu bağlamda

AB'nin yaptığı STA'ların üstlenilmesinde karşılaşılan zorlukların aşılmasına amacıyla şu önlemler alınmalıdır:

- AB'nin mevcut STA'larının sanayi ürünleri açısından gümrük birliği yapılan diğer ülkeler olan Andora ve San Marino'ya sağlanan olanaklarla uyumlu şekilde ülkemiz için de geçerli olması sağlanmalı, tarım ürünleri için tavizler ise Türkiye tarafından ilgili üçüncü ülke ile ayrı müzakere edilmelidir.
- AB'nin başlayacağı yeni STA müzakerelerine, ülkemizin AB ile eş zamanlı olarak başlaması temin edilmelidir. Komisyon, her STA müzakeresi öncesi ve sonrasında ülkemize müzakereler hakkında detaylı bilgi vermeli ve bu müzakereler sırasında ülkemizin sektörel hassasiyetlerini dikkate almalıdır.
- Türkiye ile STA akdetme konusunda isteksiz olan ülkelere karşı 1/95 sayılı OKK'nın 16/3 ve 58/2 maddeleri kapsamında telafi edici vergi uygulanmalıdır.
- Türkiye ile tercihli ticaret düzenlemesine gitmek isteyen bazı komşu ve çevre ülkeler ile STA imzalamasına, Avrupa Komisyonu daha esnek davranmalıdır.

Yukarıda açıklanan spesifik konular hakkında ülkemizin çok hızlı bir şekilde genelde dış ticaret, özelde ise tarım ürünleriyle ilgili sorunları ele alıp çözmesi ve kendi lehine gelişme sağlaması bir zorunluluktur.

AB'nin gelişme yolundaki ülkelerle en az gelişmiş ülkelere uyguladığı otonom tarife tavizlerinden oluşan AB Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi konusunda ülkemiz, GPS rejiminin genel ve özel düzenlemelerinin tümünü uygulamaya koymuş bulunmaktadır. Bu konuda önemli bir sorun bulunmamaktadır.

Tarım ürünleri ticareti ve genelde tüm mal ve hizmetlerdeki ticaret, DTÖ kapsamındaki müzakerelere konu olmakta ve anlaşma sağlanması halinde bağlayıcı karar alınmaktadır. Dünya ticaretinin temel kurallarını çeşitli turlarla belirleyen DTÖ kapsamında, 2001 yılı Doha toplantısından bu yana, ABD ve AB, Çin ve Hindistan başta olmak üzere hızlı büyüme gösteren gelişmekte olan ülkeler pazarlarına ve hizmet sektörlerine daha kolay girmeyi amaçlamaktadır. DTÖ'nün, bu alanda serbest ticareti geliştirmek için bu ülkelerin uyguladıkları tarifelerde indim talebinde bulunmaktadırlar.

Gelişmekte olan ülkeler ise kendi tarım ürünlerinin Amerika ve Avrupa pazarlarına girmesinin önündeki engellerin kaldırılması talebinde bulunarak, bunu yapabilmeleri için de zengin ülkelerin kendi çiftçilerine dönük sübvansiyonlara ve korumalara son vermelerini istemektedirler. Türkiye'nin bu konudaki durumu karar alınmasını değil, kararsızlığı ister bir yapıdadır. Çünkü Türkiye de bütün gelişmekte olan ülkeler gibi AB ve ABD pazarına tarım ürünlerinin daha kolay girebilmesini ve bu alanda gelişmekte olanlar gibi gelişmişlerin tarım sübvansiyonlarını aşağıya çekmesini isteyen konumda yer almaktadır. Ancak, Gümrük Birliği üyeliği nedeniyle de AB'nin gelişmiş ülkeler tarafında attığı her imza (tarife oranları vb.) Türkiye'yi de etkileyecektir. Bu süreçte DTÖ toplantılarının anlaşmadan dağılması Türkiye'nin kendi pozisyonunu ve tarımsal ürünlerinin değerlendirilmesini sağlama açısından lehine olmaktadır (Arolat 2008).

3 Ekim 2005 tarihinde resmen başlayan üyelik müzakere sürecinde AB mevzuatının üstlenilmesi ve uygulanması bakımından en fazla hazır olunan sektörlerin başında dış ticaret gelmektedir. Sektörü doğrudan ilgilendiren mevzuat başlıklarında (gümrük birliği, malların serbest dolaşımı ve dış ilişkiler) 1 Ocak 1996 tarihinden beri uygulamada olan Türkiye-AB Gümrük Birliği nedeniyle önemli ölçüde mevzuat uyumu sağlanmıştır. Bununla birlikte, teknik mevzuat gibi halen uyum çalışmaları devam eden alanlar bulunmaktadır.

Gümrük Birliği tarafı olmasına rağmen ülkemizin AB'nin ortak ticaret politikalarına ait karar alma mekanizmalarının dışında bulunması nedeniyle tercihli ticaret rejimi gibi bazı alanlarda tam uyumun sağlanması ise, ancak tam üyelikle birlikte mümkün olabilecektir.

Bununla birlikte, bazı sorunların çözümü için tam üyeliğin beklenmesi gerekmemektedir. Örneğin, AB ile aramızda uygulanan anti-damping önlemlerinin askıya alınması, sektörel bazda teknik mevzuat uyumunun ve uygulamasının gibi alanlarda sağlanacak ilerlemeler AB'ne üyelik öncesinde önemli açılımlar sağlayacaktır. Teknik mevzuat alanında yatay mevzuatın işler hale getirilmesi sonrasında sektörel bazda mevzuat ve altyapı uyum sağlandıkça, malların teknik engellere takılmaksızın AB ile Türkiye arasında dolaşımının sağlanması her bir sektör bazında, üyelik öncesinde

mümkün olabilecektir. Bu nedenle, öncelikli ihracat sektörlerinin belirlenerek, çalışmaların bu alanlarda yoğunlaştırılmasında yarar görülmektedir.

Ayrıca, başta teknik mevzuat olmak üzere, uyum eksikliği belirgin olan alanlarda yürütülen çalışmaların yanı sıra, AB Komisyonu tarafından gündeme getirilen sorunların çözülmesi için Gümrük Birliği Ortak Komitesi gibi platformlarda yürütülen çalışmaların sonuçlandırılması, malların serbest dolaşımı başta olmak üzere dış ticareti etkileyen konu başlıklarının müzakereye açılması açısından önem arz etmektedir.

OTİP'e uyum için dış ticareti doğrudan ilgilendiren konu alanların yanı sıra Ortak Rekabet Politikası, Fikri Mülkiyet Hakları, Tarım, Gıda, Balıkçılık, Vergilendirme, Çevre ve Tüketicinin Korunması ve Sağlık vb. alanlarda da dış ticareti ilgilendiren ve tamamlanması gereken düzenlemeler bulunmaktadır. Bu başlıklardaki müzakerelerin de etkin bir şekilde yürütülmesinin takibi, dış ticaretimiz açısından önem taşımaktadır. Çünkü halen var olan yapının aynen sürdüğü durumda ortak ticaret politikasına uyum sağlansa da, dış ticaret açığının kalıcı olması beklenebilir. Oysa ülkemizin önceliği, tüm sektörlerde OTİP'e uyum kadar, dış ticaretin ulusal çıkarlarımıza uygun şekilde gelişmesidir. Bu nedenle konuya bütüncül bakmak gerekmektedir.

Sonuç olarak; Avrupa Birliği ortak ticaret politikası kapsamı, araçları, söz konusu politikaya Türkiye'nin uyumunun incelendiği bu çalışmada, bahsi geçen politikanın araçları, tarife engelleri, tarife dışı engeller, 3. ülkelerle yapılan antlaşmalar irdelenmiştir. Türkiye'nin tarım sektörünü de içerecek şekilde ortak ticaret politikasına uyumunun, Ankara Antlaşması ile temeli atılan Gümrük Birliği'nin taraflarca eksiksiz uygulanması, temelde ise tam üyelik yoluyla gerçekleşmeye başlayabileceği saptanmıştır.

KAYNAKLAR

Kitaplar, makaleler ve raporlar:

ACAR, Mustafa, 2006. Avrupa Birliği ve Türkiye Bir Ekonomik ve Siyasi Analiz, Orion Yayınları, Ankara.

AKYOL, Burcu, 2008. Asya Pasifik Bölgesi Ekonomik ve Siyasi Örgütlenmeler, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

AROLAT, Osman. "Pozisyon almaya zaman kazandık", Dünya Gazetesi, 31.07.2008.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2001. Avrupa Birliği Müktesebatı'nın Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2003. Avrupa Birliği Müktesebatı'nın Üstlenilmesine İlişkin Gözden Geçirilmiş Türkiye Ulusal Programı.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2007. Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı (2007-2013) (www.abgs.gov.tr/index.php?p=6&l=1)

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2008. Türkiye 2008 İlerleme Raporu (Com(2008) 674), Gayri Resmi Tercüme.
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2008. Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı (2007-2013), <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=6&l=1>

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği Müktesebatı'nın Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı, Mart 2001.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği Müktesebatı'nın Üstlenilmesine İlişkin Gözden Geçirilmiş Türkiye Ulusal Programı, Temmuz 2003.

BRENTON, Paul 2000. The Changing Nature and Determinants of EU Trade Policies, CEPS Working Document, No. 150.

BRULHART Marius and MATTHEWS Alan, 2003. "External Trade Policy." In The European Union: Economics and Politics, edited by Ali El-Agraa, Prentice Hall.

CAP Monitor, Agra Europe, A continuously up-dated information service on the Common Agricultural Policy of the European Union, London., 2008.

Commission Regulation (EC) No 1214/2007 of 20 September 2007 amending Annex I to Council Regulation (EEC) No 2658/87 on the tariff and statistical nomenclature and on the Common Customs Tariff

ÇAĞATAY, S. ve GÜZEL A. 2003. Review of Agriculture and Trade Policies in Turkey, BSEC Trade Facilitation Project, FAO TCP/REP/2901.

ÇİMEN, Ahmet, 1996. Gümrük Birliği ve Avrupa Topluluğu Türkiye İlişkileri, Ankara. DAMACI, Cemalettin, 2008. “Gümrük Birliği Çerçevesinde Serbest Ticaret Anlaşmalarına Uyum”, Gümrük Birliği Çerçevesinde AB'nin Üçüncü Ülkelerle Yaptığı Serbest Ticaret Anlaşmalarının Avrupa ve Türk İş Dünyasına Etkileri, TÜSİAD.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), 2007. Dokuzuncu Kalkınma Planı, Dış Ekonomik İlişkiler ÖİK Raporu, ÖİK No: 686. <http://ekutup.dpt.gov.tr/disekono/oik686.pdf>

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), 2007. Dokuzuncu Kalkınma Planı, Dış Ticaret Özel İhtisas Komisyonu Raporu, ÖİK No: 660. <http://ekutup.dpt.gov.tr/ticaret/oik660.pdf>

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), 2000. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türkiye - Avrupa Birliği İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu Raporu, ÖİK No: 561, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/oik561.pdf>

DTM (Dış Ticaret Müsteşarlığı), 2007. Avrupa Birliği ve Türkiye, Ankara.

DTM (Dış Ticaret Müsteşarlığı), Türkiye-AB İlişkilerini Düzenleyen Hukuki Metinler, <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=256&icerikID=326&dil=TR>

DTM (Dış Ticaret Müsteşarlığı), Tarım ve İşlenmiş Tarım Ürünleri İhracatı, <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=1945&icerikID=2092&dil=TR>

DTM (Dış Ticaret Müsteşarlığı), Türkiye için İlerleme Raporları ve Genişleme Strateji Belgeleri, <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=262&icerikID=360&dil=TR>

DTM (Dış Ticaret Müsteşarlığı), Dış Ticaret İstatistikleri, <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=376&icerikID=475&dil=TR>

HAYES, J. P., 1993. Making Trade Policy in the European Community, England, St. Martin's Press.

İKV (İktisadi Kalkınma Vakfı), 2004. Gümrük Birliği Antlaşması'nda İşlenmiş Tarım Ürünleri, İstanbul.

İKV (İktisadi Kalkınma Vakfı). Avrupa Birliği'nin Ortak Ticaret Politikası. <http://www.ikv.org.tr/pdfs/7c53b0dc.pdf>

LAAKSONEN, Kalle, MÄKI-FRÄNTI Petri and VIROLAINEN Meri, 2006. Lomé Convention, Agriculture and Trade Relations between the EU and the ACP Countries in 1975-2000, Working Paper 06/20, Pellervo Economic Research Institute, Finland,

KARACA, Nil, 2003. “Gatt’tan Dünya Ticaret Örgütü’ne”, Maliye Dergisi, Sayı 144, <http://portal1.sgb.gov.tr/calismalar/yayinlar/md/md144/gatt.pdf>

KARLUK, Rıdvan, 2007. Küreselleşen Dünya’da Uluslararası Kuruluşlar, Beta Yayınevi, Ankara.

SEVİNÇ, Derya, 2007. Avrupa Birliği Politikaları, İmaj Yayınevi.

TÜSİAD, 2008. Gümrük Birliği Çerçevesinde AB’nin Üçüncü Ülkelerle Yaptığı Serbest Ticaret Anlaşmalarının Avrupa ve Türk İş Dünyasına Etkileri. [http://www.tusiad.org/tusiad_cms.nsf/LHome/DC9657C1BB80CF23C225747800323657/\\$FILE/GBRapor.pdf](http://www.tusiad.org/tusiad_cms.nsf/LHome/DC9657C1BB80CF23C225747800323657/$FILE/GBRapor.pdf)

ULUTAŞ, Ahmet, 2005. “Avrupa Birliğinde Damping Uygulaması ve Türkiye’nin Uyumu”, GÜMRÜK DÜNYASI DERGİSİ, Sayı 43.

UYANUSTA, Esra, 2003. Avrupa Birliği Ortak Ticaret Politikası, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul.

WALLACE, Helen, WALLACE William and POLLACK Mark A., 2005. Policy-Making in the European Union, England, Oxford University Press.

YILMAZ, Müslüm, 2004. Dünya Ticaret Örgütü Kuralları Açısından Sübvansiyonlar Ve Telafi Edici Tedbir Soruşturması, Doktora Tezi, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk (Ticaret Hukuku) Anabilim Dalı, Ankara.

İnternet Kaynakları:

- http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf
- http://www.abgs.gov.tr/files/UlusalProgram/UP2008/up2008_taslak.pdf
- <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=194&l=1>
- <http://www.agra-net,15.05.2008>
- <http://www.delbrb.ec.europa.eu/en/index.htm, 20.07.2008>
- <http://www.dtm.gov.tr,20.07.2008>
- <http://www.dtm.gov.tr/ab/sta/index.htm,12.07.2008>
- <http://ec.europa.eu,12.07.2008>
- <http://www.efta.int/content/eea/eea-agreement, 04.05.2008>
- http://ec.europa.eu/agriculture/external/enlarge/press/index_en.htm, 08.08.2008
- http://europa.eu/scadplus/glossary/customs_union_en.htm, 08.07.2008
- <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/en/index.htm, 14.06,2008>
- http://ec.europa.eu/agriculture/publi/map/02_07.pdf, 10.06.2008
- http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regions/lac/index_en.htm, 03.09.2008
- <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/05/122, 02.09.2008>
- http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds/tarhome_en.htm,03.09.2008
- http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds/cgi-bin/tarchap?Lang=EN,03.09.2008

- http://www.fas.usda.gov/scripts/attacherep/gain_display_report.asp?Rep_ID=146106512, 01.08.2008
- http://www.fas.usda.gov/scripts/attacherep/gain_display_report.asp?Rep_ID=146107060, 09.08.2008
- www.igeme.org.tr/KKS/userfiles/file/sanayi/2008_DUNYA_TICARETI_RAPORU.doc, 13.08.2008
- www.ikv.org.tr/images/upload/file/2008-ilerleme%20raporu/2008-IRMuktesebattablo.pdf, 14.11.2008
- www.ikv.org.tr/pdfs/7c53b0dc.pdf, 14.11.2008
- <http://www.mfa.gov.tr>, 12.05.2008
- www.tarim.gov.tr/arayuz/10/icerik.asp?efl=sanal_kutuphane/sanal_kutuphane.htm&curdir=\sanal_kutuphane&fl=../sanal_kutuphane2/dto/dto_201005.htm, 08.08.2008
- http://www.tcd.ie/iiis/policycoherence/index.php/iiis/eu_agricultural_trade_policy/agricultural_protection_measures, 20.07.2008
- <http://www.tuik.gov.tr>, 20.09.2008
- <http://useu.usmission.gov/agri/usda.html>, 20.08.2008
- <http://www.wto.org.tr>, 15.10.2008

EK 1. 1/2007 sayılı OKK (EK I): Türkiye'den AB'ne işlenmiş tarım ürünleri ithalatında uygulanan gümrük vergisinden muaf tarife kotaları

KN Kodu	Ürün tanımı	Yıllık Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotası (ton, net ağırlık)
(1)	(2)	(3)
1704 1704 10 1704 10 11 1704 10 19 1704 10 91 1704 10 99	Kakao içermeyen şeker mamulleri (beyaz çikolata dahil): -Çiklet (şekerle kaplanmış olsun olmasın): --Ağırlık itibariyle %60'tan az sakaroz içerenler (sakaroz olarak ifade edilen invert şeker dahil): ---Şerit şeklinde olan çikletler ---Diğerleri --Ağırlık itibariyle %60 veya daha fazla sakaroz içerenler (sakaroz olarak ifade edilen invert şeker dahil): --- Şerit şeklinde olan çikletler ---Diğerleri	5.000
1704 90 1704 90 30 1704 90 51	-Diğerleri: --Beyaz çikolata --Diğerleri: ---Net muhtevası 1 kg. veya daha fazla ambalajlarda ezmeler (acı badem kurabiyesi) dahil	10.000 ¹

KN Kodu	Ürün tanımı	Yıllık Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotası (ton, net ağırlık)
(1)	(2)	(3)
1704 90 55 1704 90 61 1704 90 65 1704 90 71 1704 90 75 1704 90 81 1704 90 99	---Boğaz pastilleri ve öksürük için şekerler ---Drajeler ---Diğerleri: ----Sakızlı ve jöleli şekerlik mamulleri (şekerlik mamulü haline getirilmiş meyva ezmeleri dahil) ----Kaynatılmış tatlılar (doldurulmuş olsun olmasın) ----Karameller ve benzeri tatlılar ----Diğerleri: -----Basınçla elde edile tabletler -----Diğerleri	
1806 1806 10 1806 10 20	Çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları: -Kakao tozu (ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeler içerenler): --Ağırlık itibariyle %5 veya daha fazla fakat %65'den az sakkaroz (sakkaroz olarak ifade edilen invert şeker dahil) veya sakkaroz olarak ifade edilen izoglikoz içerenler	5.000 ²

¹Gümrük Vergisinden Muaf Kota kapsamı dışında tutulan ürünler: 1704 90 99 9080; ancak, Helva ve Lokum dahil

²Gümrük Vergisinden Muaf Kota kapsamı dışında tutulan ürünler: 1806 20 80 9080, 1806 20 95 9080, 1806 90 90 1980, 1806 90 90 9980

KN Kodu	Ürün tanımı	Yıllık Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotası (ton, net ağırlık)
(1)	(2)	(3)
1806 20	-Ağırlığı 2 kg'dan fazla olan kalıp, dilim veya çubuklar halinde veya sıvı, hamur, toz, granül veya benzeri şekillerde olup, muhteviyatı 2 kg'ı geçen kaplarda veya ambalajlarda sunulmuş olan diğer müstahzarlar:	
1806 20 10	--Ağırlık itibarıyla %31 veya daha fazla kakao yağı içerenler veya kakao yağı ile katı süt yağının birlikte oranı ağırlık itibarıyla %31 veya daha fazla olanlar	
1806 20 30	--Ağırlık itibarıyla kakao yağı ile katı süt yağının birlikte oranı %25 veya daha fazla fakat %31'den az olanlar	
1806 20 50	--Diğerleri:	
1806 20 50	---Ağırlık itibarıyla %18 veya daha fazla kakao yağı içerenler	
1806 20 70	---Sütlü çikolata kırıntıları	
1806 20 80	---Kakao ile kaplanmış olanlar	
1806 20 95	---Diğerleri	
1806 31	-Diğerleri, (kalıp, dilim veya çubuk halinde):	
1806 31	--Doldurulmuş	
1806 32	--Doldurulmamış	
1806 32 10	---İlave hububat, meyva veya sert kabuklu meyva içerenler	
1806 32 90	---Diğerleri	

KN Kodu	Ürün tanımı	Yıllık Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotası (ton, net ağırlık)
(1)	(2)	(3)
1806 90	-Diğerleri:	
1806 90 11	--Çikolata ve çikolata mamulleri:	
1806 90 11	---Çikolatalar, (pralinler dahil) (doldurulmuş olsun olmasın):	
1806 90 19	----Alkol içerenler	
1806 90 19	----Diğerleri	
1806 90 31	---Diğerleri:	
1806 90 31	----Doldurulmuş	
1806 90 39	----Doldurulmamış	
1806 90 50	--Kakaolu şekerli mamulleri ve şeker yerine kullanılan maddelerden imal edilmiş kakaolu şekerli mamulleri	
1806 90 60	--Ekmeğe sürülerek yenilen kakaolu ürünler	
1806 90 70	--Meşrubat yapımında kullanılan kakaolu müstahzarlar	
1806 90 90	--Diğerleri	
1901	Malt hılasası; tarifinin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan esasını un, hububatın kabaca öğütülmesinden elde edilen küçük parçalar, kaba un, nişasta veya malt hılasası teşkil eden gıda müstahzarları (içinde kakao bulunmayanlar veya tamamen yağının alınması esasına göre hesaplanan içindeki kakao miktarı ağırlık itibarıyla %40'dan az olanlar); tarifinin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan esasını 04.01 ila 04.04 pozisyonlarında yer alan maddeler teşkil eden gıda müstahzarları (içinde kakao bulunmayanlar veya tamamen yağının alınması esasına göre hesaplandığında içindeki kakao miktarı ağırlık itibarıyla %5'den az olanlar):	
1901 20 00	-19.05 Pozisyonunda yer alan ekmeçli mamullerinin hazırlanmasında kullanılan karışımlar ve hamurlar	900

KN Kodu	Ürün tanımı	Yıllık Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotası (ton, net ağırlık)
(1)	(2)	(3)
1902	Makarnalar (pişirilmiş veya et ile veya diğer maddelerle doldurulmuş veya başka şekilde hazırlanmış olsun olmasın) (spagetti, makaroni, şehriye, lazanya, gnocchi, ravioli, cannelloni gibi); kuskus (hazırlanmış olsun olmasın): -Pişirilmemiş makarna, (doldurulmamış veya başka şekilde hazırlanmamış):	20.000
1902 11	--Yumurta içerenler	
1902 19	--Diğerleri:	
1902 19 10	---Ekmeklik buğday unu veya irmiği içermeyenler	
1902 19 90	---Diğerleri	
1902 20	-Doldurulmuş makarnalar (pişirilmiş veya başka şekilde hazırlanmış olsun olmasın): --Diğerleri:	
1902 20 91	---Pişirilmiş	
1902 20 99	---Diğerleri	
1902 30	-Diğer makarnalar:	
1902 30 10	--Kurutulmuş	
1902 30 90	--Diğerleri	
1902 40	-Kuskus:	
1902 40 10	--Hazırlanmamış kuskus	
1902 40 90	--Diğerleri	

KN Kodu	Ürün tanımı	Yıllık Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotası (ton, net ağırlık)
(1)	(2)	(3)
1904	Hububat veya hububat ürünlerinin kabartılması veya kavrulması suretiyle elde edilen gıda mamulleri (corn flakes gibi); tarifinin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan ön pişirme yapılmış veya başka surette hazırlanmış dane (mısır hariç) veya flokon halindeki hububat veya diğer şekilde işlenmiş daneler (un, hububatın kabaca öğütülmesinden elde edilen küçük parçalar ve kaba un hariç):	500
1904 10	-Hububat veya hububat ürünlerinin kabartılması veya kavrulması suretiyle elde edilen gıda mamulleri:	
1904 10 10	--Mısırdan elde edilenler	
1904 10 30	--Pirinçten elde edilenler	
1904 10 90	--Diğerleri	
1904 20	-Kavrulmamış hububat flokonlarından veya kavrulmamış hububat flokonları ile kavrulmuş hububat flokonları ya da kabartılmış hububat karışımlarından elde edilen hazır gıdalar:	100
1904 20 10	--Esası kavrulmamış hububat flokonları olan "Müslü" tipi müstahzarlar --Diğerleri:	
1904 20 91	---Mısırdan elde edilenler	
1904 20 95	---Pirinçten elde edilenler	
1904 20 99	---Diğerleri	
1904 30 00	-Bulgur	10.000

KN Kodu	Ürün tanımı	Yıllık Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotası (ton, net ağırlık)
(1)	(2)	(3)
1904 90 1904 90 10 1904 90 80	-Diğerleri: --Pirinç --Diğerleri	2.500
1905 1905 31 1905 31 11 1905 31 19 1905 31 30 1905 31 91 1905 31 99	Ekmek, pasta, kek, bisküvi ve diğer ekmekçi mamulleri (kakao içersin içermesin); hosti, eczacılıkta kullanılan boş ilaç kapsülleri, mühür güllacı, pirinç kağıdı ve benzeri ürünler: -Tatlı bisküviler; waffle ve gofretler: --Tatlı bisküviler: ---Çikolata veya kakao içeren diğer müstahzarlarla kısmen veya tamamen sıvanmış veya kaplanmış olanlar: ----Net muhtevası 85 gr.1 geçmeyen hazır ambalajlarda olanlar ----Diğerleri ---Diğerleri: ----Ağırlık itibariyle %8 veya daha fazla katı süt yağı içerenler ----Diğerleri: -----Çift katlı doldurulmuş bisküviler -----Diğerleri	10.000

KN Kodu	Ürün tanımı	Yıllık Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotası (ton, net ağırlık)
(1)	(2)	(3)
1905 32 1905 32 05 1905 32 11 1905 32 19 1905 32 91 1905 32 99	--Waffle ve gofretler: --- Su muhteviyatı ağırlık itibariyle %10'dan fazla olanlar --- Diğerleri ---- Çikolata veya kakao içeren diğer müstahzarlarla kısmen veya tamamen sıvanmış veya kaplanmış olanlar: ----- Net muhtevası 85 gr.1 geçmeyen hazır ambalajlarda olanlar ----- Diğerleri ----- Diğerleri: ----- Tuzlanmış (doldurulmuş olsun olmasın) ----- Diğerleri	3.000
1905 40 1905 40 10 1905 40 90	-Gevrekler, kızartılmış ekmek ve diğer kızartılmış mamuller: --Gevrekler --Diğerleri	120
1905 90 1905 90 10	-Diğerleri: --Mayasız ekmek (matzos)	10.000

KN Kodu	Ürün tanımı	Yıllık Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotası (ton, net ağırlık)
(1)	(2)	(3)
1905 90 20	-- Hosti, eczacılıkta kullanılan boş ilaç kapsülleri, mühür güllacı, pirinç kağıdı ve benzeri ürünler	
1905 90 30	--Diğerleri: ---Bal, yumurta, peynir veya meyva içermeyen ve kuru madde üzerinden ağırlık itibarıyla her biri %5'i geçmeyen oranda şeker ve katı yağ içerenler	
1905 90 45	---Bisküviler	
1905 90 55	---Aromalı veya tuzlu ürünler	
1905 90 60	---Diğerleri: ----İlave tatlandırıcı madde içerenler	
2105 0	Dondurma ve yenilen diğer buzlar (kakao içersin içermesin):	3.000 ¹
2105 00 10	-Katı süt yağı içermeyenler veya ağırlık itibarıyla %3'ten az katı süt yağı içerenler	
2105 00 91	-Ağırlık itibarıyla katı süt yağı oranı: --%3 veya daha fazla, fakat %7'den az olanlar	
2105 00 99	--%7 veya daha fazla olanlar	

KN Kodu	Ürün tanımı	Yıllık Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotası (ton, net ağırlık)
(1)	(2)	(3)
2106	Tarifenin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan gıda müstahzarları:	4.000
2106 10	-Protein konsantreleri ve protein bünyeli maddeler:	
2106 10 80	--Diğerleri	
2106 90	-Diğerleri:	
2106 90 98	---Diğerleri	

¹Uygulama, Türkiye menşeli süt ve süt ürünlerinin AB'ne ithalatında karşılaşılan sorunlar çözümlenene kadar ertelenmiştir.

EK 2. 1/2007 sayılı OKK (EK II): AB'nden Türkiye'ye işlenmiş tarım ürünleri ithalatında uygulanan gümrük vergisinden muaf tarife kotaları

KN-Kodu	Ürün tanımı	Yıllık Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotası (ton net ağırlık)
(1)	(2)	(3)
1704 1704 10 1704 10 11 1704 10 19 1704 10 91 1704 10 99	Kakao içermeyen şeker mamulleri (beyaz çikolata dahil): -Çiklet (şekerle kaplanmış olsun olmasın): --Ağırlık itibariyle %60'tan az sakaroz içerenler (sakaroz olarak ifade edilen invert şeker dahil): ---Şerit şeklinde olan çikletler ---Diğerleri --Ağırlık itibariyle %60 veya daha fazla sakaroz içerenler (sakaroz olarak ifade edilen invert şeker dahil): --- Şerit şeklinde olan çikletler ---Diğerleri	1.000
1704 90 1704 90 30 1704 90 51	-Diğerleri: --Beyaz çikolata --Diğerleri: ---Net muhtevası 1 kg. veya daha fazla ambalajlarda ezmeler (acı badem kurabiyesi dahil)	2.500

KN-Kodu	Ürün tanımı	Yıllık Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotası (ton net ağırlık)
(1)	(2)	(3)
1704 90 55 1704 90 61 1704 90 65 1704 90 71 1704 90 75 1704 90 81 1704 90 99	---Boğaz pastilleri ve öksürük için şekerler ---Drajeler ---Diğerleri: ----Sakızlı ve jöleli şekerlik mamulleri, şekerlik mamulü haline getirilmiş meyva ezmeleri dahil ----Kaynatılmış tatlılar (doldurulmuş olsun olmasın) ----Karameller ve benzeri tatlılar ----Diğerleri: -----Basınçla elde edile tabletler -----Diğerleri	
1806 1806 10 1806 10 20	Çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları: -Kakao tozu (ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeler içerenler): --Ağırlık itibariyle %5 veya daha fazla fakat %65'den az sakkaroz (sakkaroz olarak ifade edilen invert şeker dahil) veya sakkaroz olarak ifade edilen izoglukoz içerenler	7.000

KN-Kodu	Ürün tanımı	Yıllık Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotası (ton net ağırlık)
(1)	(2)	(3)
1806 10 30	--Ağırlık itibariyle %65 veya daha fazla fakat %80'den az sakkaroz (sakkaroz olarak ifade edilen invert şeker dahil) veya sakkaroz olarak ifade edilen izoglikoz içerenler	
1806 10 90	--Ağırlık itibariyle %80 veya daha fazla sakkaroz (sakkaroz olarak ifade edilen invert şeker dahil) veya sakkaroz olarak ifade edilen izoglikoz içerenler	
1806 20	-Ağırlığı 2 kg'dan fazla olan kalıp, dilim veya çubuklar halinde veya sıvı, hamur, toz, granül veya benzeri şekillerde olup, muhteviyatı 2 kg'ı geçen kaplarda veya ambalajlarda sunulmuş olan diğer müstahzarlar:	
1806 20 10	--Ağırlık itibariyle %31 veya daha fazla kakao yağı içerenler veya kakao yağı ile katı süt yağının birlikte oranı ağırlık itibariyle %31 veya daha fazla olanlar	
1806 20 30	--Ağırlık itibariyle kakao yağı ile katı süt yağının birlikte oranı %25 veya daha fazla fakat %31'den az olanlar	
1806 20 50	---Diğerleri:	
1806 20 50	---Ağırlık itibariyle %18 veya daha fazla kakao yağı içerenler	
1806 20 70	---Sütlü çikolata kırıntıları	
1806 20 80	---Kakao ile kaplanmış olanlar	
1806 20 95	---Diğerleri	
1806 31	-Diğerleri (kalıp, dilim veya çubuk halinde):	
1806 31	--Doldurulmuş	
1806 32	--Doldurulmamış	
1806 32 10	---İlave hububat, meyva veya sert kabuklu meyva içerenler	
1806 32 90	---Diğerleri	

KN-Kodu	Ürün tanımı	Yıllık Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotası (ton net ağırlık)
(1)	(2)	(3)
1806 90	-Diğerleri:	
1806 90 11	--Çikolata ve çikolata mamulleri:	
1806 90 19	---Çikolatalar, (pralinler dahil) (doldurulmuş olsun olmasın):	
1806 90 11	----Alkol içerenler	
1806 90 19	----Diğerleri	
1806 90 31	----Diğerleri:	
1806 90 31	----Doldurulmuş	
1806 90 39	----Doldurulmamış	
1806 90 50	--Kakaolu şekerli mamulleri ve şeker yerine kullanılan maddelerden imal edilmiş kakaolu şekerli mamulleri	
1806 90 60	--Ekmeğe sürülerek yenilen kakaolu ürünler	
1806 90 70	--Meşrubat yapımında kullanılan kakaolu müstahzarlar	
1806 90 90	--Diğerleri	
1901	Malt hülasesi; tarifinin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan esasını un, hububatın kabaca öğütülmesinden elde edilen küçük parçalar, kaba un, nişasta veya malt hülasesi teşkil eden gıda müstahzarları (içinde kakao bulunmayanlar veya tamamen yağının alınması esasına göre hesaplanan içindeki kakao miktarı ağırlık itibariyle %40'dan az olanlar); tarifinin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan esasını 04.01 ila 04.04 pozisyonlarında yer alan maddeler teşkil eden gıda müstahzarları (içinde kakao bulunmayanlar veya tamamen yağının alınması esasına göre hesaplandığında içindeki kakao miktarı ağırlık itibariyle %5'den az olanlar):	
1901 10	-Çocukların beslenmesinde kullanılan müstahzarlar (perakende satılacak hale getirilmiş)	500

KN-Kodu	Ürün tanımı	Yıllık Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotası (ton net ağırlık)
(1)	(2)	(3)
1901 20	-1905 Pozisyonunda yer alan ekmekçi mamullerinin hazırlanmasında kullanılan karışımlar ve hamurlar	300
1901 90	-Diğerleri:	2.000
1901 90 11	--Malt hülasesi:	
1901 90 19	---Kuru hülase oranı ağırlık itibariyle %90 veya daha fazla olanlar	
1901 90 99	---Diğerleri:	
1902	Makarnalar (pişirilmiş veya et ile veya diğer maddelerle doldurulmuş veya başka şekilde hazırlanmış olsun olmasın) (spagetti, makaroni, şehriye, lazanya, gnocchi, ravioli, cannelloni gibi); kuskus (hazırlanmış olsun olmasın):	20.000
1902 11	-Pişirilmemiş makarna (doldurulmamış veya başka şekilde hazırlanmamış)	
1902 19	--Yumurta içerenler	
1902 19 10	---Diğerleri:	
1902 19 90	---Ekmeklik buğday unu veya irmiği içermeyenler	
1902 20	---Diğerleri	
1902 20 91	-Doldurulmuş makarnalar (pişirilmiş veya başka şekilde hazırlanmış olsun olmasın):	
1902 20 99	--Diğerleri:	
1902 20 91	---Pişirilmiş	
1902 20 99	---Diğerleri	

KN-Kodu	Ürün tanımı	Yıllık Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotası (ton net ağırlık)
(1)	(2)	(3)
1902 30	-Diğer makarnalar:	5.000
1902 30 10	--Kurutulmuş	
1902 30 90	--Diğerleri	
1902 40	-Kuskus:	
1902 40 10	--Hazırlanmamış kuskus	
1902 40 90	--Diğerleri	
1904	Hububat veya hububat ürünlerinin kabartılması veya kavrulması suretiyle elde edilen gıda mamulleri (corn flakes gibi); tarifinin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan ön pişirme yapılmış veya başka surette hazırlanmış dane (mısır hariç) veya flokon halindeki hububat veya diğer şekilde işlenmiş daneler (un, hububatın kabaca öğütülmesinden elde edilen küçük parçalar ve kaba un hariç):	5.000
1904 10	-Hububat veya hububat ürünlerinin kabartılması veya kavrulması suretiyle elde edilen gıda mamulleri:	
1904 10 10	--Mısırdan elde edilenler	
1904 10 30	--Pirinçten elde edilenler	
1904 10 90	--Diğerleri	

KN-Kodu	Ürün tanımı	Yıllık Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotası (ton net ağırlık)
(1)	(2)	(3)
1904 20	-Kavrulmamış hububat flokonlarından veya kavrulmamış hububat flokonları ile kavrulmuş hububat flokonları ya da kabartılmış hububat karışımlarından elde edilen hazır gıdalar:	500
1904 20 10	--Esası kavrulmamış hububat flokonları olan "Müsli" tipi müstahzarlar	
1904 20 91	--Diğerleri:	
1904 20 95	---Mısırdan elde edilenler	
1904 20 99	---Pirinçten elde edilenler	
1904 90	---Diğerleri	300
1904 90 10	--Pirinç	
1904 90 80	--Diğerleri	
1905	Ekmek, pasta, kek, bisküvi ve diğer ekmekçi mamulleri (kakao içersin içermesin); hosti, eczacılıkta kullanılan boş ilaç kapsülleri, mühür güllacı, pirinç kağıdı ve benzeri ürünler:	1.000
1905 31	-Tatlı bisküviler; waffle ve gofretler:	
1905 31 11	--Tatlı bisküviler:	
1905 31 11	---Çikolata veya kakao içeren diğer müstahzarlarla kısmen veya tamamen sıvanmış veya kaplanmış olanlar:	
1905 31 11	----Net muhtevası 85 gr.1 geçmeyen hazır ambalajlarda olanlar	

KN-Kodu	Ürün tanımı	Yıllık Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotası (ton net ağırlık)
(1)	(2)	(3)
1905 31 19	----Diğerleri	
1905 31 30	---Diğerleri:	
1905 31 91	----Ağırlık itibariyle %8 veya daha fazla katı süt yağı içerenler	
1905 31 99	----Diğerleri:	
1905 32	-----Çift katlı doldurulmuş bisküviler	600
1905 32 05	-----Diğerleri	
1905 32 11	--Waffle ve gofretler:	
1905 32 19	--- Su muhteviyatı ağırlık itibariyle %10'dan fazla olanlar	
1905 32 91	--- Diğerleri	
1905 32 99	---- Çikolata veya kakao içeren diğer müstahzarlarla kısmen veya tamamen sıvanmış veya kaplanmış olanlar:	
1905 32 11	----- Net muhtevası 85 gr.1 geçmeyen hazır ambalajlarda olanlar	
1905 32 19	----- Diğerleri	
1905 32 91	----- Diğerleri:	
1905 32 99	----- Tuzlanmış (doldurulmuş olsun olmasın)	
1905 32 99	----- Diğerleri	

KN-Kodu	Ürün tanımı	Yıllık Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotası (ton net ağırlık)
(1)	(2)	(3)
1905 40	-Gevrekler, kızartılmış ekmek ve diğer kızartılmış mamuller:	200
1905 40 10	--Gevrekler	
1905 40 90	--Diğerleri	
1905 90	-Diğerleri:	1.500
1905 90 10	--Mayasız ekmek (matzos)	
1905 90 20	-- Hosti, eczacılıkta kullanılan boş ilaç kapsülleri, mühür güllacı, pirinç kağıdı ve benzeri ürünler	
1905 90 30	--Diğerleri: ---Bal, yumurta, peynir veya meyva içermeyen ve kuru madde üzerinden ağırlık itibariyle her biri %5'i geçmeyen oranda şeker ve katı yağ içerenler	
1905 90 45	---Bisküviler	
1905 90 55	---Aromalı veya tuzlu ürünler	
1905 90 60	---Diğerleri:	
1905 90 90	----İlave tatlandırıcı madde içerenler ----Diğerleri	

KN-Kodu	Ürün tanımı	Yıllık Gümrük Vergisinden Muaf Tarife Kotası (ton net ağırlık)
(1)	(2)	(3)
2105 00	Dondurma ve yenilen diğer buzlar (kakao içersin içermesin):	3.000 ⁴
2105 00 10	-Katı süt yağı içermeyenler veya ağırlık itibariyle %3'ten az katı süt yağı içerenler	
2105 00 91	-Ağırlık itibariyle katı süt yağı oranı: --%3 veya daha fazla, fakat %7'den az olanlar	
2105 00 99	--%7 veya daha fazla olanlar	
2106	Tarifenin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan gıda müstahzarları:	4.000
2106 10	-Protein konsantreleri ve protein bünyeli maddeler:	
2106 10 80	--Diğerleri	
2106 90	-Diğerleri:	
2106 90 98	---Diğerleri	

⁴ Uygulama, Türkiye menşeli süt ve süt ürünlerinin AB'ne ithalatında karşılaşılan sorunlar çözümlenene kadar ertelenmiştir.

EK 3. 36. Ortaklık Konseyi (1/95) Kararı İşlenmiş Tarım Ürünleri

CN Kodu	Tanım
ex 0403	2001 90 30
0430 10 51- 0403 10 99	-Yoğurt, aromalandırılmış veya ilave meyve ve kakao içerenler
0403 90 71 0403 90 99	Diğerleri, aromalandırılmış veya ilave meye ve kakao içerenler
0710 40 10	Tatlı mısır (pişirilmemiş veya buharda veya suda kaynatılarak pişirilmiş), (dondurulmuş)
0711 90 30	Geçici olarak konserve edilmiş tatlı mısır (örneğin,kükürtdioksit gazı kullanılarak salamurada da kükürtlü su içinde veya diğer koruyucu eriyikleri içinde),fakat Bu halleriyle derhal yenilmeye elveriş olmayanlar
ex 1517	-Margarin; bu fasılda yer alan hayvansal ve bitkisel katı sıvı yağların veya farklı katı veya sıvı yağ fraksiyonlarının yenilen karışımları veya müstahzarları (15.16 pozisyonundaki yenilen katı veya sıvı yağlar ve bunların fraksiyonları hariç)
1517 10 10	-Margarin,ağırlık itibariyle içindeki katı süt yağı oranı % 10' u geçen fakat % 15' i geçemeyen sıvı margarinler hariç
1517 90 10	-Diğerleri, ağırlık itibariyle içindeki katı süt yağı oranı % 10'u geçen fakat %15'i geçmeyenler
1702 50 00	Kimyaca saf frukoz
Ex 1704	Kakao içermeyen şeker mamulleri (beyaz çikolata dahil); (1704 90 10) tarife pozisyonunda yer alan ağırlık itibariyle % 10' dan fazla sakkaroz içeren fakat diğer katkı maddeleri içermeyen meyan kökü hülusalari hariç
1806	Çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları
1901	Malt hülçasası; tarifinin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan esasının un, ezme, nişasta veya malt hülçasası teşkil eden gıda müstahzarları (içinde kakao tozu bulunmayanlar veya ağırlık itibariyle % 50'den az kakao tozu içerenler); tarifinin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan esasını 04.01 ila 04.04 pozisyonlarında yer alan maddeler teşkil eden gıda müstahzarları(içinde kakao tozu bulunmayanlar veya ağırlık itibariyle % 10'dan az kakao tozu içerenler)
Ex 1902	Makarna; 1902 20 10 ve 1902 20 30 tarifi pozisyonlarında yer alan doldurulmuş makarna, kuskus (hazırlanmış olsun olmasın)
1903	Tapyoka ve nişastadan hazırlanan tapyoka benzerleri (flokun, dane, yuvarlak, kalbur içi kalıntısı veya benzeri şekillerde)
1904	Hububat veya hububat ürünlerinin kabartılması veya kavrulması suretiyle elde edilen gıda mamulleri (corn flakes gibi); dane halindeki hububat (mısır hariç) (ön pişirme yapılmış veya başka şekilde hazırlanmış)

1905	Ekmek, pasta, kek, bisküvi ve diğer ekmekçi mamulleri (kakao içersin içermesin); hosti, eczacılıkta kullanılan boş ilaç kapsülleri, mühür gülacı, pirinç kağıdı ve benzeri ürünler
2001 90 30	Tatlı mısır (zea mays var. Saccharata), (sirke veya asetik asitle hazırlanmış veya konserve edilmiş)
2001 90 40	Hint patatesi, tatlı patates ve ağırlık olarak % 5 veya daha fazla nişasta içeren yenilen benzeri diğer bitki parçaları, (sirke veya asetik asitle hazırlanmış veya konserve edilmiş)
2004 10 91	Patatesler; un, ezme veya flokon halinde (sirke veya asetik asitten başka usullerle hazırlanmış veya konserve edilmiş), (dondurulmuş)
2004 90 10	Tatlı mısır (zea mays var. Saccharata) (sirke veya asetik asitten başka usullerle hazırlanmış veya konserve edilmiş)
2005 20 10	Patates, un, ezme veya flokon halinde, (sirke veya asetik asitten başka usullerle hazırlanmış veya konserve edilmiş), (dondurulmuş)
2005 80 00	Tatlı mısır, (sirke veya asetik asitten başka usullerle hazırlanmış veya konserve edilmiş) (dondurulmamış)
2008 92 45	Kavrulmamış hububat flokonu esaslı Müsli tipi müstahzarlar
2008 99 85	Mısır (tatlı mısır (zea mays var. Saccharata) hariç), (başka surette hazırlanmış veya konserve edilmiş), (ilave alkol veya şeker içermeyenler)
2008 99 91	Ağırlık itibarıyla % 5 veya daha fazla nişasta içeren yer elması, tatlı patates ve benzeri yenilen bitki parçaları, başka surette hazırlanmış ve konserve edilmiş), (ilave alkol veya şeker içermeyenler)
2101 10 99	Kahve hülasesi, esans ve konsantreleri ve esaslı bu hülase, esans ve konsantreler veya kahve olan müstahzarlar, (2101 20 10 tarife pozisyonu dışında kalanlar)
2101 20 90	Çay ve Paraguay çayı hülasesi, esans ve konsantreleri ve esaslı bu hülase, esans ve konsantreler veya çay ve Paraguay çayı olan müstahzarlar (2101 20 10 tarife pozisyonu dayında kalanlar)
2101 30 19	Kavrulmuş kahve yerine kullanılan maddeler (kavrulmuş hindiba hariç)
2101 30 99	Kavrulmuş kahve yerine kullanılan diğer maddelerin hülasesi, esans ve konsantreleri (kavrulmuş hindiba yerine kullanılan maddelerin hülasesi, esans ve konsantreleri hariç)
2102 10 31	Ekmekçi mayası
2102 10 39	
2105	Dondurma ve yenilen diğer buzlar (kakao içersin içermesin)
ex 2106	2106 10 10 ve 2106 90 91 alt pozisyonları dışında tarifinin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan ve tatlandırılmış veya renklendirilmiş şeker şurupları dışında kalan gıda müstahzarları
2202 90 91	Alkolsüz içkiler, (04.01 ila 04.04 Pozisyonlardaki ürünleri veya bu Pozisyonlardaki ürünlerden elde edilen katı süt yağı içeren 2009 Pozisyonundaki meyve veya sebze

	suları hariç)
2202 90 95	
2202 90 99	
2905 43 00	Mannitol
2905 44	D-glusitol (sorbitol)
Ex 3501	Kazeinler, kazeinatlar ve diğer kazein türevleri: kazein tutkalları
Ex 3505 10	Dekstrinler ve tadil edilmiş diğer nişastalar(3505 10 50 pozisyonundaki esterifiye veya eterefiye edilmiş nişastalar hariç)
3505 20	Esası nişasta, dekstrinler veya tadil edilmiş diğer nişastalar olan tutkallar
3809 10	Tarifenin başka yerinde yer almayan veya belirtilmeyen mensucat, kağıt, deri ve benzeri sanayilerde kullanılan türde “apre ve finisaj” müstahzarları, bayayıcı maddelerin sabitleştirilmesini veya boyama işlemini hızlandırmayı sağlayıcılar ve diğer ürünler ve müstahzarlar (örneğin; müstahzar haşıl ve apreler, müstahzar mordanlar gibi)
3823 60	Sorbitol (2904 44 alt pozisyonunda belirtilen sorbitol hariç)

Kaynak: İKV,2004(36. OKK)

EK 4. 36. Ortaklık Konseyi Kararı Mükerrer 18'inci Maddenin 2(a) Paragrafında Atıfta Bulunan Liste

1001 90 99	Tarife Pozisyonlu Emeklilik Buğday
1001 10	Tarife Pozisyonlu Durum Buğdayı (Sert Buğday)
1001 00 10	Tarife Pozisyonlu Çavdar
1003 00 90	Tarife Pozisyonlu Arpa
1005 90 00	Tarife Pozisyonlu Mısır
1006 20	Tarife Pozisyonlu Pirinç
1701 99 10	Tarife Pozisyonlu Toz Şeker
ex 0402 10 19	Tarife Pozisyonlu İzoglukoz
1073	Tarife Pozisyonlu Melas
ex 0402 10 19	Yağsız Süt Tozu (PG 2)
ex 0402 21 19	Tarife Pozisyonlu Yağlı Süt Tozu (PG 3)
ex 0405 00	Tarife Pozisyonlu Tereyağı (PG 6)

Kaynak: İKV,2004 (36. OKK)

EK 5. 36. Ortaklık Konseyi (1/95) Kararı İşlenmiş Tarım Ürünleri Hedef Tarım Payına Ulaşma Takvimleri

LİSTE 1 : Hedef tarım payına 1.1.1996 itibarıyla Ulaşılan Ürünler

ARMONİZE SİSTEM KODU	1.1.1996				TARIM PAYI ECU/100 KG.
	KOMBİNE NOMENKLATÜR KODU	AB VE EFTA ÜLKELERİ İÇİN GÜMRÜK VERGİSİ (%)	DİĞER ÜLKELER İÇİN GÜMRÜK VERGİSİ(%)		
0403.10.41	0403.10.51	0	13		140.90
	0403.10.51	0	13		140.90
0403.10.51	0403.10.53	0	13		142.31
0403.10.59	0403.10.53	0	13		142.31
0403.10.61	0403.10.59	0	13		176.24
0403.10.69	0403.10.59	0	13		176.24
0403.10.71	0403.10.91	0	13		21.05
0403.10.72	0403.10.91	0	13		21.05
0403.10.79	0403.10.91	0	13		21.05
0403.10.81	0403.10.93	0	13		26.21
0403.10.89	0403.10.93	0	13		26.21
0403.10.91	0403.10.99	0	13		34.82
0403.10.99	0403.10.99	0	13		34.82
0403.90.51	0403.90.71	0	13		140.90
0403.90.59	0403.90.71	0	13		140.90
0403.90.61	0403.90.73	0	13		142.31
0403.90.69	0403.90.73	0	13		142,31
0403.90.71	0403.90.79	0	13		176.24
0403.90.79	0403.90.79	0	13		176.24
0403.90.81	0403.90.91	0	13		21.05
0403.90.82	0403.90.91	0	13		21.05
0403.90.83	0403.90.93	0	13		26.21
0403.90.84	0403.90.93	0	13		26.21
0403.90.85	0403.90.99	0	13		34.82
0403.90.89	0403.90.99	0	13		34.82
0710.40.00	0710.40.00	0	8		2.91
0711.90.12	0711.90.30	0	8		2.91

1517.10.10	1517.10.10	0	13	25.82
1517.90.10	1517.90.10	0	13	25.82
1702.50.00	1702.50.00	0	20	6.96
1901.10.11	1901.10.00	0	11	0
1901.90.21	1901.90.90	0	11	33.92
1901.90.22	1901.90.90	0	11	47.17
1901.90.29	1901.90.90	0	11	25.97
1902.11.11	1902.11.00	0	12	10.67
1902.11.19	1902.11.00	0	12	10.67
1902.11.11	1902.19.00	0	12	10.67
1902.19.12	1902.19.00	0	12	10.67
1902.19.19	1902.19.00	0	12	10.67
1902.40.10	1902.40.10	0	12	10.67
1904.10.21	1904.10.30	0	8	44.21
1904.10.29	1904.10.30	0	8	44.21
2101.10.39	2101.10.99	0	13	0.70
2101.20.21	2101.20.90	0	13	0.70
2101.20.29	2101.20.90	0	13	0.70
2102.10.21	2102.10.31	0	15	60
2102.10.29	2102.10.39	0	15	12.6
2105.00.31	2105.00.99	0	12	57.13
2105.00.39	2105.00.99	0	12	57.13
2106.10.29	2106.10.90	0	13	*
2106.90.10	2106.90.10	0	13	85.38
2905.43.00	2905.43.00	0	12	20
2905.44.11	2905.44.11	0	12	3
2905.44.19	2905.44.19	0	9	4.6
2905.44.21	2905.44.91	0	12	7.12
2905.44.29	2905.44.99	0	9	22.5
3505.10.10	3505.10.10	0	14	1.76
3505.10.31	3505.10.90	0	14	4.3
3505.10.39	3050.10.90	0	14	3
3505.20.11	3050.20.10	0	13	1.39
3505.20.12	3050.20.10	0	13	1.39
3505.20.19	3050.20.10	0	13	1.39
3505.20.21	3050.20.30	0	13	2.76
3505.20.22	3050.20.30	0	13	2.76

3505.20.29	3050.20.30	0	13	2.76
3505.20.31	3050.20.50	0	13	4.39
3505.20.32	3050.20.50	0	13	4.39
3505.20.39	3050.20.50	0	13	4.39
3505.20.41	3050.20.90	0	13	5.49
3505.20.42	3050.20.90	0	13	5.49
3505.20.49	3050.20.90	0	13	5.49
3809.10.10	3809.10.10	0	13	2.76
3809.10.20	3809.10.30	0	13	3.84
3809.10.30	3809.10.50	0	13	4.68
3809.10.40	3809.10.90	0	13	3.75
3823.60.11	3823.60.11	0	12	2,35
3823.60.19	3823.60.19	0	9	4.48
3823.60.21	3823.60.91	0	12	3.30
3823.60.29	3823.60.99	0	9	5.28

Kaynak: İKV, 2004 (36. OKK)

EK 6. 36. Ortaklık Konseyi (1/95) İşlenmiş Tarım Ürünleri Hedef Tarım Payına Ulaşma Takvimleri

Liste 2: Hedef Tarım Payına 1.1.1999 Tarihi İtibariyle Ulaşılacak Olan Ürünler

Kombine Nomenklatür Kodu	Armonize Sistem Kodu	AB ve EFTA için Gümrük Vergisi Oranı (%)	Diğer Ülkeler için Gümrük Vergisi Oranı (%)	1.1.1996 tarihi itibariyle Tarım Payı ECU/100 Kg	1.1.1997 tarihi itibariyle Tarım Payı ECU/100 Kg	1.1.1998 tarihi itibariyle Tarım Payı ECU/100Kg	1.1.1999 Tarihi itibariyle Tarım Payı ECU/100 Kg
1704.10.11	1704.10.11	0	8	72.74	52.5	37.32	22.14
1704.10.19	1-704.10.19	0	8	94.3	65.44	43.8	22.14
1704.10.91	1704.10.21	0	8	79.81	58.34	42.24	26.13
1704.10.99	1704.10.29	0	8	72.99	54.25	40.19	26.13
1704.90.99	1704.90.71	0	13	65.51	46.2	31.72	17.23
	1704.90.72	0	13	65.51	46.2	31.72	17.23
	1704.90.73**	0	13	79.94	60.63	46.15	31.66
	1704.90.73** *	0	13	88.35	69.04	54.56	40.07
1902.20.91	1902.20.31	0	13	50.89	31.58	17.1	2.61
1902.20.99	1902.20.39	0	13	48.89	32.3	19.86	7.41
1902.30.10	1902.30.10	0	10	40.27	28.43	19.55	10.67
1902.30.90	1902.30.90	0	10	39.01	25.09	14.65	4.21
1902.40.90	1902.40.90	0	10	30.21	19.81	12.01	4.21
1903.00.00	1903.00.00	0	10	18.88	13.2	8.94	4.68
1904.10.10	1904.10.11	0	6	55.63	35.86	21.03	6.19
	1904.10.19	0	6	55.63	35.86	21.03	6.19
1904.10.90	1904.10.31	0	8	62.62	45.55	32.75	19.94
	1904.10.39	0	8	62.62	45.55	32.75	19.94
1904.90.10	1904.90.11	0	13	59	53.09	48.65	44.21
	190490.19	0	13	53.9	50.03	47.12	44.21
1904.90.90	1904.90.21	0	13	22.33	17.85	14.48	11.11
	1904.90.29	0	13	22.33	17.85	14.48	11.11
1905.10.00	1905.10.00	0	9	37.91	24.05	13.66	3.26
1905.20.10	1905.20.10	0	13	85.45	56.62	35	13.37
1905.20.30	1905.20.20	0	13	79.82	55.75	37.7	19.64
1905.20.90	1905.20.30	0	13	93.89	66.69	46.29	25.69
1905.30.11	1905.30.11	0	13	61.51*	46.28*	34.86*	23.43*

1905.30.19	1905.30.19	0	13	61.51*	46.28*	34.86*	23.43*
1905.30.30	1905.30.21	0	13	61.51*	46.28*	34.86*	23.43*
1905.30.51	1905.30.31	a	13	61.51*	46.28*	34.88*	23.43*
1305.30.53	1905.30.39	0	13	61.51*	46.28*	34.86*	23.43*
1905.30.91	1905.30.41	0	13	61.51*	46.28*	34.86*	23.43*
1905.30.99	1905.30.49	0	13	61.51*	46.28*	34.86*	23.43*
1905.40.10	1905.40.10	0	14	48.34*	32.28*	20.33*	8.18*
1905.40.90	1905.40.90	0	14	48.34*	32.28*	20.33*	8.18*
1905.90.10	1905.90.10	0	6	62.17	42.3	27.4	12.49
1905.90.20	1905.90.21	0	7	49.1	36.96	27.85	18.74
	1905.90.22	0	7	49.1	36.96	27.35	18.74
	1905.90.23	0	7	49.1	36.96	27.85	18.74
	1905.90.24	0	7	49.1	36.96	27.85	18.74
	1905.90.29	0	7	49.1	36.96	27.85	18.74
1905.90.30	1905.90.31	0	14	26.54*	19.78*	14.7*	8.62*
1905.90.40	1905.90.32	0	13	63.87*	41.77*	25.2*	8.62*
1905.90.45	1905.90.33	0	13	63.87*	41.77*	25.2*	8.62*
1905.90.55	1905.90.34	0	13	55.54*	36.78*	22.7*	3.62*
1905.90.60	1905.90.41	0	13	44.15*	29.94*	19.28*	8.62*
	1905.90.42	0	13	44.15*	29.94*	19.28*	8.62*
	1905.90.43	0	13	44.15*	29.94*	19.28*	8.62*
	1905.90.44	0	13	44.15*	29.94*	19.28*	8.62*
	1905.90.49	0	13	44.15*	29.94*	19.28*	8.62*
1905.90.90	1905.90.51	0	13	41.26*	28.21*	18.42*	8.62*
	1905.90.59	0	13	41.26*	28.21*	18.42*	8.62*
2001.90.30	2001.90.30	D	8	28.43	18.23	10.57	2.91
2001.90.40	2001.90.40	0	13	16.46	10.34	5.75	1.16
2004.10.91	2004.10.21	0	11	25.71	16.88*	12.46*	8.04*
	2004.10.29	0	11	25.71*	16.88*	12.46*	8.04*
2004.90.10	2004.90.10	0	8	24.69	15.98	9.45	2.91
2005.20.10	2005.20.11*	0	11	30.65*	21.61	14.82	8.04*
	2005.20.21*	0	11	30.65	21.61	14.82	8.04
	2005.20.29*	0	11	30.65*	21.61	14.82	8.04*
2005.80.00	2005.80.00	0	8	22.9	14.91	8.91	2.91
2008.92.45	2008.92.31	0	13	48.86*	29.67*	20.08*	10.48*
2008.99.85	2003.99.81	0	8	49.77	31.03	16.97	2.91
2008.99.91	2008.99.32	0	13	37.37	22.89	12.03	1.16
2101.30.19	2101.30.19	0	8	108.32	66.61	35.33	4.04
2101.30.99	2101.30.29	0	14	92.5	58.39	32.81	7.22
2105.00.10	2105.00.11	0	12	64.3	47.89	35.53	23.26
	2105.00.19	0	12	64.3	47.89	35.58	23.26

2105.00.91	2105.00.21	0	12	90.46	70.3	55.18	40.06
	210500.29	0	12	90.46	70.3	55.18	40.06
2202.90.91	2202.90.21	0	3	51.23	36.5	25.45	14.39
2202.90.95	2202.90.22	0	3	40.79	29.35	20.77	12.19
2202.90.99	2202.90.23	0	8	47.68	37.43	29.82	22.16

Kaynak: İKV,2004(36. OKK)

*Tarım payı malların ortalama bileşimine göre hesaplanmıştır.

**Sade Lokum

*** Kaymaklı Lokum

EK 7. 36. Ortaklık Konseyi (1/95) İşlenmiş Tarım Ürünleri Hedef Tarım Payına Ulaşma Takvimleri

Liste 3. Hedef Tarım Payına 1. 1.1997 Tarihi İtibarıyla Ulaşılabilecek Olan Ürünler

Kombine Nomenklatür Kodu	Armonize Sistem Kodu.	AB ve EFTA için Gümrük Vergisi Oranı (%)	Diğer Ülkeler için Gümrük Vergisi Oranı (%)	17.1995 tarihi itibarıyla Tarım Payı ECU/100K	1.1.1996 tarihi itibarıyla Tarım Payı ECU/100K	1.7.1996 tarihi itibarıyla Tarım Payı ECU/100 Kg	1.1.1997 tarihi itibarıyla Tarım Payı ECU/100 Kg
1704.90.30	1704.90.20	0	13	89.67	71.79	58.37	44.96
1704.90.51	1704.90.31	0	13	73.95	44.37	22.19	25.87*
1704.90.55	1704.90.32	0	13	89.96	53.93	26.99	23.66*
1704.90.61	1704.90.34	0	13	71.94	43.16	21.58	23.66*
1704.90.61	1704.90.39	0	13	71.94	43.16	21.53	23.66*
1704.90.65	1704.90.41	0	13	71.94	43.16	21.58	23.66*
1704.90.65	1704.90.42	0	13	71.94	43.16	21.58	23.66*
1704.90.65	1704.90.49	0	13	71.94	43.16	21.58	23.66*
1704.90.71	1704.90.51	0	13	71.94	43.16	21.58	23.66*
1704.90.75	1704.90.52	0	13	71.94	43.16	21.58	23.66*
1704.90.81	1704.90.61	0	13	71.94	43.16	21.58	23.66*
1704.90.99	1704.90.81	0	13	83.85	50.31	25.16	35.57*
1704.90.99	1704.90.82	0	13	71.94	43.16	21.58	23.66*
1704.90.99	1704.90.89	0	13	71.94	43.16	21.58	23.66*
1806.10.10	1806.10.10	0	10	68.40	49.34	35.92	22.00
1806.10.30	1806.10.20	0	10	71.71	54.03	40.77	27.51
1806.10.90	1806.10.30	0	10	106.68	78.68	57.68	36.68
1806.20.10	1806.20.10	0	12	66.80	40.08	20.04	33.86*
1806.20.30	1806.20.20	0	12	66.80	40.08	20.04	33.86*
1806.20.50	1806.20.31	0	12	66.80	40.08	20.04	33.36*
1806.20.70	1806.20.32	0	19	66.80	40.08	20.04	33.86*
1806.20.80	1806.20.33	0	12	66.80	40.08	20.04	33.86*
1806.20.95	1806.20.39	0	12	66.80	40.08	20.04	33.86*
1806.31.00	1806.31.10	0	12	101.36	60.32	30.41	33.86*
1806.31.00	1806.31.90	0	12	97.72	58.63	29.32	30.22*
1806.32.10	1806.32.10	0	12	92.54	55.52	27.76	33.86*
1806.32.90	1806.32.90	0	12	82.81	49.69	24.84	20.35*
1806.90.11	1806.90.11	0	12	113.24	67.94	33.97	33.86*

1806.90.19	1806.90.19	0	12	113.24	67.94	33.97	33.86*
1806.90.31	1806.90.21	0	12	113.24	67.94	33.97	33.86*
1806.90.39	1806.90.22	0	12	113.24	67.94	33.97	33.86*
1806.90.50	1806.90.30	0	12	113.24	57.94	33.97	33.86*
1806.90.60	1806.90.40	0	12	113.21	67.93	33.96	33.86*
1806.90.70	1806.90.50	0	12	113.24	67.94	33.97	33.86*
1806.90.90	1B06.90.90	0	12	113.24	67.94	33.97	33.86*
1901.10.00	1901.10.19	0	11	139.12	83.47	41.74	62.55*
1901.10.00	1901.10.20	0	11	139.12	83.47	41.74	62.55*
1901.10.00	1901.10.90	0	11	139.12	83.47	41.74	62.55*
1901.20.00	1901.20.10	0	11	37.85	22.71	11.96	10.11*
1901.20.00	1901.20.20	0	11	37.85	22.71	11.96	10.11*
1901.20.00	1901.20.90	0	11	37.85	22.71	11.96	10.11*
1901.90.11	1901.90.11	0	8	35.45	23.57	14.66	5.75
1901.90.19	1901.90.19	0	8	21.85	14.99	9.84	4.69
2106.10.90	2106.10.21	0	13	-	-	-	293.07*
2106.90.99	2106.90.51	0	13	117.74	70.64	35.32	34.61*
2106.90.99	2106.90.52	0	13	117.74	70.64	35.32	34.61*
2106.90.99	2106.90.53	0	13	117.74	70.64	35.32	34.61*
2106.90.99	2106.90.54	0	13	117.74	70.64	35.32	34.61*
2106.90.99	2106.90.55	0	13	117.74	70.64	35.32	34.61*
2106.90.99	2106.90.56	0	13	117.74	70.64	35.32	34.61*
2106.90.99	2106.90.59	0	12	113.24	67.94	33.97	33.86*

* Tarım payı malların ortalama bileşimine göre hesaplanmıştır. Bu ürünler için tarım payı. 1.1.1997 tarihi itibarıyla herhangi bir uyum düzenlemesi olmaksızın Ortaklık Konseyi Kararı Ek : 4 kullanılarak hesaplanacaktır.

Kaynak: İKV,2004(36. OKK)

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Neslihan YILMAZ

Doğum Yeri : Tokat

Doğum Tarihi: 25.01.1978

Medeni Hali : Bekâr

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Lise : Kocatepe Mimar Kemal Lisesi - Ankara

Lisans : Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat

Yüksek Lisans: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl: T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı (2005-2008)

Yayınları (SCI ve diğer):

Tez:

Yılmaz, N., 2006, Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türk Bağcılık Sektörünün Durumu, Kırıkkale Üni. Sosyal Bil. Ens. İşletme ABD., Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale

Makale:

Yılmaz N., 2006, AB ve Türkiye'de Tarımda Sektörel Analizler; Pamuk, TEAE Yayınları, Yayın No: 152, Aralık 2006, Ankara

Yılmaz N., 2007, Arpa, TEAE Yayınları, TEAE Bakış, Sayı 9, Nüsha 2, Haziran 2007, Ankara